

**T.C
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ EĞİTİMİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**KANSER HASTALARINA YÖNELİK
SANATSAL UYGULAMA ÖNERİLERİ VE SONUÇLARI**

Gülpembe YAKIN

DENİZLİ-2019

**T.C
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ EĞİTİMİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**KANSER HASTALARINA YÖNELİK
SANATSAL UYGULAMA ÖNERİLERİ VE SONUÇLARI**

Gülpembe YAKIN

Danışman

Doç. Dr. Feryal BEYKAL ORHUN

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Bu çalışma Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Doç. Dr. Meltem KATIRANCI

Üye: Doç. Dr. Feryal BEYKAL ORHUN

Üye: Doç. Dr. Abdurrahman ŞAHİN

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 26/06.2019 tarih ve 27/6. sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mustafa BULUŞ

Enstitü Müdürü

ETİK BEYANNAMESİ

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Gülpembe YAKIN

TEŞEKKÜR

Bu araştırmaya çok severek, isteyerek ve büyük bir merakla başladım ve sonuna kadar aynı merak duygusuyla devam ettim. Kendi merakımla başlayan çalışmanın en zor olan kısmı yazma süreciydi. Bu zorlu süreçte, maddi ve manevi destek veren, bilgisi ve donanımıyla araştırmaya katkı sağlayan herkese en içten teşekkürlerimi sunarım.

Bu araştırmaya katılan, düşünce ve duygularını bizimle paylaşan tüm katılımcılara sonsuz teşekkür ediyorum. Birlikte çıktığımız bu yolda onlardan hayatın ne kadar kıymetli olduğuna dair çok şey öğrendim.

Araştırma boyunca bilgi birikimini benimle paylaşan, yol gösteren sayın danışmanım Doç. Dr. Feryal BEYKAL ORHUN'a teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma boyunca değerli görüşleri ve önerileri ile bana destek olan, Prof. Dr. Necla KAPIKIRAN'a, Doç. Dr. Abdurrahman ŞAHİN'e ve Dr. Gülsüm ÇATALBAŞ'a yüksek lisans serüvenimde ilk danışmanım olan Prof. Dr. Merih TEKİN BENDER'e, Tez jürisinde yer alarak görüş ve önerilerini paylaşan Doç. Dr. Meltem KATIRANCI'ya, sanatla terapi ve yaratıcılık eğitimi sırasında ve sonrasında bilgisi ve düşünceleriyle bu alanda gelişmemi sağlayan Dr. Öğretim Üyesi Nevin ERACAR'a, lisans ve yüksek lisans dönemimde bilgi birikimlerini paylaşan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim süresi boyunca maddi, manevi hep yanımda olan ve beni yüreklendiren anneme, babama, eşim Mehmet YAKIN'a, çocuklarım Görkem, Tuğra ve Miray'a sonsuz teşekkür ediyorum.

Gülpembe Yakın

ÖZET

Kanser Hastalarına Yönelik Sanatsal Uygulama Önerileri ve Sonuçları

YAKIN, Gülpembe

Yüksek Lisans Tezi, Güzel Sanatlar Eğitimi ABD Resim- İş Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Feryal BEYKAL ORHUN

Haziran 2019, 190 Sayfa

Bu araştırma, kanser tanısı almış kadınlara uygulanan sanat eğitimi programındaki sanatsal çalışmaların sonuçlarını incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması olarak desenlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu ölçüt örnekleme yöntemine göre belirlenen, Nisan 2016- Mayıs 2018 tarihleri arasında, Batı Anadolu'da yer alan bir sivil toplum kuruluşuna devam eden, üç meme kanseri tanısı almış olan kadın oluşturmuştur. Araştırmada, çalışma grubuna sanat eğitimi programı uygulanmıştır. Araştırmanın veri toplama araçları; katılımcı ve araştırma günlükleri, gözlem notları, uygulama başlangıcında ve bitiminde yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler ve sanat eğitimi süresince yapılan etkinliklerdir. Araştırmadan elde edilen veriler ham halleriyle bir bilgisayar programı aracılığı ile yazıya aktarılmıştır. Buna göre araştırma verileri araştırmacı tarafından betimsel ve içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Katılımcıların yaptıkları sanatsal çalışmalar konu, renk, biçim ve görsel imgeler açısından çözümlendiğinde, bu eserlerde katılımcıların duygu ve düşüncelerinin izleri görülmektedir. Araştırma sürecinde elde edilen yazılı verilerin analizi sonucunda, meme kanseri tanısı almış kadınların kendilerine güven, kendilerini ifade etme becerileri ve toplumsallaşmalarına ilişkin göstergeler ortaya çıkmıştır.

Sanat eğitimi programındaki sanatsal uygulamalar, meme kanseri tanısı almış kadınların duygu ve düşüncelerini dışa vurmalarına yardımcı olmuştur. Bu uygulamaların katılımcıların hayatında yer alan kendilerine güven, kendilerini ifade etme ve toplumsallaşmalarını geliştirmeye yönelik katkılar sağladığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sanat eğitimi, dışavurum, yaratıcılık, sanat terapisi, kanser, meme kanseri

ABSTRACT

Art Practice Suggestions and Results for Cancer Patients

YAKIN, Gülpembe

Master of Science Thesis, Department of Fine Arts Education, Art Education Program

Supervisor: Assistant Assoc. Prof. Dr. Feryal BEYKAL ORHUN

June 2019, 190 Pages

This study has been done to investigate the results of art practices done as part of an art education program for women diagnosed with cancer. The study has been completed with the case study method, which is one of the qualitative research methods. The study group was chosen via criterion-based sampling method and a total of three women diagnosed with breast cancer who were attending a non-governmental organization in Western Turkey between April 2016 - May 2018 participated in this research. An art education program was implemented to this study group. Participant and researcher diaries, observation notes, semi-structured interviews made before and after the implementation and activities done during the art education were used as data collection tools. Data collected from the study were transcribed to written format from their raw format using a computer program. Using the written format, the research data were analyzed via the descriptive and content analysis methods. When the art pieces created by the participants were analyzed for their topic, color, shape and visual imagery attributes, these pieces contained impressions of the participants' emotions and thoughts. Analysis of the written data showed indicators of self-confidence, self-expression skills, and socialization in the lives of women diagnosed with breast cancer.

Activities done during the art education program helped the women diagnosed with breast cancer to express their emotions and thoughts. These activities contributed to self-confidence, self-expression skills, and socialization in the lives of women diagnosed with breast cancer.

Keywords: Art education, expression, creativity, art therapy, cancer, breast cancer

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU.....	iii
ETİK BEYANNAMESİ.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.1.1. Problem Cümlesi.....	4
1.1.2. Alt Problemler.....	5
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi.....	6
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	7
1.5. Sayıtlılar.....	8
1.6. Tanımlar.....	8
İKİNCİ BÖLÜM.....	9
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	9
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	9
2.11. Sanat.....	9
2.1.1.1. Sanat Eğitimi.....	10

2.1.1.2. Sanat Terapisi.....	11
2.1.1.3. Yaratıcılık.....	14
2.1.2. Kanser	16
2.1.2.1. Meme Kanseri.....	17
2.1.2.2. Kanser Hastalarının Yaşadığı Psikolojik Problemler.....	17
2.1.2.4. Meme Kanseri Hastaları İçin Destek Yöntemi Olarak Sanatın Kullanılması.....	18
2.2. İlgili Araştırmalar.....	19
2.2.1. Yurtiçi Araştırmalar.....	19
2.2.2. Yurtdışı Araştırmalar.....	21
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	24
YÖNTEM.....	24
3.1. Araştırma Deseni.....	24
3.2. Çalışma Grubu.....	32
3.3. Veri Toplama Araçları.....	33
3.3.1. Sosyodemografik Veri Formu.....	34
3.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme.....	34
3.3.3. Gözlem.....	36
3.3.4. Araştırmacı Günlüğü.....	38
3.3.5. Katılımcı Günlüğü.....	38
3.3.6. Sanatsal Uygulamalar.....	39
3.4. Veri Toplama Yöntemi ve Süreci.....	39
3.4.1. Çalışma Grubunun Oluşturulması ve Üye Seçimi.....	45
3.4.2. Sanat Eğitimi Sırasında Karşılaşılan Güçlükler.....	45

3.4.3. Araştırmacının Rolü.....	45
3.5. Verilerin Analizi.....	47
3.5.1. İçerik Analizinin Aşamaları.....	48
3.5.2. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği.....	50
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	53
BULGULAR VE YORUM.....	53
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular: Uygulanan Sanat Eğitimi Programının Ders Sürecinde Araştırmacı Tarafından nerilen Konular Nasıl İşlenmiştir.....	53
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular: Katılımcıların ve sanatsal uygulamaların özellikleri nelerdir?.....	69
4.2.1. Katılımcıların zellikleri nelerdir?.....	69
4.2.2. Katılımcıların sanatsal uygulamalarda tercih ettikleri konu, renk, biçim ve görsel imgeler nelerdir?.....	71
4.3. nc Alt Probleme İlişkin Bulgular: Sanatsal Uygulamalara İlişkin Katılımcı Görüşleri Nelerdir?.....	115
4.3.1. Sanat Eğitimi Programının, Meme Kanseri Tanısı Almış Kadınların Kendilerine Olan Güvenlerini Nasıl Etkilediğine İlişkin Bulgular.....	116
4.3.1.1. Kendine Güven.....	116
4.3.2. Sanat Eğitimi Programının, Meme Kanseri Tanısı Almış Kadınların Kendilerini İfade Etme Becerilerini Nasıl Etkilediğine İlişkin Bulgular.....	128
4.3.2.1. Kendini İfade Etme.....	128
4.3.3. Sanat Eğitimi Programının, Meme Kanseri Tanısı Almış Olan Kadınların Toplumsallaşmalarını Nasıl Etkilediğine İlişkin Bulgular.....	133
4.3.3.1. Toplumsallaşma.....	134

BEŞİNCİ BÖLÜM.....	139
TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER.....	139
5.1. Tartışma ve Sonuçlar	139
3.2. Öneriler.....	146
3.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	146
3.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	146
KAYNAKÇA.....	148
EKLER.....	159
Ek 1 Bilgilendirilmiş Onam Formu.....	159
Ek 2 Sosyodemografik Bilgi Formu.....	160
Ek 3 Katılımcı Gözlem Formu.....	163
Ek 4 Araştırmacı Günlüğü Örneği	163
Ek 5 Katılımcı Günlüğü Formu.....	164
Ek 6 Katılımcı Günlüğü Örneği.....	165
Ek 7 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu 1.....	166
Ek 8 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu 2.....	167
Ek 9 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Örneği	167
Ek 9 Öğretim Planları.....	168
ÖZGEÇMİŞ.....	175

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3.1. <i>Sosyodemografik Bilgi Formu</i>	33
Tablo 3.2. <i>Katılımcı Günlüklerine İlişkin Başlangıç Kodu Oluşturma Örneği</i>	49
Tablo 3.3. <i>Tema Oluşturma Örneği</i>	50
Tablo 3.4. <i>Uzmanların Demografik Özellikleri</i>	51
Tablo 4.1. <i>Kendine Güven Temasına Ait Alt Temalar ve Kodlamalar</i>	116
Tablo 4.2. <i>Kendini İfade Etme Temasına Ait Alt Temalar ve Kodlamalar</i>	128
Tablo 4.3. <i>Toplumsallaşma Temasına Ait Alt Temalar ve Kodlamalar</i>	133

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Araştırma Süreci.....	31
Şekil 3.2. Veri Toplama Yöntemi ve Süreci.....	44
Şekil 3.2. İçerik Analizi Aşamaları.....	48
Şekil 4.1. Gelincik'in "İçinizden geldiği gibi resim" konulu resmi.....	72
Şekil 4.2. Papatya'nın "İçinizden geldiği gibi resim" konulu resmi.....	73
Şekil 4.3. Gül'ün "içinizden geldiği gibi resim" konulu resmi.....	74
Şekil 4.4. Gelincik'in seçtiği müzik aleti "parmak piyano (kalimba)".....	75
Şekil 4.5. Gelincik'in "müzik aletleriyle iletişim" konulu resmi.....	75
Şekil 4.6. Papatya'nın seçtiği müzik aleti, "tohum çingirak".....	76
Şekil 4.7. Papatya'nın "müzik aletleriyle iletişim" konulu resmi.....	77
Şekil 4.8. Gül'ün seçtiği müzik aleti "darbuka".....	78
Resim 4.9. Gül'ün "müzik aletleriyle iletişim" konulu resmi.....	78
Şekil 4.10. Gelincik'in "nokta, çizgi, leke, doku" konulu resmi.....	79
Şekil 4.11. Papatya'nın "nokta, çizgi, leke, doku" konulu resmi.....	81
Şekil 4.12. Gül'ün "nokta, çizgi, leke, doku" konulu resmi.....	82
Şekil 4.13. Gelincik'in "maske" konulu resmi.....	83
Şekil 4.14. Papatya'nın "maske" konulu resmi.....	84
Şekil 4.15. Gül'ün "maske" konulu resmi.....	85
Şekil 4.16. Gelincik'in "çamurdan heykeller" konulu birinci çalışması.....	86
Şekil 4.17. Gelincik'in "çamurdan heykeller" konulu ikinci çalışması.....	87
Şekil 4.18. Papatya'nın "çamurdan heykeller" konulu birinci çalışması.....	88
Şekil 4.19. Papatya'nın "çamurdan heykeller" konulu ikinci çalışması.....	88
Şekil 4.20. Gül'ün "çamurdan heykeller" konulu birinci çalışması.....	89

Şekil 4.21. Gül'ün "çamurdan heykeller" konulu ikinci çalışması.....	90
Şekil 4.22. Dört kişinin yaptığı "birlikte resim" konulu resimleri.....	91
Şekil 4.23. Gelincik'in "birlikte resim" konulu resimde yaptığı kendi bölümü.....	91
Şekil 4.24. Papatya'nın "birlikte resim" konulu resimde yaptığı kendi bölümü.....	93
Şekil 4.25. Gül'ün "birlikte resim" konulu resimde yaptığı kendi bölümü.....	94
Şekil 4.26. Gelincik'in "lavi" konulu birinci resmi.....	95
Resim 4.27. Gelincik'in "lavi" konulu ikinci resmi.....	95
Şekil 4.28. Papatya'nın "lavi" konulu birinci resmi.....	96
Şekil 4.29. Papatya'nın "lavi" konulu ikinci resmi.....	97
Şekil 4.30. Gül'ün "lavi" konulu birinci resmi.....	98
Şekil 4.31. Gül'ün "lavi" konulu ikinci resmi.....	98
Şekil 4.32. Gelincik'in "film anlatma resmini yapma" konulu resmi.....	100
Şekil 4.33. Papatya'nın "film anlatma ve resmini yapma" konulu resmi.....	101
Şekil 4.34. Gül'ün "film anlatma ve resmini yapma" konulu resmi.....	102
Şekil 4.35. Gelincik'in "şiiir" konulu resmi.....	104
Şekil 4.36. Papatya'nın "şiiir" konulu resmi.....	105
Şekil 4.37. Gül'ün "şiiir" konulu resmi.....	106
Şekil 4.38. Gelincik'in "şarkının öyküsü ve resmi" konulu resmi.....	107
Şekil 4.39. Papatya'nın "şarkının öyküsü ve resmi" konulu resmi.....	108
Şekil 4.40. Gül'ün "şarkının öyküsü ve resmi" konulu resmi.....	109
Şekil 4.41. Gelincik'in "hastalığın ve iyiliğin resmi" konulu resimlerinden "hastalığın resmi"	110
Şekil 4.42. Gelincik'in "hastalığın ve iyiliğin resmi" konulu resimlerinden "iyiliğin resmi"	110

<i>Şekil 4.43.</i> Papatya'nın "hastalığın ve iyiliğin resmi" konulu resimlerinden "hastalığın resmi"	112
<i>Resim 4.44.</i> Papatya'nın "hastalığın ve iyiliğin resmi" konulu resimlerinden "iyiliğin resmi"	112
<i>Şekil 4.45.</i> Gül'ün "hastalığın ve iyiliğin resmi" konulu resimlerinden "hastalığın resmi"	113
<i>Şekil 4.46.</i> Gül'ün "hastalığın ve iyiliğin resmi" konulu resimlerinden "iyiliğin resmi" ..	114
<i>Şekil 4.47.</i> Problem cümlesi, ana temalar, alt temalar	115

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları, tanımlar ve kısaltmalar üzerinde durulmuştur.

1.1.Problem Durumu

Sanat, insanlığın ortaya çıkışından beri var olan bir olgu olarak görülmektedir. İlk insanların şarkılarından ve ilk mağara resimlerinden bu yana sanat, insan yaşantısını betimleyen, anlatan ve kökleşmesini sağlayan bir unsur olmuştur. İnsanlar, yaşadıkları olayları, ruhla bedeni, zekayla duyguyu, zamanla mekanı birbiriyle ilişkilendirerek bazı durumları anlama gereksinimlerini karşılamışlardır (Özsoy, 2007; Tansuğ, 2004). Böylelikle, anlamlandıramadıkları, en acı durumları ve en büyük hazları tattıkları evrende yalnız, bilgisiz ve güçsüz olmalarının bilincine vararak üstün bildikleri bir varlıktan güç istemek, ona sığınmak için sanatı ortaya çıkarmış ve ondan yararlanmışlardır (Fisher, 2012).

Mağara duvarlarına yapılan resimlerle başlayan sanatın yolculuğu zamanla farklı boyutlar kazanmıştır. Doğanın taklidiyle başlayan sanat anlayışı kavram arayışı sürecinden sonra doğayla bağlarını koparmış, giderek müzelerde seyirlik eşya konumunu reddederek yaşama karışmaya ve ona biçim vermeye başlamıştır (İpşiroğlu ve İpşiroğlu, 1993). Sanat denilince, özgürce yaratmadan söz edilir. Sanatçının yaratıcılığında söz edebilmek için onun kendini özgür hissetmesi gereklidir, ancak o zaman özgür bir yaratmadan söz edilebilir. Yaratma süreci ise sancılı bir süreçtir ve yeniden doğurmaktır (Timuçin, 2005). May'e (2007) göre, sanatçı, insanlığın geçmişten bugüne gelen başkaldırı gücünün taşıyıcısı olmuştur. Freud'a (2007) göre sanat, bastırılmış ilk cinsel ve saldırgan dürtülerin yüceltme ile toplum tarafından kabul edilebilir bir şekilde sunulmasıdır. Kansinsky'ye (2015) göre ise, sanat eserleri ile sanatçı arasında yoğun bir ilişki bulunmakta ve sanatsal çalışma bir iç gereksinmeden doğmaktadır. Andreasen'e (2015) göre ise birçok sanatçı, yaratma eylemi sırasında yoğun bir odaklanma yaşayarak kendinden ayrılmakta ve sonunda resim, heykel, oyun ve şiir gibi sanat ürünleri ile karşımıza çıkmaktadır.

İnsanın çeşitli materyallere şekil vermesi sonucunda ortaya çıkan görsel sanatlar, insanın sağlıkla ilgili ihtiyaçlarını ve emellerini karşılamak için kullanıldığında insanı

rahatlatan ve onu güçlendiren bir araç olmuştur (Stuckey & Nobel 2010; Goodman 1968). Görsel sanatlar ve sağlık, bilinen sanat tarihinin başlangıcından beri insanın ilgi odağı olmuştur. Bu iki alanın toplum içerisindeki değerlerinin belirlenmesinde, görsel sanatlar ve sağlığa gösterilen önemin etkisi olduğu düşünülmektedir. Sağlıkla ilgili sorunları olan bireylerin bu sorunlarının giderilmesinde görsel sanatlar etkili bir rol oynamıştır. Görsel sanatlar ile sağlık alanının aralarında güçlü bir bağ olmasının temelinde yaratıcılığa verilen önem ve değerin önemli bir rolü vardır (Stuckey & Nobel, 2010). Yaratıcılık, insanın kendi dünyasıyla karşılaşmasıdır ve insanın farkındalık düzeyinin altından çeşitli fikirlerin fırlayıp gelmeleri ile ortaya çıkmaktır (May, 2007).

Winncicott'a (2007) göre sanat ürünleri, kişinin iç dünyası ile dışarı arasında üçüncü bir alan oluşturarak iç dünyasının görünür hale gelmesini sağlamakta; böylelikle kişinin bastırıldığı, kendisinin bile farkında olmadığı durumlar görünür hale geldiği için hem sanat ürününü yapan hem de onu izleyen arasında köprü vazifesi görmektedir. Artut'a (2004) göre, sanat eğitimi, öğrencinin içindeki yaratıcı yönü ortaya çıkarmada ve geliştirmede bir araç olarak kullanılmaktadır. Eğitim sırasında yapılan etkinlikler onun iç dünyasında biriktirdiklerinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Sanat eğitimin faydaları arasında "kendine olan güvenini geliştirmek, kendini tanımasını sağlamak, sorunlarıyla baş edebilme gücü kazandırmak, sosyal ve duyuşsal gelişimini sağlamak" gibi unsurlar da sayılabilir. San'a (2019) göre ise sanat eğitiminde iki temel görüş vardır, "sanat yoluyla eğitim, sanatın kendisi için eğitim". İlkinde önemli olan, sanatsal yaratıcı uğraşların ağırlığı yaratıcılıkta, duygusallıkta, duygusal yaşantıdadır.

Çeşitli hastalıklarda, iyileştirici ve dönüştürücü özellikleri olduğu için sanatın kullanılması yaygınlaşmaktadır. Kanseri hastalığı da bunlardan birisidir (Malchiodi (2008). Kanseri, vücuttaki hücrelerin kontrolsüz bir şekilde çoğalması demektir. Tüm dünyada bilimsel ve sağlık alanındaki büyük gelişmelere karşın kanseri, önemli sağlık sorunlarından birisi olmaya devam etmektedir. Kanseri, günümüzde birçok gelişmiş ülkede en çok ölüme neden olan hastalıklar sıralamasında ikinci sırada bulunmaktadır. En sık görülen kanseri türleri akciğer, meme, kolorektal, mide ve karaciğer kanserleri olarak gösterilmektedir (Bektaş, 2005). Meme kanseri kadınların hayatındaki önemli sağlık sorunlarından birini oluşturmaktadır. En sık karşılaşılan 10 kanseri türü arasında gösterilmektedir. Hastalık tanısı konduktan sonra kadınlar kendilerini travmatik bir sürecin içinde bulmaktadırlar. Bu süreç hastayı çok zorlamaktadır (Karakaya, 2014).

Meme kanseri, şüphelenmekle başlayıp, tanı ve tedavi süreci olarak bütünüyle çok sancılı bir dönem olmaktadır. Kişide hastalık şüphesi oluşmaya başladıktan sonra doktora gitmekte, tahliller tahlilleri izlemekte, onların sonucu beklenip tanı konulmakta ve tanıyı duyan hastanın dünyası yıkılmaktadır. İçinde fırtınalar kopmakta ama bunları paylaşacak kişileri bulamamaktadır. Paylaşacak kişiler olsa bile, bu kişiler hastayı anlayamamakta; hastalığı hafife almakta ya da hastaya öğütler vermektedirler. Hastanın en temel ihtiyacı ise o sırada yalnızca anlaşılmasıdır. Kendisine acınmasını istememekte, herkesin kendisine acıyarak bakmasından rahatsız olmaktadır. Hastalığını yaşarken hiç kimseye iç dünyasını paylaşmadığı gibi hastalığını gizlemek durumunda kalmaktadır. Aklında birçok soru oluşmaktadır. Diğer hastalar bu süreçte ne yapmıştır? Tanıdan sonra nasıl davranmıştır? Tedavi süreci nasıl geçer? Tedavi ne kadar sürer? Vücudunda nasıl bir değişiklik olur? Tedaviden sonra normale döner mi? Hayatı nasıl değişir? Eşi, çocukları ve ailesi neler hisseder? Onlar kendisine nasıl davranır? Bu hastalık neden kendisini bulmuştur? Neden hasta olmuştur? Ölecek midir? Yaşayacak mıdır? gibi sorgulamalar ardı ardına gelmektedir. Bu süreçte hep derin bir yalnızlık hissetmekte, içinde kopan fırtınaları hiç kimseye paylaşamamaktadır. Her ne yaşıyorsa bunları kendi içinde yaşamayı tercih etmekte, duygularını başka hiçbir kimseye açamamaktadır. Saçları dökülmekte, vücudunda değişiklikler olmakta, bu durumları başka bir kişi fark etmesin diye çok çaba içine girmektedir. En yakınındakiler ona destek olmaya çalışsa da, onlar üzülmesin diye duygularının hepsini onlara da anlatamamaktadır (Gasellas-Grau, 2016; Gochett, C. G. 2015).

Sevindi (2001), kendi meme kanseri sürecini yazdığı “Kanserle Yaşıyorum” başlıklı kitapta, kanser sözünü duyan insanın içine kapandığını, duygusal olarak bir uzaklaşma yaşadığını, muhtemel bir kaybı karşılamak, duygusal hazırlık yapmak için uzaklaşma duygusunun yoğunlaştığını, büyük bir boşluk hissettiğini, kızgınlık ve öfke duyduğunu ve yalnızlık hissettiğini söylüyor. Uğurlu (2015) ise kendi hayatının meme kanseri sonrası dönemini anlattığı “Kanserin Öteki Yüzü” başlıklı kitabında kendisine kanser tanısı konup, iç dünyasında yaşadıklarını başkalarıyla paylaşmakta zorluk çektikten sonra, içinde biriktirdiklerini yazarak boşalmak istediğini ifade etmektedir: “Kimseye anlatamadığım ya da içimde büyüttüğüm yılanı, kendi ellerimle boğmak istedim. Beni gün geçtikçe biraz daha zehirleyen, hazmedemediğim, herkesten sakladığım özel hayatımı; tüm dünya ile paylaşmak ve içimde ne varsa boşaltmak istedim. Bu; benim için zor olduğu kadar, gerekli bir durumdu. Artık yüklerimi biraz olsun hafifletmem gerekiyordu” (s.5). Kendi hayatlarındaki meme

kanseri olgusunu ifade eden iki yazarın anlattıklarında görüldüğü gibi, meme kanseri tanısı aldığı anda, bunu duyan birey ürkümekte ve hayatının elinden kayıp gittiği gibi kaygılara kapılmaktadır. Yaşamın anlamının olmadığı, kontrolünü kaybettiğini düşünmekte, vücudundaki deformasyonlar sonucu kendi kendisine saygısını yitirmektedir. Fiziksel tedaviler meme kanseri hastasının hayatta kalma süresini artırsa da, hastalık, geleceği belirsizleştirmekte, hastayı korkutmakta ve onun için yaşam tehdidi oluşturmaktadır. Hastaların büyük bir bölümü klinik düzeyde işlev kaybına uğramalarının sonucunda kaygı ve depresyon yaşamakta, psikolojik durumları bozulmaktadır. Bu durumlar hastanın kendi var oluşunun derinden sarsmakta ve tüm hayatını sorgulamaktadır (McNutt 2016). Meme kanseri, hastanın bugüne kadar hiç yaşamadığı düzeyde zihinsel ve fiziksel zorluklar yaşamasına neden olmaktadır. Bu zorluklar çok şiddetli stres odakları olduğu için kontrol edilebilirliği daha düşük seviyelerdedir ve insanın psikolojik dengesini bozucu bir etki taşımaktadır. Psikolojik dengenin bozulması her hastada farklı sonuçlara yol açmaktadır. Denge bozukluğu ne kadar fazla ise hastanın zorluklarla mücadele gücü ve öz saygısı o kadar düşmektedir. Sonuç olarak meme kanseriyle karşılaşan kadın, hem fiziksel hem psikolojik olarak yaralanmıştır. Meme ameliyatı sonucunda, bedeninin bir parçasını kaybeden kadın, aynaya bakamamakta, banyo yaparken sıkıntı çekmekte ve cinsel yaşamdan uzaklaşmaktadır (Dürü, 2006; Yılmaz, 2006).

Meme kanseri tanısı almış kadın, fiziksel ve duygusal anlamda yaşadığı zorlukları başka kişilere anlatmak ve duygularını paylaşmak isteyerek psikolojik destek arayışına girmekte ama bu desteği verecek kişileri yakın çevresinde bulamamaktadırlar (Eti, 1992). Hastanın psikolojik destek alabileceği psiko-onkoloji servisleri Türkiye’de çok az ilde bulunmaktadır ya da birçok kişinin bu servislerle iletişime geçmesi zor olmaktadır. Bunun sonucunda hastalar kendilerine psikolojik destek verecek sistemlerden yoksun kalmaktadırlar (Kurt, 2007).

1.1.1. Problem Cümlesi

Meme kanseri tanısı almış kadınlara uygulanan sanat eğitimi programındaki sanatsal uygulamaların sonuçları nelerdir?

1.1.2. Alt Problemler

Araştırmada temel problem cümlesi doğrultusunda, aşağıda açıklanan problemlere ilişkin yanıtların aranması amaçlanmıştır.

1. Uygulanan sanat eğitimi programının ders sürecinde araştırmacı tarafından önerilen konular nasıl işlenmiştir?
2. Katılımcıların ve sanatsal uygulamaların özellikleri nelerdir?
  - 2.1. Katılımcıların özellikleri nelerdir?
  - 2.2. Katılımcıların sanatsal uygulamalarda tercih ettikleri konu, renk, biçim ve görsel imgeler nelerdir?
3. Sanatsal uygulamalara ilişkin katılımcı görüşleri nelerdir?
  - 3.1. Sanat eğitimi programının, meme kanseri tanısı almış kadınların kendilerine olan güvenlerini nasıl etkilemektedir?
  - 3.2. Sanat eğitimi programının, meme kanseri tanısı almış kadınların kendilerini ifade etme becerilerini nasıl etkilemektedir?
  - 3.3. Sanat eğitimi programının, meme kanseri tanısı almış olan kadınların toplumsallaşmalarını nasıl etkilemektedir?

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, meme kanseri tanısı almış kadınlara uygulanan sanat eğitimi programındaki sanatsal çalışmaların sonuçlarını incelemektir. Meme kanseri, hastanın yaşamını tümüyle değiştiren, onu yaşam içerisindeki konumundan ve ilişkilerinden koparan, oldukça korkulu anlamlar taşıyan bir hastalık türüdür. Meme kanseri tanısı almış olan hastalar, bedensel olarak büyük zorluklar yaşarken, psikolojik olarak da çok kötü durumlar içinde bulunmaktadır (Spira,1998). Bir kadın bu tanıyla karşılaştıktan sonra kendi zihnindeki kadın oluşuna dair görüntüler zedelenmekte ya da tamamen kadın oluşunu unutmaktadır. Fiziksel olarak tedavi süreci sona erse bile, iyilik hali devam eden kadınlar, genel olarak kendini çevreden soyutlama, geleceğe umutsuzca bakma, iyi oluş haline güvensizlik, yalnızlık, cinsellikten uzaklaşma ve kişiler arası ilişki problemleri yaşamaya başlamakta; öfkelenmekte, üzülme ve ölüm korkusu yaşamakta; umudunu yitiren hastalarda bu durum çok fazla hissedilmektedir (Kapiton, 2009).

Hastalar, rahatsızlıklarından bahsettiklerinde karşılarındaki kişilerin onları anlamaması, anlaşılammak hastaların daha fazla içine kapanmasına, hastalıklarını kendi içlerinde yaşamalarına sebep olmaktadır. Kendi içlerine attıkları duygular fazlaştıkça, hastaların iç dünyaları da daralmakta, kendilerini dinleyen, anlayan ve onları konuşmaya cesaretlendiren insanlara ihtiyaçları olmaktadır (Pennebaker, 2009). Çeşitli araştırmalarda, sanatın yaratıcı sürecinin, iyileştirici ve rehabilite edici özelliklerinin olduğu görülmüştür. Geçmiş tarihlerden bu yana, sanatın bu iyileştirici gücünden farklı biçimlerde yararlanılmış, sanat etkinliklerinin kanser hastalarının iyilik hali üzerinde olumlu etkileri olduğu görülmüştür. Sanatla uğraşan kanser hastalarının ruhlarının sağlam yönünün harekete geçerek, umutlarında, hayata bağlılıklarında ve kendilerine olan güvenlerinde artış olduğu görülmüştür (Malchiodi, 2005).

1.3. Araştırmanın Önemi

Meme kanseri tanısı almış kadınlar, tanı sürecinden itibaren hem fiziksel hem duygusal zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Kadınların memesinden kitle alınması, memelerinin birinin ya da ikisinin birden alınması, fiziksel olarak yıpranmanın yanında duygusal olarak da çeşitli problemleri oluşturmaktadır. Meme kanseri tanısı almış kadınlar, şok, öfke, üzüntü, korku, kaygı, kaygı gibi duygular hissederek çeşitli davranış biçimleri sergilemektedirler (Karakaya, 2014; Özkan, 2007). Hastalardan bir kısmı iç dünyasına çekilip, diğer kişilerle iletişimi kesmekte iken bir kısmı duygularını paylaşmak ve duygusal destek almak için arayış içinde olmaktadır ama nitelikli bir şekilde hizmet alacakları mekanizmaları bulamamaktadırlar. Yapılan araştırmalara göre, Türkiye’de hastalara duygusal desteği sağlayacak psiko-onkoloji servislerinin sayısı çok az bulunmaktadır ve Türkiye’nin birçok ilindeki meme kanseri tanısı almış hastaların bu servislere ulaşmaları zor olmaktadır (Bulut, 2012).

Sanat uygulamaları sırasında katılımcıların, kendi duygularıyla karşılaşarak, bunları buldukları ortamda ifade etmesi ile onların ruh sağlığı olumlu yönde etkilenmektedir. Yaratıcı eylemler, kişilere fiziksel ve duygusal problemlerini yönetebilmede yardım etmektedir. Bu eylemler sırasında katılımcının problem çözme becerileri gelişmekte, bu problem çözme becerilerini normal hayatlarına yansıtmaktadırlar (Samuels & Lane, 2013). Sanat etkinlikleri sırasında yazan, resim yapan, müzik aleti çalan ve drama yapan bireyler kendi potansiyellerini keşfetmekte ve geliştirmekte; yaptığı eylemler onun farkındalığını

artırmakta, bu zamana kadar konuşmadıkları, konuşamadıkları yaşamları ve duyguları hakkında, dışavurum sağlanarak, bunları ifade etme becerileri artırılmaktadır (Dun-Snow & D'amelio, 2000; Malchiodi, 2013). Sanat uygulamaları, hastaları sıkışmış oldukları içsel durumdan çıkararak, onlara kendilerini ifade edebilecekleri özgür alanlar sunmakta, aynı zamanda, çevresindeki insanlarla konuşma, kaynaşma ve anlaşılma ihtiyacı içinde olan hastaların bunu yapabilmeleri için yollar bulmasına yardım etmektedir (Kapitan, 2009; Venable, 2005). Hastaların korkuları, kaygıları ve içlerindeki fırtınaları, sanat aracılığıyla simgesel bir dile dönüşmekte, bu simgeler aracılığıyla çeşitli çağrışımlar olmakta ve bunlar grubun güvenli ortamında paylaşılarak toplumsal ilişkiler sağlanmaktadır (Ganim, 1998). Hastaların kendi süreçlerine dair yaptıkları bu simgeleştirmeler ve hastalıkları üzerine konuşabiliyor olmaları onların, kendilerine olan güvenlerinin artmasına, kendilerini daha iyi ifade etmelerine, psikolojik açıdan güçlenmelerine ve içinde buldukları durumla mücadele edebilmelerine yardımcı olmaktadır (Wexler, 2002).

Literatür taraması yapıldığında, Türkiye'de kanser hastalarıyla yapılmış sanat terapisi araştırmaları bulunmaktadır (Arslan, 2012; Kar, 2011; Özcan, 2012), ama meme kanseri tanısı almış kadınlarla yapılmış sanat eğitimi araştırmalarına rastlanılmamıştır. O yüzden kanser hastalarıyla yapılacak olan, bu araştırmanın, yapılacak yeni araştırmalara kaynak sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma,

1. Batı Anadolu'da yer alan bir il merkezinde bulunan sivil toplum kuruluşlarından birine üye olan meme kanseri tanısı almış üç kişi ile,
2. Nisan 2016- Mayıs 2018 tarihleri arasında Batı Anadolu'da bulunan bir il merkezindeki sivil toplum kuruluşlarından birinin kullandığı apartman dairesinde uygulanmış olan sanat eğitimi programının ilk 12 oturumluk sanat eğitimi uygulamaları ile,
3. Yöntem olarak, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile,
4. Uygulama alanı olarak sanat eğitimi ile,
5. Nitel veri toplama aracı olarak, ses kaydı, katılımcıların sanat ürünleri, araştırmacı günlüğü, katılımcı günlükleri ve yarı yapılandırılmış görüşmelerde ifade edilen görüşler ile sınırlı tutulmuştur.

6. Veri analizi üç kişiyle sınırlı olduğu için evren ve örneklem genellemesi yapılamaz.

1.5. Sayıtlar

Araştırmada, nitel araştırmanın temel varsayımları dikkate alınmıştır (Scwartz & Ogilvy'den Aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2008).

1. Gerçeklik, içinde bulunduğu bağlama göre değerlendirilir.
2. Sistemlerde neden sonuç ilişkisi yoktur, karşılıklı etkileşim vardır.
3. Gözlenen durum gözleyen kişinin bakış açısına bağlı olarak değerlendirileceği için saf bir nesnellikten söz edilemez.

1.6. Tanımlar

Dışavurum: Kişinin içindeki duygu düşünce birikimini yazılı, sözlü ya da görsel simgelerle anlatması.

İç görü: Kişinin kendinde oluşan durumların varlığını, anlamını ve kaynağını keşfetmesi, kavrayış anı.

Katarsis: Bastırılarak biriktirilen duyguların doğrudan veya dolaylı yollardan boşaltılması.

Öz güven: Kişinin kendindeki güce ve yeteneğine olan inancının olması.

Sağaltım: Kişinin içinde bulunduğu çeşitli olumsuz psikolojik durumların, hafifletilmesine veya önlenmesine yönelik her türlü psikolojik uygulama.

Simge: Duyu organlarımız tarafından algılanan her şey çeşitli şekillerde sembollere dönüşür. Anlamın bu yapılandırılmış araçları ise temel düşüncelerimizdir. Zihindeki düşüncelerin veya duyguların çeşitli dil veya şekiller gibi araçlarla görünür kılınmasına, bu araçlardan her birine simge denir (Bakıcıoğlu, 2012).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde, sanat eğitimi ile ilgili kuramsal açıklamalar ile yurt içinde ve yurtdışında yapılmış olan araştırmalar yer almaktadır.

2.1.1. Sanat

İnsan ve sanat kavramlarının birlikteliği insanlık tarihi kadar eskilere dayanır. Sanat eserlerinin dışındaki hiçbir ürün tarih öncesi dönemlerden bugünlere kadar kalmamıştır. İnsanlar yalnız yaşamsal ihtiyaçlarını karşıladıkları dönemlerde bile sanatla uğraştılar. İnsanların en güç şartlarda bile sanatla uğraşmalarının nedenleri, din, büyü ve kendilerini ifade etme isteğidir. İfade etme isteği doğuştan getirdiği estetik duyguyla birleşerek güzel sanatlar ortaya çıkmıştır (Fischer, 2012). Doğuştan gelen bu istekle, sürekli olarak içinde yaşadıkları çevreyi, çevrelerini kuşatan nesnelere kendileriyle ilişkileri açısından algılar ve yorumlar, onun için sanat, insanın varoluşuyla başlayan, tarihin her döneminde varlığını değiştirerek sürdüren bir olgu olmaya devam etmiştir, insanın düşünce dünyasında her zaman en çok tartışılan, en şaşırtıcı ve aldatıcı bir kavram olarak varlığını sürdürmektedir. Yüzyıllar boyunca fizik ötesi olarak görülmesine rağmen nefes alış-verişlerimiz gibi bir ritmi ve sözlü iletişimimize benzeyen öğeleri vardır. İçinde düşünme, imgeleme ve bedensel eylemi de barındıran etkin bir süreçtir (San, 1979). İnsanlar sanat eylemini yaparken bunların özünü kavramaya çalışırlar. Okurlar, araştırmacılar, gözlemler ve kendi zihin süzgeçlerinden geçirerek sunarlar. Onun için sanat eylemi insanın zihinsel donanımıyla ilişkilidir. Ortaya çıkan sanat eseri aslında insanın kendini anlattığı, kendini ifade araçlarından birisidir. İnsan bu sanatsal ifade aracını kullanırken, kendini ortaya koyarken kendi estetik süzgecinden geçirerek ortaya koyar (Mülayim, 2008).

Sanat, “insanların, içinde bulunduğu çevre karşısındaki duygu ve düşüncelerini, çizgi, biçim, ses, söz ve ritim gibi araçlarla güzel ve etkili bir biçimde, kişisel bir üslupla ifade etme çabasından doğan ruhsal bir faaliyettir” (Aytaç’tan aktaran Artut, 2004, s.18). Jung’a (2007) göre ise sanat, başlı başına bir sembol olarak çağdaş dünyanın bir dışavurumudur. Read’e (2017) göre “sanat, hoş giden biçimler yaratmak gayretidir, onsuz varlıklar dengesini kaybeder ve toplumsal bir karmaşa içine girerler” (s.1) diye devam eder.

Aristoteles'e göre ise sanat, içimizdeki duyguların dışavurumunu sağlayarak tedavi ettiği için sağlık açısından yararlı bir etkinliktir. Bu yüzden sanatın belli bir değeri vardır (Sontag, 1998). İnsan sanat eserini ortaya koyar, onu şekillendirirken, dışavurum gerçekleşir ve rahatlar. Dış dünyasını düzenlerken aynı zamanda iç dünyasını da düzenlemiş olur. Böylece hem kendini hem çevresini daha iyi anlama olanağı bulur. O yüzden sanat, insanın kendisini ve çevresini anlamlandırma çabasıdır (Kandinsky, 2015).

2.1.1.1. Sanat eğitimi. Sanat eğitimi, genel olarak, sanatların tüm alanlarını ve biçimlerini içine alan, okul içi ve okul dışı yaratıcı sanatsal eğitimi tanımlamaktadır. Sanat eğitimi, sanatsal gelişim için gerekli bilgi ve becerinin belirli programlar dahilinde kazandırıldığı bir eğitim alanıdır, okul öncesinden başlayarak yüksek öğrenimi de içine alan birbirini takip eden programların tamamını içerir (San, 2003). Sanatla ilgili öğrenmeler çok küçük yaşta başlasa bile gerçek anlamda öğrenme okulda olur. Okulda sanat dersi geniş, kapsamlı bir öğretim alanıdır. Sanat eğitimin içinde; estetik unsurlar barındıran, anlatımsal ve teknik anlamda nitelikli ürünler yaratmak, çevrede ve sanat yapıtlarında özellikler görmek, ayırt etmek, sanat tarihini ve estetiği öğretmek yer alır. Görsel algıya dayalı olarak, sanat eserlerine karşı estetik hazzı ve duyarlılığı geliştirir, insandaki yaratıcılığı geliştirerek, bireyin kendini ifade edebilmesini sağlar. Yaratıcılık süreçlerini geliştiren, sanatsal yaratmalara yol açan en önemli alanlardan birisi sanat/kültür eğitimi alanıdır (Kırışoğlu, 2002).

Sanat eğitimi, sanat akımları, sanat sosyolojisi, sanat coğrafyası, estetik ve sanatsal yaratma gibi alanların katılımıyla tamamlanıp, bütünleşir (San, 2003). Sanat eğitimin teorik yönüyle pratik yönünün birlikte yürütülmesi gerekir. Sanat eğitiminin hedeflerine ulaşması için bu iki alanın el ele kullanılması ve derslerde bu şekilde yer alması gerekir (Tansuğ, 1998). Yaratıcılığı ön planda hedef alan sanat eğitimi bu nedenle çok önemle üzerinde durulması gereken bir eğitim yöntemidir. Yaratıcılık, zihinsel ve duygusal aktivitenin her türü içinde mevcuttur (Gökaydın, 2002). Yaratıcılığın zaman içinde süreç olarak izlenmesinin gerekliliği kadar, çevre koşulları ve kişilik özellikleri de göz önünde bulundurulmalı, programlar buna göre oluşturulmalıdır. Sanat eğitimi öğretim süreci içerisinde, öğretim alanları ve uygulama yöntemleri ile yaratıcılık gelişimi için vazgeçilemez bir eğitim alanıdır (Yavuz, 1989).

Sanat eğitimi Türkiye'deki ilköğretim okullarında "Görsel Sanatlar" dersi adı altında haftada "bir" ders saati olarak verilmektedir. Görsel sanatlar dersinde iki veya üç boyutlu

çalışmalar yapılmaktadır. Bu derslerin genel amacı yaratıcılığı ortaya çıkarmak ve kişilerin sanat yoluyla kişisel gelişimlerini artırmaktır (MEB Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programları, 2018). Bu ders yaratıcılığı artırdığı gibi kendi içinde problem çözme becerilerini de barındırır. Sanat eylemini yapan kişiler üç boyutlu bir dünyayı kendi süzgeçlerinden geçirip yeniden bir ürün ortaya çıkarırken problem çözme becerileri de gelişmiş olur. Sanat eğitimcilerinin öğrencilerde yaratıcılığı artırırken onların özgün eserler ortaya çıkarmalarına yardımcı olması gerekir (Kılıçkan, 2002). Son yıllarda bu konuda büyük ilerlemeler olmuştur. Eskiden sanat eğitimi adı altında serbest resimler yaptırılırken, şimdiki anlayışta öğrencinin düşünce ve duygularını dışa çıkarabildiği, bir dışavurum aracı olmuştur. Helen görsel sanatlar dersini boş zaman etkinliği olarak görenler olmasına rağmen, sanat eğitimi eğitim ve öğretimde gerçek işlevini yerine getirerek hak ettiği değeri kazanmaya başlamıştır (Kehnemuyi, 2013). Sanat eğitimi sırasında dikkat edilecek noktalardan birisi de öğrencileri hiçbir zaman birbiriyle kıyaslamadan, onların kendi içlerindeki gelişim süreçlerine dikkat edilmesi gereğidir. Önemli olanın çocuğun dün ile bugünü arasındaki farktır (Yavuzer, 2013).

Kısaca özetlemek gerekirse, sanatın yaygınlaşması için hem devlete, hem sanatçıya, hem de bireye görevler düşmektedir ama en büyük sorumluluk devletindir. Bunun için her devletin kendine ait bir sanat eğitimi politikasının olması ve bunun bütün topluma yaygınlaşması gerekir. Toplumun sanat eseriyle anlamlı bir bağ kurabilmesi için aldığı sanat eğitiminin önemi büyüktür. Bilinçli toplumsal bir tavırla, gerçek sanat eserlerinin tanıtımı, yayımı, sergilenmesi ve zaman zaman bunların ücretsiz tüketiminin sağlanması şeklinde ifade edilecek etkinlikler sayesinde, sanat eğitimi gerçek amacına ulaşır (Ünver, 2011).

2.1.1.2 Sanat terapisi. İnsan, doğumundan itibaren yaşamı süresince kendisine rahatsızlık veren çeşitli engellerle karşılaşır. Bunların birçoğu içe atılır ve bilinç dışına itilir. Psikanalitik kurama göre, ifade edilmeyerek bastırılan duygular bilinç dışının içeriğini oluşturur. İçe atılan yaşantılar, toplumsal baskılar sonucunda ifade edilemediğinde üst üste birikirler. Bunun sonucunda insanı rahatsız etmeye devam ederler ama kişi çoğu zaman bunun farkına varmaz. İçe atılan yaşantıların üst üste birikmesi, normal dışı düşünce ve davranışların ortaya çıkmasına neden olur, ruh sağlığı tehlikeye girer (Eracar, 2013). İfade edilmeyen duygular vücutta kanser, alzheimer, multipl skleroz, deri ve mide hastalıkları gibi sonuçlar doğurabilir. Sanat eylemi, bu olumsuz duruma karşı koruyucu bir görev üstlenir, kişinin ruh dünyasını iyileştirir, onarır ve yeniden yapılanmasını yardım eder (Mate, 2012; Pennebaker, 2009; Wood, 2003).

İnsanların kendilerini, düşüncelerini ve duygularını ifade etme ihtiyacı temel bir ihtiyaçtır. Çeşitli nedenlerle kendilerinin farkında olmayan bireylerin fark etmedikleri bir durumu ifade etmeleri beklenemez. Eğer kendinin farkında olursa bunları ifade etmek için bir ihtiyaç hissedebilir. Bu durum onun sağlıklı olduğunu gösterir. Bunu yapabilmesi için önce farkında olması gerektiği bilinmelidir (Liebmann, 2009; Silverstone, 2009). Sanat terapisi, kişinin geçmiş yaşantılarının, duygu ve düşüncelerinin, sanat yoluyla önce fark edilmesi daha sonra, ifade edilmesi ve iç görü kazandırılması sürecidir. Yaratıcı eylemler aracılığı ile kişilere fiziksel ve duygusal problemlerini yönetebilmede yardımcı olur. En önemli faydaları arasında, kişisel gelişimi teşvik etmek, öz-anlayışı artırmak ve duygusal onarımına, anlam yaratmasına, iç görüye ulaşmasına, ezici duygu ve travmalardan kurtulmasına, çatışma ve problemleri çözmesine, günlük yaşamı zenginleştirmesine ve refah duygusunun artmasına yardımcı olmak sayılabilir (Buchalter, 2004; Malchiodi, 1998, 2007; Oaklander, 2007).

Sanat terapisi, temellerini dışavurumcu sanat hareketlerinden alır. Bir lider eşliğinde sanatsal malzeme ve teknikler, kendini ifade etme ve duygunun dışavurumu amacıyla kullanılır. Ortaya çıkan ürün katılımcı ve lider arasındaki ortak alanda yani sanat ürününde anlaşılmaya çalışılır, bu yüzden iletişimde güçlü bir araçtır. Sanat eylemini gerçekleştiren kişi bu eylem sonucunda hem kendi iç dünyası ile iletişime geçer hem çevresinin farkına varır, hem karşıdaki kişiler onun iç dünyasına dair veri elde ederler (Masters, 2005).

Kişinin o sanat etkinliğini sürdürürken sergilediği tutuma, neden o sanat etkinliğini seçtiğine, nerede ve nasıl durduğuna dikkat edilmesi gerekir. Sürece dikkat edilirse oldukça anlamlı ip uçları yakalanabilmektedir. Bu ip uçlarından yola çıkarak sorular sorup, kişinin kendisiyle ilgili derinlemesine farkındalıklar yaşayıp, bunları ifade etmesi sağlanabilir (Malchiodi, 2012). Sanat terapisinin gücü, buradan gelmektedir. Katılımcı doğrudan hastalığı üzerinde konuşmak zorunda kalmadan, çeşitli duygu ve düşüncelerini metaforik bir yoldan sanat yoluyla ifade edebilir, içinde biriktirdiklerini ortaya çıkarabilir İmgeler, sanat yoluyla karanlıktan aydınlığa gelir ve iç dünyayı görünür kılar (Aydemir, 2011). Sanat terapisinin kurucularından Naumberg, temel duygu, düşünce, korku, fantezi ve çocukluk çağı anılarının, kelimelerden ziyade çeşitli sanat unsurlarıyla daha başarılı olarak ifade edilebildiğini belirtmiştir (Person'dan aktaran Kogan, 2013; Masters, 2005). İç ve dış gerçeklik açısından sanat terapisi katılımcının bir oyun gibi kendini ifade etmesine imkan verdiği için oyun oynarken yaşanan keyifli anlar içte olanın simgeleşmesini kolaylaştırır. Simgeleşen yaşantı ve anılar gelecek tasarımı için olanak sağlar. Değişim ve iyileşme aynı

seanslar içinde gerçekleşir. Bunun sonucunda sanat, insanın yaşamına yön verir, rahatlatır ve anlamlı kılar. İnsan, iç ve dış dünyasındaki verilerini kullanarak yeni düzenlemeler yapar, biçimlendirir ve yeni üretim eylemleri gerçekleştirir. Böylece hem kendini hem çevresini daha iyi anlama ve anlamlandırma olanağı bulur. Böylelikle yaratıcı süreç ile tedavi edici süreç bir araya gelmiş olur (Eracar, 2013; Kandinsky, 2015; Malchiodi, 2003; Wadeson, 1980; Waller, 2015).

Sanatın iyileştirici ve dönüştürücü özelliklerinden dolayı psikolojik destek amaçlı kullanımı son yıllarda önem kazanmaya başlamıştır. Çeşitli psikolojik sorunların teşhisinde ve tedavisinde sanat önemli bir araç görevi görmektedir. Sanat aracılığı ile bastırılmış duygular açığa çıkartılıp, ruhsal sağaltım gerçekleştirilebilir (Simon 1997). Kendini sözel olarak ifade etmekte zorlanan bireyler, sanat etkinliklerinden herhangi biri ile duygularının düşüncelerinin farkında varıp kendilerini rahatlıkla ifade edebilirler, bunun için sanat onlar için kolaylaştırıcı bir işlev görmektedir. Kişiler dile getirmekte güçlük çektikleri duygu, düşünce ve gereksinimlerini sanat yoluyla karşılamış olurlar. Sanat yoluyla içlerindeki gerginliği boşaltarak, özgürlük duygusu yaşarlar, yasak düşünceleri paylaşırlar ve iç dünyalarını görünür kılarlar. Bu yüzden, sanat deneyimleri duygusal ve düşünsel bir arınma aracı olarak kullanılabilir. Bu etkinlikler sırasında yalnız sonuca değil sürece de dikkat etmek, gözlemlemek gerekir. Bu süreçte, sanat terapisti, sanat ürünü ve sanat oluşturma süreci arasındaki ilişki bir bütündür ve sanat terapisinin temelidir. Sanat terapisi sırasında en önemli olan şeylerden birisi, estetik değerlerin değil, kişinin bu eylemin içinde yer alması, kendini ifade etmesini kolaylaştırması ve bu süreçte anlam bulmasına yardım etmesidir. Bu sürecin bütününe bakıldığında, sanat eylemini süresince kişinin iç dünya, düşünüş ve çevresiyle ilişkileri hakkında ipuçları bulunabilir (Rubin, 2009).

Sanat terapisi çalışmalarında çeşitli materyallere ihtiyaç duyarız ve bu materyallerde seçeneğin fazla olması önemlidir. Her çeşit boya, her çeşit kağıt, müzik, maske, her çeşit ve renkten kalemler, tüller ve kumaşlar, ağaç dalları, yapraklar, yapışkanlar, pullar, simler, kitaplar, kartpostallar vs kullanılabilir. Malzeme ne kadar basit olursa, birey o malzemeye o kadar fazla yansıtma yapabilir (Rubin, 1984). Çoğunlukla ilk kez sanat malzemeleriyle karşılaşan bireyler gerginlik yaşarlar, onun için kullanılacak malzemenin kolay kullanılabilen bir malzeme olması gerekir (Yurtsever, 2014). Bu materyaller çalışılacak konu ve odaklanılacak konuya göre değişebilir. Sulu boyanın doğası gereği duygusal etkisi farklıdır, pastel boyanın etkisi farklıdır. Bunun gibi metal veya ahşap formlar ile çamur tamamen farklı duygular uyandırabilir. Çamurla uğraşırken bu malzemeyi yapma ve bozma

imkanına sahipken ahşap ve metalde bu imkan bulunmaz. O yüzden çalışılan grup ve çalışılan konuya göre seçim yapmak önemlidir (Leavy, 2009; McNiff, 2004).

Sanat terapisi uygulamaları sırasında her yaştan herkesle çalışılabilir. Bir kişiyle de çalışılabilir, grup uygulamaları da yapılabilir. Uygulamalarda resim, müzik, heykel, edebiyat, drama, dans gibi sanat alanlarından yararlanılır. Bir oturumda tek bir sanat alanı da kullanılabilir birkaç alanından da faydalanılabilir. Uygulamaların içeriğini seçerken ve sayısını belirlerken grubun veya kişinin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmak gerekir (Eracar, 2013). Sanat terapisi grupları çok çeşitli amaçlarla oluşturulabilir. Örneğin, öfke kontrolü, yas ve kayıp yaşamış kişilerin desteklenmesi, farklı ortamlardan gelen kişilerin kaynaştırılması, yaşlıların yalnızlık duygularının yatıştırılması, kanser hastalarının duygularının dışavurumu ve onların yaşam kalitelerinin artırılması gibi amaçlarla grup çalışmaları tasarlanabilir (Betts, 2003).

Sanat terapisi alanındaki ilk çalışma ünlü sanatçı Adrian Hill'in tüberküloz hastalığı sırasında sanatla uğraşmasının kendisini iyileştirdiğini fark etmesi üzerine başlamıştır. Bunu fark ettikten sonra diğer hastalarla da sanat terapisi uygulamalarını denemesiyle ortaya çıkmıştır (Wood, 2003). Onun amacı tüberküloz hastalarındaki depresif duygu durumunu azaltarak, onlardaki yaşam isteğini umut duygusunu artırmaktı. Sanat terapisi terimini ilk kez Adrian Hill, 1945 yılında çıkardığı "Art Versus İllness" isimli kitabında kullanmış ve tanımını yapmıştır. Onun için Hill'i fiziksel hastalarla çalışan ilk sanat terapisti diye düşünebiliriz. Rita Simon isimli bir sanatçı 1942'de Adlerci psikoloji ile sanat çalışmalarını birlikte kullanmıştır. 1940'lı ve 1950'li yıllarda sözel terapiye yanıt vermeyen hastaların dışavurumunu sağlamak için sanat terapisi kullanılmıştır. İlk sıralarda belli bir yapılandırma olmadan kullanılmış, istenilen saatte gelinip çalışılabilen ortamlar oluşturulmuştur. 1970'lerde ise bireysel terapide olduğu gibi, zaman ve alan sınırlarına dikkat edilen, yapılandırılmış bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Rubin, 2005; Waller, 1993).

2.1.1.3. Yaratıcılık. En genel anlamıyla yaratıcılık, bilinen şeylerden yepyeni bir şey çıkarmak, yeni, özgün bir senteze ulaşmak, birtakım sorunlara yeni çözüm yolları bulmaktır (San, 2004). Yaratıcılık kavramı hayatın her alanında görülebilir. Günlük hayatın içinde, bilimsel alanda ya da sanat alanında... Pek çok düşünür ve araştırmacı yaratıcılığı tanımlamaya girişmiştir. Bazı kişiler yaratıcılığı bir sezgi süreci olarak benimsemiş "boşlukları, rahatsız edici ya da eksik öğeleri sezip, bunlar hakkında düşünüler geliştirmek, varsayımlar kurmak, bunları sunmak, sonuçları karşılaştırıp, değiştirmek ve yeniden

sınamak gibi sözlerle tanımlarken (Torrance); bazısı da “ana yoldan ayrılma, deneye açık olma, kalıplardan kurtulma” diye anlatır (San, 2004, s.14).

Yaratıcı insanın özelliklerine değinecek olursak, yaratıcı insan meraklıdır. Alaşılmışın dışındaki şeylere karşı merak duyar, araştırır, keşfetmeye çalışır. Bulduklarıyla yetinmez, hep daha ötesini merak eder kurcalar, öğrenmeye çalışır. Olayların akla gelmedik yanlarını da görür, çok boyutlu düşünebilir. Sürekli gözlem yapar, araştırır. Bulduklarını yorumlar kendi deneyimleri ile birleştirir, kendince sonuca ulaşır, öz güveni gelişmiştir, kendine güveni tamdır, gerektiğinde öz eleştiri yapabilir, bağımsız düşünebilir, bağımsız kararlar verebilir, karar verme aşamasında sınırları yoktur. Son derece özgür davranır ve akılcı düşünür, benzerlerinden farklı, birden fazla kabul edilebilir çözüm yolları üretir (Abacı, 2006).

Yaratıcılık üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Bu konuyla ilgili ilk ruh bilimsel gözlemler psikanalizin kurucusu Sigmund Freud ve izleyicilerinden gelmiştir. Freud (2016)’a göre yaratıcılığın kökeni bilinç dışındadır. Freud, yaratıcılığı, kişinin karşı koyamadığı “libido” enerjisi ile bilinç dışı arasındaki çatışmanın savunması olarak düşünür. Kişi toplum tarafından kabul edilmesi zor olan duygu ve düşüncelerini daha kabul edilebilir bir şekilde sanat yoluyla ifade eder. Böylelikle, kendi içindeki yaratıcı potansiyelini harekete geçirmiş olur. May (2007)’e göre ise “yaratıcılık, bilinci yoğunlaşmış insanın kendi dünyasıyla karşılaşmasıdır” (s.76). Erinç (2004) bu terime farklı bir tanımlama yaparak, yaratıcılığın iç ve dış dünya ile ilgili belli sorunların ya da sorun olabilecek belli durumların önce saptanması, sonra da bunlara çözüm önerileri getirilmesi ya da bunların çözümlenmesi, bu sorunların çelişen, çatışan yönlerinin bulunması, bulunabilmesi olduğunu söyler. Odağ’a (2012) göre yaratıcılık, kendini gerçekleştirilmeye açlık duyan insanın ruhsal sağlığına ilişkin en yüksek ifade biçimidir.

Picasso, altını çizerek, “Her yaratma edimi, ilk önce bir yıkma edimidir” derken (Akt. May, 2007, s.80), Rollo May, ne zaman bilimde önemli bir fikir, sanatta önemli bir biçim ortaya çıksa, bu yenilikler bir yığın insanın inançlarının yıkılmasını sağlar diyerek Picasso’nun sözünü desteklemiş olur (May, 2007). Yeni bir ürün veya eser ortaya koyabilmeniz için önce kalıplaşmış düşüncelerden kurtulmak gerekir. Kalıplar yıkılabilirse, bakış açısı değişir, kalıpların dışına çıkılır ve ortaya bambaşka ürünler çıkabilir (Plevin, 2018).

Yaratma sürecinde ve sanat eylemi sırasında insan önce regresyona girer, iç evrenine döner, oradan aldığı verilerle bugüne gelerek o verileri kullanır, yani yaratıcı eylem bilinç

eşığı ile bilinç dışının ifade bulan biçimi ve konuşan sesidir. Yaratmanın gerçekleştiği alanda gerekli bilgi birikimi olmayan, bu nedenle bilinçdışı bir etkinliği yaşamayan bireylerin yaratıcı olmaları söz konusu değildir (Karayağmurlar'dan aktaran Bender, 2013; May, 2004). Yaratıcı bir bireyden söz edilebilmesi için, o bireyde yaşamdaki algılarının kendi süzgecinden geçirilerek ortaya yeni bir ürün konulması gerekir. Algı dünyası zayıf olan kişinin yaratıcı yönü gelişmeyecektir (Maziarz, 2007).

Yaratıcılık için bir oyundur denilebilir. Yaratıcılık, çocukluğun oyun gücüyle örtüşür. Oyun ne içseldir ne de tamamen dışsaldır. Çocuk oyun oynayarak daha sonra kültürel yaratıcılığın temeli olacak olan bir eylemi gerçekleştirmektedir (Halmatov, 2016; Schaefer, 2013). Çocukken rahatça oynamasına izin verilen kişiler daha sonra yetişkinlik dönemlerinde yeniliklere açık olacak, korkmadan denemeler yapacaklardır, iç dünyalarını görünür kılmaktan kaçınmayacaklardır (Winnicott, 2007). Yaratıcı etkinlikler, kişinin iç dünyasının dışlaştırılmış bir haritası olarak görülebilir. Bu haritalar ile kişinin iç dünyasına bir ayna tutularak, dışarıdan görünmeyenler görünmüş olur (Malchiodi, 2007).

Yaratıcılık üzerine geçmişten bu yana pek çok araştırma yapılmış, çoğu zaman deha ile eş anlamlı tutulmuştur. Son yıllarda yapılan araştırmalara göre ise bir bireyde yaratıcılıktan söz edebilmek için, onda belli bir zeka düzeyinin olması gerekir (Petit, 2015). Wisc-r testi sonuçlarına göre 120 puanın üzerindeki kişilerin yaratıcılık puanları artmakta ama hangi zeka puanında hangi düzeyde yaratıcılık olacağı belirlenmemektedir. Yani yaratıcılığın zekayla ilişkisi vardır ama aynı zamanda da zekadan farklı bir şeydir (Andreasen, 2015).

2.1.2. Kanser

İnsan sağlığını önemli ölçüde etkileyen bir hastalık olan kanser, kısaca hücrelerin kontrolsüz bir şekilde çoğalması demektir. Kanserin oluşum sebebi ve oluş mekanizması tam olarak bilinmemektedir. Tıptaki gelişmeler sonucu, eskiden ölümcül olan pek çok hastalığın tedavisi yapılabilmektedir ama kanser, bütün bu gelişmelere rağmen ölüm nedenleri arasında ilk sıraları almaktadır (Kutluk ve Kars 1998).

2.1.2.1. Meme kanseri. İnsanların yaşam sürelerinin uzaması sonucunda, çeşitli hastalık çeşitleriyle karşılaşma olasılıkları artmaktadır. Dünyadaki çeşitli kanser yapıcı maddelerle insanların teması giderek artmaktadır. Kadınlar açısından bakılacak olursa, kullanılan çeşitli hormonların, menopoz sonrasında şişmanlık artışının, fiziksel etkinliklerin azalmasının meme kanseri oluşumunda etkisinin olduğu düşünülmektedir. Bütün kanser çeşitlerinde olduğu gibi bu süreçte, kalıtsal ve genetik nedenler ön plana çıkmaktadır. Doksanlı yıllardan sonra kadınlarda meme kanseri tanısı daha fazla konulmaya başlanmıştır. Dolayısıyla, meme kanseri sıklıkla görülmeye başlandığı için herkesi ilgilendiren, çeşitli tedavilerle yaşam süresinin uzatılıp, konforun artırıldığı bir hastalık olarak görülmeye başlanmıştır. Medikal tedavinin yanında, destekleyici psikolojik tedaviler yaygınlaşmaya başlamıştır. Çeşitli destek grupları meme kanseri ile mücadele eden kadınlara destek olmak için yaygınlaşmaya başlamıştır (Aydın, 2009).

2.1.2.2. Kanser hastalarının yaşadığı psikolojik problemler. Kanser hastaları hayatlarının kontrolünün elden çıkması ve çeşitli belirsizlikler yüzünden umutsuzluk, kaygı ve bağımlılık gibi çeşitli duygu durumları yaşarlar. Kişinin sağlığını kaybetmesi onda yas tepkisine neden olabilir. Kişinin ruhsal durumu kötüye gitmeye başlar. Kaygı ve depresyon gibi çeşitli psikolojik hastalıklar bu tabloya eşlik etmeye başlar (Altınok, 1999; Clifford, 1979).

Kanser hastalığı tanısının konmasından sonra depresyon ortaya çıkabileceği gibi, depresyon, bazen kanseri oluşturan etmenlerden biri olabilir. Kanser hastalarının bazı ortak kişilik özellikleri gösterdikleri görülmüştür. Kanser oluşumu ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde kanser hastalarının öfke ve nefret gibi olumsuz duygularını dışa vuramayan, sosyal norm ve kurallara bağlı, çaresizlik ve ümitsizlik gibi duygular geliştirmeye eğilimli kişiler oldukları görülmüştür. Çeşitli araştırma sonuçlarına göre, kanser hastalarının diğer hastalara ve sağlıklı kişilere göre daha az isteyen, sabırlı, uysal, özveriye eğilimli, aşırı alçak gönüllü, öfke ve kızma gibi çeşitli duygularını belli etmeyen kişiler oldukları görülmüştür (Türküm, 1989). Kanser hastasının, kırgınlık ve öfke gibi duygularını dile getirememesi onda oluşacak depresyon riskini artırır. Depresyon, insanın yaşamdan aldığı zevkin azaldığı, kişinin içe kapandığı, dünyayla ilişkinin çok aza indiği bir durumdur. Kişi geleceğe kötümser bir şekilde bakar, geçmişe yönelik yoğun pişmanlık duyguları ve suçluluk duyguları yaşar (Gabbard'dan aktaran Duran 2009).

2.1.2.3. Meme kanseri hastalarında destek yöntemi olarak sanatın kullanılması.

Meme kanseri tanısı almış hastalarla yapılan çeşitli araştırmalarda sanatın iyileştirici gücünden faydalanmak için sanat terapisi uygulamaları yapılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda, sanat terapisinin, meme kanseri hastalarının hissettiği kaygı ve depresyon gibi çeşitli psikolojik rahatsızlıkların şiddetini azalttığı ifade edilmiştir. Yapılan bu çalışmalar, meme kanseri hastalarının yaşam kalitesini artırmaya yardımcı olmuştur. Meme kanseri olan kadınlarda sanatın kullanılması, onlardaki negatif duyguları azaltarak, pozitif duyguların artmasına yardım etmiş, kanser gibi bir hastalıkta kadınların yaşama tutunmaları için bir yol olmuştur (Arslan, 2012; Eum'dan aktaran Geçen, 2015; Özcan, 2012).

Çeşitli psikolojik stres kaynaklarının fiziksel hastalıklara yol açtığı kabul edilmektedir. “Uzun süre depresyonda kalmak, stresli hayat, böbreküstü bezlerinden salgılanan kortizol isimli hormonun kandaki seviyesinin aşırı yükselmesine sebep olur. Kortizolün kandaki miktarının aşırı artması bağışıklık sistemini zayıflatarak pek çok hastalığa davetiye çıkarır” (Erbaş, 2018, s. 92). Onun için stres kaynaklarının azaltılması için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Özellikle onkoloji kliniklerinde yatan hastalar için psikolojik destek hizmetlerinin olması önemlidir (Erbaş, 2018; Üre, 1989).

Türkiye’de kanser hastalarına verilen psikolojik destek hizmetleri yetersizdir. Hastaların psikolojik destek ihtiyaçları dikkate alınmayarak daha çok tıbbi tedaviler kullanılmaktadır. Kanser hastalarının psikolojik destek alması için yönlendirilmesi gerekir. Hastaların psikolojik destek alması, hastanın geleceğini yeniden yorumlamasına yardım eder. Hasta içinde bulunduğu durumda kendisinin, duygularının farkına varır. İçinde biriktirdiği, ifade edemediği duygularını ifade etme imkanı bulur. Bütün bunlar hastanın depresyon düzeylerinin azalmasına yardım eder, yaşamdan daha çok zevk alır hale gelir. Günümüzdeki tedavilerin amacı yalnızca yaşam süresini uzatmak olmamalı, yaşam süresinin uzamasıyla birlikte yaşam kalitesi de artırılmalıdır. Onun için kanser hastalarının psikolojik destek alma gereksinimleri karşılanmalıdır (Kök, 2001).

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde ulaşılabilen araştırmalar arasından tezin konusu ile ilgili olduğu düşünülen yurt içi ve yurt dışı kaynaklara yer verilmiştir.

2.2.1. Yurtiçi Araştırmalar

Yurt içi araştırmalarda kanser hastalarında sanat eğitimi uygulamalarının yapıldığı bir araştırmaya rastlanmamıştır ama kanser hastalarıyla sanat terapisi uygulamalarının yapıldığı araştırmalar mevcuttur. Ayrıca, sanat eğitimi ve sanat terapisi terimlerinin birlikte kullanıldığı araştırmalar da vardır. Bu bölümde ulaşılabilen araştırmalar arasından yurt içinde yapılmış araştırmalara yer verilmiştir.

Salderay (2010), “Görsel Sanatlar Tedavi” başlıklı makalesinde, görsel sanatlar ve tedavi alanlarını tarihsel süreci içinde değerlendirerek, bu iki alanın birbiri ile olan bağı, toplumsal yapı içerisinde görsel sanatlar ve sağlık alanlarının kaynaşması, görsel sanatların tedavi boyutunda kullanılması, görsel sanatların hastalar ve engellilere yönelik tedavi boyutunda kullanılması konularını ele alarak değerlendirmiştir. Araştırmada görsel sanatların tedavi boyutunda kullanılmasına yönelik çalışma yapmış araştırmacıların görüşleri ele alınarak incelenmiştir. Sonuç olarak, “görsel sanatlar tedavi” olarak adlandırılan bir alanın, çağımız sağlık hizmetleri alanında alternatif tedavi yöntemleri arasında yer aldığı ve kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kar (2011), “Heykel ve Sanat Terapisi” başlıklı yüksek lisans tezinde, Mersin Üniversitesi bünyesinde bulunan sanat evine devam eden ve All (Akut Lenfoblastik Lösemi) tanısı konmuş ve hastanede uzun süre tedavi gören çocuklar arasından seçilen gruba kil benzeri plastik materyallerle sanat terapisi uygulamaları yapmış ve bu sürecin sonunda biyopsikososyal yaklaşıma uygun olarak, tıbbi tedavilerinin yanı sıra destekleyici bir tedavi yöntemi olarak heykel yoluyla sanat terapisinin kullanılmasının oldukça faydalı olduğunu bulgusuna ulaşmıştır.

Arslan (2012), “Düzenli egzersiz, sanat (Origami) ve Grup Terapisinin, Remisyondaki Kanser Hastalarının Yaşam Kalitesi, Anksiyete, Depresyon, Hasta Tatmini ve Umut Düzeyleri Üzerine Etkisi” başlıklı yüksek lisans tezi çalışmasında, Akdeniz Üniversitesi bünyesindeki Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Rekreasyon Bölümü, Tıp Fakültesi hastanesi Tıbbi Onkoloji Polikliniği Kemoterapi Ünitesi ve Psikiyatri Bölümü’nde toplam 26 hastaya “Yaşam Kalitesi Destek Programı” adını verdikleri bir programı

uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kanser hastalarıyla uygulanan programda, birçok disiplini içinde barındıran uygulamaların, kanser hastalarının yaşam kalitesi, anksiyete, depresyon, umut ve hasta tatmini üzerine olumlu etkilerinin olduğu görülmüştür.

Özcan (2012), “Sanat terapisi Çalışmasının Kanser Hastası Çocukların Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisinin İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde sanat terapisinin kanser hastası çocukların yaşam kalitesi üzerine etkisini incelemektedir. Araştırmaya 30 çocuk katılmış, 15 çocuğa 8 seans sanat terapisi uygulanmış. Sanat terapisi önce ve sonrası ölçekler uygulanarak ön test ve son test puanları karşılaştırılmıştır. Kontrol grubundaki 15 çocuğa sanat terapisi uygulanmamıştır. Araştırma sonuçlarına göre, sanat terapisi alan grupta da almayan grupta da bir ay sonunda yaşam kalitesi puanlarında anlamlı bir değişim bulunamamıştır. Sanat terapisi almayan gruba bakıldığında benlik saygısında anlamlı ölçüde yükselme yaşanmıştır. Sanat terapisi alan grupta anneler ile çocukların yaşam kalitesi değerlendirmeleri anlamlı olarak farklı bulunmuştur

Aydın (2012), “Tıbbi Sanat Terapisi” başlıklı makalesinde, kanser hastası kişilerle yapılmış sanat terapisi çalışmalarıyla ilgili literatür araştırması sonuçlarını çeşitli olgularla sunmuştur. Araştırma sonuçlarına bakıldığında sanat terapisi, diğer terapi türleriyle kıyaslandığında, hastaları bir süre de olsa da hastalıktan uzaklaştırdığı için hastalık ve yeti kayıplarını unutturarak, kısa bir süre de olsa normalliği yaşamalarına yardım etmiştir.

Şahin (2015), “Öğretmen Adaylarının Engellilerin Eğitiminde Sanatla Terapi ile İlgili Görüşlerinin İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde sanat eğitimi veren bireyler ile birlikte farklı engel gruplarına eğitim veren kurumların sanatla terapinin gelişim sürecindeki önemli etkileri ve farkındalıklarının bilinmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda İstanbul İli Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Resim-İş Öğretmenliği Bölümü, Özel Eğitim Bölümü ve PDR Bölümü 4. Sınıf öğrencilerinden 180 kişi ile anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen veriye göre her üç bölümde sanatla terapi hakkında çok fazla bilgi sahibi olunmadığı bilgisine ulaşılmıştır.

Gökay ve Özalp (2018), “Sanat Eğitimi ve Sanat Terapisi” başlıklı bildirimlerinde sanat eğitimi ve sanat terapisinin birleştiği noktalara değinilmiş, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü 3. ve 4. Sınıf öğrencileriyle görüşmeler yaparak sonuçları tartışılmıştır. Sonuç olarak, öğrencilerin sanat terapisi ile ilgili bilgilerinin olmadığı, sanat eğitimi konusunda da kendilerini yetersiz hissettikleri bilgisine ulaşılmıştır.

Kocabıyık (2018), “Meme ve Akciğer Kanseri Hastalarda Sanat Terapisinin Bulantı Kusma Üzerine Etkisi” başlıklı yüksek lisans tezi çalışmasında, Eylül 2016-Haziran 2017 tarihleri arasında, Akdeniz Üniversitesi Hastanesi Gündüz kemoterapi Ünitesi’nde, 30 deney 30 kontrol grubuyla, sanat terapisi uygulamaları yapmış. Araştırmasının sonucunda meme ve akciğer kanseri tanılı hastalarda sanat terapisinin bulantı ve kusmayı azalttığı bilgisine ulaşmıştır.

Yurtiçi araştırmalara bakıldığında, eğitim fakültelerinin güzel sanatlar eğitimi bölümü resim-iş eğitimi anabilim dallarında, kanser hastalarıyla yapılmış sanat eğitimi uygulamalarına rastlanılmamıştır. Mersin Güzel Sanatlar Fakültesi’nde Kar’ın (2001) çocuk kanser hastalarıyla yaptığı “Heykel ve Sanat Terapisi” başlıklı tez, bu alanda uygulamaların yer aldığı tek tez olarak görünmektedir. Eğitim fakülteleri bünyesinde yapılan araştırmalarda ise “sanat terapisi” konusu ile ilgili literatür taramalarının veya anket çalışmalarının yer aldığı araştırmalar görülmektedir. Yurtiçi araştırmalar başlığı altında yer alan diğer “sanat terapisi” araştırmaları ise fakültelerin diğer bölümlerinde yapılmış araştırmalardır.

2.2.2. Yurtdışı Araştırmalar

Bu bölümde ulaşılabilen araştırmalar arasından yurt dışında yapılmış araştırmalara yer verilmiştir.

Barnes (2015), “How Women Use Art and Art Therapy to Cope With Breast Cancer: A Systematic Exploration of Published Literature “(Kadınlar Meme Kanseri ile Başa Çıkmak İçin Sanat ve Sanat Terapisini Nasıl Kullanıyor?) Yayınlanmış Edebiyatın Sistematik Olarak Keşfi” başlıklı tezinde literatür taraması yapılıyor. Yazılan tezde, kadınların sanat ve sanat terapisini bir baş etme yöntemi olarak kullanıp hayatlarına anlam katabilecekleri değerlendirmesini yapmıştır.

McNutt (2016), “Art Therapy and Cancer Care: A Qualitative Analysis Of Visual Oncology Narratives” (Sanat Terapisi ve Kanser Bakımı: Görsel Onkoloji Anlatılarının Nitel Bir Analizi) başlıklı doktora tezinde Kanser hastalarının öznel deneyimleri araştırılmaya ve sanat terapisinin bu hastalar üzerindeki potansiyel işlevini keşfetme çalışmıştır. On beş kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiş nitel bir araştırmadır. Araştırmanın sonucunda, sanat terapisinin kanser hastalarındaki umudu artırdığı, kanserden sonra hayata geçişi

kolaylaştırdığı, yaratıcı bir kimliği oluşturduğu, kendilerini yeniden şekillendirme becerilerinin arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Amstutz (2017), “Art Therapy and Identity For Women in Post-Treatment for Breast Cancer A reasearch Paper (Meme Kanserinde Tedavi Sonrası Kadınlarda Sanat Terapisi ve Kimlik)” başlıklı yüksek lisan tezinde “Sanat terapisi, kanser teşhisi sonrası kendin tanımlamada değişikliklere yardımcı olabilir mi? Sanat terapisi, kadınların kanser deneyimleriyle daha iyi başa çıkmalarına, anksiyeteyi azaltmalarına ve daha iyi bir esenlik duygusu geliştirmelerine yardımcı olabilir mi?” gibi sorulara cevap aranmıştır. Araştırma literatür taraması olarak yapılmış, bunun için 86’dan fazla yayın taranmıştır.

Araştırmanın sonunda, sanat terapisi destek gruplarının, kanser deneyimine dair yeni başa çıkma yöntemlerinde olumlu gelişmeler olduğu, travmatik hafızanın en aza indirildiği, olumlu anlamda yeni bir kimlik oluşturmak için destekleyici olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Milutinovic, Bras ve Dordevic (2017), “Art Therapy as Supportive- Expressive Therapy in Breast Cancer Treatmnet” (Meme Kanseri tedavisinde Destekleyici-Etkileyici Tarapi Olarak Sanat Terapisi)” başlıklı makalede meme kanseri olan bir hastanın sanat terapisine katılma deneyimini tanımlamak ve meme kanseri tedavisi sırasında sanat terapisinin etkinliğine ilişkin literatürü gözden geçirmektir. Araştırma Zagreb’te bulunan Psikolojik Tıp Anabilim Dalı’nda Klinik Hastane Merkezi’nde tedavi altında bulunan bir kişi sanat terapisi uygulamalarını ve Psiko-Onkolojide sanat terapisi alanındaki literatür taramalarını içermektedir. Özellikle meme kanserli hastalara yaklaşım üzerine odaklanılmıştır.

Araştırma sonucunda, meme kanseri tanısının, kadınların duygusal, bilişsel ve sosyal işlevselliği üzerinde büyük bir etkisi olduğunu, meme kanserli kadınlarda başa çıkma mekanizmalarını güçlendirmek için stratejiler geliştirmek ve sıklıkla bastırılmış duyguları ifade etmelerine yardımcı olmanın önemli olduğunu ifade etmiştir.

Literatür taraması ve bu olguya dayanarak, sanat terapisinin meme kanseri olan hastaların kendilerini tanıması ve kendilerini gerçekleştirmeleri açısından kalıcı bir etkiye sahip olduğunu ilave etmiştir. Bu nedenle sanat terapisi meme kanserli hastalara daha iyi bir yaşam kalitesi ve psikolojik destek sağlamanın yanı sıra onların kendilerini ifade etme ve hayatlarına anlam katma özgürlüğü verme konusunda oldukça etkili bir yaklaşım olarak kullanılabileceği verisine ulaşılmıştır.

Yurtdışı araştırmalar başlığı altında yer alan araştırmalarda kanser hastalarıyla yapılmış “sanat eğitimi” çalışmalarının olmadığı ama kanser hastalarıyla yapılmış “sanat terapisi” araştırmalarının bulunduğu görülmektedir. Kanser hastalarıyla yapılmış sanat terapisi uygulamalarının sonuçları incelendiğinde, bu uygulamaların, kanser hastalarının sanat terapisini bir baş etme yöntemi olarak kullandıkları görülmektedir. Sanat terapisi uygulamaları, hastaların umudunu artırmış, normal hayatlarına geçişi kolaylaştırmış, travmatik hafızaları en aza indirgenmiş, olumlu anlamda yeni bir kimlik oluşturabilmişler, kendilerini ifade etme becerileri artmış ve hayatlarına anlam katabilmişlerdir. Çalışmaların geneline bakıldığında sanat terapisinin, katılımcıların ruhsal durumlarını olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın deseni, çalışma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizi ilgili açıklamalar yer almaktadır.

3.1. Araştırma Deseni

Meme kanseri tanısı almış olan kadınlara sanat eğitimi uygulayarak, ortaya çıkan sanatsal çalışmaların sonuçlarının incelendiği bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2008) göre nitel araştırma, "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri yöntemlerinin kullanılarak, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir" (s. 39). Bu araştırma, kanser tanısı almış kadınlara uygulanan sanat eğitimi programındaki sanatsal çalışmaların sonuçlarını incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması (case study) olarak gerçekleştirilmiştir.

Durum çalışmalarının temelini, tek bir durumu veya az sayıda durumu yakından ve derinden anlama isteği oluşturmaktadır (Yin, 2017). Durum çalışmasında bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler veya bir program) bütüncül bir yaklaşımla araştırılmakta, ilgili durumdan nasıl etkilendikleri ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri üzerine odaklanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmada bir bireyin mi yoksa bir programın, uygulamadaki bir sürecin veya bir politikanın mı incelemeye alınacağını çok iyi kararlaştırılması gerekmektedir (Baxter ve Jack'ten aktaran Saban ve Arsoy, 2016). Eğer araştırılacak durum çalışması büyük bir organizasyonun yenilenmesi, yeni bir tıbbi yöntemin etkinliğinin doğrulanması ve oluşturulması, çete şiddetini azaltmada yeni bir yol keşfi vs. gibi özgün bir konuyu kapsıyorsa bu olaylar dikkate değer olabilmekte, tüm bunlardan iyi bir durum çalışması çıkarmak örnek bir araştırma ortaya koyabilmektedir (Yin, 2017). Durum çalışmaları, konu ile ilgili derinlemesine bilgiye inmesi, uç noktaları inceleyebilmesi, genelleme ihtiyacı duymadan belli noktada yargılara varma amacıyla yeni bulgulara ulaşma, keşfetme ve eski bilgilerin yeniden sorgulanması açısından önemli olmaktadır (Creswell, 2018). Durum çalışmaları yeni uygulamaların denemesi, yaratıcı çalışmaların ve yeni

bulguların ortaya konması için kolaylaştırıcı bir yol olarak kullanılabilir (Yüksel, Mil ve Bilim, 2007).

Durum çalışmaları, keşfedici, açıklayıcı ve betimsel durum çalışmaları olarak amaçlarına göre sınıflandırılmaktadır. Eğer araştırmada “ne” sorusuna cevap aranıyorsa keşfedici, “neden” ve “nasıl” soruları sorularak araştırılan durumdaki ilişkiler ortaya çıkarılmak isteniyorsa açıklayıcı durum çalışması, araştırılan durumun kavramsallaştırılıp betimlenmesi amaçlanıyorsa betimleyici durum çalışması yapılmaktadır (Yin, 2017).

Sorunlara yönelik çözümler belirlendikten sonra politikalar ve programlar topluma müdahale etmek ve değişim getirmek üzere tasarlanır (Patton, 2018). Bu araştırmada meme kanseri hastalarıyla çalışılacak durum olarak meme kanseri tanısı almış kadınlara uygulamak üzere oluşturulmuş bir sanat eğitimi programı tasarlanmıştır. “Sürecin bir sonraki noktası, belirli çözümlerin ve insan müdahalelerinin etkililiğini test etmek için değerlendirme ve politika araştırmasının yürütülmesidir” (Patton, 2018, s. 218). Bu araştırmada programın etkililiğini görmek için katılımcılara sanatsal uygulamalar yaptırılma sürecine geçilmiştir. “Değerlendirmeler, süreçleri ve çıktıları inceler ve yargılar. Değerlendirmeciler, programları, politikaları, personeli, kuruluşları ve ürünleri inceler” (Patton, 2018, s. 218). Fetterman’dan aktaran Patton (2018), “nitel verilerin sonuç odaklı bir değerlendirme için öncelikli bir temel olabileceğini söylemektedir” (s.220). Bu araştırmada, sanatsal uygulamaların yaptırılma aşamasından sonra elde edilen veriler (katılımcı günlükleri, araştırmacı günlükleri, yarı yapılandırılmış görüşmeler, sanatsal üretimleri incelenmiş, betimlenmiş ve içerik analizi ile çözümlenmiştir).

Bu araştırmada, meme kanseri tanısı almış kadınlara uygulanan sanat eğitimi programı kapsamında sanatsal uygulamalar yaptırılmıştır. Sanatsal uygulamaların sonuçlarının görülebilmesi için betimlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla, öncelikle araştırmada yer alan sanatsal uygulamalarda ve sanat eğitimi programı süresince elde edilen ses kaydı, katılımcı gözlem, katılımcı günlüğü, araştırmacı günlüğü ve yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucu elde edilen nitel verilerde araştırmanın alt problemlerine ilişkin göstergeler aranmıştır. Bu nedenle araştırma betimleme amaçlı durum çalışması olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada yanıt aranan alt problemler,

- Uygulanan sanat eğitimi programının ders sürecinde araştırmacı tarafından önerilen konular nasıl işlenmiştir?

- Katılımcıların ve sanatsal uygulamaların özellikleri nelerdir?
  - Katılımcıların özellikleri nelerdir?
  - Katılımcıların sanatsal uygulamalarda tercih ettikleri konu, renk, biçim ve görsel imgeler nelerdir?
- Sanatsal uygulamalara ilişkin katılımcı görüşleri nelerdir?
  - Sanat eğitimi programının, meme kanseri tanısı almış kadınların kendilerine olan güvenlerini nasıl etkilemektedir?
  - Sanat eğitimi programının, meme kanseri tanısı almış kadınların kendilerini ifade etme becerilerini nasıl etkilemektedir?
  - Sanat eğitimi programının, meme kanseri tanısı almış olan kadınların toplumsallaşmalarını nasıl etkilemektedir?

Durum çalışmalarında araştırma sistematığı açısından değişik desenler kullanılmaktadır. Yin'e (2017), göre dört tür durum çalışması deseninden söz edilmektedir. Bu desenler (Yıldırım ve Şimşek, 2008):

- *Bütüncül Tek Durum Deseni:* Tek durum desenlerinde sadece bir analiz birimi (bir birey, bir kurum, bir program, bir okul vb.) kullanılır.
- *İç İç Geçmiş Tek Durum Deseni:* Tek bir durum içinde birden fazla analiz biriminin incelendiği araştırmalar için kullanılır.
- *Bütüncül Çoklu Durum Deseni:* Birden fazla tek başlarına algılanabilecek durumların, ilk önce kendi içinde bütünsel olarak incelenip, ikinci aşamada birbirleriyle karşılaştırmalarının yapıldığı araştırmalar için kullanılır.
- *İç İç Geçmiş Çoklu Durum Deseni:* Bu desende de birden fazla çoklu durumun ilk önce kendi içlerinde ayrılarak çalışıldığı ve durumlar arasında karşılaştırmaların yapıldığı araştırmalar için kullanılır.

Meme kanseri tanısı almış olan kadınlara sanat eğitimi programının uygulandığı bu araştırmada, durum çalışması desenlerinden bütüncül tek durum deseni benimsenmiştir.

Yıldırım ve Şimşek'e (2008) göre durum çalışmasının aşamaları sekiz başlık altında toplanabilir.

- Araştırma sorularının geliştirilmesi
- Araştırmanın alt problemlerinin geliştirilmesi
- Analiz biriminin saptanması

- Çalışılacak durumun belirlenmesi
- Araştırmaya katılacak bireylerin belirlenmesi
- Verinin toplanması ve toplanan verinin alt problemlerle ilişkilendirilmesi
- Verinin analiz edilmesi ve yorumlanması
- Durum çalışmasının raporlaştırılması

Araştırma Sorularının Geliştirilmesi: Durum çalışmaları için en önemli sorular “nasıl” ve “niçin” (veya neden) sorularıdır. Bu sorulara “ne” sorusu da eklenebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu araştırmanın problem cümlesi “Meme kanseri tanısı almış kadınlara uygulanan sanat eğitimi programındaki sanatsal uygulamaların sonuçları nelerdir?” şeklinde oluşturulmuştur.

Araştırmanın Alt Problemlerinin Geliştirilmesi: Araştırmanın temel problem cümlesi genel bir alanı içine alır. Araştırma problemine yanıt bulabilmeyi kolaylaştırmak için bu genel alanın alt alanlara bölünmesi gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu nedenle durum araştırması sürecinde problem cümlesine uygun olarak şu alt problem cümlelerine yanıt aranmıştır.

- Uygulanan sanat eğitimi programının ders sürecinde araştırmacı tarafından önerilen konular nasıl işlenmiştir?
- Katılımcıların ve sanatsal uygulamaların özellikleri nelerdir?
  - Katılımcıların özellikleri nelerdir?
  - Katılımcıların sanatsal uygulamalarda tercih ettikleri konu, renk, biçim ve görsel imgeler nelerdir?
- Sanatsal uygulamalara ilişkin katılımcı görüşleri nelerdir?
  - Sanat eğitimi programının, meme kanseri tanısı almış kadınların kendilerine olan güvenlerini nasıl etkilemektedir?
  - Sanat eğitimi programının, meme kanseri tanısı almış kadınların kendilerini ifade etme becerilerini nasıl etkilemektedir?
  - Sanat eğitimi programının, meme kanseri tanısı almış olan kadınların toplumsallaşmalarını nasıl etkilemektedir?

Analiz Biriminin Oluşturulması: Durum çalışmalarında analiz birimi tek bir birey de olabilir, bir kurum veya bir program da olabilir. Eldeki problemlere yanıt verebilmek için analiz biriminin problemle ilişkisini gözden geçirmek gereklidir. Problem cümleleri iyi belirlendiğinde, analiz birimi hakkında fikir verirler (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu araştırmada analiz birimi meme kanseri tanısı almış olup, iyilik hali devam eden üç kadındır.

Çalışılacak Durumun Belirlenmesi: Bundan önceki üç basamağı belirledikten sonra, araştırma probleminin en iyi çalışılabileceği durumlar seçilir. Hangi durumların araştırma problemine uygun olup olmayacağı, çalışılacak durumlara ulaşmanın zorluğu veya kolaylığı göz önünde bulundurulmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmacının, çevresinde bulunan kanser hastalarını gözlemlemesi ve okuduğu kaynaklardan edindiği bilgilere göre, meme kanseri tanısı konmuş kadınların kendilerine olan güvenlerinde azalma olduğu, hastaların kendilerini ifade etmekte zorlandıkları ve toplumsallaşmalarında sorunlar olduğu bilgisine ulaşılmıştır (Dürü, 2006; Eti, 1992; Kurt, 2007; McNutt, 2006; Yılmaz, 2006). O yüzden çalışılacak durum olarak, meme kanseri tanısı almış olan kadınlara uygulamak üzere oluşturulmuş bir sanat eğitimi programı belirlenmiştir. Bu programın belirlenmesi aşamasında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı hayat boyu öğrenme biriminde, yetişkinlere yönelik hazırlanan ders planlarından yararlanarak meme kanseri tanısı almış kadınlara uygulanacak sanat eğitimi programı oluşturulmuştur. Programın içerik düzenlemesinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı hayat boyu öğrenme programı içinde yer alan kaynakların haricinde ek kaynaklardan da yararlanılmıştır (Bkz. Ek 9, s.178.). İki pilot uygulamadan sonra elde edilen dönütlere göre programda değişikliklere gidilmiştir. Pilot uygulamalar sırasında katılımcılar, meme kanseri ameliyatından sonra lenflerinde sorun olduğunu belirterek teknik bilgilerin yer aldığı sanat uygulamalarını yapamadıklarını ve bu uygulamalardan sıkıldıklarını belirtmişlerdir. O yüzden belirlenen programda değişiklik yapılmış, teknik bilgilerin yüzeysel olarak yer aldığı, daha çok yaratıcılığı geliştiren sanatsal uygulamalara yer verilen bir program uygulanmıştır. Programın oluşturulma aşamasında uzman görüşü alınmıştır.

Araştırmaya Katılacak Bireylerin Belirlenmesi: Araştırmacının, çalışılabileceği durum veya durumlara karar verildikten sonra bu çalışmaya katılacak bireyler ve bu bireylerin seçiminde hangi özelliklerin dikkate alınacağı belirlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu araştırmanın katılımcılarını Batı Anadolu'da yer alan bir il merkezinde bulunan sivil toplum kuruluşlarından birine üye olan meme kanseri tanısı almış, iyilik halleri devam eden üç kadın oluşturmuştur. Araştırmaya katılacak kişilerin belirlenme aşamasında sivil

toplum kuruluşunun yöntemiyle iletişime geçilmiş, yönetim kadrosuyla anlaşma sağlandıktan sonra bu sivil toplum kuruluşuna ait olan apartman dairesinde iki pilot uygulama gerçekleştirilmiş, pilot uygulamaya katılan kişilerden gönüllü olarak sanat eğitimi programına katılmak isteyenler arasından önceden belirlenen ölçütlere uyan kişiler seçilerek katılımcılar belirlenmiştir. Sanat eğitimi programına yedi kişinin katılmasına karar verilmiştir. Katılımcılar için belirlenen ölçüt listesinde hastalık türü olarak “kanser” hastalığı belirlenmesine rağmen gönüllülerin hepsi de meme kanseri tanısı almış kişiler olduklarını belirtmişlerdir. Bu yedi kişinin içinden dört kişi çeşitli özel nedenlerle zaman zaman programa katılmadıkları için düzenli devam eden meme kanseri tanısı almış üç kişi bu araştırmanın analiz birimini oluşturmuştur. Bir sanat eğitimi dersinde ortalama beş katılımcı ile çalışmalara devam edilmiş ama 12 dersin tamamına katılan üç meme kanseri tanısı almış kadının verileri üzerinde analiz yapılmıştır.

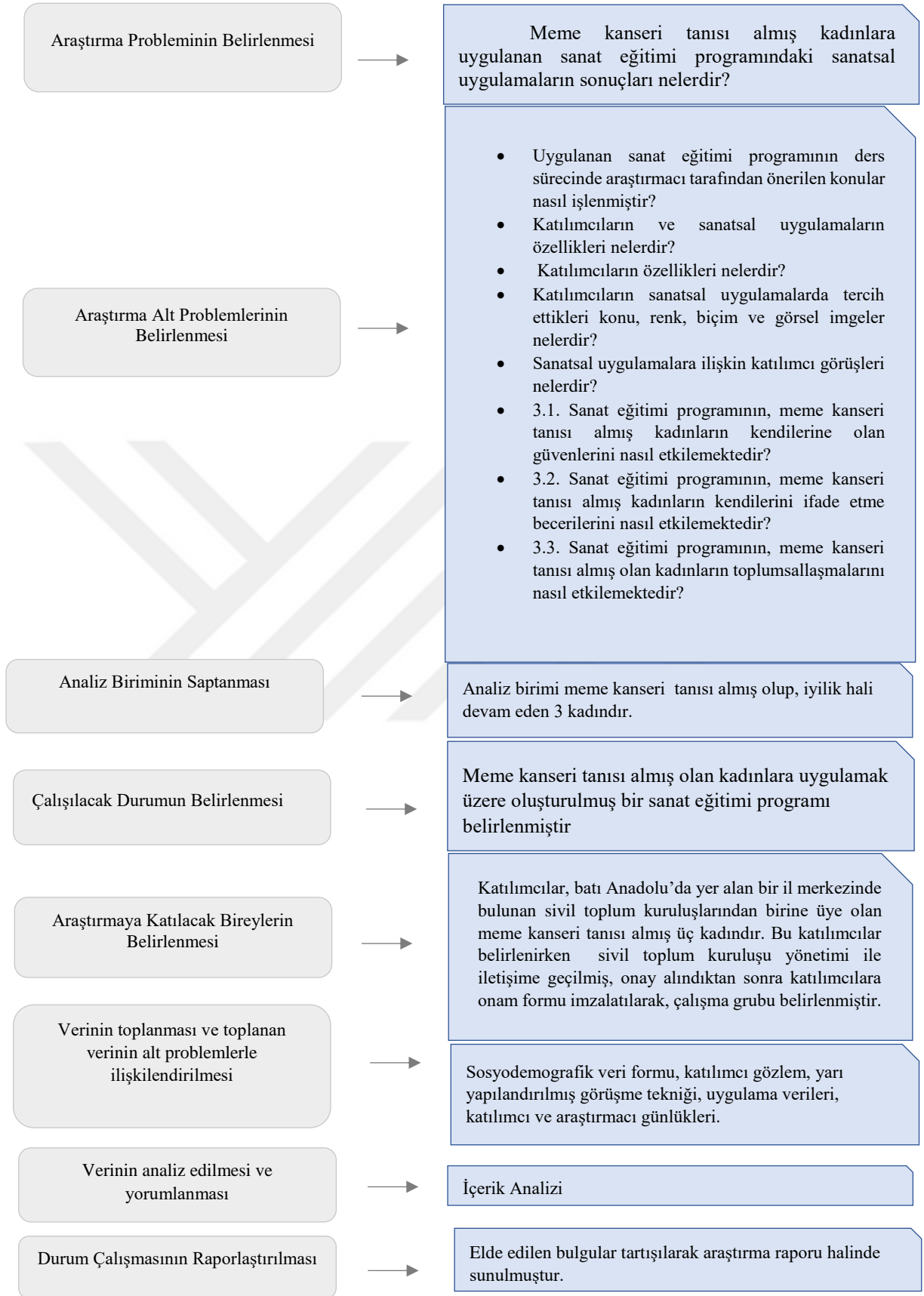
Verilerin Toplanması ve Toplanan Verilerin Alt Problemlerle İlişkilendirilmesi: Araştırmacı, araştırma verilerini toplama aşamasında önceden belirlediği alt problemleri dikkate alarak veri toplama işlemini gerçekleştirmelidir. Veri toplarken tek bir kaynaktan veri toplamaktansa çoklu kaynak kullanılmasına dikkat edilmelidir. Araştırma probleminin ihtiyacına göre gözlem, görüşme, doküman incelemesi veya arşiv kayıtları veri toplama aracı olarak kullanılabilir. Bu veri toplama araçları tek kullanılabildiği gibi birkaç tanesi bir arada kullanılabilir. Veri toplama aracının sayısı fazla olduğunda araştırmanın veri tabanı geniş olacağı için araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği artacaktır (Yin, 2017). Bu çalışmada, sosyodemografik veri formu, katılımcı gözlem, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, katılımcı günlüğü, araştırmacı günlüğü, uygulama verileri kullanılmıştır.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması: Durum çalışmasının verilerin çözümlemesi aşamasında, elde edilen veriler yazılı bir biçime dönüştürülmeli, kodlanmalı, özetlenmeli ve yorumlanmalıdır. Elde edilen verilerin hangi yaklaşımla çözümleneceği, araştırmanın amacına ve toplanan verilerin derinliğine bağlıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu çalışmada veriler içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

Durum Çalışmasının Raporlaştırılması: Durum çalışmalarında elde edilen birçok veriden anlamlı bütünler ve sonuçlar oluşturulur. Bir durum çalışması araştırmanın başındaki problem ve alt problemleri dikkate alarak, bütün olarak bir araya getirilmiş ve raporlaştırılmış olmalı, gereksiz bilgilerden kaçınılmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu

araştırmada elde edilen veriler alt problemler dahilinde bir bütün olarak bir araya getirilerek rapor olarak sunulmuştur.

zet olarak, yukarıda belirtilen aşamalar dikkate alınarak tasarlanan bu durum çalışmasında, problem durumu belirlenmiş, bu problemi dikkate alan alt problemler oluşturulmuştur. Araştırma konusuna uygun olarak araştırmaya katılacak olan kişiler belirlenmiştir. Araştırmada uygulamaları araştırmacı yaptırmıştır. Araştırmacı katılımcı gözlemci olarak doğal ortamda bulunmuş, ortamın bir parçası olmaya dikkat etmiştir. Alt problemlere yanıt aramak için veriler toplanmış, araştırmadan elde edilen veriler içerik analizi basamakları doğrultusunda çözümlenmiştir. Verilerin analizi sonucu bulgular elde edilerek yorumlanmıştır. En son aşamada elde edilen bulgular tartışılarak araştırma raporu halinde sunulmuştur. Araştırma süreci Şekil 3.1' de gösterilmiştir.

Şekil 3.1. Araştırma Süreci

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, araştırma konusuna uygun olarak verilerin alınabileceği bireylerin ya da durumların seçilmesini gerektiren amaçlı örneklem doğrultusunda, Nisan 2016- Mayıs 2018 tarihleri arasında Batı Anadolu'da yer alan bir il merkezinde bulunan sivil toplum kuruluşlarından birine üye olan meme kanseri tanısı almış, iyilik halleri devam eden üç kadın oluşturmuştur. Katılımcıların seçiminde ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Patton'a (2014) göre, ölçüt örnekleme yöntemi araştırmanın derinlemesine araştırılmasına imkan tanıyan, olgu ve olayların keşfedilerek açıklanmasında yardımcı olan bir örnekleme yöntemidir.

Bu çalışmada araştırma problemiyle ilişkili olarak zengin veriler elde edilmesinin sağlanmasında etkisinin olacağı düşünülen ölçüt örnekleme yöntemi tekniği kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2014) göre ölçüt örneklemede önceden belirlenmiş ölçütlere uyan durumlar çalışılır. Burada kullanılan ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabildiği gibi önceden hazırlanmış olan ölçütler de kullanılabilir. Patton'a (2014) göre araştırmanın büyüklüğünü belirleyecek kesin kurallar yoktur. Örneklemin büyüklüğü araştırmanın amacına, hangi bilgilere ulaşmak istediğine, çalışmanın kullanışlı ve faydalı olmasına, içinde bulunulan zamana ve ulaşabileceği kaynaklara bağlıdır.

Bu araştırmada, katılımcıların seçilmelerindeki ölçütler, kanser tanısı almış olmaları, yapılacak olan uygulamalara katılım için gönüllü olmaları, iyilik hallerinin devam etmesi, okuma-yazma bilmeleri, 18 yaşından büyük olmalarıdır. Kabul edilmemelerinin nedenleri ise, ağır ruhsal sorunlarının olması, kemoterapi sürecinde olmaları ve hastanede yatıyor olmalarıdır. Katılımcılar ilk başta yedi kadından oluşmaktadır. Yedi kadın da meme kanseri tanısı almış hastadır. Katılımcılardan dört meme kanseri tanısı almış kadın çeşitli özel nedenlerle sanat eğitimi programına düzenli katılamamış, üç meme kanseri kadın düzenli katılmışlardır. Araştırmaya katılan dört kadın düzenli katılamadığı için devamlılığı olan üç kadından elde edilen veriler analiz edilmiştir. Verileri analiz edilen üç kadının tanınmasını önlemek için kendilerinin seçtiği Gelincik, Papatya ve Gül takma isimleri kullanılmıştır.

Tablo 3.1. *Sosyodemografik Bilgi Formu*

Takma isimler	Gelincik	Papatya	Gül
Yaş	34 yaş 9 ay	52 yaş 1 ay	43 yaş 10 ay
Cinsiyet	Kadın	Kadın	Kadın
Eğitim	Ön lisans	Lise	Lise
Medeni durum	Evli	Bekar	Bekar
Çocuk sayısı	1	2	1
İş	Emekli	Ev hanımı	Emekli
Hastalık tanısı	Meme ca Akciğer metastas	Meme ca	Meme ca
Ameliyat	Meme alımı ...2009 Kaburga kem. Ame.2010 Safra kesesi am. 2012 Akciğer Metastaz...2013 Kalp sıvı biyopsi...2016	Kitle alımı.....2014	Meme alım....2005 Akciğer Metastaz...2013
Sosyal güvence	Emekli sandığı	S.S.K	S.S.K
Radyoterapi	Evet	Hayır	Hayır
Kemoterapi	Evet	Hayır	Evet
Psikolojik yardım Alma	Evet	Evet	Geçmişte aldım
Kanser tanısından önce sigara	Hayır	Hayır	Günde 21-30 adet
Kanser tanısından sonra sigara	Hayır	Hayır	Hayır
Kanser tanısından önce alkol	Hayır	Hayır	Ayda yılda bir
Kanser tanısından sonra alkol	Hayır	Hayır	Ayda yılda bir
Kanser tanısından önce spor	Hayır	Hayır	Her gün
Kanser tanısından sonra spor	Hayır	Hayır	Hayır
Hastalığınızı sizce ne kadar kabul ettiniz?	Kabul ettim: x	Kabul ettim: x	Kabul ettim: x
Kanser tanısından sonra medikal dur. Değ.	Hayır	Hayır	Evet
Kanser tanısından sonra iş durumunuzda değişiklik	Evet	Evet	Evet

3.3. Veri Toplama Araçları

Nitel araştırmalar için veri kaynakları gözlem, görüşme, arşiv kayıtları, dokümanlar ve fiziksel artefaklar (eserler) olarak gösterilebilir. Durum çalışması yapılırken oluşturulan araştırma sorularına tek bir veri kaynağı yoluyla yanıt aramaya çalışmak yetersizlik oluşturur. Onun için birden fazla veri kaynağı kullanılması geçerlik ve güvenilirliği artırmaktadır (Yin, 2017). Durum çalışmalarında gözlemcinin gözlem yaparken bazı durumları gözden kaçırabileceği, katılımcıların gözlemcinin varlığı nedeniyle doğal davranmayabileceği gibi nedenlerle tek bir veri kaynağına bağlı kalınmaması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Bu araştırmada veriler, sosyodemografik bilgi formu, görüşme, gözlem, araştırmacı gnlg, katılımcı gnlg ve sanat eğitimi uygulamalarının verilerinden elde edilmiştir. Araştırma verilerinden birer rnek Eklerde gösterilmiştir. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'nda "Etik Kurallar" başlığı altında yazılan "alışma kapsamında kullanılan lme araçlarının belirli bölümleri örnek olarak ekler kısmında sınırlı Şekilde sunulabilir, ancak lme aracının tamamı yazarının onayı alınmadan yayınlanamaz" (Pamukkale niversitesi, 2019) maddesine dayanarak verilerin tamamı yayınlanamamaktadır. Katılımcılar verilerin tamamının yayınlanmasına izin vermemiştir, katılımcıların izin verdiği ölçüdeki rnekler Eklerde gösterilmiştir (Bkz. s.172-178).

3.3.1. Sosyodemografik Veri Formu

Sosyodemografik bilgi formu, yaş, cinsiyet, meslek, eğitim, medeni hal gibi özelliklerin işlendiği bir veri formudur. Uygulama ncesi katılımcıları tanımak ve betimleyebilmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu formda, doğum tarihi, cinsiyet, eğitim, medeni durum, ocuk sayısı, iş, hastalık tanısı, ameliyat, sosyal güvence, radyoterapi, kemoterapi, psikolojik yardım alma, kanser tanısından önce sigara, kanser tanısından sonra sigara, kanser tanısından önce alkol, kanser tanısından sonra alkol, kanser tanısından önce spor, kanser tanısından sonra spor, hastalığını kendince ne kadar kabul ettiği, kanser tanısından sonra medikal durumda değişiklik, kanser tanısından sonra iş durumunuzda değişiklik, gibi bilgiler yer almaktadır (Sosyodemografi, 2019). Katılımcıların sosyodemografik bilgileri Tablo 3.1'de s.33'te gösterilmektedir. Sosyodemografik bilgi formu Ek 2'de s. 169'da yer almaktadır.

3.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme

Görüşme, sosyal bilimlerde en çok kullanılan veri toplama araçlarından birisidir. Bu durumun nedeni bireylerin edindiği deneyimlere, onların tutumlarına, görüşlerine, duygu ve düşüncelerine dair veri elde etmede oldukça etkili olmasına ve kişiye dair bilgiye ulaşmada konuşmayı temel almasına bağlıdır. Birçok kişi sözlü anlatımı yazılı anlatıma tercih etmektedir, onun için sözlü veri toplamak kolaylaştırıcı olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Görüşme tekniği ile onlar hakkında derin bilgiye ulaşılabilir. Bu teknik, grup olarak yapılabildiği gibi bireysel de yapılır (Yüksel, Mil ve Bilim, 2007). Görüşme tekniği, yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olarak üç Şekilde kullanılabilir.

Yapılandırılmış görüşmede, araştırmacı çeşitli sorular hazırlar ve görüşme sırasında, bu soruların dışına çıkmaz. Yarı yapılandırılmış görüşmede araştırmacı belirli sorular hazırlar, ancak görüşmenin ilerleyişine göre yeni sorular ekleyebilir. Yapılandırılmamış görüşmede ise araştırmacı, belirli sorular hazırlamadan görüşmeye başlar ve ayrıntılı bilgi toplamayı amaçlar (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Patton'a (2014) göre görüşme kolay bir veri toplama aracı olarak görülebilir ama bu yöntemi doğru kullanabilmek için güçlü ve zayıf yönlerinin bilinmesinde yarar vardır. Yıldırım ve Şimşek'e (2008) göre, görüşme yönteminin güçlü yönleri esneklik, derinlemesine bilgi, cevap oranındaki yükseklik, anlık tepki, veri kaynağının teyit edilmesi, ortam üzerindeki kontrol, tamlık, sözel olmayan davranış, soruların sırasının değiştirilmesi gibi özelliklerdir. Zayıf yönleri, olası yanlılık, maliyet, zaman, elde edilen yazılı bilgilerin kullanılmayışı, zaman yetersizliği, gizlilik konusunda yaşanan tedirginlik, soru standardının belirlenmemiş olması, katılacak olan bireylere ulaşmada yaşanan güçlükler gösterilebilir.

Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin birincisini yapmaktaki amaç, katılımcıları tanımak, sanat eğitimi programından beklentilerini öğrenmektir. İkinci yarı yapılandırılmış görüşmenin amacı, sanat eğitimi programı bitiminde katılımcıların, sanat eğitimi programı hakkındaki genel görüşlerini öğrenmektir. Yıldırım ve Şimşek'e (2008) göre yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde, araştırma öncesinde bazı sorular belirlenir, görüşme sırasında, önceden hazırlanmış olan bu sorulara yeni sorular eklenebilir veya sorulardan bazıları çıkarılabilir. Kullanılan soruların açık uçlu bir şekilde hazırlanması gereklidir. Bu araştırmada, sanat eğitimi programı öncesi iki pilot uygulama yapıldıktan sonra ve uygulanan sanat eğitimi programı bitiminde olmak üzere ortalama 40 dakika süren, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak, bireysel görüşmeler yapılmıştır. Görüşme formunda yer alan soruların hazırlanmasında Yıldırım ve Şimşek'in (2008) ifade ettiği gibi; kolay anlaşılabilmesi düşünülen, mantıklı, alternatif açık uçlu, çok boyutlu olmayan ve yönlendirmekten kaçınma ilkeleri dikkate alınmıştır. Hazırlanan görüşme formunun içerik geçerliği için iki uzman görüşü alınarak forma son biçimi verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formuna ait örnek Ek 7 ve Ek 8'de yer almıştır (Bkz. s. 175, 176).

İlk yapılan yarı yapılandırılmış görüşme, programa katılmayı kabul eden yedi kişi ile sanat eğitimi programının yapılacağı, sivil toplum kuruluşunun kullandığı dairede bulunan,

özel bir odada yapılmıştır. Katılımcılardan dört kişi düzenli devam edemediği için üç kişinin verileri çözümlenecek olmasına rağmen, katılımcılardan hangi kişilerin verilerinin çözümleneceğinin bilinmemesi için, katılmayı kabul eden yedi kişi ile, sanat eğitimi programı bitiminde, ikinci olarak yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Ses kaydı için katılımcılardan izin alınmıştır. Görüşme verileri hiçbir değişiklik yapılmadan bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Görüşme sırasında sessizliklerde beklenmiş, acele edilmemiş, onların hazır olması, tekrar konuşmaya başlaması beklenmiş, yönlendirici ve yargılayıcı olunmamıştır. Görüşmeler yapılırken eşit sandalyelerde, yüz yüze oturulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşmeye ilişkin örnek Ek 9'da s.176'da yer almıştır. Görüşme verileri metne döküldükten sonra katılımcılara gösterilmiş, katılımcılar tüm metinlerin eklerde yer almasına izin vermediği için bir örnek eklerde gösterilmiştir.

3.3.2. Gözlem

Araştırmada gözlem türü olarak, katılımcı gözlem kullanılmıştır. Gözlem bir nesneyi, olguyu veya gerçekliği anlamak amacıyla, bir ortamda ya da kurumda ortaya çıkan belirtilerin gözden geçirilmesi, ayrıntılı bir şekilde tanımlanmasıdır. Bu yöntem, araştırmacının veriye ilk elden ulaşmasını sağladığı için en yaygın kullanılan araştırma yöntemlerinden bir tanesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Gözlem yönteminin, katılımcı gözlem ve dışarıdan gözlem olmak üzere iki türü vardır (Karasar, 2009). Dışarıdan gözlemde, gözlenenin gözlemciyi görme imkanı yoktur. Katılımcı gözlemde ise, gözlemci gözlenenlerle birlikte aynı ortamda bulunur. Gözlemci gözlem yaptığı yerde, ortamda kimlerin bulunduğu, ortamdaki ilişkilerin nasıl olduğu, ne tür davranışların neyin sonucunda oluştuğu ile ilgili sık sık notlar almalıdır. Katılımcı gözlem, zaman zaman katılımın yoğun, zaman zaman gözlemin yoğun olduğu bir süreç izleyebilir. Veri toplama sürecinde kendinizi farklı zamanlarda farklı noktalarda bulabilirsiniz (Glesne, 2013). Patton'a (2018) göre gözlem türlerini birbirlerinden ayıran en önemli özellik, gözlemcinin çalışılan ortamda katılımcı olarak yer alma derecesidir. Yin'e (2017), katılımcı gözlemde araştırmacı pasif bir durumda değildir. Merriam (2013) ise katılımcı gözlemi araştırmacının genellikle katıldığı, ancak, faaliyetlere tamamen kendini vermediği bir faaliyet olarak tanımlamaktadır. Glesne (2012), katılımcı gözlemin en önemli getirisinin araştırma ortamı, katılımcı ve davranışların daha iyi anlaşılmasını sağlamak olduğunu belirtmektedir. Araştırmacının sürece katılmadaki rolüne göre tam katılımcı, katılımcı olarak gözlemci, gözlemci olarak katılımcı ve tam

gözlemci olarak sınıflandırılmaktadır (Uzuner, Yin, Merriam, ve Patton'dan aktaran Çatalbaş, 2018). Patton (2018), katılım derecesini tam katılımcı olmakla, pasif izleyici olma arasında değişen bir derecede açıklarken; Uzuner (1999), katılımcı gözlemde araştırmacı rolünü sembolik olarak, beyazdan siyaha doğru bir renk geçişi ile derecelendirmiştir. Beyaz bölümde araştırmacının ortama katılmadan ve onun parçası olmadan sadece dışarıdan bir gözlemci olarak kayıt tutma rolü bulunmakta iken, siyah bölümde ise araştırmacı gözlem yapacağı ortama girerek o kültürün veya o grubun bir üyesi gibi hareket eder ve gözlemlerini tam katılımcı olarak yapmaktadır. Ortalarda ise grinin tonları durumu görülür. Örneğin açık gride araştırmacı gruba katılır ama grubun bir üyesi olmadan grup üyeleri tarafından kabul edilmiş bir kişi rolündedir. Durum çalışmalarının asıl araştırma aracı, gözlem yapan araştırmacı olmaktadır. Bu çalışmada, araştırmacı katılımcı olarak gözlemci rolünü üstlenmiştir. Katılımcı gözlem ile toplanan verilerin geçerliliğini artırmak amacıyla ses kayıtları kullanılmıştır. Böylece araştırmacının gözlem sırasında bir başka uzmandan yardım almasına gerek kalmamaktadır (Ersoy, 2006). Gözlem ve görüşme birlikte kullanılır. Araştırmacı yaptığı gözlemlerin bitiminde bir yoruma ulaşır, ulaştığı bu yorumu, yapacağı ek görüşmeler yoluyla teyit edebilir ya da gözlemde elde ettiği ancak anlam yükleyemediği davranış ve süreçleri görüşmeler yoluyla anlamlandırmaya çalışabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Bu çalışmada katılımcı gözlem yolu izlenmiştir. Uygulamalar yapıldığı sırada hem uygulamayı yöneten hem de zaman zaman notlar alıp gözlem yapan bir kişi olarak uygulamalarda yer alınmıştır. Uygulamalar sırasında yönergeyi verdikten sonra katılımcıların bu yönergeyi aldığı anda nasıl bir duruş sergiledikleri, kişiler arası ilişkileri, duygularının ve düşüncelerini ifade edip etmedikleri ve dinleme becerileri gibi noktalara dikkat ederek gözlem yapılmış, kısa kısa notlar alınmıştır. Katılımcı gözlem sırasında alınan kısa kısa notların yanında gözlem formundaki sorulara da cevap aranmış ve bu formdaki sorular dikkate alınarak gözlem yapılmıştır. Katılımcı gözlem formu Ek 3'te s.172'de sunulmuştur. Araştırmacı, katılımcı gözlem sırasında alınan bütün notları ve ders sırasındaki bütün gözlemlerini, ders bittikten sonra eve döndüğünde bilgisayar programını kullanarak, araştırmacı günlüğüne kaydetmiştir. Katılımcı gözlemci olarak aldığı tüm bilgiler araştırmacı günlüğünün içinde yer almıştır. Elde edilen tüm verilerin çözümlenme aşamasında araştırmacı günlüğünden yararlanılmıştır. Araştırmacı günlüğü örneği Ek 4'te s.172'de yer almıştır.

3.3.4. Araştırmacı Gnlg

Araştırmacı günlükleri nitel araştırmacı için ilk kayıt araçlarıdır. Kişiler, olgular ve iletişimler hakkında betimlerin yapıldığı, düşünceler, duygular ve kişiler arası örüntülere ilişkin notların alındığı, araştırmacının kişisel tepkilerinin kaydedildiği bir yerdir. Gözlem sırasında kısa kısa alınan notların uygulama günü akşamında gözden geçirilmesi, zamansızlıktan eklenemeyen gözlemlerin eklenmesi gerekir (Glesne, 2013). Katılımcı gözlemde aynı zamanda temel veri kaynağı durumunda olan araştırmacı, araştırmanın her aşamasında ve her uygulamanın sonunda, o uygulama için günlük yazmıştır. Araştırmacı, programı uygulayan kişi olarak, uygulama sırasında katılımcılar ile etkileşim halindedir, aynı zamanda bu durumu gözlemleyerek yaşadığı deneyimleri ve bu etkileşimleri uygulama günü akşamında gnlgne yansıtılmıştır. Araştırma süresince, alan notları tutulmuştur. Karşılaşılan olumlu veya olumsuz durumlar, uygulama sırasında yaşanılan zorluklar, gerçekleşen diyaloglar, kişiler arası örüntüler hakkındaki izlenimler için kısa kısa hatırlatıcı notlar alınmış, daha sonra bu notlar genişletilerek araştırma gnlg olarak yazıya aktarılmıştır. Veriler analiz edilirken bu günlüklerden yararlanılmıştır. Araştırma gnlgne ilişkin rnek Ek 4'te s.172'de yer almıştır.

3.3.5. Katılımcı Gnlg

Bu araştırmada her uygulama bitiminde, katılımcıların o gün uygulanan sanat eğitimi programına ilişkin düşünceleri ve görüşlerinin yer aldığı bir günlük yazmaları istenmiştir. Katılımcı günlükleri oluşturulurken pilot uygulamadaki dönütler dikkate alınarak yeniden düzenlenme yapılmıştır. Pilot uygulamadan sonra katılımcıların gnlg nasıl yazacakları, bu günlükte nelerin yazılması gerektiği, günlüklerin araştırma için taşıdığı önem taşıdığı katılımcılara açıklanmıştır. Katılımcı gnlg, içinde soruların yer aldığı bir form biçiminde olduğu için, iki uzmana danışılarak son haline getirilmıştir. Katılımcılardan  kişinin uygulama sürecinde yazmış oldukları 36 günlük analiz edilmiştir. Ek 5'te katılımcı gnlg formu, Ek 6'te katılımcı günlüklerine ilişkin bir örnek yer almaktadır (Bkz. s. 173,174). Katılımcılar bu günlüklerin tamamının yayınlanmasına izin vermediği için eklerde bir tane katılımcı gnlg yer almıştır.

3.3.6. Sanatsal Uygulamalar

Bu araştırma için gönüllü olan meme kanseri tanısı almış yedi kadına Nisan 2016_ Mayıs 2018 tarihleri arasında sanatsal uygulamalar yaptırılmıştır. Sosyodemografik bilgi formu doldurulurken, katılımcılar kanser hastalıkları ile ilgili süreçleri anlatmak istemediklerini, çünkü o günleri yeniden yaşamak istemediklerini, o günlere ilişkin bir şey yazmak istemediklerini belirtmişlerdir. İlk yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler sırasında da kanser hastalığı süreciyle ilgili paylaşım yapmaktan kaçındıkları gözlenmiştir. Araştırmacı bu durumları dikkate alarak, sanat uygulamaları sırasında, kanser hastalığı ile ilgili doğrudan ifadeler kullanmamıştır. Katılımcılar kendileri isterse hastalıklarıyla ilgili çağrışımlarını dile getirmişlerdir. Sanat eğitimi uygulamalarının ilerleyen haftalarında katılımcıların kanser hastalığına dair ifadeleri kendiliklerinden kullandıkları gözlenmiştir. Onlardaki bu rahatlama dikkate alınarak son çalışmada “hastalığın ve iyiliğin resmi” yaptırılmış, katılımcıların bu durumdan rahatsız olmadıkları gözlenmiştir. Öğretim planları Ek 9’da s.179’da, derslerin işleniş süreci bulgular başlığı altında 4.1. maddede s. 53’te yer almıştır.

Sanatsal uygulama için kullanılan materyallerin giderleri araştırmacı tarafından karşılanmıştır. Araştırmacı, ders yapılacağı gün hangi materyaller gerekiyorsa onları yanında götürmüş, ders bitiminde toplayıp geri getirmiştir. Ders başlamasında yarım saat önce sivil toplum kuruluşuna ait apartman dairesinde olan araştırmacı, belirlenen saatte dersini bitirmeye gayret etmiştir. Materyaller ders öncesi hazırlanırken, o apartman dairesinde bulunan katılımcılar yardım teklifinde bulunmuşlar, ders bitiminde de materyalleri toplamaya yardım etmişlerdir.

3.4. Veri Toplama Yöntemi ve Süreci

Bu çalışmada meme kanseri tanısı almış kadınlara sanat eğitimi programı süresince sanatsal uygulamalar yaptırılmıştır. Uygulama ortamı bir apartman dairesinin ilk katında bulunmaktadır. Bu dairede, özel görüşmelerin yapılabildiği bir oda, sunumların yapıldığı, koltukların arka arkaya sıralandığı bir sunum odası, sandalyelerin daire şeklinde sıralanabildiği ortalama 20 metrekarelik bir salon, mutfak ve tuvalet bulunmaktadır. Sanat eğitimi uygulamaları salonda yapılmıştır. Bu salonda üç masa, 20 kişinin oturabileceği sandalye, iki sehpa, köşelerde dört saksıda çiçek bulunmaktadır. Bilgisayar kullanılması gerektiğinde iki duvarda priz yer almaktadır. Uygulama ortamı sessiz, katılımcıların

kendilerini rahat ifade edebilecekleri bir şekilde düzenlenmiştir. Araştırmacı, uygulama günlerinde, belirlenen saatten 30 dakika önce bu ortamda hazır bulunmuş, uygulama saatine kadar materyallerini hazırlamış, sandalyeleri düzenlemiştir. Katılımcıların birbirinin yüzünü görebilmeleri için sandalyeler daire şeklinde sıralanmıştır. Araştırmacı için özel bir sandalye ayarlanmamıştır.

Uygulama iki aşamada gerçekleşmiştir. Uygulama öncesi iki pilot uygulama yapılmış, pilot uygulamadan elde edilen dönütler doğrultusunda sanat eğitimi programında yeniden düzenlemeler yapılarak asıl uygulamalara geçilmiştir. Pilot uygulama ile sanat eğitimi sırasında oluşabilecek problemler ile ilgili ipuçları görülmüştür. Örneğin, katılımcılar meme kanseri tanısı konmuş kadınlar olduğu için ameliyattan sonra lenflerinde sorun yaşadıklarını, o yüzden kollarını kullanmakta zorluk çektiklerini söyleyerek, teknik ağırlıklı çalışmalarını yapamadıklarını, bu yüzden sıkıldıklarını belirtmişlerdir. Bu söylemlerden sonra teknik bilgilerin yer aldığı sanatsal uygulamalar yerine katılımcıların sanat materyallerini özgürce kullanabilecekleri, yaratıcı eylemlere yer verilmiştir. San'a (2019) göre sanat eğitiminde iki temel görüş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, "sanat yoluyla eğitim", ikincisi ise "sanatın kendisi için eğitim" olarak ifade edilmektedir. Sanat yoluyla eğitimde ağırlık duygusalıta, duygusal yaşantıdadır. Bu şekilde yapılan sanat eğitiminde akıldan, aklın denetiminden çok duygulara, duyguya, heyecana yer vererek eğitim sistemlerindeki aşırı ussallaşmaya (rasyonalizasyon) karşı çıkmayı, bu olguyu dengelemeyi amaçlamaktadır. San'ın (2019) ifadeleri dikkate alınarak, meme kanseri tanısı almış kişilerle yapılan sanatsal uygulamalarda "sanat yoluyla eğitim" tercih edilmiştir. Onların, sanatsal uygulamalar yoluyla duygularını ve duygusal yaşantılarını ortaya çıkarmaya yardımcı olacak şekilde sanatsal uygulamalar yaptırılmış ve uygulamalar sonrası nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan açık uçlu sorularla, katılımcıların yaptıkları etkinlikleri anlatması, bu etkinlikler sırasında oluşan çağrışımları, duygularını ve düşüncelerini ifade etmeleri istenmiştir. Derslerin işleniş süreciyle ilgili bilgiler bulgular bölümünde 4.1. madde başlığı altında anlatılmıştır (Bkz. s.53). Pilot uygulamada katılımcıların günlük yazmaları istenmiş, pilot uygulama sonunda, görülen eksikliklere göre, katılımcı günlükleri formunda, uzman yardımı alınarak yeniden düzenlemeye gidilmiştir. Katılımcı günlüğü formu Ek 5'te s.174'te yer almaktadır. Araştırmacı, katılımcı gözlemci olarak düzenli günlük tutmuş, bu günlüklerde uygulama sürecini, katılımcıları, katılımcıların aralarındaki örüntüleri ve uygulayıcı konumunda kendini değerlendirmiştir. Katılımcı gözlemci olarak tuttuğu kısa

kısa notlar, ders sonrası eve döndüğünde genişletilerek araştırmacı günlüğüne kaydedilmiştir. Araştırmacı günlüğü örneği Ek 4'te s.173'te yer almaktadır.

Araştırma Nisan 2016- Mayıs 2018 tarihleri arasında Batı Anadolu'da yer alan bir il merkezinde bulunan sivil toplum kuruluşlarından birinde, 45 haftalık ders şeklinde gerçekleştirilmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2008) göre, "veri toplamanın belirli bir aşamasında aynı verinin tekrar tekrar ortaya çıktığı fark edilebilir. Bu aşama gerçekte veri toplama açısından bir "doyum noktası"dır. Doyum noktasına ulaşan araştırmacı, artık yeni bir bilgi veya görüş elde edemeyeceğini fark edecektir" (s.286). Bu araştırmada, ilk 12 dersten sonra, daha önceki derslerde elde edilen verilerin tekrar ettiği fark edildiği için ilk 12 dersin verileri çözümlenmiştir. Bir ders süresi 160 dakikadır. Pilot uygulamalara 13 kişi katılmış, bu uygulamaların sonunda sanat eğitimi programına katılmak için yedi meme kanseri tanısı almış kadın gönüllü olmuştur. Gönüllü olan kişilere onam formu imzalatılarak, katılımcılarla ortaklaşa belirlenen tarih ve saatlerde uygulamaların yapılmasına karar verilmiştir, ancak katılımcılardan üç meme kanseri tanısı almış kadının devamlılığı en fazla olmuş, diğer meme kanseri kadınlar düzenli olarak devam edememişlerdir. O yüzden devamlılığı en fazla olan üç kadının uygulamaları sırasında elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Derslerin ilk 30 dakikasında geçen çalışmadan bugüne kadar katılımcıların yaşadıkları, düşündükleri ve çağrışımları ile ilgili sözel paylaşımlar yapılmış, 10 dakikalık aradan sonra asıl uygulamalara geçilmiştir. 90 dakikalık bölümde sanat eğitimi uygulaması yapılarak, uygulama sonunda sözel paylaşımlara geçilmiş, 10 dakika aradan sonra, son 20 dakikalık bölümde katılımcıların günlük yazmaları istenmiştir. Üç katılımcı 12 ders boyunca 36 günlük yazmışlardır. Araştırmacı, tüm süreci ses kayıt cihazı ile kaydetmiş, katılımcı gözlemci olarak kısa kısa notlar almış, bunları uygulama bitiminde akşam saatlerinde düzenlemiş, eklemesi gerekenler varsa, onları eklemiş, araştırmacı günlüğüne kaydetmiştir. Katılımcı gözlemden ve ses kaydından elde edilen veriler araştırmacı günlüğünün içinde yer almaktadır, ayrı veriler halinde sunulmamıştır. Verilerin çözümlenmesi sırasında araştırmacı günlüklerinden yararlanılmıştır. Araştırmacı günlüğü örneği Ek 4'te s. 173'te yer almaktadır.

Sanatsal uygulama bittikten sonra katılımcılar, yaptıkları resmi veya heykeli anlatmış, yazdıkları hikayeyi okumuşlardır. Bu yapılan çalışmanın kendilerinde yaptığı çağrışımlar üzerine, her bir kişi kendini hazır hissettiğinde söz alınmış, daha sonra bu süreç için değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirmeler sırasında, süreç hakkındaki görüşleri,

kendilerinin bu süreçte neler hissettikleri, neler düşündükleri, duygularını ifade edip etmedikleri, grup içi iletişim ve bu süreçteki çağrışımları ile ilgili paylaşımlar yapılmıştır. Araştırmacı, katılımcıları ve eserlerini anlamak için sorular sormuş ancak hiçbir zaman katılımcılara, yönlendirici soru sormamıştır, onlar bir etkinlik yaparken onları yönlendirmemiş, yaptıkları eserler için güzel-çirkin gibi yargılarda bulunmamıştır. Katılımcıların birbirlerine aynı şekilde davranmaları için uyarılarda bulunmuştur.

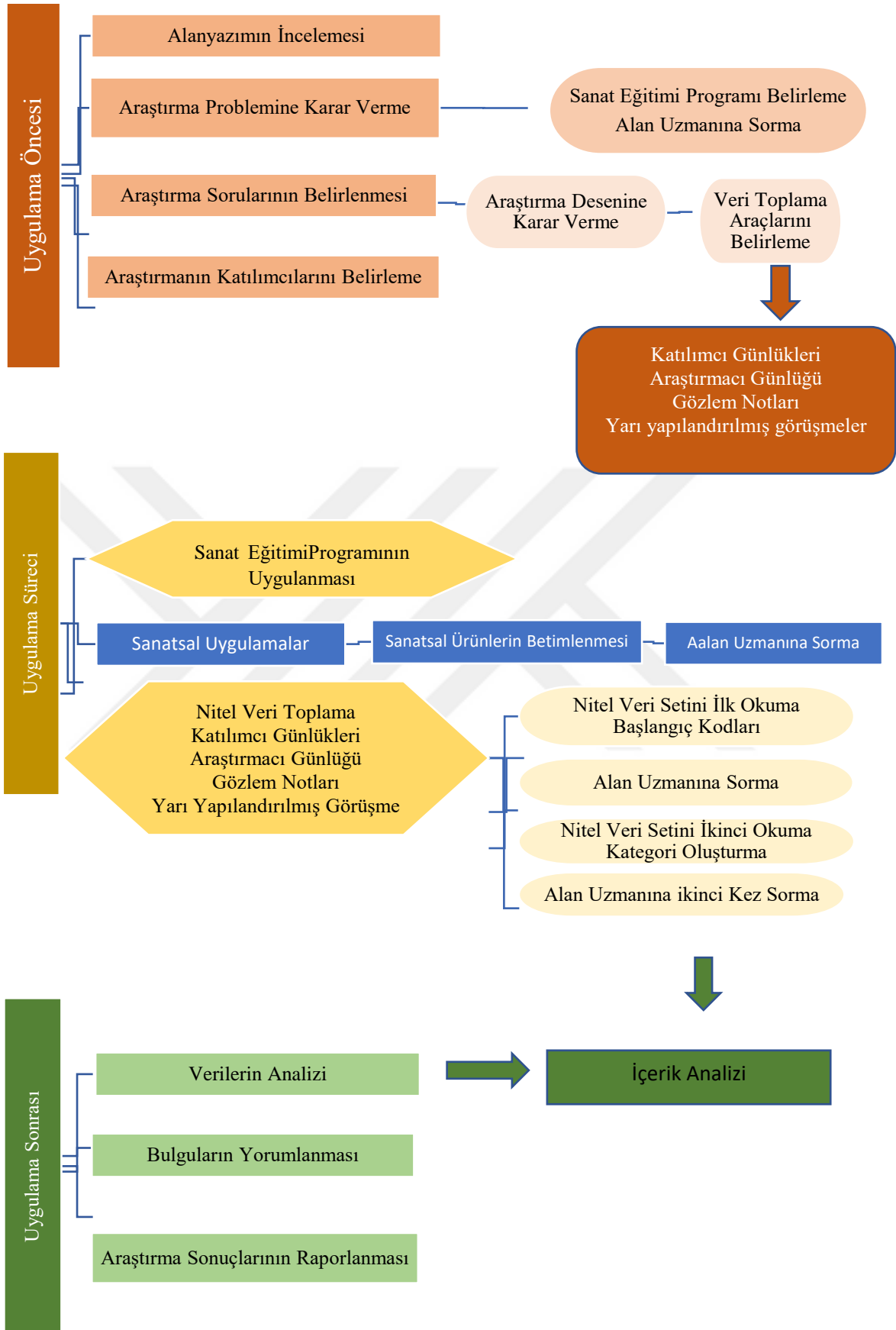
Sanat eğitimi programının ilk uygulamasında, araştırmacı tarafından önceden belirtilmesine rağmen, katılımcılardan iki kişi 20 dakika geç gelmiş, “nasıl olsa geç başlanır” diye düşündükleri için geç geldiklerini belirtmişlerdir. Bu durumun tekrar etmemesi için grup kuralları tekrar hatırlatılıp, sanat eğitimi programının belirlenen saatte başlayıp, bitirileceği ifade edilmiştir. Geç kalan kişiler ilk paylaşım sırasında bekletilmiş, ara verdikten sonra sanat eğitimi programına alınmıştır. Çalışmalara başlamadan önce çerçeveyi belirlemek, grup kurallarını açıklamak hem araştırmacı hem katılımcılar için kolaylaştırıcı bir unsur olmuştur. İlk uygulamada geç gelenler olduğunda ilk paylaşım aşamasına alınmayıp bekletildikleri için, diğer uygulamalarda saatinden önce dernekte olmaya çalışmışlardır. Araştırmacı da uygulama saatini geciktirmemiş, sanat eğitimi saatinden 30 dakika önce dernekte hazır bulunmuştur.

Tüm veriler, katılımcı gözlem, yarı yapılandırılmış görüşme, araştırmacı günlükleri, katılımcı günlükleri ve sanat eğitimi uygulamalarından elde edilmiştir. Veri toplama yöntemi ve süreci şekil 3.2’de gösterilmiştir (Bkz. s.44).

Yalom’a (2002) göre grupla yapılan çalışmalarda, çalışma grubunun, önceden belirlenmiş ilkelere uyması gerekmektedir. Bu ilkeler katılımcıların kendilerini güvende hissetmeleri sağlamak ve grubun işlevselliğini artırmaktadır. Yılmaz’a (2008), ders sırasında uygulanacak olan kuralların, öğrencilerle birlikte oluşturulması gerektiğini, öğrencilerle birlikte oluşturulan kurallara onların sahip çıkacağını, bu kurallara uymanın daha fazla olduğunu ifade etmektedir. Bu çalışmada, dersler başlamadan önce araştırmacı bazı kuralları önceden belirlemiş, bu kuralları katılımcılara sunmuş, onların da eklenmesini istediği kurallar olup olmadığını sormuş, onların fikrini almıştır. Katılımcıların önerileri olan kurallar alt alta yazılmış sonra bunlar oylamaya sunulmuştur. Bu çalışmada oylama sonucu belirlenen grup kuralları dikkate alınmıştır.

Grup Kuralları:

- Geç kalanlar o oturuma katılamazlar, ancak ara verdikten sonra başka bir çalışmaya geçilecekse diğer oturuma kadar beklerler.
- Konuşmalar veya paylaşımlar sırayla gitmez, kim hazırsa o konuşabilir, ancak hiç kimse diğer bir kişinin sözünü kesmez, onu öğüt vermez, onun adına konuşmaz.
- Hiç kimse diğer bir kişiyi yargılar şekilde ifadeler kullanamaz.
- Söz kesmeler, öğüt vermeler, yargılamalar olursa araştırmacı onları uyaracaktır, bunu önceden bilirlir.
- Paylaşım aşamasında paylaşımlarını yapan 3-4 kişi diğer kişilerin paylaşımlarını bitirmeden gruptan ayrılamaz. Ayrılacaksa bunu önceden bildirir.
- Uygulamalar sırasında ortaya çıkan ürünler olumsuz bir şekilde eleştirilmez, herkes özgürce çalışabilir.
- Dersler sırasında, uygulamayı yapmak istemeyen olursa, yapmayabilir.
- Araştırmacı, belirli bir resmi veya konuyu yapması için katılımcıları zorlayamaz.
- Araştırmacı, yapılan resimleri olumsuz ifadeler kullanarak eleştiremez, katılımcıların düşüncelerini yargılayıcı ifadeler kullanamaz.
- Araştırmacı, kendi hayatlarına ilişkin bir sorunu ifade eden katılımcılara çözüm önerisi sunamaz.
- Araştırmacı herhangi bir aksilik çıkıp dersi yapamayacağı zaman, bu durumu önceden katılımcılara bildirmelidir, katılımcılar da derse gelemeyeceklerini araştırmacıya haber vermelidir.
- Ders öncesi ve sonrası materyaller hazırlanırken ve toplanırken katılımcıların yardım etmesi önerilir.

Şekil 3.2. Veri Toplama Yöntemi ve Süreci

3.4.1. Çalışma Grubunun Oluşturulması ve Üye Seçimi

Araştırmanın kanser hastalarıyla yapılmasına karar verildikten sonra, Batı Anadolu’da yer alan bir il merkezinde bulunan sivil toplum kuruluşlarından birinin yönetim kadrosuyla iki kez görüşme yapılmış, onların onayı alındıktan sonra pilot uygulama için dernek üyeleriyle buluşulmuştur. Pilot uygulamasına 13 kişi katılmış, bu 13 kişinin içinden uygulamaya katılmak isteyen kişiler olup olmadığı sorularak bazı kişilerin devam edebileceği öğrenilmiştir. Katılmak isteyenlere bilgilendirilmiş onam formu doldurularak yedi kişi ile çalışmalara başlanmıştır. Bu yedi kişinin içinden dört meme kanseri tanısı almış kadın, çeşitli özel nedenlerle düzenli katılamamış, en fazla devam eden üç kişiden elde edilen veriler analiz edilmiştir.

3.4.2. Sanat Eğitimi Sırasında Karşılaşılan Güçlükler

Araştırma başlamadan önce yapılan pilot derslerde ve araştırma başladıktan sonra yapılan ilk derste katılımcılar birbirlerinin sözünü kesmişler, birbirlerini dinlememişler ve zaman zaman birbirlerine öğüt vermişlerdir. Zaman zaman ders bitmeden kalkıp gitmek isteyen kişiler olmuştur. İlk derste ders saatinin başlamasından 20 dakika sonra gelen iki kişi olmuştur. Geç kalmalarının sebebini ise, “nasıl olsa geç başlar diye düşündük” sözleriyle açıklamışlardır.

Araştırmacı için bu durumlar ilk başta kaygı yaratsa bile grup kurallarında kararlı olmaya devam etmiştir. Kendisi derse en az yarım saat önce gelmiş, dersi saatinde başlatıp saatinde bitirmiştir. Kurallarda kararlı olması, kişiler arasında ayırım yapmaması derslerdeki düzenin kurulmasını sağlamıştır. İlk derslerde yaşanan olumsuzluklar devam etmemiştir.

3.4.3. Araştırmacının Rolü

Araştırmacı, “Kanser hastalarına yönelik sanatsal uygulamalar ve sonuçları” başlıklı araştırmada sanat terapisi yöntemlerinden yararlanacağı için, İstanbul’da bulunan Aurapsikoterapi Sanatla Tedavi Merkezi ve Uludağ Üniversitesi’nin birlikte yürüttüğü 400 saatlik “sanatla terapi ve yaratıcılık” eğitimi programına katılmış, bu programı “Eşinde bipolar bozukluk olan bir kadının sanat yoluyla desteklenmesi” başlıklı bir tez yaparak bitirmiştir. Sanatla terapi ve yaratıcılık eğitimi modüller halinde düzenlenmiştir. Bu modüller, giriş, resim, müzik, seramik-heykel, edebiyat-şiir, dans-hareket, psikodinamik

kuramlar, sanat terapisinde temel kavramlar, grup dinamiği, psikopatoloji, araştırma yöntemleri, bireysel çalışma ve tez modülleri olarak belirlenmiştir.

Sanat eğitimi programlarının içinde sanatsal uygulamalardan sonra nitel araştırma sorularına benzeyen açık uçlu sorular sorulmamaktadır. Eracar'a (2013) göre, sanat terapisinde yapılan etkinliklerden sonra, "Bu süreç sizin için nasıl geçti? Uygulama sürecinde neler hissettiniz? Neler düşündünüz? Bu uygulama sizde hangi çağrışımları yaptı?" gibi sorular sorulmaktadır. Sanat terapisinde kullanılan bu soruları araştırmacı, bu araştırmadaki sanatsal uygulamalar sonunda katılımcılara sormuş onların yanıtını almıştır.

Araştırma konusu belirlendikten sonra, Batı Anadolu'da yer alan bir il merkezinde bulunan sivil toplum kuruluşlarından birinin yönetimiyle görüşülmüş, onay alındıktan sonra çalışmayı yapabilmek için kanser hastalığı ve kanser tanısı almış kişilerin verdikleri tepkiler, bu süreçte yaşadıkları duygusal problemler ve kanser hastalarını psikolojik yönden destekleyen çalışmalar hakkında araştırma yapılmış, bilgi sahibi olunmuştur.

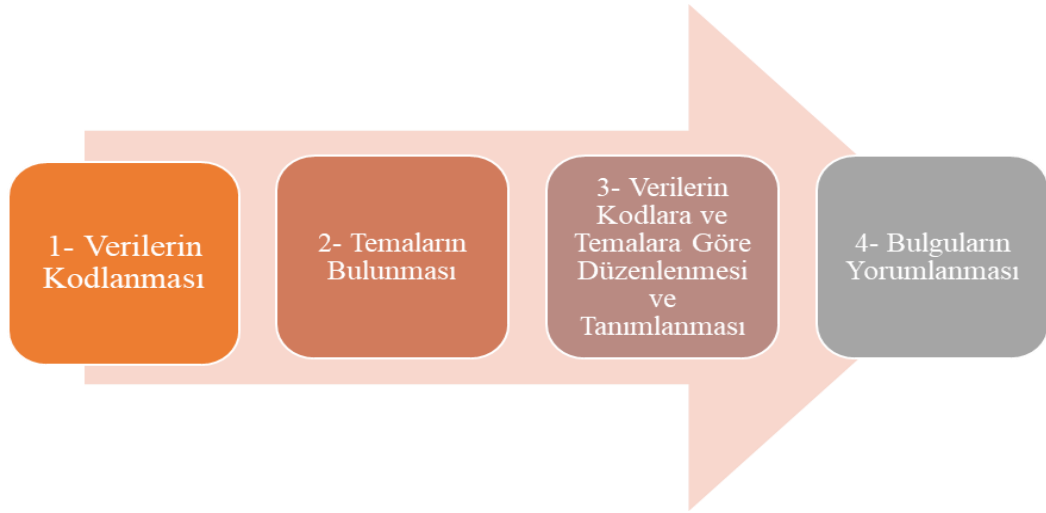
Problemler, amaçlar ve varsayımlar belirlendikten sonra bu amaçlara uygun çalışma programı, uygulamaya katılacak olan kişilerin seçim kriterleri belirlenmiştir. İki haftada bir gün olmak üzere, 20 derslik bir program uygulanmasına karar verilerek iki haftalık pilot uygulama yapılması planlanmıştır. Her bir hafta için hangi yönergelerin verileceği, hangi materyallerin kullanılacağı, belirlenerek proje oluşturulmuştur. Dernek yönetimiyle ve katılımcılarla görüşülmüş, katılımcıların gelebileceği ortak saatler belirlenerek pilot uygulamalarına başlanmıştır. Onam formunda, ortalama 20 derslik bir sanat eğitimi programı yazmaktadır, ancak hastalardan ve sivil toplum kuruluşu yönetiminden gelen talep doğrultusunda bu program uzatılmış, toplam 45 ders ile bitirilmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2008) göre araştırmacının doyum noktasına ulaşabilmesi için, araştırılan durumla etkileşim süresini olabildiğince uzatmalıdır. Analiz edilirken ilk 12 dersin araştırmanın amaçlarını karşıladığı, doyum noktasına ulaşıldığı görülerek bu oturumların verileri analiz edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2008) göre, "veri toplamanın belirli bir aşamasında aynı verinin tekrar tekrar ortaya çıktığı fark edilebilir. Bu aşama gerçekte veri toplama açısından bir "doyum noktası"dır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada, görüşme, gözlem, araştırmacı günlüğü, katılımcı günlüğü ve uygulama çıktıları ile elde edilen verilerin analizi içerik analizi tekniğiyle yapılmıştır. Nitel araştırmaların her biri farklı özellikleri taşıdığı için veri analizinde yeni yaklaşımları gerektirir. Onun için araştırmacının elde ettiği verileri ve bugüne kadar kullanılmış olan analiz yöntemleri gözden geçirerek, kendi araştırması için en uygun olan veri analiz planını kullanması gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Merriam'a (1998) göre, araştırmacının amacı bir olgu veya durumla ilgili özelliklerin arasındaki etkileşimi ortaya çıkarmaya çalışmaktır. Bunun için verilerin analizinde araştırılan ortamda olgu veya insanlara ilişkin betimlemeler yapılır. Çalışmadaki bulguları desteklemek için katılımcıların konuşmalarına ve elde edilen verilerden alıntılara yer verilir. Bu araştırmada Verilerin çözümlenmesi sırasında, uygulamalar ve görüşmeler sırasında elde edilen ses kayıtları dijital ortama aktarılır. Bu aktarma sırasında görüşme tarihi, saati, katılımcı adı gibi özellikler kaydedilerek aktarma işlemi yapılır. Aktarılan ses kayıtlarının hepsi dinlendikten sonra bir kelime işlemci programına aktarılır. Geri alarak veya tekrar dinlenerek bütün ses kayıtları yazıya aktarılmış olur. Daha sonraki aşamada ses kaydı tekrar açılarak, yazıya aktarılan metin izlenir. Son düzeltmelerden yapıldıktan sonra araştırmacı bir kelime işlemci programa aktarılan yazılı belgeyi katılımcılara göstererek, yazıya aktarılan sözlerin doğru olup olmadığını onaylatır. Bu araştırmada bir kelime işlemci programa aktarılan tüm yazılar katılımcılara gösterilerek, yazıların doğru olup olmadığı, bu yazıların hangilerinin doğrudan yayınlanıp yayınlanamayacağı sorulmuştur. Katılımcılar tüm yazıların doğruluğunu onaylamış, ancak tüm verilerin hepsinin doğrudan yayınlanamayacağını, çözümlenme aşamasında ise araştırma sorularına cevap olacak bölümlerin kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Elde edilen tüm veriler, alt problemler dikkate alınarak, nitel analiz çeşitlerinden biri olan içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

Yıldırım ve Şimşek'e (2008) göre içerik analizi aracılığıyla veriler tanımlanmaya içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılır. İçerik analizi sırasında asıl yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temaları dikkate alarak bir araya getirmek ve bunları okuyan kişinin anlayabileceği duruma getirmektir. İçerik analizi dört aşamada gerçekleşmektedir. Bu aşamalar şekil 3.2'de gösterilmiştir.

Şekil 3.2. İçerik Analizi Aşamaları

3.5.1. İçerik Analizinin Aşamaları

Araştırmada verilerin analizi şekil 3.2’de belirtilen içerik analizi aşamalarına göre yapılmıştır. Bu aşamalar aşağıda sunulmaktadır.

Verilerin Kodlanması: Araştırmacı, bu aşamada elde ettiği verileri inceler, anlamlı bölümlere ayırır ve her bölümün kavramsal olarak ifade ettiği anlamı bulmaya çalışır. Kodlanacak olan bölümler, bir sözcük, bir cümle, bir paragraf ya da bir sayfalık veriler olabilir. Tüm veriler kodlandıktan sonra kod listesi olarak kaydedilir, hazırlanan kod listesi verilerin incelenerek düzenlenmesinde anahtar olarak kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.).

Araştırma kapsamında, katılımcı gözlem, yarı yapılandırılmış görüşme, uygulama verileri ve ses kaydından elde edilen verilerin kodlanması sırasında “verilerden elde edilen kavramlara göre yapılan kodlama” şekli kullanılmıştır. Kodlamalar sırasında iki uzman görüşü alınmıştır. Yıldırım ve Şimşek’e (2008) sözü geçen kodlamada, toplanan verilerin analizinde rehber olarak kullanılacak bir kavramsal yapı olmadığı için, elde edilen verilerin tümevarımcı bir analize tabi tutulması sonucu araştırmacı tarafından ortaya çıkarıldığını söylemektedir. Araştırmacı ortaya çıkan anlama göre kodlar oluşturarak ya da elde ettiği verilerden yola çıkarak kodlar oluşturmaktadır. Bu şekilde oluşturulan kod listesi ile, genel olarak tüm verilerin işlenmesi için kavramsal bir yapı oluşturulması sağlanmış olur. Özet olarak tümevarımcı analiz kullanıldığında kodlar doğrudan verilerden üretilmektedir.

Bu araştırmada, Nisan 2016- Mayıs 2018 arasında gerçekleştirilen sanat eğitimi programı sırasındaki, ilk 12 oturumdan elde edilen veriler, araştırmacı günlükleri, katılımcı günlükleri, yarı yapılandırılmış görüşme uygulamaları dijital ortama aktarıldıktan sonra veri setinin tamamı okunmuştur. Araştırmada, verilerin kodlanması aşamasında, tüm yazılar araştırmanın alt problemleri dikkate alınarak, c kez okunmuştur. Kodlama süreci sırasında tüm metin satır satır okunarak, ilgili cümlelerin altları çizilmiştir. Bütün okumalardan elde edilen kodlarla bir liste oluşturulmuştur. Başlangıç kodu oluşturmaya yönelik rnekler Tablo 3.2’de gösterilmiştir.

Tablo 3.2. Katılımcı Günlüklerine İlişkin Başlangıç Kodu Oluşturma rneği

Katılımcı Günlüğü Veri rneği	İlk Kodlama	Araştırmacı Yorumu
<i>Karşımdaki kişi dinledi, çünkü mimiklerime de vurgu yaptım. Ben de söz kesmeden dinledim. Bu çalışmada çok duygulandım, ağlarken hiç kimse ses ıkarmayınca kendimi çok iyi hissettim.</i>	Etkin dinleme	<i>Kendisiyle ilgili farkındalıkları artmaya başlamış</i>
<i>Kendimle gurur duyuyorum</i>	Özgüven	
<i>....sayesinde kendimi de fark ediyorum, dur konuşma diye kendi kendime engel oluyorum. Başkalarına yardım etmek için eskiden onların adına da konuşurdum ama şimdi konuşmuyorum. Sizinle yaptığımız çalışmalara katılan arkadaşlara bakıyorum da hepimiz ne kadar değiştik?</i>	Öz farkındalık	

Temaların Bulunması: Veriler kodlanıp, bu kodlara göre sınıflamalar yapıldıktan sonra, ortaya çıkan kodlar dikkate alınarak bu kodları genel düzeyde açıklayabilen ve belirli kategoriler altında toplanmasını sağlayan temaların oluşturulması gerekmektedir. Tematik kodlama yapılırken i ve dış tutarlılığa dikkat edilmesi önemlidir. İç tutarlılık konusunda araştırmada ortaya çıkan tema başlığı altında yer alan verilerin anlamlı bir bütün oluşturması gerekir, dış tutarlılık konusunda ise temalar birbirinden farklı olsalar bile kendi aralarında anlamlı bir bütün oluşturması gerekir. Bu aşamada uzman yardımı alınması gerekebilir (Yıldırım ve şimşek, 2008).

Bu araştırmada elde edilen asıl kod listesi temel alınarak temalar belirlenmiştir. Araştırmacı dışındaki bir uzman tarafından da okunarak oluşturulan tema ve alt temalar için gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Tema ve alt temaların oluşturulma aşamasında iki uzman görüşü alınmıştır. Temaları arama aşamasına ilişkin rnek Tablo 3.3.’te gösterilmiştir.

Tablo 3.3. Tema Oluşturma Örneği

Alt Temalar	Tema
Öz güven Sınır	Kendine güven
Duygu Simge	Kendini ifade etme
Toplumun bir üyesi olma İletişim	Toplumsallaşma

Verilerin Kodlara Göre ve Düzenlenmesi ve Tanımlanması: Ayrıntılı bir şekilde yapılan kodlama ve tematik kodlamadan sonra araştırmacı elde ettiği verileri düzenleyebileceği bir sistem düzenlemesi aşamasına geçer. Oluşturduğu sisteme göre elde ettiği verileri düzenler ve belirli olgulara göre tanımlamaya ve yorumlamaya çalışır. Bu aşamada verileri okuyan kişinin anlayabileceği bir dille tanımlaması, açıklaması ve sunması önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmacı temaların düzenlenmesi ve yorumlanması sırasında alan yazından faydalanmıştır.

Bulguların Yorumlanması: Araştırmacının görüşleri ve yorumları, nitel araştırmalarda verilerin açıklanmasına ve anlamlandırmasına önemli ölçüde yardım etmektedir. Araştırmacı elde ettiği bulguları temel alarak sonuç çıkarmalı ve sonuçların önemini vurgulamak için açıklamalar yapmak zorundadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmacı bu aşamada, bulgularını yorumlarken veri örneklerinden alıntılar yaparak yorumlama yapmış ve alanyazınla destekleyerek elde ettiği bulguları tartışmıştır.

3.5.2. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği

Araştırmalarda, çalışmanın sonucuna ulaşmak için izlenen yolun doğruluğuna ve sonuçların genellenebilir olmasına yönelik geçerlik ve güvenirlilik aranmaktadır. Bunun yanında nitel araştırmalarda yansızlığın sağlanması doğru sonuçlara ulaşılması yönüyle geçerlik ve güvenirlilik terimleri daha önemli hale gelmektedir.

Araştırmada çalışılacak durumun farklı yönlerini öğrenebilmek, farklı bakış açılarını, farklı göstergeleri ve anlamları ortaya çıkarabilmek için uzman değerlendirmelerinde çeşitlemeye (triangulation) gidilmiştir. Böylelikle araştırmada ulaşılan sonuçların geçerliliği ve güvenirliliğini artırabilmek hedeflenmiştir. Uzmanların demografik özellikleri Tablo 3.4'te Gösterilmiştir

Tablo 3.4. *Uzmanların Demografik Özellikleri*

Çalışma Grubu	Eğitim Durumu	Çalışma Yılı	Cinsiyet
1. Alan Uzmanı	Doktora	26	K
2. Alan Uzmanı	Doktora	28	E

Yıldırım ve Şimşek'e (2008) göre “geçerlik, araştırma sonuçlarının doğruluğunu konu edinir. Dış geçerlik elde edilen sonuçların benzer gruplara ya da ortamlara aktarılabilir olmasına, iç geçerlik ise araştırma sonuçlarına ulaşırken izlenen sürecin çalışılan gerçekliği ortaya çıkarmadaki yeterliğine ilişkindir” (s.255). “Nitel araştırmalarda inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlık ve teyit edilebilirlik gibi özellikler önem kazanmaktadır. Bu çerçevede, “iç geçerlik” yerine “inandırıcılık”, dış geçerlik yerine “aktarılabilirlik”, “iç güvenilirlik” yerine ”tutarlılık” ve dış güvenilirlik” yerine “teyit edilebilirlik” kavramlarının kullanılması tercih edilmektedir “ (Yıldırım ve Şimşek, 2009, s. 264).

Inandırıcılık, “araştırmadan elde edilen bulguların benzer ortamlarda sonuçların geçerliğine, süreçlerin birbiri ile tutarlı olmasına ve verilerin nesnel bir yaklaşımla toplandığına ve sonuçların nesnel bir yaklaşımla ortaya koyduğuna ilişkin kanıtlar sunması gerekir” (Lincoln & Guba'dan aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 265). Bu araştırmada katılımcılar ile uzun bir etkileşim sağlayabilmek için yaklaşık altı aylık bir veri toplam süreci ve bu süreç içerisinde iki haftada bir 160 dakika olmak üzere 12 oturumluk dersler yapılmıştır. Dersler sırasında araştırmacı tarafından gözlem yapılmış, katılımcılar ders süreci ile ilgili araştırma günlükleri yazmışlardır. Katılımcılar ile sanat eğitimi programı başlamadan önce ve program bitiminde yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme yönteminde araştırmacının bazı özelliklere dikkat etmesi gerekmektedir. Araştırmacı, uzak görüşlü olmalı, daima öğrenmeye açık bir kişiliği olmalı, analitik düşünebilmeli, katılımcıyı yargılamadan onu cesaretlendirici olmalı, yönlendirici sorular sormamalı, tehditkar olmamalı, gücün ve hiyerarşinin farkında olmalı, insancıl ve minnettar bir tutum sergilemeli, en önemlisi sabırla sorgulamaya devam etmelidir (Glesne, 2013). Araştırmacı, görüşmeler sırasında Gelsene'nin (2013) ifade ettiği gibi, görüşmeler sırasında dikkat edilmesi gereken unsurlara dikkat etmiştir. Araştırmacı topladığı verileri sürekli kaydetmiş, birbiri arasında karşılaştırmalar yapmış, yorumlamış ve temaları ortaya çıkarmak için çalışmıştır. Araştırmada veri çeşitliliği sağlamak için birden fazla nitel veri toplama tekniği kullanılmıştır. Böylece toplanan verilerin birbirini doğrulaması sağlanmaya çalışılarak, araştırmada inanırılık artırılmaya çalışılmıştır (Merriam'dan aktaran Çatalbaş, 2018). Araştırmada ölçme araçlarını geliştirilmesi ve ham verilerin kodlanması ve temaların

bulunması ve yorumlanmasında iki uzman görüşüne başvurularak araştırmanın inandırıcılığı artırılmaya çalışılmıştır.

Aktarılabirlik, “araştırma sonuçlarının, genellenebilirliği ile ilişkilendirilen bir kavramdır” (Schensul & Lecompte’den aktaran Toraman, 2013). “Araştırmayı okuyan kişinin benzer ortamlara ve süreçlere ilişkin bir anlayış oluşturma, kendi uygulamalarına daha deneyimli ve bilinçli yaklaşımlarını sağlayabilmektedir” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 270). Bu araştırmada aktarılabirliği sağlamak amacıyla, ayrıntılı betimlemeler yapılmıştır. Bunun için araştırma ortamı, araştırmaya katılan katılımcılar, veri toplama araçlarının nasıl hazırlandığı, verilerin nasıl toplandığı ve verilerin nasıl analiz edildiği ayrıntılı bir biçimde betimlenmiştir. Nitel veriler sunulurken herhangi bir yorum yapılmamıştır. Katılımcı günlüklerden, görüşmelerden ve araştırmacının gözlemlerinden elde edilenlerden verilerin analizi sonucu oluşan temalar ve alt temalardan sık bir şekilde doğrudan alıntılar yaparak desteklenmiştir.

Teyit edilebilirlik, “benzer yöntemlerin kullanıldığı tekrarlı çalışmalardaki sonuçların karşılaştırılabilirliğini ifade eder” (Schensul, Schensul, Lecompte’den aktaran Toraman, 2013). “Araştırmacının ulaştığı topladığı verilerle sürekli olarak teyit etmesi ve bu çerçevede okuyucuya mantıklı açıklama sunabilmesidir” (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 272). Araştırmada teyit edilebilirliğin sağlanması için elde edilen sonuçların dayandığı nitel veri seti, analiz süreci ve kodlama işlemlerinde ayrıntılı bir düzenleme yapılmış, ihtiyaç duyulduğunda incelemek üzere denetim altına alınmıştır.

Tutarlılık, “nitel araştırmada olay ve olgular ortama ve zaman bağlı oluştukları ve aynen tekrar edilmesi mümkün olmadığı varsayımı dikkate alındığında nitel araştırmada güvenilirliği sağlamak mümkün görünmemektedir” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.271). Araştırmada tutarlılığı sağlamak için veri toplama, veri analizi ve raporlaştırma süreçlerinde benzer işlemler aynı şekilde yapılmaya çalışılmıştır. Gözlem süreci, araştırmacı tarafından katılımcı gözlemci olarak kaydedilmiş, araştırma günlüklerinin içine dahil edilmiştir. Araştırmada katılımcı günlüklerinden ve yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerin çözümlenmesinde tutarlılığı sağlamak için sanat eğitimi programında iki uzmandan yardım alınmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde, Nisan 2016-Mayıs 2018 tarihleri arasında, Batı Anadolu’da bulunan bir il merkezindeki sivil toplum kuruluşlarından birine üye olan meme kanseri tanısı almış kadınlara uygulanan sanatsal çalışmaların sonuçlarını inceleme amacıyla yapılan durum çalışması sürecinde araştırmada yer alan bulgulara ve bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir.

Araştırmada yer alan bulgular araştırmanın amacı ve alt problemleri dikkate alınarak ortaya konulmuş, nitel verilere yönelik içerik analizi yoluyla elde edilen bulgularla belirtilmiş ve yorumlanmıştır. Veri analizi, üç katılımcının ilk 12 dersteki verileri, yarı yapılandırılmış görüşmeler, katılımcı ve araştırmacı günlükleri üzerinden yapılmıştır.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu bölümde, meme kanseri tanısı almış kadınlara uygulanan sanat eğitimi programındaki sanatsal uygulamalarda konuların nasıl işlendiğine ilişkin bilgiler sunulmaktadır. Her hafta aynı şekilde yapılan işler, her derste tekrara düşmemek için bu başlık altında kısaca anlatılmıştır. Yönergeler verilirken hepsi aynı anda verilmemiştir. O çünkü uygulamanın birinci yönergesi verilip uygulama yapıldıktan sonra diğer yönergeye geçilmiştir. Araştırmacı tüm uygulama sürecinde kullanılan materyallerin giderlerini kendisi karşılamış, ders için giderken o gün kullanılacak materyalleri yanında götürmüş, ders bitiminde toplayarak geri getirmiştir. Araştırmacı, her dersten 30 dakika kadar önce dersin yapılacağı sivil toplum kuruluşuna ait apartman dairesine gitmiş, ders hazırlığını yapmış, o sırada kendisine ikram edilen çayı içerken çalışma kağıdını okuyarak hazırlanmıştır. Hazırlık aşamasında ve ders bitiminde materyaller toplanırken o apartman dairesinde bulunan kişiler kendisine yardım etmiştir. Malchiodi’ye (2013) göre katılımcıların konuşurken birbirlerinin yüzlerini görmeleri ve birbirleriyle eşit şartlarda oturmaları gerekmektedir. O yüzden araştırmacı sandalyeleri daire şeklinde sıralamıştır. Ders saati geldiğinde bütün katılımcıların sandalyelerdeki yerlerini almaları rica edilmiştir. Ders başladığında katılımcıların hepsiyle selamlaşıldıktan sonra, geçen dersten bu haftaya kadar geçen sürede yaşadıkları, duyguları ve düşünceleri ile ilgili paylaşım yapmaları rica edilmiştir. İlk başta

konuşmaya başlamaları için biraz beklenmiş ama bir kişi konuşmaya başladıktan sonra diğerleri de konuşmuşlardır. Paylaşım aşaması 30 dakika kadar sürmüş, bu sürenin sonunda 10 dakika ara verilmiş ve asıl uygulamaya geçilmiştir. Her sanatsal uygulamadan sonra katılımcıların bu süreçte yaşadıkları, düşündükleri, hissettikleri, bu çalışmadan hoşlanıp hoşlanmadıkları ve bunun nedeni ile ilgili paylaşım aşamasına geçilmiştir. Paylaşım aşamasında katılımcıların sırayla konuşmaktan ziyade hazır olan kişinin konuşması beklenmiştir. Eğer paylaşım yapacak kişi olmazsa konuşan bir kişi oluncaya kadar beklenmiştir. Biraz bekleme süresinden sonra mutlaka bir konuşan olmuştur. Grup kurallarında da (s.44) açıklandığı gibi bu süreçte katılımcıların birbirlerinin sözünü kesmemeleri, ona öğüt vermemeleri rica edilmiştir. Araştırmacı da bu süreçte kesinlikle yargılayıcı olmamış, katılımcılara öğüt vermemiş, onların sözünü kesmemiştir. Bütün süreçte bu kurallar uygulanmıştır. Katılımcıların paylaşımları sırasında araştırmacı, onların söylediklerini anlamak için sorular sormuştur ama bu sorular kesinlikle yönlendirici sorular olmamıştır. Bütün katılımcılar konuştuğuktan sonra bu çalışma hakkında katılımcı günlüğü yazmaları istenmiştir. Bu formda belirli sorular vardır, bu sorulara ek olarak katılımcıların söylemek istedikleri varsa onları da katılımcı günlüğüne ekleyebilecekleri belirtilmiştir. Yazma aşamasından sonra katılımcı günlükleri yine gönüllülüğe dayalı bir sırayla okunmuştur. Katılımcılar yazdıklarından bazı bölümlerin diğer katılımcılar tarafından bilinmesini istemediği, bu yazıların yalnız araştırmacı tarafından okunmasını istedikleri için yazdıklarının tamamını okumamışlar, bir bölümünü okumuşlardır. Araştırmacı tüm süreçte sürece ilişkin kısa kısa notlar almıştır. Ders bitince, katılımcıların yazıkları günlükleri toplayarak, katılımcılarla vedalaşıp, dersin yapıldığı apartman dairesinden ayrılmıştır.

1. Sanatsal Uygulama:

Uygulamanın Adı: Bir varlık olsaydınız, nasıl bir varlık olurdu?

Uygulama Tarihi: 20 Nisan 2016

Ders Süresi: 160 dakika.

Uygulamanın Amacı: Katılımcıların kendi özelliklerini metefor kullanarak tanımlamalarına ve diğer katılımcıları tanımalarına yardımcı olmak.

Katılımcıların kendilerini ifade etmelerine yardımcı olmak.

Yönerge: Lütfen burada bulunan kişiler ayağa kalkıp, bu mekanın içinde istediğiniz şekilde yürür müsünüz? Yürürken birbirinizle konuşmayınız. Yalnız kendi içinize

odaklanınız. Yürürken soracağım soruya da odaklanmanızı rica ediyorum. Eğer canlı veya cansız herhangi bir varlık olsaydınız, hangi varlık olurdunuz? Kendi özelliklerinizi düşünün, o varlığı özelliklerini düşünün, bulduğunuz zaman yürümeyi durdurun. Bulamayanlar yürümeye devam etsin. Herkes bulduktan sonra yerlerinize oturabilirsiniz.

Materyal: İlk derste yapılan tanışma uygulamasında materyal kullanılmamıştır.

Kaynaklar: Aksarı (2005), Malchiodi (2013).

Ders Süreci: Ders saati başladığında katılmak için gönüllü olan yedi kişi de hazır bulunmaktadır. Araştırmacı, önce kendisini tanıtmış, bu araştırmanın amacı ve çalışmaları nasıl yapacakları hakkında bilgi vermiştir. Çalışmaların sağlıklı yürüyebilmesi için grup kuralları olması gerektiğini, bu kurallara neden ihtiyaç duyduğu açıklanmıştır. Önceden kendisinin bazı kuralları belirlediğini ama genel olarak grup kurallarının birlikte oluşturulması gerektiğini söyleyerek, katılımcıların da grup kuralları konusunda önerilerini almış, bunları yazı tahtasına yazmıştır. Bu yazı tahtası eğitimin yapılacağı salonda bulunmadığı için sivil toplum kuruluşu yöneticilerden rica etmiş apartman dairesinin diğer odasından bu yazı tahtası getirilmiştir. Bütün maddeler yazı tahtasına yazıldıktan sonra bu maddeler oylamaya sunulmuş, kabul edilen maddeler kullanılmaya başlanmıştır. Grup kurallarına ilişkin bilgiler s.44'te sunulmaktadır.

Araştırmacı katılımcılarla farklı bir tanışma yapacaklarını belirterek yönergeleri sırasıyla vermiştir. Katılımcıların kendi özelliklerini belirten metaforları bulduklarında yerlerine oturmalarını rica etmiştir. Her sanatsal uygulamadan sonra katılımcıların bu süreçte yaşadıkları, düşündükleri, hissettikleri, bu çalışmadan hoşlanıp hoşlanmadıkları ve bunun nedeni ile ilgili paylaşım aşamasına geçilmiştir.

2. Sanatsal Uygulama:

Uygulamanın Adı: İçinizden geldiği gibi resim.

Uygulama Tarihi: 4 Mayıs 2016

Ders Süresi: 160 dakika.

Uygulamanın Amacı: Pastel boya kullanımının öğrenilmesi ve pastel boyayı kullanarak özgür ifade alanı yaratmak.

Yapılan resimler aracılığı ile katılımcıların, konuşmalarına ve birbirlerini dinlemelerine yardımcı olmak.

Yönerge: Önce pastel boya hakkında bilgi verildi. Pastel boyanın kullanılışı gösterildi. Bu boyalarla yapılmış resim örnekleri gösterildikten sonra yönerge verildi.

Pastel boyalarla, Kraft kağıt üzerine içinizden geldiği gibi resim yapmanızı rica ediyorum. Kendinizi bırakın bakalım, boyalar sizi nereye götürecektir?

Materyal: 35 x 30 cm kraft kağıt ve çeşitli renkte pastel boyalar.

Kaynaklar: Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], (2015a); Roig, G. M; Bru, M.; Teixidor M. B.; Carlant; Gaspar M.; Llaudet E.; Rodriguez E.; Sanchis O. (2006).

Ders Süreci: Derse beş kişi katılmıştır. Katılmayan kişiler önceden katılamayacaklarını, o gün hastaneye gitmeleri gerektiğini bildirmişlerdir. Asıl uygulamada önce pastel boyalar gösterilmiş ve bu boyalar ve kullanılışı hakkında bilgi verilmiş, kullanılışları uygulamaları bir şekilde anlatılmıştır. A4 kağıdına bastırılan, pastel boya ile yapılmış resim örnekleri gösterilmiştir, bu resimlerin elden ele geçerek incelenmesi sağlanmıştır. Katılımcılar bu resimlerin nasıl yapıldığı ile ilgili sorular sorduklarında bu sorular araştırmacı tarafından cevaplanmıştır. Katılımcılara Kraft kağıtlardan gösterilerek “bu kağıtların üzerine içinizden geldiği gibi serbest resim yapmanızı, rica ediyorum Kendinizi bırakın bakalım, boyalar sizi nereye götürecektir?” şeklinde bir yönerge verilmiştir. Katılımcılardan bazıları kuru pastelleri alırken bazıları yağlı pastelleri almışlar, birkaç denemeden sonra hepsi de yağlı pastelle resim yapmaya başlamıştır. Kuru pasteli ilk defa gördüklerini ve bu boyayı kullanmanın zor olduğunu ifade etmişlerdir. Resmi 60 dakikalık bir sürede tamamlamışlardır. Bütün katılımcılar resim yapmayı bitirince 10 dakikalık ikinci bir ara verilmiştir. Uzun süreli oturduklarında sıkıldıklarını ifade etmişler, mola ihtiyaçlarının olduğunu belirtmişlerdir. Bu aradan sonra o günkü uygulama ve süreçle ilgili paylaşım aşamasına geçilmiştir.

3. Sanatsal Uygulama:

Uygulamanın Adı: Müzik Aletleriyle İletişim.

Uygulama Tarihi: 18 Mayıs 2016

Ders Süresi: 160 dakika.

Uygulamanın Amacı: Resimdeki perspektif konusu ile müzik arasında benzerlik kurarak, perspektif hakkında bilgilendirmek. Perspektifi de dikkate alarak, İletişimde sözsüz ifadelerle kendimizi anlatmak ve karşımızdakini anlayabilmek. Sözsüz iletişimde başkalarını anlayabilmenin öneminin kavranması. Sözsüz iletişimin kolaylığının veya zorluğunun fark edilmesi. İletişim kurulan kişideki sözsüz mesajlara da dikkat ederek onu anlamaya çalışmak. Grubun rahatlamasını sağlamak.

Yönerge: Görsel sanatlarda perspektif konusu anlatıldı. Bunun müzikte de karşılığı olabileceği üzerine konuşuldu. Resimde bize yakın olan nesnelere daha büyük çizilirken arka plandaki nesnelere, daha küçük çiziliyordu. Ön plandaki renkler daha net ve vurgulu yapılırken arka plana doğru gidilirken renkler soluklaşıyordu. Gösterilen resimlerle bu durum açıklandıktan sonra, müzikte en yüksek seslerin resimdeki yakın plan gibi, en düşük seslerin resimdeki arka plan gibi olabileceği, resimde boşlukların olması gibi müzikte de sessizliklere ihtiyacın olduğu üzerine konuşuldu.

Müzik aletleri ortaya konuldu. Buradaki müzik aletlerini inceleyin ve içinden bir tanesini seçerek elinize alınız. Grubun ayağa kalkmasını rica ediyorum. Lütfen ortada istediğiniz gibi dolaşın, şimdi durun, en yakınınızdakiyle eş olun. Şimdi yerlerinize oturabilirsiniz. İkili eşlerden hangi eş ortaya gelmek istiyorsa ortaya gelsin. Müzik aletlerinizi elinize alın ve hiç sözlü bir iletişim kurmadan müzik aletleriyle iletişim kurabilirsiniz. Müzik aletiyle ne söylemek isterseniz söyleyin. Bitirmek istediğinizde de bitirebilirsiniz. Bu ikili bitirdikten sonra başka bir ikili ortaya gelsin. Bütün ikililer bitirinceye kadar devam ediyoruz. Müzik aletleriyle iletişim kurduğunuz sırada hissettiğiniz duygunun resminiz yapınız.

Materyal: Çeşitli müzik aletleri, (darbuka, zil, kastanyet, tef, küçük davul, Uzakdoğu ritm aletleri, tahta kaşık, flüt, parmak piyano kalimba, ksilofon vs.), 35 x 50 cm resim kağıdı, çeşitli renklerde pastel boyalar.

Kaynaklar: Çellek ve Sağocak (2014); Ducourneau (2016); Eracar (2013); Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2011c).

Ders Süreci: Araştırmacı biz masanın üzerine müzik aletlerini, diğer masanın üzerine resim malzemelerini çıkarıp koymuştur. O derse altı kişi katılmış, katılmayan bir kişi önceden haber vermiş, o gün hastanede olması gerektiği için katılmayacağını bildirmiştir.

Ders saati geldiğinde araştırmacı tarafından bütün müzik aletleri gösterilerek, şu yönerge verilmiştir:

Buradaki müzik aletlerini inceleyiniz ve içinden bir tanesini seçerek elinize alınız. Grubun ayağa kalkmasını rica ediyorum. Lütfen ortada istediğiniz gibi dolaşın, şimdi durun, en yakınınızdakiyle eş olun. Şimdi yerlerinize oturabilirsiniz. İkili eşlerden hangi eş ortaya gelmek istiyorsa ortaya gelsin. Müzik aletlerinizi elinize alın ve hiç sözlü bir iletişim kurmadan müzik aletleriyle iletişim kurabilirsiniz. Müzik aletiyle ne söylemek isterseniz söyleyin. Bitirmek istediğinizde de bitirebilirsiniz. Bu ikili bitirdikten sonra başka bir ikili ortaya gelsin. Bütün ikililer bitinceye kadar devam ediyoruz.

Bütün katılımcılar ikişer kişilik eşler olarak ortaya gelerek ve uygulamayı yaptıktan sonra, bu uygulamanın bitiminde resim kağıtları ve boyalar gösterilerek “müzik aletleriyle iletişim kurarken hissettiğiniz duygunun resminiz yapınız” yönergesi verildi ve katılımcıların resimleri bitirmeleri beklendi. Bu süreç 80 dakika devam etti. Resimlerin yapılma aşaması bitince 10 dakikalık ara verilerek paylaşım aşamasına geçildi. Paylaşımlarda ilk önce katılımcıların yaptıkları sanatsal ürünü anlatmaları daha sonra da süreçle ilgili duygularını, düşüncelerini anlatmaları, süreç değerlendirmesi yapmaları istenmiştir.

4. Sanatsal Uygulama:

Uygulamanın Adı: Nokta, çizgi, leke, doku.

Uygulama Tarihi: 1 Haziran 2016

Ders Süresi: 160 dakika.

Uygulamanın Amacı: Sanatın temel öğelerinden dört tanesini öğrenmelerini sağlamak.

Sanatın temel öğesiyle metafor oluşturarak, bu metaforlarla hayatlarına farklı açılardan bakmalarına yardımcı olmak.

İletişim becerilerinin geliştirilmesi.

Yönerge: Sanatın öğelerinden nokta, çizgi, leke, doku gibi öğeler hakkında bilgi verildi. Bunlarla ilgili örnekler gösterildi.

Sanatın öğelerinden dört tanesini kullanarak sizinle bir çalışma yapacağız. Soracağım sorulara, aklınıza gelen tüm cevapları verebilirsiniz. Bu cevapların yanlışı doğrusu yok, kimin aklına ne geliyorsa o, konuşabilir, yalnız konuşurken diğer kişinin konuşmasını bekleyelim lütfen.

- Sizin için nokta ne ifade ediyor.
- Sizin için çizgi ne ifade ediyor?
- Sizin için leke ne ifade ediyor?
- Sizin için doku ne ifade ediyor?
- Hayatınızın rengi, tadı, kokusu olsaydı bunlar nasıl olurdu?

Nokta, çizgi, leke ve doku olarak simgeleştirerek hayatınızın resmini yapsanız hayatınızın resmi nasıl olurdu? Hayal edin, düşünün ve bunun resmini yapın lütfen.

Materyal: 25 x 35 cm resim kağıdı, pastel boya.

Kaynaklar: Çellek ve Sağocak (2014); Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], (2011a); Öztuna (2007).

Ders Süreci: O günkü derse üç kişi katılmıştır. Diğer dört katılımcıdan iki kişi hastaneye gitmesi gerektiğini, diğer iki kişi ise özel bir işlerinin olduğunu söyleyerek derse katılamayacaklarını bildirmişlerdir. Uygulama başlangıcında araştırmacı sanatın temel öğelerini anlatmış, bununla ilgili örnekler göstermiş, sanatın temel öğelerinden dört tanesini kullanarak katılımcılarla sanatsal bir uygulama yapacaklarını belirtmiştir. Verilen yönerge şu şekilde oluşturulmuştur:

Sanatın öğelerinden dört tanesini kullanarak sizinle bir çalışma yapacağız. Soracağım sorulara, aklınıza gelen tüm cevapları verebilirsiniz. Bu cevapların yanlışı doğrusu yok, kimin aklına ne geliyorsa o, konuşabilir, yalnız konuşurken diğer kişinin konuşmasını bekleyelim lütfen.

- *Sizin için nokta ne ifade ediyor.*
- *Sizin için çizgi ne ifade ediyor?*
- *Sizin için leke ne ifade ediyor?*
- *Sizin için doku ne ifade ediyor?*
- *Hayatınızın rengi, tadı, kokusu olsaydı bunlar nasıl olurdu?"*

Yönerge verildikten sonra katılımcıların sorulan soruları sırasıyla yanıtlamaları istenmiştir. Kim kendini hazır hissederse o kişinin konuşacağı belirtilmiştir. Katılımcıların konuşmaları bitince “*Nokta, çizgi, leke ve doku olarak simgeleştirerek hayatınızın resmini yapsanız hayatınızın resmi nasıl olurdu? Hayal edin, düşünün ve bunun resmini yapın lütfen*” yönergesi verilmiş, katılımcıların bu resmi yapmaları beklenmiştir. İki yönergenin verilip uygulamaların yapılması 80 dakika devam etmiş, bu sürenin sonunda 10 dakika ara verilmiştir. Aradan sonra paylaşım aşamasına geçilmiştir.

5. Sanatsal Uygulama:

Uygulamanın Adı: Maske.

Uygulama Tarihi: 15 Haziran 2016

Ders Süresi: 160 dakika.

Uygulamanın Amacı: Portre çizerken yüzdeki oranları göstermek ve öğretmek.

Kendilerini tanımlarını ve ifade etmelerini sağlamak. İletişim becerilerini güçlendirmek. Katılımcıların öznel yaşantılarını, kendilerini ve ilişkilerini nasıl anladıklarını ve anlamlandırdıklarını görmek ve görmelerini sağlamak.

Yönerge: Elinize bir A4 kağıdını alınız. İsteddiğiniz tek bir renkte keçeli kalem de alınız. Kağıdı yüzünüzün üzerine koyunuz ve bastırınız, diğer elinizdeki kalemlerle, gözünüzün, kaşınızın, burnunuzun ve ağzınızın çizgilerini çizin.

Kağıdın üst tarafına adınızı yazınız.

Kağıdın alt tarafına 3 madde halinde kendinizdeki olumlu özellikleri yazınız ve bu üç maddeyi gruba okuyunuz.

Karşılıklı iki sandalye koyunuz ve bir tanesinin üzerine siz oturunuz, diğer sandalyenin üzerine tam sizin karşınızda olacak şekilde maskenizi koyunuz. Kendiniz istediğiniz herhangi biri olunuz, yani sanki o kişiymişsiniz gibi olun, bu maskedeki kendinizle, az önce yazdığınız üç madde hakkında konuşunuz.

Materyal: A4 kağıdı, keçeli kalem.

Kaynaklar: Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2008); Trepal-Wollenzier & Wester (2002).

Ders Süreci: O günkü derse altı kişi katılmıştır. Asıl uygulamada verilen yönergelerden biri gerçekleştirilince diğer yönerge verilmiştir. Yönergelerin hepsi birden başlangıçta verilmemiştir. Verilen yönergelerin tamamı şu şekilde oluşturulmuştur:

Elinize bir A4 kağıdını alınız. İsteddiğiniz tek bir renkte keçeli kalem de alınız. Kağıdı yüzünüzün üzerine koyunuz ve bastırınız, diğer elinizdeki kalemlerle, gözünüzün, kaşınızın, burnunuzun ve ağzınızın çizgilerini çizin.

Kağıdın üst tarafına adınızı yazınız.

Kağıdın alt tarafına üç madde halinde kendinizdeki olumlu özellikleri yazınız ve bu üç maddeyi gruba okuyunuz.

Karşılıklı iki sandalye koyunuz ve bir tanesinin üzerine siz oturunuz, diğer sandalyenin üzerine tam sizin karşınızda olacak şekilde maskenizi koyunuz. Kendiniz istediğiniz herhangi biri olunuz, yani sanki o kişiymişsiniz gibi olun, bu maskedeki kendinizle, az önce yazdığınız üç madde hakkında konuşunuz,

Yönergeler yerine getirildikten sonra 10 dakikalık ara verilmiş, aradan sonra ders sürecine ilişkin paylaşımlara geçilmiştir.

6. Sanatsal Uygulama:

Uygulamanın Adı: Çamurdan heykeller.

Uygulama Tarihi: 6 Temmuz 2016

Ders Süresi: 160 dakika.

Uygulamanın Amacı: Çamur kullanarak üç boyutlu çalışmalar yapabilmek.

Duygularının farkına varılması ve bunun ifade edilmesi.

Yönerge: Önce çamurun nasıl kullanılacağı gösterildi. Üç boyutlu eserler gösterildi.

Bu çamurdan istediğiniz kadar alarak sizi rahatsız eden bir durumu çamur ile anlatınız. İlk çalışma yapıldıktan sonra, ikinci bir çalışma yaptırıldı. Bu çalışma için, şimdi yaptığımız bu ürünü istediğiniz bir başka, şekle dönüştürüp değiştiriniz. Eklemeler veya çıkarmalar yapabilirsiniz, şeklinde bir yönerge verildi.

Materyal: Kil, su, büyük naylon poşet, kağıt havlu.

Kaynaklar: Malchiodi (2013); Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2013a); Sevim (2015).

Ders Süreci: Bu derse 6 kişi katılmıştır. Katılmayan bir kişi özel bir nedeni olduğunu belirterek gelemeyeceğini haber vermiştir. Ders başladığında, araştırmacı önce çamurun nasıl kullanılacağını anlatmış, çeşitli sanatçıların yaptığı üç boyutlu eserler gösterilmiştir. O gün yapılacak uygulama iki aşamada gerçekleşmiş, ilk yönerge verilip, uygulama gerçekleştikten sonra ikinci yönerge verilmiştir. Yönergeler, “*Bu çamurdan istediğiniz kadar alarak sizi rahatsız eden bir durumu çamur ile anlatınız; şimdi yaptığınız bu ürünü istediğiniz bir başka, şekle dönüştürüp değiştiriniz. Eklemeler veya çıkarmalar yapabilirsiniz*” şeklinde iki aşamalı olarak verilmiştir. Uygulamaların tamamlanması 80 dakikalık bir sürede gerçekleşmiş, 10 dakikalık aradan sonra paylaşım aşamasına geçilmiştir.

7. Sanatsal Uygulama:

Uygulamanın Adı: Birlikte resim.

Uygulama Tarihi: 27 Temmuz 2016

Ders Süresi: 160 dakika.

Uygulamanın Amacı: Pastel boya kullanım becerilerinin artması. Kişilerin grup içinde nasıl davrandığına ilişkin bilgi alma. Sınırların fark edilmesi ve ortak alanda birlikte var olabilme.

Her grup çalışması aslında normal hayatın bir provasıdır. Burada, güvenli bir ortamda yapılan uygulamalar, onların normal hayatta neler yaptığını gösterirken, burada kendilerine dair düzenlemeler de normal hayatlarına yansıtacaktır. O yüzden iyi yönlü bir ilişki bulunmaktadır (Malchiodi, 2013).

Yönerge: Katılımcılara söyleyiniz) bir, iki, bir, iki diye sayarak gidiniz. Birler, ikiler bir araya geliniz, bir grup üç kişi oldu bir grup dört kişi oldu. Birlikte oturabileceğiniz bir yer bulunuz. Her grup kraft kağıtlardan birer tane, pastel boyalardan da birer kutu alınız. Kendi aranızda konuşup planlama yaparak, Kraft kağıdın üzerine pastel boyayı kullanarak serbest resim yapmanızı rica ediyorum. Hangi resmi yapacağınıza birlikte karar veriniz.

Materyal: 50 x 70 cm'lik kraft kağıt, çeşitli renklere pastel boyalar.

Kaynaklar: Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2015b); Odabaşı (2006).

Ders Süreci: Bu derse yedi kişi katılmıştır. Uygulama başlarken, katılımcıların iki gruba ayrılması gerekmektedir, bunu yaparken katılımcıların bir, iki, bir, iki diye sayarak gitmeleri istenmiş, sayma işlemi bitince birler bir grup, ikiler diğer bir grup olmuşlardır. Verilen yönerge, şu şekilde oluşturulmuştur:

Bir grup üç kişi oldu, bir grup dört kişi oldu. Birlikte oturabileceğiniz bir yer bulunuz. Her grup kraft kağıtlardan birer tane, pastel boyalardan da birer kutu alın. Kendi aranızda konuşup planlama yaparak, Kraft kağıdın üzerine pastel boyayı kullanarak serbest resim yapmanızı rica ediyorum. Hangi resmi yapacağımıza birlikte karar veriniz.

Gruplar kendi seçtikleri masalara oturmuşlar, hangi resmi yapacaklarına karar vermek için kendi aralarında planlamalar yapmışlardır. Araştırmacı bu arada onları gözlemlemiş, katılımcıların kendi aralarında nasıl bir iletişim kurduğunu, hangi kişinin daha baskın hangi kişinin daha çekinik kaldığını, planlamayı nasıl yaptıklarını dikkatle incelemiş ve not almıştır. Katılımcılar karar verirken onlara müdahalede bulunmamıştır. Karar

verildikten sonra birlikte resimler yapılmaya başlanmış, bu sırada araştırmacı yine gözlemde bulunmuş, bunları not almıştır. Katılımcıların yaptıkları resimler bitince 10 dakikalık ara verilmiş, aradan sonra paylaşım aşamasına geçilmiştir.

8. *Sanatsal Uygulama:*

Uygulamanın Adı: Lavi

Uygulama Tarihi: 17 Ağustos 2016

Ders Süresi: 160 dakika

Uygulamanın Amacı: Çini mürekkebi ve suluboya kullanımının öğrenilmesi.

Lavi gibi kontrolü güç bir çalışma yaparak, katılımcıların kanser gibi kontrolü güç bir hastalığa yaklaşımları hakkında geri bildirim alabilmek. Simgeler yoluyla katılımcıların iç dünyalarının dışavurumunu sağlayabilmek.

Yönerge: Bu derste üst üste iki uygulama yapılmıştır.

İlk uygulamadan önce çini mürekkebinin kullanılışı gösterildi, çini mürekkebi ile yapılmış örnekler verildi. Bu örneklerden sonra ilk uygulama için yönerge verildi. Verilen önerge “lütfen önce kağıdı suyla ıslatınız, fırça ile çini mürekkebinin buluşturup, kağıdın üzerine fırça ile içinizden geldiği gibi şekiller çizin. İsterseniz mürekkebi damlatıp ona canınızın istediği gibi yön verebilirsiniz. Mürekkep ıslak zeminde nasıl hareket ediyor onu gözlemleyiniz. Bakalım fırçanızın ucundan çıkan boya ile neler görünür hale gelecek? Yaptığımız resmin sizin üzerinizdeki etkisi nedir? Sizde hangi çağrışımları yaptı? Onun üzerine düşününüz” şeklinde oluşturulmuştur.

İkinci uygulamadan önce suluboyanın tanıtımı yapıldı, kullanılışı ve suluboya ile yapılmış örnekler gösterildi. Örneklerden sonra yönerge verildi. İkinci yönerge, “lütfen, bir önceki uygulamada lavi tekniği ile yaptığımız resimleri önünüze alınız. Bu resimlerde tek renk var, sulu boyayı kullanarak ilk önce yaptığımız resmi değiştirip dönüştürmenizi rica ediyorum. Bakalım yine fırçanızın ucundan neler çıkacak?” şeklinde oluşturulmuştur.

Materyal: Çini mürekkebi, suluboya, 35 x 50 cm resim kağıdı, çeşitli boylarda fırçalar, su ve su kabı.

Kaynaklar: Eracar (2013); Milli Eğitim Bakanlığı [MEB (2013b); Parramon (2008)

Ders Süreci: Derse üç kişi katılmıştır. Bu uygulama için iki haftalık bir prrogram şeklinde planlanmıştı ancak katılımcılar üç kişi olunca, uygulamadan önce yapılan paylaşım aşaması ve lavi etkinliği kısa sürede bittiği için ikinci aşamaya geçilmiş, iki derste yapılacak olan etkinlik bir derste bitirilmiştir. Araştırmacı ilk önce lavinin ne olduğunu anlatmış, çini mürekkebinin kullanılmasını tarif etmiş ve lavi tekniği ile yapılmış örnekler göstermiştir. Bu örneklerden sonra yönergeyi vermiştir. Verilen yönerge şu şekilde oluşturulmuştur:

Lütfen önce kağıdı suyla ıslatınız, fırça ile çini mürekkebinin buluşturup, kağıdın üzerine fırça ile içinizden geldiği gibi şekiller çizin. İsterseniz mürekkebi damlatıp ona canınızın istediği gibi yön verebilirsiniz. Mürekkep ıslak zeminde nasıl hareket ediyor onu gözlemleyiniz. Bakalım fırçanızın ucundan çıkan boya ile neler görünür hale gelecek?

Araştırmacı, bu sırada katılımcıları gözlemlemiştir. O sırada kısa kısa notlar almıştır. Katılımcılar çini mürekkebi ile resim yaparken Gelincik'in resminin üzerine su dökülmüş, ama Gelincik panik yapmadan resminin üzerindeki suyu dökmüş, kağıdı hafifçe kurulamış, resmini yapmaya devam etmiştir. Resimler yapılıp bitirildikten sonra “*yaptığınız resmin sizin üzerinizdeki etkisi nedir?*” yönergesi verilmiş, katılımcıların konuşmasını bitirmesi beklenmiş “*bu uygulama sizde hangi çağrışımları yaptı? Onun üzerine düşününüz.*” yönergesi verilerek katılımcıların konuşmaları istenmiştir. Uygulama ve konuşma süresi toplam 50 dakikadır. Bu konuşmalardan sonra 10 dakikalık ara verilmiş, bu arada yapılan etkinlikle ilgili katılımcıların birbirleriyle konuşmalarını rica edilmiştir. İkinci uygulama için katılımcılar bir araya geldiklerinde yapılan resimler kontrol edilmiş, üzerinde hafif ıslaklık kaldığı için saç kurutma makinesi ile kurutulmuştur. İkinci uygulamaya geçilmeden önce araştırmacı suluboyanın tanıtımını yapmış, nasıl kullanılacağını ve sulu boya ile yapılmış örnekleri göstermiştir. Örneklerden sonra “*lütfen, bir önceki uygulamada lavi tekniği ile yaptığınız resimleri önünüze alınız. Bu resimlerde tek renk var, sulu boyayı kullanarak ilk önce yaptığınız resmi değiştirip dönüştürmenizi rica ediyorum. Bakalım yine fırçanızın ucundan neler çıkacak?*” yönergesi verilmiştir. Katılımcılar suluboya uygulamasını bitirdikten sonra bütün süreçle ilgili paylaşım aşamasına geçilmiştir.

9. Sanatsal Uygulama:

Uygulamanın Adı: Film anlatma ve resmini yapma.

Uygulama Tarihi: 7 Eylül 2016

Ders Süresi: 160 dakika.

Uygulamanın Amacı: Hayal dünyalarındaki çeşitli imgelerin kağıda aktarımını sağlamak.

Filmin yaptığı çağrışımlarla kendi hayatları üzerine farkındalık sağlamak.

Duygu ve düşüncelerin ifadesi.

Dinleme ve konuşma becerilerinin artırılması.

Yönerge: Lütfen ayağa kalkıp istediğiniz biçimde bu mekanın içinde yürüyünüz. Nefesinizi hissediniz. Zihninizi anılarınız için serbest bırakınız. Şimdi sizi etkileyen, aklınızda kalan bir filmi hatırlayınız. Aklınıza bir film geldiğinde durunuz. Etrafınıza bakınız, en yakınınızdaki kişiyle eş olunuz.

Eşler karşılıklı otursunlar. Eşlerden bir A olsun diğer B olsun. Önce A'lar B'lere aklına gelen filmi anlatsın, sonra B'ler aklına gelen filmi A'lara anlatsın.

Aklınıza gelen filmin bir sahnesinin remini yapınız.

Materyal: A4 kağıdı, kuru boya kalemleri.

Kaynaklar: Çellek ve Sağocak (2014); Ducourneau (2016); Eracar (2013); Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2013b).

Ders Süreci: Bu derse 6 kişi katılmıştır. Katılmayan bir kişi doktora gitmesi gerektiğini söyleyerek gelemeyeceğini bildirmiştir. Yeni uygulama için katılımcıların ayağa kalkması istenmiş ve şu yönergeler verilmiştir:

Lütfen ayağa kalkıp istediğiniz biçimde bu mekanın içinde yürüyünüz. Nefesinizi hissediniz. Zihninizi anılarınız için serbest bırakınız. Şimdi sizi etkileyen, aklınızda kalan bir filmi hatırlayınız. Aklınıza bir film geldiğinde durunuz.” önergesi verilmiş, sırasıyla “Etrafınıza bakınız, en yakınınızdaki kişiyle eş olunuz. Eşler karşılıklı otursunlar. Eşlerden bir A olsun diğer B olsun. Önce A'lar B'lere aklına gelen filmi anlatsın, sonra B'ler aklına gelen filmi A'lara anlatsın.

Yönergelerin hepsini aynı anda vermemeye dikkat edilmiştir, çünkü yönergelerin hepsi aynı anda verildiğinde katılımcılar bir sonraki adımda neler geleceğini bilerek hareket etmektedirler. Katılımcıların bir sonraki adımda neler geleceğini bilmemeleri için önergeler adım adım verilmiştir. Bütün kişiler filmi anlattıktan sonra 10 dakikalık ara verilmiştir. Aradan sonra “Aklınıza gelen filmin bir sahnesinin remini yapınız.” yönergesi verilmiş, katılımcılara masada bulunan boyalardan istedikleri renkteki boyaları kullanabilecekleri ifade edilmiştir. Katılımcılar masalara oturmuşlar ve resim yapmaya başlamışlardır. Tüm bu süreçte araştırmacı katılımcı gözlemci olarak gözlem notları almış, bu notları akşam eve

gittiğinde araştırmacı günlüğüne kaydetmiştir. Katılımcılar resim yapmayı bitirdiklerinde paylaşım aşamasına geçilmiştir.

10. Sanatsal Uygulama:

Uygulamanın Adı: Őir

Uygulama Tarihi: 28 Eylül 2016

Ders Süresi: 160 dakika.

Uygulamanın Amacı: Katılımcıların, Halil Cibran'ın "Çocuklar" başlıklı Őirinden yola çıkarak, Őirin yaptığı çağrışımlarla kendi hayatlarına eleştirel gözle bakabilmeleri. Kendileriyle ilgili ifade edemedikleri duyguları ifade edebilmeleri.

Kendi yetiştirilme tarzlarındaki olumsuzluklara bakarak, gelecekte nasıl çocuk yetiştirilmeli konusunda ilgili yorumlar yapabilmelerini sağlamak.

İletişimin öneminin kavranması.

Duyguların sanatsal araçları kullanarak görünür kılınması.

Yönerge: Şiiri okuyunuz

Şiirin başlığı size göre ne olmalı? Yazınız.

Şiiri erkek mi yazmıştır? Kadın mı yazmıştır? Neden?

İlginizi çeken üç mısranın altını çiziniz.

Bu üç mısrayı yük sesle okuyunuz.

Altınız izdiğiniz üç mısradan yola çıkarak kendi düşüncelerinizle birlikte yorumlayınız.

Şiirin ana fikri nedir?

On yıl sonraki kendiniz olduğunu düşünerek bugünkü size mektup yazınız.

Bu Şiirin duygusunu düşünerek, bu duygunun resmini yapınız.

Materyal: 25 x 35 cm resim kağıdı, pastel boya ve kuru boya.

Kaynaklar: Ayaydın (2009); Cibran (2018); Eracar (2013); Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2013b).

Ders Süreci: Bu derse 3 kişi katılmıştır. Katılmayan dört kişi özel durumları olduğu için katılmayacaklarını bildirmişlerdir. Araştırmacı Halil Cibran'ın "Çocuklar" başlıklı şiirini, başlığını yazmadan, katılımcı sayısı kadar A4 kağıdına bastırılmış ve yanında götürmüştür. Araştırmacı, şiirlerin basıldığı bu kağıtları katılımcılara dağıtmış ve şiiri sessizce okumaları istenmiş ve yönergeler sırayla verilmiştir. Yönergelerin hepsi bir anda verilmemiş bir tanesi gerçekleşikten sonra diğerinin verilmesine dikkat edilmiştir. Katılımcılar sırasıyla şiir için düşündükleri başlığı, şiiri kadın mı erkek mi yazdığı, ilgilerini çeken üç mısrayı, bu üç mısradan yola çıkarak yazdıkları kendi düşüncelerini ve şiirin ana fikrini belirtmişler ve on yıl sonraki kendilerinden bugünkü kendilerine mektup yazmışlar ve o şiirin duygusunu düşünerek resim yapmışlardır. Araştırmacı, sulu boya, kuru boya kalemleri ve pastel boyayı ortaya koymasına rağmen katılımcılar daha kolay olduğunu söyleyerek pastel boya kullanmayı tercih etmişlerdir. Bütün bunlar bittikten sonra 10 dakika ara verilmiş ve paylaşım aşamasına geçilmiştir.

11. Sanatsal Uygulama:

Uygulamanın Adı: Şarkının öyküsü ve resmi.

Uygulama Tarihi: 19 Ekim 2016

Ders Süresi: 160 dakika.

Uygulamanın Amacı: Şarkıdaki hikayenin kendi hayatlarında çağrışımlarını görmek.

Katılımcıların kendi hayatlarını ve duygularını ifade etmelerini sağlamak.

Duyguların sanatsal araçlar yoluyla yansıtılması.

Yönerge: Lütfen "Özdal Orhon"un söylediği "neden gücendin bana?" adlı şarkısını dinleyiniz.

Bu şarkının hikayesi sizce nasıl bir hikaye olabilir onu düşününüz ve yazınız.

Bu hikayenin resmini yapınız.

Materyal: 25 x 35 resim kağıdı, çeşitli renklerde pastel boyalar.

Kaynaklar: Ayaydın (2009); Eracar (2013); Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2013b).

Ders Süreci: Bu derse beş kişi katılmıştır. Katılmayan iki kişi özel nedenlerle gelemeyeceklerini önceden bildirmiştir. O günkü derste yapılacak uygulama için Özdal Orhon'un söylediği “neden gücündün bana?” adlı klasik Türk müziği parçası katılımcılara dinletilmiş ve “*bu şarkının hikayesi sizce nasıl bir hikaye olabilir? onu düşününüz ve yazınız*” yönergesi verilmiştir. Katılımcılar hikayeyi yazmış ve kim kendini hazır hissettiyse onun okuması rica edilmiştir. Hikayelerin okunmasından sonra “*bu hikayenin resmini yapınız*” yönergesi verilerek katılımcıların resim yapmaları beklenmiştir. Resimler bitince 10 dakikalık ara verilmiş ara sonrası katılımcıların bu resimlerini anlatmaları istenmiş ve o günkü ders sürecinde yaşadıklarına ilişkin paylaşım yapmaları rica edilmiştir.

12. Sanatsal Uygulama:

Uygulamanın Adı: Hastalığın ve iyiliğin resmi.

Uygulama Tarihi: 2 Kasım 2016

Ders Süresi: 160 dakika

Uygulamanın Amacı: Akrilik boya kullanımını öğretmek. Akrilik boya ile resimler hakkında bilgi vermek.

Katılımcılar, zaman zaman insanların kendilerini anlamadığını, hastalıklarını kendi içlerinde yaşadıklarını anlatıyorlardı. Katılımcıları, hastalıkları hakkında konuşmaya cesaretlendirerek, kendilerini üzen bu durumu kendileri gibi, bu hastalığı yaşayan arkadaşlarına anlatmalarını sağlamak. Kontrollü bir ortamda, bunu yapabilirlerse içlerindeki olumsuz duygularını ifade ederek sağaltım sağlamak.

Dinleme ve konuşma becerilerini artırmak.

Duygu ve düşüncelerin sanatsal araçlarla ifade edilmesini sağlamak

Yönerge: Bu derste iki uygulama arka arkaya yapılıyor. Önce birinci uygulama için yönerge veriliyor, o uygulama bittikten sonra ikinci uygulama için yönerge veriliyor.

1-Lütfen, ayağa kalkınız, konuşmadan yürüyünüz, bir taraftan da düşününüz. Kanser hastalığı sizi için ne ifade ediyor? Bunu bir resim olarak yapsanız nasıl bir resim

yapardınız? Bunu gözünüzün önünde canlandırın. Bulduysanız, yerlerinize oturup, resminize başlayabilirsiniz.

2- Birinci yönerge bitirildikten sonra ikinci yönergeyi veriyoruz.

Lütfen iyilik haliniz sizin için ne ifade ediyor onu düşününüz, gözünüzün önünde canlandırınız ve bu durumun resmini yapınız.

Materyal: 25 x 35 akrilik boya kağıdı, akrilik boya, su, fırça, kağıt havlu.

Kaynaklar: Eracar (2013); Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2012); Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2015b); Südor (2006).

Ders Süreci: Bu derse yedi kişi katılmıştır. Ders başladığında, araştırmacı akrilik boyayı tanıtmış, nasıl kullanıldığını anlatmış ve akrilik boya ile yapılmış örnekleri göstermiştir. Bu aşamadan sonra arka arkaya iki uygulama yapılmıştır. İlk uygulama için şu yönerge verilmiştir:

Lütfen, ayağa kalkınız, konuşmadan yürüünüz, bir taraftan da düşününüz. Kanser hastalığı sizi için ne ifade ediyor? Bunu bir resim olarak yapsanız nasıl bir resim yapardınız? Bunu gözünüzün önünde canlandırın. Bulduysanız, yerlerinize oturup, resminize başlayabilirsiniz”

Katılımcıların ilk resmi yapmaları beklenmiştir. İlk resim bitince “*Lütfen iyilik haliniz sizin için ne ifade ediyor onu düşününüz, gözünüzün önünde canlandırınız ve bu durumun resmini yapınız”* yönergesi verildikten sonra, katılımcılar ikinci resmi yapmışlardır. Katılımcılar ikinci resmi bitirdikten sonra 10 dakika ara verilmiş, aradan sonra ders süreciyle ilgili paylaşım aşamasına geçilmiştir.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmacının ikinci alt problemine ilişkin bulgular “katılımcıların özellikleri nelerdir?” ve “katılımcıların sanatsal uygulamalarda tercih ettikleri konu, renk, biçim ve görsel imgeler nelerdir?” başlıkları olarak iki bölüm halinde ele alınacak ve sunulacaktır.

4.2.1. Katılımcıların özellikleri nelerdir?

Katılımcıların özellikleri ile ilgili bulgular sunulurken sosyodemografik bilgi formundan yararlanılmıştır (Bkz. Sosyodemografik bilgi formu s.33).

Katılımcılara kanser hastalığı ile ilgili yaşadıkları süreci yazmaları istendiğinde bu süreci hatırlamak istemediklerini, yazarken kanser sürecindeki olumsuz duyguları hatırladıklarını ve bu durumun onları rahatsız ettiğini bildirerek o konuyu yazmak istememişlerdir. Kanser konusunun konuşulmasından rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. O yüzden dersler başladığından itibaren araştırmacı kanser konusunu açmamıştır. Katılımcılar ders süreci ilerledikçe kendilerini rahat hissederek kendiliklerinden kanser konusyla ilgili paylaşımlar yapmışlardır. Araştırmacı katılımcılar kendiliğinden kanser konusunu açmaya başladıktan sonra kanser konusunu ilgilendiren “hastalığın ve iyiliğin resmi” temasını kullandığı bir uygulama yaptırmıştır. Araştırmanın bulgularına genel olarak bakıldığında 4.2. ve 4.3 başlıkları altındaki bulgularda ilk paylaşımlarda kanser konusunun hiç geçmediği, ilerleyen derslerde bu hastalığa dair paylaşımların olduğu görülecektir.

Gelincik: Gelincik’in yaşı, araştırmaya katıldığı sırada 34 yaş dokuz ay olarak görünmektedir. Gelincik kadındır, ön lisans eğitimini yapmıştır, evlidir ve bir çocuğu vardır. Sosyal güvencesi emekli sandığıdır. Beş kez kanserle ilgili sorun yaşamıştır. 2009 yılında memesinin biri alınmış, 2010 yılında kaburga kemiğinden bir parça alınmış, 2012 yılında safra kesesi ameliyatı geçirmiş, 2013 yılında akciğer metastaz yapmış, 2016 yılında kalp sıvı biyopsi olmuştur. Radyoterapi ve kamoterapi almıştır. Psikolojik yardım almaktadır, meme kanseri tanısından önce ve sonra sigara, alkol kullanmamıştır, spor yapmamaktadır. Hastalığını kabul etmiş, kanser tanısından sonra işinden ayrılmıştır. Gelincik, 5 Ekim 2018 tarihinde vefat etmiş, ebedi alemine uğurlanmıştır.

Papatya: Papatya’nın yaşı, araştırmaya katıldığı sırada 52 yaş bir ay olarak görünmektedir. Papatya, kadındır, lise mezunudur, 2009 yılında boşanmıştır ve iki çocuğu vardır. Sosyal güvencesi Sosyal Sigortalar Kurumu’dur. Memesinden kitle 2014 yılında alınmıştır. Radyoterapi ve kemoterapi almamıştır. Psikolojik yardım almaktadır, meme kanseri tanısından önce ve sonra sigara, alkol kullanmamıştır, spor yapmamaktadır. Hastalığını kabul etmiş, kanser tanısından sonra işinden ayrılmıştır.

Gül: Gül’ün yaşı, araştırmaya katıldığı sırada 43 yaş 10 ay olarak görünmektedir. Gül, lise mezunudur, meme kanseri tanısı aldıktan sonra boşanmıştır ve bir çocuğu vardır. Sosyal güvencesi Sosyal Sigortalar Kurumu’dur. Memesinin biri 2005 yılında alınmış, 2013 yılında akciğer metastaz yapmıştır. Radyoterapi almamış, kemoterapi almıştır. Geçmişte psikolojik yardım almıştır. Meme kanseri tanısından önce günde 21-30 adet sigara içmektedir ama tanı konduktan sonra sigarayı bırakmıştır, meme kanseri tanısı konmadan

önce de sonra da ayda yılda bir alkol almaktadır, tanı konmadan önce her gün spor yaparken tanı konduktan sonra spor yapmamaktadır. Hastalığını kabul etmiştir, kanser tanısından sonra işinden ayrılmıştır.

4.2.2. Katılımcıların Sanatsal Uygulamalarda Tercih Ettikleri Konu, Renk, Biçim ve Görsel İmgeler Nelerdir?

Katılımcıların sanatsal uygulamalardan sonra kendi çalışmalarını için yorumları, ses kayıt cihazından çözümlenerek bilgisayardaki bir yazı programına aktarılmış ve her çalışmanın altında gösterilmiştir. Bunun yanında her sanatsal uygulama, araştırmacı ve iki uzman tarafından renk, biçim ve görsel imgeler bakımından değerlendirilerek, katılımcıların her çalışmasının altında gösterilmiştir.

Katılımcılar sanat eğitimi programındaki ilk sanatsal uygulamalarda kanser hastalığına ilişkin konuşmalar yapmak istememişler, ilerleyen derslerde kendileri istedikleri zaman hastalıklarından bahsetmişlerdir. Araştırmacı, katılımcıları rahatsız etmemek için onların hastalıklarına ilişkin uygulamalar yaptırmamış, sorular sormamıştır. Katılımcıların ilerleyen haftalarda hastalıklarını ifade etmekten kaçınmadıkları, kendileri isteyerek kanser hastalığından bahsettikleri için 12. derste hastalıkla ilgili bir sanatsal uygulama yaptırmıştır.

Kanser hastalarının duygu ve düşüncelerini sanatsal uygulamalar aracılığı ile yansıttıkları bu araştırmada, elde edilen sanatsal ürünler tek başına görsel kaynaklardan elde edilen bilgilerle irdelenmemiş, bizzat kadınların kendilerinden bilgi alınarak sunulmuştur. Bu araştırmada sanatsal ürünlerin analizinin çeşitli kaynaklarla desteklenebilecek nitelikte olmasına rağmen, doğrudan bireyin kendisinden bilgi almanın daha doğru ve daha sağlıklı olduğu düşünülerek katılımcıların kendilerinin açıklamalarından yararlanılmıştır. Eracar (2013), bu konuyla ilgili olarak, sanatsal çalışmalar üzerinde katılımcıların iç dünyasına yönelik bir yorumun kesinlikle yapılmaması gerektiğini, bu yorumun ancak katılımcılar tarafından yapılabileceğini ifade ederken, Malchiodi (2008), resimlerdeki çeşitli unsurlara izleyicinin kendi yorumunu yapmaması gerektiğini belirtmektedir. Resimlere bakıldığında, oradaki elin büyük çizilmesinin tek bir anlamı yoktur. Resmi yapan kişi, dayak yediği için eli büyük çizmiş olabileceği gibi, el becerilerinde eksiklik duyduğu ya da el becerileriyle ilgili etkinlikleri çok sevdiği için o eli büyük çizmiş olabilir. Onun için resmi yapan kişiden, resmi hakkında bilgi almak en doğrusudur, diye ifade etmektedir.

1. Sanatsal Uygulama: Bir Varlık Olsaydınız Nasıl Bir Varlık Olurdunuz?

Gelincik: *Şu an berrak, güneşli bir havada bulut olmak isterdim. Taş, (mezar taşı olmak) istemem, çünkü hayata bağlıyım ve ölmek istemiyorum. Kendimi şu an güneş gibi pırıl pırıl sınımsıcak hissediyorum.*

Ben yönergeyi yanlış anlamışım, neden böyle yaptım bilmiyorum. Demek ki iyi dinlememişim. Şimdi düşünürsem, şu an kendimi sınımsıcak bir güneş gibi pırıl pırıl parlarken hissediyorum. Hiç bu şekilde düşünmemiştim. Kendimin neye benzediğini bulmak eğlenceliydi. Diğer kişilerin yaptıkları çalışmalarda onlar anlatıyor, biz dinliyoruz, bu çalışmada hepimiz konuştuk.

Papatya: *Ben özgürce uçan bir kuş olmak isterim. Kuşlar istedikleri yere gidebilir. Çiçek olmak istemezdim, çünkü birisi gelip beni koparabilir. Yönergeyi ben de yanlış anlamışım, olmak istediğiniz varlık olarak soruyorsunuz diye anlamışım. Bazı şeyleri iyi dinlemiyorum galiba, bundan utandım. Özgürce uçan bir kuş olmak isterdim demiştim, bu yaşıma kadar özgürlüğümün kısıtlandığını düşünüyorum, o yüzden bu halimle kafesteki bir kuş gibiyim, ama bu kafesten kurtulup özgürce uçmayı ümit ediyorum.*

Kendimizle ilgili, bu şekilde düşünmediğimiz farkına vardım. Beni düşündürdü. Konuşurken heyecanlandım. Siz sözümüz kesildiğinde uyardığınız için rahatladım biraz ama, yine de heyecanlandım.

Gül: *Bir tavus kuşu olmak isterdim. Rengarenk tüyleriyle çok dikkat çekiyor ve çok güzel. Taş olmak istemezdim. Çünkü hiçbir işe yaramıyor.*

Bir kısmıyla doğru cevap vermişim. Olmak isterdim diye cevap verdim ama, biraz tavus kuşuna benziyorum zaten. Ben de farklı giyinirim, farklı olmayı severim, o da sanırım fazla ses çıkarmıyor, ben de fazla konuşmam.

Benim için de farklıydı. Bulması zordu. İlk önce neye benzemek istediğimi bulamadım, sonra düşününce neye benzemek istediğimi buldum ama, soru böyle değilmiş, tekrar düşünmek zorunda kaldım. Değişik bir çalışmaydı.

2. Sanatsal Uygulama: İçinizden Geldiği Gibi Resim

Gelincik

Şekil 4.1. Gelincik'in "İçinizden geldiği gibi resim" konulu resmi
35 x 50 cm kraft kağıt üzeri pastel boya

Gelincik'e Göre Resmin Konusu: Gelincik'in resmi şekil 4.1'de gösterilmektedir.

Bu resimde, sarı saçlı bir kız çocuğu bayramda çok mutlu oluyor. Elinde bir Türk bayrağı var. Onu gururla taşıyor. Diğerleri de bayramda konulan çelenkler. Verdiğiniz kağıdın üzerine istediğim gibi, içimden geldiği gibi resim yapmak çok güzeldi. Pilot çalışmalar yapılırken, çalışmanın başından kalkıp durmuştum ve pek odaklanamamıştım. Bu çalışmada daha fazla odaklanabildim.

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Katılımcının yaptığı bu resimde kırmızı renk dikkati çekmektedir. Bu rengin dışında küçük alanlarda, yeşil, mavi, beyaz ve sarı renk kullanılmıştır. Resimde tek bir insan figürü merkezi kullanılmış ve bu figür merkeze yakın bir bölüme yerleştirilmiştir. Figürdeki insan başının figüre göre oranı normal insan oranlarına göre büyük çizilmiştir. Figür sarı saçlı mavi gözlüdür. Figürün üzerindeki giysi beyaz ve kırmızı renklerle çizgiler halinde boyanmıştır. Bu figür elinde bayrak tutmaktadır. İzleyiciye göre resmin sol tarafında çelenk olduğu düşünülen şekiller yer almaktadır. Bu resim bir bayram havasını canlandırmaktadır. Perspektif özelliklere dikkat edilmemiştir.

Papatya

*Şekil 4.2. Papatya'nın "İçinizden geldiği gibi resim" konulu resmi
35 x 50 cm kraft kağıt üzeri pastel boya*

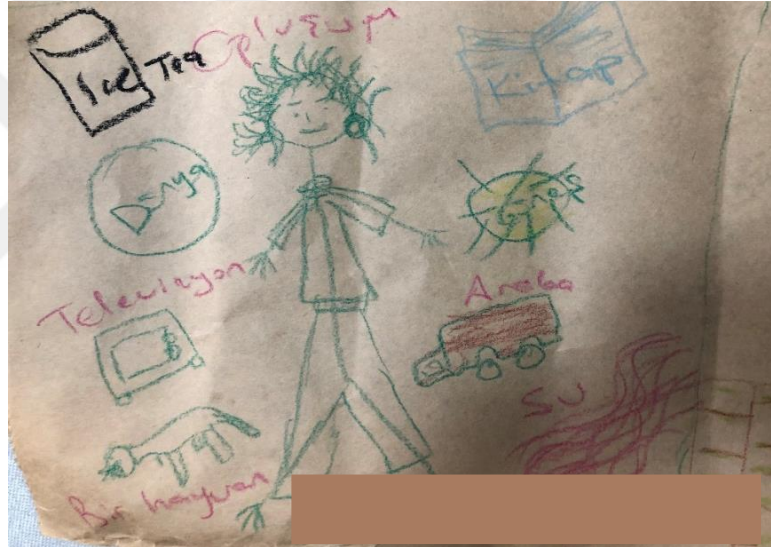
Papatya'ya Göre Resmin Konusu: Papatya'nın resmi şekil 4.2'de gösterilmektedir.

Kızım, oğlum ve gelinim çok mutlular. Ben de onları evde bekliyorum. Oğlumla gelinimin mutluluğunu gördükçe daha çok mutlu oluyorum. Eskiden beri resim yapmayı severim ama uzun zamandır yapmamıştım. Bu resmi yapmak çok hoşuma gitti. Arkadaşların beni dinlemeleri hoşuma gitti. Katılımcının söyledikleri ile yapılan resim uyumlu görünmektedir.

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Katılımcının yaptığı bu resme bakıldığında beyaz renk dikkati çekmektedir. Yeşil, kahverengi, turuncu, kırmızı ve mavi renkler farklı oranlarda kullanılmıştır. Merkeze büyük bir ev yerleştirilmiştir, evin kapısı vardır ama evin yolu yoktur. Evin izleyiciye göre sol tarafında üç figür görünmektedir. Bu figürlerin büyüklükleri birbirine eşit çizilmiştir, perspektif özelliklere dikkat edilmemiştir. Figürler, ev ve ağaç iki boyutlu çizilerek, boyanmıştır. Evin izleyiciye göre sağ tarafında üzerinde kırmızı çiçekleri olan yeşil yapraklı bir ağaç yer almıştır. Ağaç bir çitin arkasına yerleştirilmiştir. Çizilen figürlerdeki başın vücuda oranı gerçek insan figürünün oranları ile uyumlu değildir. Katılımcının anlattıkları ile resim birbirine uyumlu görünmektedir.

Gül

Şekil 4.3. Gül'ün "içinizden geldiği gibi resim" konulu resmi 35 x 50 cm kraft kağıt üzeri pastel boya

Gül'e Göre Resmin Konusu: Gül'ün resmi şekil 4.3'te gösterilmektedir.

Oğlum benim için çok önemli, onun için merkezde o var. Resim yaparken kendi hayatımdakileri yaptım. Ne yapacağımı bilemedim. O yüzden kendi hayatımdakileri yaptım. Lenflerimizde sorun olduğu için kalem tutmakta zorlanıyorum. Onun için basit bir çizim oldu. Mükemmel çizimler yapmak istedim ama çizimlerimi net yapamıyorum. Elimi çok kontrollü kullanamıyorum.

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Katılımcının yaptığı bu resme bakıldığında yeşil rengin hakim olduğu görülmektedir. Yeşilin yanında kırmızı, kahverengi ve siyah renk değişik oranlarda kullanılmıştır. Merkeze yakın bir noktada bir insan figürü görülmektedir. Yer çizgisi yapılmamıştır. Çeşitli nesnelere figürün çevresine yerleştirilmiştir,

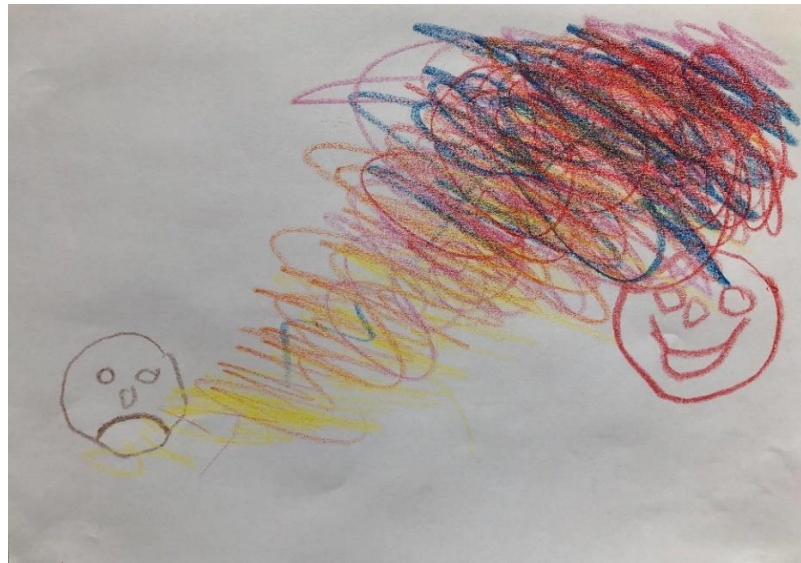
havada uçuşuyor izlenimi vermektedirler. Her nesnenin yanında o nesnenin ismini gösteren bir yazı dikkati çekmektedir, katılımcı yalnız çizmekle kalmamış çizdiği nesnelerin yanına onların isimlerini yazma gereği duymuştur. Resim yaparken kalem fazla bastırılmadan yapılmıştır, o yüzden çizilen nesneler ve figür silik bir görünüm sergilemektedir. Eller ve ayaklar çizgiler şeklinde yapılmıştır. Perspektif özelliklere dikkat edilmemiştir. Çizilen figür ve nesneler iki boyutlu çizilmiştir.

3. Sanatsal Uygulama: Müzik Aletleriyle İletişim

Gelincik

Şekil 4.4. Gelincik'in seçtiği müzik aleti "parmak piyano (kalimba)"

Şekil 4.5. Gelincik'in "müzik aletleriyle iletişim" konulu resmi
35 x 50 cm resim kağıdı üzeri pastel boya

Gelincik'e Göre Uygulama Sırasında Yaşananlar ve Resmin Konusu: Gelincik'in seçtiği müzik aleti şekil 4.4'te, yaptığı resim şekil 4.5'te gösterilmektedir

Müzik aletlerinin içinden hindistan cevizinden bozma bir müzik aletini (Parmak piyano kalimba) seçtim. Tınısı hoşuma gitti. Yeni bir şeyi keşfetmek, yeni yeni şeyleri denemek hoşuma gidiyor. Şuh bir sesi vardı. Konuşmadan iletişim kurmak aslında güzel ama karşı tarafın da bunu istemesi lazım, yoksa anlamsız oluyor. Konuşmadan durabildim ve anlamaya çalıştım, ama karşı taraf anlamak istemedi. İletişime kapalıydı, kendini çok kasti. Mimik olmayınca zor oldu. Karşımdakini anladım. Karşımdaki de beni anlamıştır belki ama sanırım önemsemedi. Lale ile selamlaştık. Hal hatır sordum. Tek tip cevapladı. Ben de “eee” dedim. Onunla ritm tutmaya karar verdik ve beraber melodi çıkardık. Hoş tınular çıktı. Sonra bitirdik.

Perspektifteki gibi anlaşılacak için sesimi yükselttim ama, karşı taraf beni duymadı. Diğer arkadaşları izlerken de güzeldi. Bugünkü çalışmada kendimizi tam ifade edemediğimiz için çok hoşuma gitmedi, çünkü net bir şey olmadı. Olasılık, belirsizlik beni mutlu etmez. O yüzden müzik aletleriyle topluca bir eğlence yapmayı tercih ederdim. Konuşmak yerine ortaya güzel bir sonuç çıksın isterdim. O aletler toplu kullanılsın ve güzel nağmeler çıksın isterdim. Müzik aletlerini seçişimiz ile hayattaki seçimlerimiz arasında benzerlik var. Ben normal hayatta da yeni yeni şeyleri denemeyi seviyorum. Yeniliklere açığım. Burada da aynı şekilde davrandım. Çok teşekkür ederim size ve tüm arkadaşlara.

Resim yaptığımızda iletişim kurduğumuz anların güzelliğini, iletişim kuramadığımız anların kötü bir durum olduğunu anlatmak istedim. Perspektifle birleştirdim. İletişim kurmak güzel olduğu için oradaki şekli büyük ve koyu renkli, iletişim kurulamamasını da küçük ve açık renklerde yaptım.

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Katılımcının yaptığı bu resme bakıldığında kırmızı rengin hakim olduğu, bu rengin yanında sarı ve lacivertin de kullanıldığı görülmektedir. Resmin geneline bakıldığında soyut resim olarak görünmektedir ama, iki tane duygu ifadesi, resmin iki yanına çizilmiştir. Bu duygu ifadelerinden mutsuz yüz ifadesi kahverengi, mutlu yüz ifadesi kırmızı renk ile çizilmiştir. Diğer şekiller soldan küçük bir şekilde başlayıp sağa doğru büyüyen helezon şeklinde çizilmiştir. Kırmızı rengin daha büyük bir alanda, sarı rengin küçük bir alanda kullanıldığı ve renk perspektifine dikkat edildiği görülmektedir. Yapılan resim ile verilen konu, arasında uyum gözlenmektedir. Katılımcı soyut bir ifade biçimi kullanmıştır. Çizgilerdeki ritm dikkat çekmektedir.

Yurdanur Coşkun

Şekil 4.6. Papatya'nın seçtiği müzik aleti, “tohum çingirak”

Şekil 4.7. Papatya'nın "müzik aletleriyle iletişim" konulu resmi
35 x 50 cm resim kağıdı üzeri pastel boya

Papatya'ya Göre Uygulama Sırasında Yaşananlar ve Resmin Konusu: Papatya'nın seçtiği müzik aleti şekil 4.6'da, yaptığı resim şekil 4.7'de gösterilmektedir.

Masada ilk gözüme bu alet (Tohum çingirak) ilişti. Sallayınca kolay ses çıktığını gördüm. Çok gösterişli değil. Konuşmadan iletişim kurmak zor gelebilirdi fakat, ne söylemek istediğini belli ettiği için bana kolay geldi. Konuşmadan durmak çok zor, ama gerektiğinde uzun müddet konuşmayabilirim. Karşımdakini anladım, çünkü duygularını belli ediyordu. Benimkini yarım anlamış olabilir.

Diğer arkadaşlarımı seyrederken çok eğlenceliydi. Bazılarını anlayabiliyordum. Mesela "merhaba" gibi. Komik görünüyorlardı. Konuşmadan durmaya çalıştım, ama çok güldüm. Bugünkü çalışma sanki eğlenmek için yapılmış gibi oldu. Daha önceki çalışmalar gibi his dünyamıza inilmedi. Değişik bir çalışmaydı, ama sonucunu pek kavrayamadım. Anladığım tek şey, insanların konuşmadan, mimikleri olmadan anlaşamayacağı. Normal hayatta çok dikkat çekmeyi sevmem. Uyumluyumdur. Buradaki seçtiğim müzik aleti de öyleydi.

Resimde ve müzikte perspektifin ortak noktalarını anlatmıştınız. Biz genellikle orta yükseklikte sesler çıkardık. Resim yapmış olsak bizim çizdiğimiz resimde çok yakın ve çok uzak yoktu galiba. Hepsi birbirine yakındı. Bu resmi yaparken bütün seslerin birbirine yakın olduğunu anlatmak için şekillerin büyüklüğünü birbirine yakın yaptım. Perspektifteki gibi çok yakın ve çok uzak yoktu hepsi birbirine yakındı. Resimde de bunu anlattım.

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Resme bakıldığında sarı, turuncu, kırmızı, yeşil, mavi ve lacivert renklerinin eşit oranlarda ve kullanıldığı, açık renkten koyu renge doğru bir geçişin olduğu görünmektedir. Resmin geneli soyut bir resim olarak çizilmiştir. Görsel imgelerin büyüklükleri birbirlerine eşittir. Resmin yatay doğrultusunda daha büyük alanda çizgisel alanlar kullanılırken, alt ve üst bölümde küçük noktalara yer verilmiştir. İmgelerin eşit büyüklükte olduklarına dikkat edilirse burada perspektif özellikler dikkate alınmış ama imgelerin eşit uzaklıkta oldukları belirtilmiştir. Katılımcı bu resimde soyut ifade dili kullanmayı yeğlemiştir. Çizgilerdeki ritm ve rahatlık dikkat çekmektedir.

Gül

Şekil 4.8. Gül'ün seçtiği müzik aleti "darbuka"

Resim 4.9. Gül'ün "müzik aletleriyle iletişim" konulu resmi
35 x 50 cm resim kağıdı üzeri pastel boya

Gül'e Göre Uygulama Sırasında Yaşananlar ve Resmin Konusu: Gül'ün seçtiği müzik aleti şekil 4.8'de, yaptığı resim 4.9'da gösterilmektedir.

Darbukayı seçtim. Bu müzik aletini seçmemin nedeni darbukayı, çıkardığı sesi çok beğenmem. Oynamayı çok sevdiğim için, darbuka beni acayip oynatıyor. Çalabilmeyi çok isterdim. Bu müzik aleti beni her zaman, her yerde çok etkiliyor. Şarkılarda ve oyun havalarda öncelikle kulağım bu sese gidiyor ve doğal olarak da oturamıyorum, oynuyorum. Konuşmadan, bir enstrüman çalarak iletişim kurmak çok zor. Kulağım sadece ritme ve müziğe odaklanıyor. Çalarken, düşünerek çalmadım. Ben kendim anlatamadığım gibi, karşımdakini de anlamadım. Sadece beynimde ve ruhumda müzik vardı. İstedim ki hayat müzikten ibaret olsa. Konuşmasak ve müzikle hissetsek. Ben hiçbir şey söylemedim. O yüzden karşımdakinin de ne söylediğine değil, ritmine önem verdim. Konuşmadan başkalarını anlamaya çalışmak zor. Arkadaşlar çalarken de müzikle eğlenceli atışmalar oldu. Sözlü olsaydı daha iyi olurdu. Bu şekilde yapınca saç saça, baş başa şiddetindeydi. Ben konuşmadan durabildim. Çok eğlendim ve çok beğendim. Müzik aletlerini görünce zaten çok mutlu oldum. Hepimiz enstrümanları çalabilseydik, profesyonel olarak muhteşem olurdu. Normal hayatta bir şekilde dikkat çekmeyi seviyorum, burada seçtiğim müzik aleti de öyleydi. Gösterişli bir enstrüman olan darbukayı seçtim. Her nerede olursa olsun sesi duyulur. Ben de hangi ortamda olursam olayım, görülürüm. Resim çizerken, darbukayı perspektifle anlatırsam, darbukanın sesi çok yüksek çıkabiliyor. Onun için benim

resimde çok yakından çizilmiş şeyler var. Her şey çok vurgulu, her şey çok netti. Karşıdaki kişiden gelen seviyesi düşük olan sesleri küçük, darbukanın sesini büyük çizdim.

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Gül'ün yaptığı resim şekil 4.9'da gösterilmektedir. Resme bakıldığında kırmızı renk daha fazla dikkati çekmektedir. Bu rengin yanında yeşil, mavi, turuncu renkler de kullanılmıştır. Kırmızı renkteki sol anahtarları daha büyük yapılmışken diğer renkteki sol anahtarları daha küçük yapılmıştır. Renk perspektifi konusunun anlaşıldığı düşünülmektedir. Burada kırmızı renkteki sol anahtarları diğer renklerdeki sol anahtarlarına göre daha büyük yapılırken renk perspektifine dikkat edilmeye çalışıldığı görünmektedir. Şekiller resim alanının geneline dağıtılmıştır. Resim sol anahtarlarından ve nota işaretlerinden oluşmaktadır. Katılımcı düşüncelerini sol anahtarlarını kullanarak ifade etmiştir. Renklendirme yapılırken iki boyutlu yapılmıştır.

4. Sanatsal Uygulama: Nokta, Çizgi, Leke, Doku

Gelincik

Gelincik'in Nokta, Çizgi, Leke ile İlgili Söyledikleri:

Nokta nedir? *Nokta, bir şeyin bitişi, yeni başlangıçtır. Nokta, sonsuzluktur.*

Çizgi nedir? *Sizi bir yere götüren doğrultudur. Hayat ve geçen süreç. Kalp ekosundaki iniş çıkış çizelgeleridir, yoldur, borsadaki iniş çıkış çizelgeleri, sonsuzluk.*

Leke nedir? *Leke, bir şey bembeyaz hiç ellenmediyse orada yaşam yoktur. Ne kadar leke, dağınıklık varsa orada hayat vardır. Yaşam olan yerde dağınıklık vardır. Vitrine konulmuş biblolar ne kadar ruhsuzsa ortada olan daha yaşanılıyordur.*

Doku Nedir? *Doku bir şeye dokunmak, çok sevdiğimde ve içimden gelince sarılıım insanlara ve bütün ruhumu veririm, hissederim ve karşı taraf da hisseder. Kedi köpek ve canlıların dokusu bana huzur veriyor. Güzel olan her şey bana cesaret veriyor, güneşin ve bütün evrenin dokusu mucizevi şeyler uyandırıyor bende.*

Şekil 4.10. Gelincik'in "nokta, çizgi, leke, doku" konulu resmi.
25 x 35 cm resim kağıdı üzeri pastel boya

Gelincik'e Göre Resmin Konusu: Gelincik'in yaptığı resim şekil 4.10'da gösterilmektedir.

Bu resimde hayatımın güzel bir müzik parçası gibi olduğunu anlatmak istedim. Bu müziğin içinde hüznünlü yerler vardı ama diğer eğlenceli yerler bu hüznü bastırdı. Hayatım çizgi olsa, çizgim net, ışıklı, güneşli, pırıl pırıl olurdu, ki öyle zaten. Rengim mavi (turkuaz) ve beyaz ve sonra canın istedikçe, canıma göre hepsinden bir tutam alırdım, neden hayatım tek renk olsun ki, neden tek renk seçeyim? Hayatımın tadı, içime bebek kadar masum ve huzur veren eşsiz bir yeni tat olurdu. Bana özel, benim spesialim. Hayatımın kokusu, fresh ve insanı oradan oraya götüren, bana özel mis mis...

Bugünkü dersimiz fresh fresh idi. Az ama özdü. Her seans gibi bugün de geçmiş, gelecek, şu an derken kendi kendimizi eleyip, güzel şeyler, acı şeyler, kızgın ve öfkeli şeyler elenip üstte kalanlara bakıp, sonra tekrar eleyip kendinle yüzleşmek güzel oluyor. Birbirimizi dinlemeye başladık. Dinleyince, sözümüz kesilmeyince daha güzel oluyor. Veee güzel bir aile olduk.

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Resme bakıldığı her rengin kullanıldığı ama sarı rengin büyük bir alanda kullanıldığı görülmektedir. Resim notalardan, sol anahtarlarından ve porteden oluşmaktadır. Müzikte farklı seslerin olduğu gibi resimde de farklı renklerin kullanımı arasında benzerlik oluşturulmaya çalışılmıştır. Katılımcının hayatını, sanatın temel öğelerine dikkat ederek ifade etmeye çalıştığı görülmektedir. Resimde renklendirmede üçüncü boyut kullanılmamıştır. Sol anahtarlarının bir kısmının büyük bir kısmının küçük yapılmasıyla perspektif özelliklere dikkat edildiği görülmektedir.

Papatya

Papatya'nın Nokta, Çizgi, Leke ile İlgili Söyledikleri:

Nokta nedir? Nokta, bir şeyi bitirmektir. Mesela evlilikte son noktayı koymak (ben de eşinden ayrıldım), geri dönüşü yok. Sözü bitirmektir veya yeni bir şeye başlamaktır.

Çizgi nedir? Çizgi, hayat çizgisi. Bizim için yaşam bir çizgi gibi çizilmiş, biz üzerinde yürüyoruz. Çizgimizin yönünü değiştirebiliriz. İyi ve kötü yaşamak, çizgimize yön vermek elimizdedir.

Leke nedir? Leke, kirlenmektir. Elbisemizin, eşyamızın lekelenmesi. İnsanların (kadınların) lekelenmesini kesinlikle kabul etmiyorum. Böyle bir cümle kurmak, dinlemek bile istemiyorum.

Doku nedir? Derimiz dokulardan oluşur. Bir şeyi örtendir. Dokuların birleşmesiyle, bir bütün oluşur. Her şeyin dokusu farklıdır. Yumuşak, sert, ince, kalın, sıkı, gevşek gibi.

Şekil 4.11. Papatya'nın "nokta, çizgi, leke, doku" konulu resmi.
25 x 35 cm resim kağıdı üzeri pastel boya

Papatya'ya Göre Resmin Konusu: Papatya'nın yaptığı resim şekil 4.11'de gösterilmektedir.

Hayatımızın çizgisi olsaydı, dosdoğru bir çizgi olurdu. Hatalarım olsa da geri dönüşü olmayan, yine yoluna devam eden bir çizgi. Çok kalın olmayan, ince kibar olan. Hayatımızın rengi olsaydı, beyaz olurdu. Saf, duru... Hayatımızın tadı olsaydı, meyve tadında olmak isterim. Özellikle muz tadında, tatlı, doyurucu... Hayatımızın kokusu olsaydı, hafif kır çiçekleri kokusu, ağır olmayan bir koku. Burada beyaz kağıdın üzerine beyaz çiçek yapsam görünmeyeceği için hayatımızın çizgisini mavi bir çiçek gibi yaptım. Hayatımın çizgisi olsaydı dümdüz bir çizgi olurdu dedim ama bu düz çizgiyi resimde bir çiçeğin çizgileri olarak yaptım. Bu çiçek de ince kibar bir çiçek ama her olursa olsun yoluna devam edebiliyor. Hiç olacak şey değil ama benim resimdeki çiçek muz tadında hafif kır çiçekleri kokusunda bir çiçek.

Genellikle Gelincik konuşmaya başlıyordu, ben biraz bekliyor, hemen konuşmaya cesaret edemiyordum. Bu çalışmada ilk ben konuştum, sabredemedim. İyi ki buradayım. Başta gelemediğim iki haftaya yanıyorum. Burada kendimi değerli hissediyorum. Duygularımı dışa vurabiliyorum. Yaşadıklarımı, eskileri konuşmayı sevmem ama bazen konuşma ihtiyacı duyuyorum. Beni dinleyen kişilerle konuşmak beni rahatlatıyor. Eskiden grup içinde konuşamazdım, şimdi, bu çalışmalar sayesinde grup içinde daha rahat konuşuyorum. İlk iki çalışmada konuşmaya çekindim biraz. Şimdi bakıyorum, Gülpembe hanım kurallarında net olunca insanlar sözümüzü kesmeden dinliyor. Onlar sözümüzü kesmeyince ben de daha rahat konuşabiliyorum.

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Resim mavi, yeşil ve turuncu renklerin kullanımıyla oluşturulmuştur. Turuncu renk diğer iki renge göre çok az kullanılmıştır. Merkeze çiçek resmi yerleştirilmiştir. Resimde nesne iki boyutlu bir şekilde renklendirilmiştir, üçüncü boyut görünmemektedir. Boyama sırasında kalem fazla bastırılmamıştır. Resim yalın bir görünüm sergilemektedir.

Gül

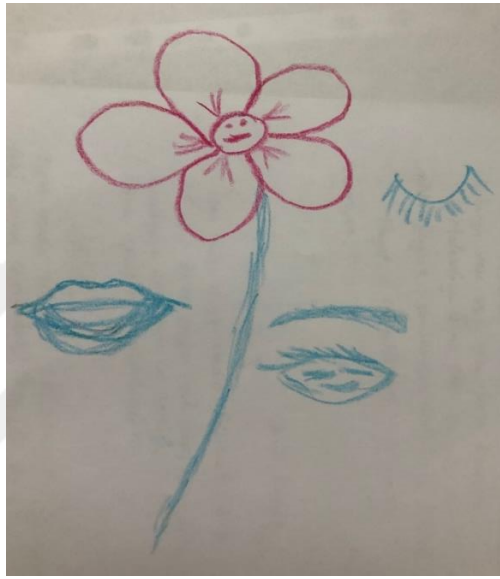
Gül'ün Nokta, Çizgi, Leke ile İlgili Söyledikleri:

Nokta nedir? Sözüün, hayatın, yaşamın, her şeyin bittiği noktalama işaretidir. İsterdim ki bütün cümlelerin, olayların ucu açık olsa, bitişi olmasaydı. Maalesef, güzel olan şeylerin sonuna nokta koysak, sonunu çirkinleştirmeden bitirsek. Hayat o insiyatifi bize çoğu zaman vermiyor.

Çizgi nedir? Her insanın bir çizgisi vardır. Düşünceleri, kriterleri... Benim çizgim çok esnek olmayışım, kurallarım çok katı ve gerçekçi. Keşke biraz çocuk ruhlu olabilseydim.

Leke nedir? Leke, bende çok titiz olduğum için, kıyafetimdeki, evimin eşyasındaki, üzerimdeki, yüzümdeki lekeyi çağrıştırıyor. Her nedense bir de insanlardaki kötü lekeyi.

Doku nedir? Cildimizdeki örtüyü çağrıştırıyor. Vücudumuzdaki giysimiz... Biz de onu giydiriyoruz.

Şekil 4.12. Gül'ün "nokta, çizgi, leke, doku" konulu resmi.
25 x 35 cm resim kağıdı üzeri pastel boya

Gül'e Göre Resmin Konusu: Gül'ün yaptığı resim şekil 4.13'te gösterilmektedir.

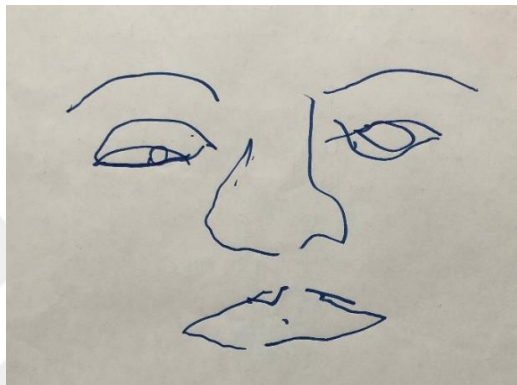
Hayatım bir çizgi olsa kesik kesik çizgi olmasını istemem. Düz olsun, iniş çıkışlar fazla olmasın, istikrarlı olsun, olumsuzluklar olmasın. O çizgide huzur olsun, iyi insanlar olsun. Hayatımda bütün renkler olsun. Siyah rengi çok seviyorum. Siyahı hayatımda sadece kıyafetlerimde ve eşyalarda görmek isterim, ruhumda değil. Tat olarak da balık tadında olsun. Ben balığı çok seviyorum, o yüzden... Balık hafızalı olmak da isterdim, olmamak da... Bazı şeyleri unutmak istiyorum, hiç aklıma gelmesinler istiyorum. Bazı şeyleri de hiç unutmamak istiyorum. Koku olarak da çiçek... Çiçeksiz hayat düşünemiyorum. Pis kokular olmasın, her şey çiçek koksun. Bu resimde hayatımı bir çiçeğe benzettim. Az önce hayatımın kesik kesik bir çizgi olmasını istemem demiştim. Hayatım hatları buradaki çiçek gibi düz hatlı, kesiklikler yok. Hem mavi var hem kırmızı var, tek renkli değil. Çiçeğimin ortasına da gülen bir yüz yerleştirdim ki bu çiçek bundan sonraki hayatında hep gülsün, konuşsun, eğlensin.

Bazı başlıklar, hayatımızda ne kadar derin, anlamlı ifadeler barındırıyor. Nokta, çizgi, leke, doku ile hayatımızı bir şeye benzettik. Bunlar sayesinde hayatım hakkında düşündüm. Hayatımı yeniden gözden geçirdim. Kendimle ilgili hiç bu zamana kadar düşünmediğim bir şekilde düşünmeye başladım. Bu konuda yalnız olmadığımı da görüyorum. Mükemmeliyetçi olduğum için kendimde çok eksik buluyordum ama bakıyorum diğerlerinin de eksikleri var. Hiç kimse onları yargılamıyor. Bu da bana biraz cesaret verdi. Burada konuşukça özgür bir kuş gibi hissediyorum. İstedğim yerlere ulaşabiliyorum. Duygularımı paylaşmak beni biraz gerse de rahatladığımı görüyorum.

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Resim kırmızı ve mavi renklerin kullanımıyla oluşturulmuştur. Merkeze kırmızı çiçek mavi dalı olan bir çiçek yerleştirilmiş, çiçeğin etrafına mavi renkte dudak, göz ve kirpik yerleştirilmiştir. Resimde renklendirmede iki boyutluluk görünmektedir. Perspektif özellikler kullanılmamıştır.

5. Sanatsal Uygulama: Maske

Gelincik

Şekil 4.13. Gelincik'in "maske" konulu resmi
20 x 30 cm kağıt üzeri keçeli kalem

Gelincik'in Maskenin Üzerine Yazdığı, Kendindeki Olumlu Özellikler:

- Güleçim, konuşkanım, hayvan, insan, her canlıyı seviyorum.
- Vicdanlıyım, yardımseverim
- Gencim, Güzelim, seni üzerim. Ha ha ha...

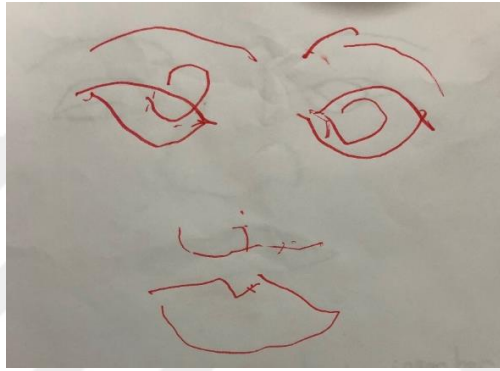
Gelincik'e Göre Resmin Konusu: Gelincik'in yaptığı maske şekil 4.13'te gösterilmektedir.

Benim maskemle konuşan kişi olarak eşimi seçtim, çünkü o benim için çok önemli. Bugün ve yaptığımız sanat eğitimi uygulamalarının hepsi, bizim kendimizle yüzleşmemizi sağlıyor. Yorum yapmadan, eleştirmeden dinlemek (dinleyebilmek) ne kadar önemliymiş ve ısrarla bunu başarmaya çalışmak ne kadar zormuş. Her yeni gün bize çok şey katıyor. Aldığımız nefesi bile geri veriyorsak hiçbir şey bizim değil. O yüzden bol bol kendimizle olan güzel anılar biriktirelim. Ve bugün o anılardan birisi. Herkese yardım etmek isterken aklım kızım da kalıyor. Onu ihmal ettiğimi düşünüyorum. Kızım özel bir çocuk olduğu için her şeyi bana anlatamıyordur diye düşünüyorum. Bugün benden ayrılırken ağladı. Kendime dışarıdan bakabilmek çok güzeldi. Gülpembe hanım 3 olumlu özellik dedi ama ben birçok olumlu özellik buldum kendimde. Kendimde bu olumlu özelliklerin başkaları tarafından da böyle görülüyor olabileceğini bilmek güzeldi. Eşimin bakış açısından bakınca kendi yazdığım özelliklerime farklı açılardan bakabildim. Ben hayatıma sınır getiremezdim. Bu çalışmalarından sonra hayatıma sınır getirince insanlar şaşırıyor. Kanser hastalarını gözlediğimde hepsinin ortak noktası hayır diyememeleri. Kendim içinde bu geçerli. Ben hayır demem gerektiğini biliyordum ama gene yapamıyordum. Şimdi öğrendiklerimi uyguluyorum. Eskiden hayır diyemediğim şeylere şimdi hayır diyorum. İnsanlara tuhaf geliyor. İstemiyorsam yapmıyorum. Artık inatlaşıyorum.

Bir yere nezaketen gidilmesi gerekiyorsa gidiyordum hayır demek istesem de diyemiyordum. Ama şimdi yine vardır diyemediğim durumlar ama hayır diyebiliyorum artık. Hayatıma sınır getirebiliyorum. Bizim burada yaptığımız çalışmaların etkisi diğer çalışmaya kadar sürüyor. Birimiz burada öğrendiklerimizi yapabilirsek diğeri de cesaretleniyor. Bu otomatik zincir olarak yaygınlaşıyor. Birbirimizden cesaret alıyoruz. Bizim buradaki değişimimiz dışarıdaki kişilere de yansıyor.

Uzmanların Resim hakkındaki Görüşleri: Resimde mavi renk seçilmiştir. Kağıt yüze bastırılarak yüzün maskesi oluşturulduğu için düzgün çizimler ortaya çıkmamıştır. Maskede gözler, kaşlar, burun ve dudak görünmektedir. Katılımcının yaptığı resimde yönergeye uymuş olduğu görünse de yüze kağıdın bastırılması sonucu çizilen bu maskede gözbebeklerinin çizilmesi mümkün değildir. Katılımcı gözbebeklerini ezberle yerleştirmiştir.

Papatya

*Şekil 4.14. Papatya'nın "maske" konulu resmi
20 x 30 cm kağıt üzeri keçeli kalem*

Papatya'nın Maskenin Üzerine Yazdığı, Kendindeki Olumlu Özellikler:

- *Sözümde dururum.*
- *Çalışkanım.*
- *Canlıları severim.*

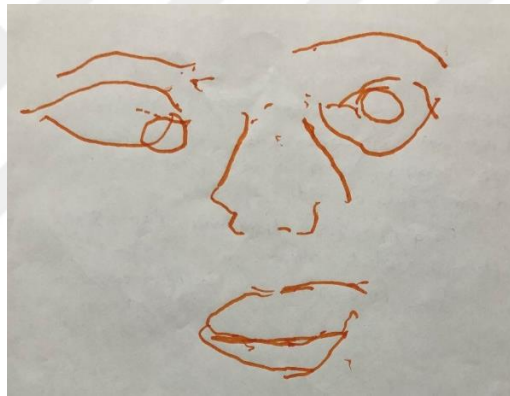
Papatya'ya Göre Resmin Konusu: Papatya'nın yaptığı maske şekil 4.13'te gösterilmektedir.

Bugünkü çalışma hoşuma gitti. Kendimle ilgili bazı şeyler öğrendim, kendimi dışarıdan gözlemleme imkanı buldum. Maskemle konuşan kişi olarak kızımı seçtim. Onun hayatındaki yeri çok büyük. Kızımın gözünden nasıl görünürüm, kızım konuşsaydı neler söylerdi onu düşünmek istedim. Bu çalışmanın sonunda şunu düşündüm. Ben demek ki her şeyimi içimde, kendim yaşıyorum. Kimseyle fazla konuşmadığım için insanlar da benim hakkımda ya şunun iyi, şunun kötü diye bir şeyler söylediğini hatırlamıyorum. Genellikle konuşmalarım karşı tarafı dinlemek ve kendimce doğru bildiğim şekilde onlara yardımcı olmak. Bir de havadan sudan konuşmalar. Özel paylaşımlarım en çok bu çalışmalarda oldu. Şimdiye kadar hiç kendimden ve özelimden bu kadar fazla bahsetmemiştim. Grup içinde eskisine göre daha rahat konuştuğumu fark ettim. Kendim için iyiyi, güzelim, doğruyum demedim hiçbir zaman. Bunun hep dışarıdan gelmesini bekledim. Ama eşim bunu hiç söylemedi. Annem bunu hiç söylemedi. Onlar benimle ilgili olumlu şeyleri söylemeyip hep olumsuz ifadeleri kullanınca kendime olan güvenim gittikçe azaldı. Bir yerde konuşmaya çekindim hep, daha çok dinledim sustum, konuşamadım. Hiç kimseye de hayır diyememişim. Ben dışarıdayken annem bir şey istese hemen onu bulup almaya çalışırdım. İşim çok olsa bile onu yapardım. Hayır diyemiyordum.

Her şeyi kabul etmek zorunda kalıyordum. Bir yere kadar geliyor durum devam edemeyecek hale geliyor, patlıyor insan. Şimdi ise patlama noktasına gelmeden yavaş yavaş hayır demeye başladım ve bu bana kendimi çok iyi hissettirdi. Başkalarını üzmeğe kendim üzülüyordum. Ama şimdi kendimin daha önemli olduğunu düşünüyorum. Vermekten çok yorulmuştum artık. Şimdi yaptıklarım için zaman zaman suçluluk hissedebiliyorum ama kendime suçlu değilsin. Sen daha önemlisin. İstemediğin şeyi yapmak zorunda değilsin diyorum. Yaptıklarımı kararlı bir şekilde yapıyorum. Önce ben demek önemli. Bunu öğrenirsen yaşam daha kolay.

Uzmanların Resim hakkındaki Görüşleri: Resimde kırmızı renk seçilmiştir. Kağıt yüze bastırılarak yüzün maskesi oluşturulduğu için düzgün çizimler ortaya çıkmamıştır. Maskede gözler, kaşlar, burun ve dudak görünmektedir. Katılımcı maskesini yaparken kağıdı yüze bastırılmış ve yüzünün kalıbını almış diyebiliriz ama bu kalıp alma işlemi sırasında göz bebeklerinin çizilmesi mümkün değildir. Katılımcının göz bebeklerinin orada olduğunu varsayarak, ezbere olarak çizildiği düşünülmektedir.

Gül

Şekil 4.15. Gül'ün "maske" konulu resmi
20 x 30 cm kağıt üzeri keçeli kalem

Gül'ün Maskenin Üzerine Yazdığı, Kendindeki Olumlu Özellikler:

- *Dürüstlük (Fazla dürüstüm).*
- *Merhametli ve megalomanım. Kendimi çok seviyorum.*
- *Güler yüzlü ve akılliyim, insanları seviyorum, bir o kadar da kırılıyorum.*

Gül'e Göre resmin Konusu: Gül'ün yaptığı maske şekil 4.15'te gösterilmektedir.

Maskemle konuşan kişi olarak oğlumu seçtim. O benimle ilgili eleştirilerini söylediğinde nasıl konuşuyorsa, maskemin söyledikleriyle ilgili konuşurken, öyle konuştum. Hiç farkında olmadığım sözler ağızdan dökülüyordu. Söylediklerime ben de şaşırardım. Bugünkü çalışmanın bana artısı, kişiliğimi, karakterimi çok sevmeme rağmen, rahatsız olduğum ve son zamanlarda beni çok huzursuz eden olayları açığa vurmam. Beni rahatlatmadı ama bana iyi geldi. Beni huzursuz eden olayları başkalarının yanında söyleyemiyordum. Bu çalışma sayesinde söylemiş oldum. Kişiliğimle ilgili bazı şeyleri fark ettim, kendimi çok anlatmadığımı düşünüyorum. Bunlar üzerine düşüneneceğim. Biraz kapalı kutu gibiyim. Sıra bana gelmeden önce biraz heyecanlandım. Kendimle ilgili gereğinden fazla

şeyler söyler miyim acaba diye kaygılandım, çünkü kendimi anlatmayı çok fazla sevmiyorum. Sahneye çıktığımda heyecanım geçmişti. Sanki etrafımda hiç kimse yokmuş gibi konuştum.

Başkalarına yardım etmek için uğraşırdım ama beni hiç kimse takdir etmezdi eşim de hiç takdir etmezdi. Buna çok üzülürdüm. Sen kendini yıpratıyorsun derdi. Ama bunlar benim hoşuma gidiyordu. Ben bunları yapmaktan mutluydum ama çevremden eleştiri gelmesinden çok rahatsız oluyordum. Bu çalışmalar bizim kendimizin daha önemli olduğunu başkalarının sözlerini dikkate almamız gerektiğini gösterdi. Evet ben başkasını dikkate almadan neyi doğru biliyorsam onu yapıyorum. Bunu yapmamda hastalığımın da etkisi oldu ama içimde yine bir kuşku yaşıyor, tedirginlik duyuyordum. Artık daha çok kendime daha çok güveniyorum. Size kendi adıma çok teşekkür ediyorum.

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Resimde turuncu renk seçilmiştir. Kağıt yüze bastırılarak yüzün maskesi oluşturulduğu için düzgün çizimler ortaya çıkmamıştır. Maskede gözler, kaşlar, burun ve dudak görünmektedir. Maske yapılırken göz bebeklerinin çiziminde ezbere bir çizim yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmadan anlaşılmaktadır ki bütün katılımcılara yüz kalıbı alınması istenmesine rağmen, her üçü de özellikle gözlerde göz bebeklerini ezbere çizmişlerdir. Bu da aslında bütün katılımcıların klişe resim yaptıklarının bir örneğidir.

6. Sanatsal Uygulama: Çamurdan Heykeller

Gelincik

Şekil 4.16. Gelincik'in "çamurdan heykeller" konulu birinci çalışması

Şekil 4.17. Gelincik'in "çamurdan heykeller" konulu ikinci çalışması

Gelincik'e Göre Uygulamaların Konusu: Gelincik'in "çamurdan heykeller" konulu yaptığı birinci çalışma şekil 4.16'da, ikinci çalışma şekil 4.17'de gösterilmiştir.

Birinci çalışmada, belirsizlik, samimiyetsizlik, soru işaretleri...Çerçeve içinde kalp... İkinci çalışmada, huzur, kocaman bir kalp... Bir şeyleri değiştirebilmek güzeldi. Çocuklar gibi çok mutlu oldum. Çamuru bırakasım gelmedi. Çamura şekil verebilmek eğlenceliydi. İnsan içinde kocaman bir güç hissediyor. Depolar dolmuş gibi yeniye hazırız. Bu çamurun nerede satıldığını merak ediyorum. Eve almak istiyorum, kızımınla birlikte evde çamura şekil veririz. Bütün öfkelerimi, üzüntülerimi çamura şekil vererek dile getirebilirim, diye düşünüyorum.

Bazen kalbim sıkışmış gibi hissediyorum. O zaman kalbim parmaklıklar arasında, hapis gibi oluyor. Samimiyetsiz insanları gördüğümde de aynı duyguyu hissediyorum. İlk yaptığımızda durum böyleydi ama değiştirin dediğinizde o kalbi özgür bıraktım. Etrafındaki soru işaretlerini ve parmaklıkları kaldırdım. Kalbim özgür artık. İstedikimi istediğim şekilde yapabilirim. Birçok şey bizim elimizde, buradaki şekilde özgürleştirme yapınca sanki gerçekten özgürleşiyormuşum gibi oldu. Kuş gibi hafifledim. O yüzden de bu çalışmayı çok sevdim. Demek ki canımı sıkın şeylere bakış açımı değiştirdiğimde bazı şeyler artık benim canımı sıkmayacak.

Uzmanların Çamurdan Heykeller Hakkındaki Görüşleri: Yapılan ilk çalışmada, ortada bir kalp, onu çevreleyen daire şeklinde bir halka, halkanın üzerinde yine çamurdan yapılmış çizgiler, soru işareti ve göz şekli görünmektedir. İkinci çalışmada kalp şeklinin etrafında başka hiçbir şekil görünmemekte, kalbin üzerinde katılımcının adı görünmektedir. (Burada katılımcının adının gizlenmesi için üzeri kapatılmıştır.) Verilen konu, katılımcının söyledikleri ve yapılan çalışma birbiri ile uyumlu görünmektedir. Katılımcı düşüncelerini çamur yoluyla ifade edebilmiştir.

Papatya

Şekil 4.18. Papatya'nın "çamurdan heykeller" konulu birinci çalışması

Şekil 4.19. Papatya'nın "çamurdan heykeller" konulu ikinci çalışması

Papatya'ya Göre Uygulamaların Konusu: Papatya'nın "çamurdan heykeller" konulu yaptığı birinci çalışma şekil 4.18'de, ikinci çalışma şekil 4.19'da gösterilmiştir.

Benim rahatsız olduğum durum, hastalığımдан önce yaşadığım bir olay. Ben eşimden ayrılınca, annemle yaşamaya başladım. Ablam, benim anneme yük olduğumu, ya ayrı eve çıkmam gerektiğini veya kira ödemem gerektiğini söyledi. Bu durum beni çok üzdü. Hala daha aklıma geldikçe

üzülüyorum. Ben burada çamurdan, ablamı yaptım, elini kaldırmış bana laf söylüyor. Adını egoist koydum. Yaptığım nesneyi bozdum, dümdüz silindir bir şey yaptım. Artık bir şey ifade etmiyor. Üzülduğünüz şey deyince ilk, bu olay aklıma geldi. En çok bu olay yaraladı beni. Hastalığım Allah'tan geldi. Önce üzüldüm fakat sonra olumlu bakmaya başladım. Ablam bunları söylediğinde çok üzülmuştüm. Hem hastalığımla uğraşıyordum hem bunun gibi söylenen şeylerle uğraşıyordum. Sanki ben annemle oturmayı çok istiyorum ama imkanlarım olmadığı için bu şekilde yaşıyorum. Kardeş de olsa anlaşılacak zor. Bu çalışmayı yaparak, beni rahatsız eden şeyle yüzleşmiş oldum. Artık beni üzüyor, üzemez de... Ablamı değiştirdim, bana elini öfkeyle kaldıran ablamı değiştirdim. Dümdüz bir şey yaptım. Ben istersem değiştirebiliyorum diye düşündüm.

Eskiden birine bir şey sormaya çok çekinirdim. Çocukken komşulardan birisine bir şey sormuştum benimle alay edercesine konuşmuştu. O günden sonra kimseye bir şey sormadım, büyüklerle konuşmam çekindim, utandım. Bir de evde sen kızsın konuşma derlerdi. Bu da beni hep etkiledi. Hele toplumun önünde konuşma dense hiç yapamazdım. Gezmelere gittiğimizde bir şey anlatmak istesem söyleyeceklerim boğazımda düğümlenir, yutkunur yutkunurdum, kekelerdim ama bir türlü rahatça anlatamazdım. Buradaki çalışmalarda konuşuyorum arkadaşlarım da beni dinliyor. Kendime baktım eskisi gibi heyecanlanmıyorum. Hatta bazen ilk sırada söz alıyorum. Acaba çok mu konuştum şimdi de... Grup içinde duygularımı, beni üzen durumları bu kadar içten bir şekilde önceleri anlatmıyordum. Bu çalışmaları yaparken beni üzen durumları anlatmak, anlatabilmek, insanların beni yargılamadan dinlemesi, benim cesareti artırıyor. Çok mutlu oluyorum.

Uzmanların Çamurdan Heykeller Hakkındaki Görüşleri: Yapılan ilk çalışmada başında örtüsü olduğu düşünülen bir figür görünmektedir. Bu figür kollarını açmış bir şekilde, ayakta duran bir figür şeklinde yapılmıştır. Figürdeki oranların gerçek insan oranlarından farklı olduğu görünmektedir. İkinci çalışmada ise düz bir silindir şekli görünmektedir. Verilen konu, katılımcının söylediği ve yapılan çalışmalar birbiri ile uyumlu görünmektedir. Katılımcı düşüncelerini çamur kullanarak ifade edebilmiştir.

Gül

Şekil 4.20. Gül'ün "çamurdan heykeller" konulu birinci çalışması

Şekil 4.21. Gül'ün “çamurdan heykeller” konulu ikinci çalışması

Gül'e Göre Uygulamaların Konusu: Gül'ün “çamurdan heykeller” konulu yaptığı birinci çalışma şekil 4.20'da, ikinci çalışma şekil 4.21'de gösterilmiştir.

Beni rahatsız eden şey, hastalığım öncesinde bana zarar veren dikenlerdi. Dikene benzettiğim insanlardı. Bu durumu güneş ile simgeleştirdim. Dikenli güneş. Dikenlerini sevimsiz görüp, hayata karşı, kalkan olarak kullandım ve gülen güneş üzerinde çiçek yaptım. Bazı insanlar sevimli olmadıkları halde çok sevimli görünmeye çalışırlar ya benim hayatımda da öyle insanlar vardı. Gerçekte iyi olmadıkları halde iyi görünmeye çalışan ama arada iğnelerini batırmaktan çekinmeyen insanlar. Onun için güneş gibi görünen, dikenli bir güneş yaptım. Daha sonra bu dikenli güneşin üzerine çiçek eklemek ve yüzünü güldürmek çok güzel oldu.

Öncesinde, hastalık dönemimden önceki ve hastalık dönemimden sonraki yaşantılarım. Hastalık sonrasında mutlu bir hayat ve isteklerim... Bu çalışma sırasında bütün hücrelerimde huzur hissettim. Yaptığımız çalışmalar, bizim yaşadığımız olumsuzlukları ifade etmemize yardımcı oluyor. Bu çalışmalar sayesinde bizi üzen durumları anlatıyoruz. Aslında ben, özel durumlarımı grup içinde anlatmam ama bu grup bana anlatma cesareti veriyor. Anlattıktan sonra da kendimi çok iyi hissediyorum.

Hepimizin olaylara bakış açısı farklı, başkalarını dinlerken onların bakış açılarını da görüyoruz. Herkes aynı şeyi yapsa bile duyguları çok farklı, herkes farklı şeyler yaptı, farklı şeyler anlattı. Her birini dinleyince yalnız olmadığımızı da görüyoruz. Bizim hayatımıza benzer şeyler yaşayanlar var. Hiç kimse içindekini anlatmayınca kendimizi yalnız hissediyoruz. Meğer yalnız değilmişiz.

Uzmanların Çamurdan Heykeller Hakkındaki Görüşleri: Yapılan ilk çalışmada kenarında ok şekilleri olan, üzerine üzgün yüz ifadesinin olduğu güneş şekli yapılmıştır. İkinci çalışmada yapılan şeklin üzerindeki yüz ifadesi gülen yüz ifadesi şeklini almış, ortadaki daire şeklinin üzerine çerçeve ve bir çiçek şekli konulmuştur. Verilen konu, katılımcının söyledikleri ve yapılan çalışmalar birbiri ile uyumludur. Katılımcı anlatmak

istediklerini çamur yoluyla anlatabilmiştir. Bu çalışmadan da anlaşılmaktadır ki katılımcıların çamur ile yapılan çalışmalarda daha rahat ve daha biçimsel formlar kullandıkları görülmüştür.

7. Sanatsal Uygulama: Birlikte Resim

Şekil 4.22. Dört kişinin yaptığı “birlikte resim” konulu resimleri 50 x 70 cm kraft kağıt üzeri pastel boya

Gelincik

Şekil 4.23. Gelincik’in “birlikte resim” konulu resimde yaptığı kendi bölümü 25 x 35 cm kraft kağıt üzeri pastel boya

Gelincik'e Göre Resmin Konusu: Gelincik'in "birlikte resim" konulu resimdeki kendi yaptığı bölümü şekil 4.23'te gösterilmiştir.

Bugün içimizdeki karamsarlıktan, moralsizlik ve belirsizlikten bir an olsun sıyrılıp ayrı bir dünyada gibi hissettim. Sorunlar kapının dışında kaldı. Bu sürede kikirdemeler oldu. Konuşmadan da iletişim oldu. Sinerji güzeldi. Buraya bir okul çizdim ve bahçede okuyan çocuklar... Eğitim benim için çok önemli, onu anlatmak istedim.

Grup resminde önce istişare ettik. Herkes bir şeyler söyledi, kompozisyon oluşturduk ve güzel bir tema oluştu. Eksik ya da farklı bir şey varsa söyledim ve anı yaşayan bir mahallemiz oldu. Ortak projelerde konuşmak, karar vermek ve en önemlisi dinlemekle, ortaya herkesi mutlu eden resim çıkıyor. Resmin bütünü en azından mutsuz etmiyor, çünkü herkes kendisinden bir şeyler buluyor. Onun için normal hayatta başkalarını dinlemek önemli. Grupla bir iş yapmak istediğimizde, gruba katılanların görüşünü aldığımızda sonuç ister olumlu ister olumsuz olsun, insanlar bunun sorumluluğunu alıyor. Önceden organizasyon yapılırken, herkese düşen işleri ben farkında olmadan, yönetiyordum, sanat terapisi çalışmalarından sonra, bekliyorum, dinliyorum, kendi üzerime hemen sorumluluk almıyorum. Ben hemen sorumluluk almayınca, diğer kişiler kendi üzerine düşen işi yapmaya başlıyorlar. Önceden kendimi çok yoruyordum. Bu resmin bütününe baktığımda daha büyük bir alan kullanmışım. Başkalarına müdahalede bulunmuyorum desem de onların alanını kullanmışım. Demek ki başka zaman da buna benzer şeyler yapabiliyorum.

Bizim başkalarının fikirlerine de ihtiyacımız var. Her şeyi biz biliriz dediğimizde olmuyor. Bugünkü nesilde, yaşlıların bilgeliği eksik. Yaşlılarımızla bir arada olmuyoruz, bir araya geldiğimizde ise onları dikkate almıyoruz, dinlemiyoruz. Böylelikle onların tecrübelerinden faydalanma imkanımız olmuyor. Hepimizin kendi tecrübelerimizi başkalarıyla paylaşması çok güzel bir gelişim. Ben burada öğrendiklerimi kendi anneme, abime ve eşime anlatıyorum. Kızım özel bir çocuk ... sendromlu. Kendini anlatmakta zorlanıyor. Eşim veya ben hemen müdahale ediyor şöyle mi, böyle mi diye sorup duruyorduk. Şimdi ise onu daha iyi dinliyoruz ve anladığımızı görüyoruz. Çocuk da anlaşılabilir olmaktan mutlu. Gerginliği yok, hırçın değil.

Bu çalışmalardan sonra annemle ilişkilerimiz de değişti. Annemle bir araya geldiğimiz zaman geriliyordum, onun konuşmaları canımı sıkıyordu ve konuşmasına izin vermiyordum. Şimdi onu dinlemeye, anlamaya çalışıyorum. O da rahat oluyor. Geçen gün içindekileri anlattı, bana içini boşalttı. O da rahatladı ben de rahatladım. Annemin bu duygularını bilmiyordum. Abimlere burada yaptıklarımızı anlatıyorum, dinlemenin önemini anlatıyorum. O da çocuklarını daha iyi dinlemeye çalışıyor. Yani burada öğrendiklerimiz burada kalmıyor. Öğrendiklerimizi başkalarına anlatmayı çok seviyorum.

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Resimde kırmızı, sarı, lacivert, beyaz, yeşil, kahverengi renkleri kullanılmıştır. Bazı yerlerde kalem çok hafif bastırılmıştır. Resim alanının neredeyse yarısını kaplayacak bir alana ev resmi, Bu evin çevresine çöp adam şeklinde iki figür, bir masa, bir ağaç, bir Türk bayrağı ve leylek yerleştirilmiştir. Katılımcının söyledikleri ile yapılan resim arasında uyum gözlenmektedir. Resmin konusunu katılımcılar kendi aralarında konuşarak belirleyecekleri için önceden konu verilmemiştir. Resimde iki boyutlu bir renklendirme kullanılmış, perspektif özelliklere dikkat edilmemiştir. Ufuk çizgisi yoktur.

Papatya

Şekil 4.24. Papatya'nın "birlikte resim" konulu resimde yaptığı kendi bölümü
25 x 35 cm kraft kağıt üzeri pastel boya

Papatya'ya Göre Resmin Konusu: Papatya'nın "birlikte resim" konulu resimdeki kendi yaptığı bölümü şekil 4.23'te gösterilmiştir.

Bugün çok mutluyum. Yeni tanıdığım kişilerle bu kadar uyumlu ve mutlu vakit geçireceğimi bilmezdim. Bu resimde parkta oturan iki kadın çizdim, özgürce, hiçbir kısıtlama olmadan oturuyorlar. Muhabbet ediyorlar, zamanında ben çok kısıtlanmışım, böyle bir özgürlük benim için çok mutluluk verici.

Bugün çocukluğuma, gençliğime gittim. Aynı kağıda uyumlu ve kısa zamanda bir şeyler çizmek ve hiç silme ihtiyacı duymadan, çok şaşırdım. Çünkü önce resimleri silik, kurşun kalemle çizer, çok da silerdim. Bugün silme ihtiyacı duymadan resim yapmak hoşuma gitti. Arkadaşlarla uyum içinde olmak da güzeldi. Şu an 3-4 yıldır daha mutlu olduğumu hissettim. Çünkü şimdi artık kendim gibiyim. Resim çizmeyi özlemişim. Boyayı bastırarak kullanmışım. Bu çalışmayı yaparken çekinmemişim, onun için boyayı bastırarak kullanmış olabilir miyim?

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Resim yeşil, kahverengi, mor, sarı, mavi renklerinden oluşmaktadır. Resim alanının izleyiciye göre sol tarafında bir ağaç, sağ tarafında bankın üzerinde iki kadın figürü dikkat çekmektedir. Arkada diğer katılımcının yaptığı leylek resmi görünmektedir. Diğer katılımcı, Papatya'nın alanının içine girmiştir. Katılımcının resim hakkındaki söyledikleri ile resimde görünenler birbiri ile uyumludur. Renklendirmeye bakıldığında iki boyutlu olduğu görünmektedir. Perspektif özellikler ve ufuk çizgisi yoktur.

Gül

Şekil 4.25. Gül'ün "birlikte resim" konulu resimde yaptığı kendi bölümü
25 x 35 cm kraft kağıt üzeri pastel boya

Gül'e Göre Resmin Konusu: Gül'ün "birlikte resim" konulu resimdeki kendi yaptığı bölümü şekil 4.25'te gösterilmiştir.

Bu resimde sokakta oyun oynayan çocuklar var. Zamanında ben de çok kısıtlanmışım. Özgürlük, özgürce oynayabilmek benim için önemli. Bunları anlatmak istedim. Bugünkü resim çalışmamızda 4 arkadaş grup olarak çalışma yaptık ve çok mutlu oldum. Paylaşarak çizmek anlamlı ve güzel. Dördümüz de çok renkli bir resim ortaya çıkardık. Ayrıca çok eğlendik ve güldük. Sonuç olarak beni mutlu etti. Çalışmalarda kimi zaman kalabalık, kimi zaman da az olarak katılımlar oluyor. Her birinin bende bıraktığı keyif farklı. Her şekilde mutlu ve eğlenceli oluyor. Az katımlı çalışmalarda paylaşımlar için daha uzun zaman kalıyor, birbirimizi daha iyi anlıyoruz. Kendim de başlarda her ne kadar istemesem de duygularımı daha çok anlatıyorum. Beni rahatsız eden durumları rahatça açıklıyorum. Ben daha küçük bir alan kullanmışım. Başka zaman olsa alanıma girilmesi beni rahatsız ederdi ama bu çalışmada rahatsız etmedi. Yabancı kişilerle bu uygulamayı yapsaydım kızardım ama buradaki arkadaşları tanıdığım için kızmadım. Sonuç da güzel oldu.

Uzmanların resim Hakkındaki Görüşleri: Resme bakıldığında, yeşil, mor ve siyah renkler görünmektedir. Çöp adam şeklinde çizilmiş figürler, yeşil, mor ve siyah renklerle çizilmiş, üç figür izleyiciye göre sağ tarafta, bir figür sol tarafta yer almıştır. Diğer katılımcının yaptığı ağaç resmi bu resim alanının içine girmiştir. Resim yaparken kalemin çok hafif bastırıldığı görünmektedir. Figürlerin ortasında çocukların oyun çizgileri siyah renkle çizilmiştir. Figürler çizgiler halinde yapılmıştır. Resimde yazı kullanılmıştır. Ufuk çizgisi görünmemektedir. Renklendirmede iki boyutluluk görünmekte, üçüncü boyut kullanılmamaktadır.

8. Sanatsal Uygulama: Lavi

Gelincik

Şekil 4.26. Gelincik'in "lavi" konulu birinci resmi
35 x 50 cm kağıt üzeri çini mürekkebi

Resim 4.27. Gelincik'in "lavi" konulu ikinci resmi
35 x 50 cm kağıt üzeri sulu boya

Gelincik'e Göre Resimlerin Konusu: Gelincik'in "Lavi" konulu yaptığı birinci resim şekil 4.26'da, bu resmin suluboya ile dönüştürülmesi olan ikinci resim şekil 4.27'de gösterilmektedir.

Hayat tesadüfleri sever. Bugün su döküldü resme. O zaman müdahale etme şansın kalmıyor. Bu beni rahatsız etmedi. Aksine doğaçlama ne olacak, merak ettim. Renkler daha anlamlı kıldı. Artık kendimizi tanımaya başladık, daha güzel sinerji oluyor. Müzik, resim, dostlar, çay, farklı bir bakış... Her kafadan çıkan kelimeler... Hayat sevince güzel. Kanser de hayatıma aynı bu suyun dökülmesi gibi aniden giriverdi, beklenmedik bir anda, beklenmedik bir şekilde...

İkinci resimde plansız, sorgusuz fırça darbeleri ile başladım ve ortaya güzel şeyler çıktı. Doğaçlama olan şeyler daha güzel geliyor. Sıradan ve düz kalıp şeyler yerine farklı çıkan sonuçlar daha etkileyici film şeridi gibi geçiyor insanın hayatı. Bunu yoğun bakıma alırlarken fazlasıyla yaşadım. Hesap, kitap yapamıyor, müdahale edemiyorsun. Aldığın nefesi bile geri veriyorsak, neyin planı? Neyi benim diyebiliyoruz? Anı yaşamak yine mutlu etti beni. Sınır koymadım ve bu kendi tercihim olduğu için mutlu oldum. Yaptığım etkinlik, bence resim tadında, yorumla yorumla bitmez. İstedğim zaman

yapamayacağım şey yok. Yaptıklarım gayet başarılı, hepsi de hoşuma gitti. Seviyorum kendimi ve tercihlerimi. Yeni yapılanan Gelincik'i seviyorum ve kendimle çok zaman geçirmenin tadına vardım.

İki çalışmayı birlikte değerlendirecek olursam. Bu ilk yaptığımız çalışmadaki gibi kanser de benim hayatıma beklenmedik bir anda girdi. Üstelik aynı buradaki gibi birkaç kez girdi. Bir şeyi düzeltemeden bir daha, bir daha girmiş oldu. Ben kanseri de aynı buradaki gibi karşıladım. İlk şok halim geçtikten sonra başımıza ne geliyorsa onu kabullendim. Hayata olumlu bakmaya devam ettim. İkinci resimde ilk yaptığımız resmi dönüştürdük. Bu da bizim hayatımıza beklenmedik bir anda giren kanseri dönüştürebileceğimizi, ondan dersler çıkarabileceğimizi bize gösterdi. İstersek başımıza ne gelirse gelsin aynı buradaki gibi, onu başka bir şeye dönüştürebiliriz. Birinci resimde belirli bir şekil yapmadım, ikinci resimde ilk resimdeki şekilleri başka bir şekle dönüştürdüm. Kanser hayatıma beklenmedik bir zamanda girmiş olabilir ama ben onu güzel bir şeye dönüştürebilirim. Hayatımda müzik olur, çiçekler olur, mutluluk olur.

Uzmanların Resimler Hakkındaki Görüşleri: Resme bakıldığında ortada büyük bir leke onun çevresinde çizgiler görünmektedir. Belirli bir figür yoktur. İkinci resimde turuncu, pembe, sarı, yeşil, mavi, mor ve gri renkler görünmektedir. Orta bölümde yukarı doğru sıra şeklinde beş daire, izleyiciye göre sağ tarafta, bir tane sol anahtarı, onu sağında bir çiçek çizilmiştir. Katılımcının düşüncelerini resim olarak ifade edebildiği görülmektedir. Kullanılan boyanın yapılan resmin soyut mu gerçekçi mi olacağı hakkında belirleyici olduğu düşünülmektedir. Akışkan boyalar kullanılarak bu resimlerde soyut bir resim dili kullanılmıştır. Perspektif özelliklerin kullanılmadığı görünmektedir.

Papatya

*Şekil 4.28. Papatya'nın "lavi" konulu birinci resmi
35 x 50 cm kağıt üzeri çini mürekkebi*

Şekil 4.29. Papatya'nın "lavi" konulu birinci resmi
35 x 50 cm kağıt üzeri sulu boya

Papatya'ya Göre Resimlerin Konusu: Papatya'nın "Lavi" konulu yaptığı birinci resim şekil 4.28'de, bu resmin suluboya ile dönüştürülmesi olan ikinci resim şekil 4.29'da gösterilmektedir.

Fırçayı sulu bir şekilde kullanarak, helezonlar çizdim. Çizerken Allah yazısı aklıma geldi. Öyle yapmaya çalıştım ama iç içe girdi boyalar, bir şeye benzemedi. Üstte boşlukları doldurayım diye yatay çizgiler çizdim. Oradaki görüntüyü de arabaya benzettim. Sonra köşelere de çiçek yapmaya çalıştım. Hayatımda dini vazifeleri yapamadığım gibi Allah yazısının da bozulduğunu düşündüm.

İkinci resim, ilk resme göre daha iyiydi. Ev yapmak geldi içimden. Her evde bir hüznün var diye düşündüm. Evleri çoğalttım, çok katlı bloklar... Aslında blok evler, sevdiğim bir şey değil. Bir de geçen hafta sırf mürekkep kullandığımız için simsiyahtı bütün resim. Onun için geceyi resmetmeyi düşündüm. Ay doğmuş. Ay ışığında evler, arabalar, uzakta ışıkları görünen yine evler. Aydınlık bir gecede şehir.

İlk haftaki resimde, istediğim bazı şeyleri yapamadım. Gerçek hayatımda da istediğim bazı şeyleri yapamıyorum, yaparken istediğim gibi olmuyor. İkinci haftada ilk yaptığımız resmi dönüştürdük. O kapkara resim biz dönüştürmek istediğimizde başka bir şeye, güzel bir şeye dönüştü. İkinci resimde her yerin karanlık olmasını geceye benzettim ama o gecenin içinde güzellikler vardı. O karanlığın içine ay ışığı doğmuştu. Canlılık vardı. Evlerde hüznün vardı ama yaşam devam ediyordu. Bizim de başımıza ne gelirse gelsin yaşam ediyor. Başımıza gelen o karanlık şeyden ders alıp onu başka bir şeye dönüştürebiliriz. Kanseri benim kendi hayatımı yeniden düşünmemi sağladı. Ben ürkek birisi idim. Bana söylenenlere itiraz edemezdim. Şimdi itiraz edebiliyorum. Sanat terapisi çalışmaları sayesinde bu yaptıklarından suçluluk duymuyorum. Önceleri kararsızlık yaşıyordum. İki kelimeyi bir araya getirirken çekiniyordum. Grup içinde konuşamıyordum. Bu çalışmalar sayesinde kendi düşüncelerimi söyleyebiliyorum, artık eskisi gibi çekinmiyorum. Burada çekinmiyorum ama normal hayatımda da daha rahat konuşmaya başladım. Oyun oynar gibi başladığım resim çalışmaları bende birçok şeyi hatırlattı. Buna çok şaşıyorum.

Uzmanların Resimler Hakkındaki Görüşleri: İlk resme bakıldığında, resmin ortasında yan yana birbirine yakın büyüklükte çizilmiş alanların olduğu bunların çevresinde de farklı büyüklükte çemberlerin çizildiği görülmektedir. İkinci resimde mor, mavi, turuncu ve yeşil renkler kullanılmıştır. Bir önceki resimde ortaya çizilen alanlar renklendirilmiş, her

bir dikdörtgene benzeyen şeklin çevresi belirginleştirilmiş, bu şekillerin üzerine aynı renkten enine doğru çizgiler çizilmiştir. Ortadaki şekillerin çevresine çizilen daireye benzeyen şekiller renklendirilmiştir. Resimde keskin hatlar yerine yumuşak hatlar kullanılmıştır. Perspektif özelliklere dikkat edilmemiştir. Resimlere bakıldığında soyut resimler olduğu görülmektedir.

Gül

Şekil 4.30. Gül'ün "lavi" konulu birinci resmi
35 x 50 cm kağıt üzeri çini mürekkebi

Şekil 4.31. Gül'ün "lavi" konulu birinci resmi
35 x 50 cm kağıt üzeri sulu boya

Gül'e Göre Resimlerin Konusu: Gül'ün "Lavi" konulu yaptığı birinci resim şekil 4.30'da, bu resmin suluboya ile dönüştürülmesi olan ikinci resim şekil 4.31'de gösterilmektedir.

Ben resmimde, müzik sevgimden dolayı belirsiz yuvarlakları, sol anahtarına dönüştürdüm. Topaç çizdiğimi fark ettim ama neden çizdiğimi bilmiyorum. Ayrıca hattatların yazısını çok sevdiğim için fırça ve mürekkebin uyumu dolayısıyla son anlarda hattat yazısı yazmak istedim

İlk yaptığım resmimi beğendiğim için, ikinci resmimde değişim yapmadım. Sadece renklendirdim. Renkleri çok beğendim. Sevdiğim renkleri kullanmaya çalıştım. Belirgin çiçekler, sol anahtarı, lale, yazı ve kendi imzama yaptım. Ayrıca çalan müziği çok beğendim. Müziğin içine girip profesyonel dans ettiğimi gördüm ve hissettim.

İlk resimde belirsizlik vardı. Ne yapacağımı ilk baştan bilmiyordum. Onun için kendi sevdiğim şeyleri yapmaya çalıştım. Neden bilmiyorum, oyun oynar gibi başlıyorum, sonunda kendimle ilgili bir sürü şey ortaya çıkıyor. Farkında olmadan kendimi anlatıyorum galiba. Buradaki sevdiğim müzik, hattat yazıları... Hat yazıları çok düzgün yazılıyor, çok kontrolcü, ben de hayatımda çok kontrollüyüm. Kendimi de beğenirim, yaptığım şeyleri de beğenirim. İki çalışmada da ortaya çıkan resmi çok beğendim. Kanser bizim hayatımızda belirsizlikler yaratıyor. Burada ilk resimde kanserdeki gibi belirsizlik vardı. İkinci resimde kontrol bizim elimizdeydi. Kanseri de aslında iyi yönde yönetebiliriz. Kanserden sonra kendimi daha çok düşünüyorum. Bu çalışmalar sayesinde kendimin daha önemli olduğunun farkına vardım. Hayatım zaten kontrollüdür ama hayatıma daha rahat sınır koyabiliyorum artık. Beni rahatsız eden şeyleri daha rahat söylüyorum. Bu çalışmanın sonucunda bu kadar farkındalık yaşayacağımı düşünemezdim. Papatya'nın da dediği gibi oyun oynadım aslında ben.

Uzmanların Resimler Hakkındaki Görüşleri: Resme bakıldığında izleyiciye göre resmin sağ tarafında iki tane sol anahtarı, sol tarafa iki büyük leke, sol-ortaya doğru iki tane çiçek çizilmiştir. İkinci resimde, sarı, turuncu, kırmızı, yeşil, mavi ve pembe renkler kullanılarak ilk resim renklendirilmiştir. Sol anahtarları, sarı ve yeşil renkle belirginleştirilmiş, soldaki lekelerden biri turuncu ile belirginleştirilirken, bir tanesi kuşa benzer bir şekle dönüştürülmüş, orta bölümdeki çiçekler mavi renkle belirginleştirilmiştir. Resimlerde perspektif özellikler kullanılmamıştır. Keskin sınırlar yoktur.

9. Sanatsal Uygulama: Film Anlatma ve Resmini Yapma

Gelincik

Doğuştan Kör ve Sağır Bir Genç Kızın Hikayesi: Sağır ve dilsiz bir bebek var, anne beşikte onunla ilgileniyor, baba içeri giriyor, çocuklarında bir sorun olduğunu, bunun sebebinin doğuştan olduğunu eşine söylüyor. Eşi çocuğunun doğuştan kör ve sağır olduğuna inanmak istemiyor. Onun için çocuğunun gözünün önünde elini sallıyor, tepki bekliyor, tepki gelmeyince kabulleniyor. Çocuk büyüdükçe hırçınlaşıyor, baba onu yatılı bir yere göndermek istiyor. Küçük çocuk, kardeşini (bebek) kucağından yere atıyor. Baba çok öfkeleniyor, onu tımarhane gibi bir yere göndermek istiyor. Anne, son çarpınısı olarak birini buluyor. Bu kişi özel eğitim öğretmeni gibi birisi. Kadın eşini ikna ediyor. Bu özel eğitimci öğretmen sert ve çok disiplinli olduğu için öğretmenin işine son vermek istiyorlar. Öğretmen çok çaba sarf ediyor ve çocuktaki değişimi aile gördüğü için evde kalmasına izin veriliyor. Çocuk okumayı, yazmayı öğreniyor. Yemek yemeği öğreniyor. Üniversiteyi kazanıyor. Normal olan kız kardeşi hep onu kısıkanıyor. Kız evleniyor. Öğretmen artık onun gölgesi gibi oluyor. Öğretmen artık yaşlanmaya başlıyor ve bir gün onu bir mekanda unutup geliyor. Bu durum sıklaşıyor. Daha

sonra öğretmenlerden haber alamıyorlar. Kız öğretmenini bulmak için çok çablıyor ve buluyor. Adam Alzheimer gibi bir şeyler geçiriyor ve bir yere kapatılıyor. Öğretmen konuşmayı bile unutuyor ama kız ona kar yağarken ya da yağmur yağarken eski duygusunu hatırlatıp ses çıkarmasına yardım ediyor.

Şekil 4.32. Gül'ün "lavi" konulu birinci resmi
20 x 30 cm kağıt üzeri pastel boya

Gelincik'e Göre Film ve Resmin Konusu: Gelincik'in anlattığı filmin resmi şekil 4.31'de gösterilmektedir.

Karşımdaki kişi filmi anlatırken uğultu vardı rahat dinleyemedim. Çok uğultu biraz rahatsız hissettirdi, genel olarak güzeldi ama tatmin olmadım. Karşıdaki kişi yeterince açıklayıcı anlatmadı. Filmi yaşamak, anlamak, istedim ama karşı tarafın verebildiğini aldım. Ben anlatırken sesler azalmıştı, karşıdaki kişi beni dinledi, çünkü mimiklerimle de vurgu yaptım. Film anlatmak, çok güzel bir duyguydu, onun penceresinden yaşadım ve bekledim.

Çalışma güzeldi, nefes alabilmek hep şükrettiğim bir şey. Kalbimin su topladığı ve nefessiz kaldığım an aklıma geldi. Nefes alabilmek çok güzeldi. Kendi anlattığım filmde anlatılan, zor ve imkansız görünen bir şeydi ve sonuca bakınca zor olan sadece zaman ve disiplin. Dönüş güzel, kız aldığı iyiliği sadece kopyaladı ve yine imkansız olanı bir kez daha sabır ve inançla başardı. Zor olanları, imkansız denilenleri yapabilmek çok güzel. İnsan isterse birçok şeyi yapabilir. Benim de ... sendromlu kızım var. Onun ileride birçok şeyi yapabileceğine inanıyorum. Onun kapasitesini en iyi şekilde kullanması için gayret sarf ediyorum. Onu en iyi şekilde yetiştirmeye çalışıyorum. İnanıyorum ki o büyüdüğünde normal yetişmiş diğer yetişkinler gibi kendi ayakları üstünde durabilecek, birçok başarıya imza atacak. Onun mezuniyetini gözlerimin önünde canlandırabiliyorum. İmkansız olanı başarabilmek çok güzel bir duygu. Biz de bu filmdeki gibi bir gün imkansız denileni başaracağız. Filmi izlerken de çok duygulanmıştım. Şimdi anlatırken de çok duygulandım. Bir şey anlattığımızda karşı tarafın bizim sözümüzü kesmeden dinlemesi çok güzel. O dinlerken, gözümüzün içine bakarken daha rahat anlatıyoruz. İlk çalışmayı hatırlıyorum da her kafadan bir ses çıkıyordu. Ne kadar iyi bir dinleyici olmuşuz.

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Resme bakıldığında kırmızı renk hakimdir. Bunun yanında sarı, kahverengi ve mavi renk kullanılmıştır. Resmin merkezine doğru erkek figürü, izleyiciye göre sol tarafa kadın figürü yerleştirilmiştir. Resimdeki figürlerin oranları gerçek insan figürlerinin oranlarıyla uyumlu değildir. Resimdeki renklendirme iki boyutlu yapılmış, üçüncü boyut kullanılmamıştır. Perspektif özelliklere dikkat edilmemiştir. Ufuk çizgisi görünmemektedir. Kalem çok az bastırılmıştır.

Papatya

Papatya'nın Film Anlatımı: (Papatya, filmin adını unutmuş). Kadın 30 yaşlarında, üniversitede akademisyen, güzel bir yaşantısı var evli, kocasıyla da çok iyiler, iki çocukları var, bir kız, biri erkek. Kız, bekar, başka bir şehirde yaşıyor, erkek evli. Ailenin çocuklarla iletişimi de iyi. Kadın bir gün yapacağı şeyleri unuttuğunu fark ediyor. Önce önemsemiyor. Fakat kocası da farkına varıyor. Üniversitede sunum yapacağı zaman, salon dolu, dinleyiciler oturmuş, sunumu beklerken, kadın kilitleniyor. Tek kelime edemiyor. Her şeyi unutuyor. Kadın Alzheimer olmuş. Bütün hayatı değişiyor. Evde kalıyor, çocukları geliyor. Eşi, çocukları çok yardımcı oluyor.

*Şekil 4.33. Papatya'nın "film anlatma ve resmini yapma" konulu resmi
20 x 30 cm kağıt üzeri pastel boya*

Papatya'ya Göre Filmin ve Resmin Konusu: Papatya'nın anlattığı filmin resmi şekil 4.32'de gösterilmektedir.

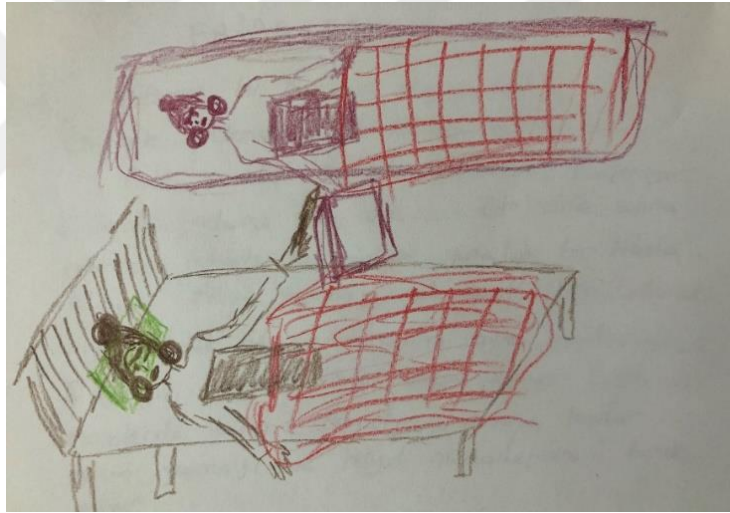
Karşıdakinin anlattığını dinleyebildim. Onun da beni dinlediğini hissettim. Ben iyi bir dinleyiciyimdir. Onun için hiç zorlanmadım. Çok değişik bir çalışma oldu ama hiçbir şeyi doğru dürüst aklımda tutamadığım için kendime kızdım. Okuduğum kitabın, seyrettiğim filmin sonu nasıl bitti bir türlü hatırlayamam. Bunun eksikliğini hissettim. Anlattığım filmde kadının alzheimer olması, hayatının birden değişmesi beni etkilemişti. Ben de zaman zaman unuttuğum için, bu kadının alzheimer olması dikkatimi çekti. Her şeyi unutmak çok korkutucu. İlerde alzheimer olmak istemezdim. Kendimdeki durum filmdeki duruma biraz benzediği için bu film dikkatimi çekmiş olabilir.

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Resme bakıldığında mavi ve kahverengi renklerin eşit oranlarda kullanıldığı kırmızın daha az kullanıldığı görülmektedir. Resmin ortasına kahverengi renkte bir masa yapılmış, masanın arkasında, resmin ortadan üst bölümde bir kız resmi görünmektedir. Bu kızın saçları kırmızı renklidir. Renklendirme sırasında kalem çok hafif bastırılmıştır, iki boyutlu bir boyama gerçekleştirilmiş, üçüncü boyut kullanılmamıştır. Perspektif özelliklere dikkat edilmemiştir. Resimde yapılan figürün oranları ile gerçek insan figürünün oranları birbiriyle uyumlu değildir.

Gül

Frida Kahlo'nun Hikayesi: Ressam bir kadının biyografisi... En çok etkilendiğim filmlerden bir tanesi. Frida, sıra dışı yaşayan bir kadın. Evleniyor. Evlendiği adama çok aşık. Bir süre sonra belinden rahatsızlanıyor ve yatalak bir hasta oluyor. Resim yapmayı çok sevdiği için bırakmıyor. Yatak odasının tavanına ayna yapıyor. O aynaya bakarak kendi resmini yapıyor. Başka resimler de yapıyor. Hayatının sonuna kadar resim yapmayı ve hayat mücadelesini bırakmıyor.

Şekil 4.34. Gül'ün "film anlatma ve resmini yapma" konulu resmi
20 x 30 cm kağıt üzeri pastel boya

Gül'e Göre Filmin ve Resmin Konusu: Gül'ün anlattığı filmin resmi şekil 4.33'te gösterilmektedir.

Karşımdakinin anlattığını dileyebildim. Arkadaşım da beni çok iyi dinledi. Teşekkür ediyorum ona. Hiç konuşmadan dinlemek her zaman yaptığım şey olduğu için güzel bir duygu. Saygı duyduğumu ve duyulduğumu hissediyorum. Sohbetin farklı versiyonu oldu. Daha sanatsal bir sohbet. Dinginlik ve huzur hissettim. Frida'nın anarşist ruhu ve hayat mücadelesi dikkatimi çekti. Kadındaki gücü temsil ettiğini düşünüyorum. Beni en çok etkileyen hayata bakışı. Çok acılar çekmesine ve kocasının sadakatsizliğine karşı hayata bakışı hiç değişmiyor. Çok güçlü bir kadın. Ben de kendi hayatımda çeşitli olumsuz durumlar yaşadım ama yine de dimdik ayakta durmayı becerebildim. Bu filmdeki gibi kadınlar bana ilham veriyor. Hayattan hiçbir zaman pes etmemeliyiz, her durumda dimdik ayakta durmalıyız.

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Resme bakıldığında ilk göze çarpan renk kırmızıdır. Kırmızın yanında kahverengi ve yeşil renkler de kullanılmıştır. Resimde yatay yerleştirilmiş iki tane yatak görünmektedir. Bu yataklardan biri diğerinin yansıması gibi duruyor. Yataklarda iki kadın figürü görünmektedir. Renklendirmede iki boyutluluk görünmektedir, perspektif özellikle kullanılmamıştır. Figürlerin oranları gerçek insan figürünün oranlarından farklıdır.

10. Sanatsal Uygulama: Şiir

Sanatsal Uygulamada Kullanılan Şiir:

Çocuklarımız sizin çocuklarımız değil,
Onlar kendi yolunu izleyen Hayat'ın oğulları ve kızları.
Sizin aracılığınızla geldiler ama sizden gelmediler.
Ve sizinle birlikte olsalar da sizin değiller.
Onlara sevginizi verebilirsiniz, düşüncelerinizi değil.
Çünkü onların da kendi düşünceleri vardır.
Bedenlerini tutabilirsiniz, ruhlarını değil.
Çünkü ruhlar yarındadır,
Siz ise yarını düşlerinizde bile göremezsiniz.
Siz onlar gibi olmaya çalışabilirsiniz ama sakın onları
Kendiniz olmaya zorlamayın.
Çünkü hayat geriye dönmez, dünle de bir alışverişi yoktur.
Siz yaysınız, çocuklarımız ise sizden çok ilerilere atılmış oklar.
Okçu, sonsuzluk yolundaki hedefi görür
Ve o yüce gücü ile yayı eğerek okun uzaklara uçmasını sağlar.
Okçunun önünde kıvançla eğilin
Çünkü okçu, uzaklara giden oku sevdiği kadar
Başını dimdik tutarak kalan yayı da sever.

Cibran (2008, s.31)

Gelincik

Şiire Yazdığı Başlık: Beden ruh.

Şiirden Çıkarılan Ana Fikir: Çocuk yetiştirirken belli kalıplara uymaya zorlanmamalı ve kendimize benzetmeye çalışılmamalı. Rahat olunan yerde ilham olur, hayal olur. Hayat akar ama hedefi olan ve yaşayan ruh her şeyi görür. Kaderi kendimiz yazarız ve kendimize saygı duymalıyız. Yaşanan her şeyden sonra kendimizi hala sevmeliyiz.

Gelecek'teki Gelincik'ten bugünkü Gelincik'e mektup: Merhaba Dudu nasılsın? Hala gülüyorken görüyorum seni. Ne kadar yormuşum seni. Bakınca gördüm. Hayat çok hızlı geçti. Bak Gülperembe Hanımın yaşındayım şimdi neredeyse. Ne güzel şeyler öğrenmişim, hayatıma uygulamışım. Önünde koskoca ve o kadar da aniden geçen 15 yılın var. Bunu %'le çarp öğrendiklerini hızlıca hayatına uygula. Canım kızım 18 yaşını geçmiş beraber konserlere çıkmışsınız, gözlerim yaşararak izledim. Güneş gibi gülümsüyor gözleriniz. Ahmet'im (Gelincik'in eşinde takma isim kullanılmıştır), sırtım hala ağrıyor, yine bir masaj yap. Seviyorum hayat seni. Ve hala insanlar riyakar, yapmacık, samimiyetsiz. Kimse anlamıyor sanıyorlar ya, herkes anlıyor merak etmeyin.

Şekil 4.35. Gelincik'in "şiir" konulu resmi
20 x 30 cm kağıt üzeri pastel boya

Gelincik'e Göre Resmin Konusu: Gelincik'in Halil Cibran'ın şiirinden yola çıkarak yaptığı resim şekil 4.34'te gösterilmektedir.

Çocuk yetiştirirken, onu belli kalıplara sokmak için uğraşmamalıyız, çocuğu enerjisini, onun içindekileri ortaya çıkarmak için uğraşmalıyız. Kalıplara sokmayı simgelemek için köşeli bir dikdörtgenler prizması çizdim, çocuğun içindeki yaratıcı yönünü simgelemek için rengarenk helezonlar çizdim. Kendimize dışarıdan bir gözle bakmak ve dinlemek çok güzel. Başkalarına yorum yapmak daha da azaldı. Ve gökkuşağı gibi rengarenk her etkinliğimiz, her sanat çalışmamız.

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Resimde kahverengi renk ağırlıkta olmak üzere, sarı, lacivert, kırmızı ve yeşil renkler görünmektedir. Merkeze kahverengi renkte dikdörtgenler prizması yerleştirilmiş, izleyiciye göre resmin sağ bölümüne yapılan dikdörtgenler prizması şeklinden dışarı çıkan helezonlar diğer renklerde çizilmiştir. Renklendirmede iki boyutluluk kullanılmıştır. Resimde soyut bir ifade dili kullanılmıştır.

Papatya

Şiire Yazdığı Başlık: Ebeveynler ve çocukları.

Şiirden Çıkarılan Ana Fikir: Onlar kendi yollarını kendileri çizmeliler, onu yaşamalıdır. Bizimkinin kopyaları değil veya zorlanmış, mecburi olmuş yaşam değil. Biz de onları onlar gibi severiz, bizim kopyamız gibi değil. Onlar kişilikleri olan bireyler olsunlar.

Gelecekteki Papatya'dan Bugünkü Papatya'ya Mektup: Bugün sana yazabiliyorsam hala sağlıklı olduğumu gösteriyor. İyiyim, hayatı gözden geçirdiğimde 15 yıl daha genç olabilseydim diyorum. Demek ki yaşamı hala seviyorum. Hayatı sevdin, bazı olumsuz şeyleri unutmaya çalıştın, dert etmedin. Sevdiğin şeyleri daha çok yap. Önce "ben" de, sonra sevdiğilerin. Bunu yapınca daha mutlu olduğunu göreceksin.

Şekil 4.36. Papatya'nın "şiiir" konulu resmi
20 x 30 cm kağıt üzeri pastel boya

Papatya'ya Göre Resmin Konusu: Papatya'nın Halil Cibran'ın şiiirinden yola çıkarak yaptığı resim şekil 4.35'te gösterilmektedir.

Çocukları mecburi bir yaşam sürmeye zorladığımızda bu resimdeki gibi kahverengi düz bir yolda mutsuz olurlar ama onların kendileri gibi olmalarına fırsat verdiğimizde yukarı doğru merdivenlerden çıkarlar, bu merdivenler rengarenktir ve çok mutlu olurlar. Hayattan ders alabilmek kolay değil ama ben yapmaya çalışıyordum, kendimi de savunuyordum. Bugün ise gerçekleri, gerçek gibi yaşamak ve söyleyebilmek daha kolaylaştı. Eskiden hep ailemin ve eşimin istediği yaşamı sürdürmeye çalışırdım. Şimdi ise yavaş yavaş kendimi değiştiriyorum. Eşimden ayrılmıştım, anneme de hayır demem gerektiğinde hayır diyebiliyorum. Sanat eğitimi çalışmaları sayesinde birçok şeyi fark etmeye başladım.

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Resme bakıldığında kahverengi renk ağırlıkta olmak üzere kırmızı, sarı, yeşil ve pembe renkler kullanılmıştır. Kahverengi renkteki bölüme bir figür, renkli bölüme bir figür yerleştirilmiş, kahverengi bölümde üzgün bir yüz ifadesi, renkli bölümde gülen bir yüz ifadesi bulunmaktadır. Kahverengi bölümde düz bir zemin varken, renkli bölümde çiçekler görünmektedir. Resimdeki figürler çöp adam şeklinde çizilmiş, renklendirmede üçüncü boyut kullanılmamıştır. Figürlerin oranları gerçek insan figürünün oranlarından farklıdır. İki tane yüz ifadesi kullanılarak resimde anlam güçlendirilmeye çalışılmıştır. Renkler ile duygu arasında ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

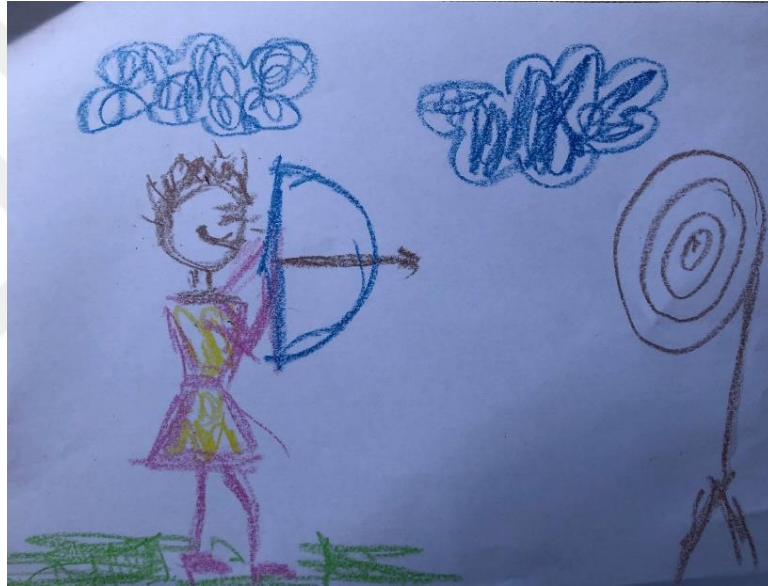

Gül

Şiire Yazdığı Başlık: Çocuk ve ruh.

Şiirden Çıkarılan Ana Fikir: Okçunun ve bütün insanların hedefi vardır. Hedefi olan insan ileriye görmeye çalışan, amacı olan insanlardır. Okçuluk mesleği o yüzden hep dikkatimi çekmiştir. İleriye gördüğü kadar, bulunduğu durumun ve hayatının da farkında olan insandır. Bu yüzden ne istediğini bilenler, ileri gidebilirler ve tutarlı olurlar.

Gelecekteki Gülden Bugünkü Gül'e Mektup: Ben şu anda bu mektubu sana yazarken 44 yaşındaydım, şimdi 60 yaşındasın. Belki hayattasın, belki değilsin, belki uzaklardasın, belki şu andaki bulunduğun yerdesin, ama hayattaysan çok iyi ve çok mutlu olduğuna eminim. Değilsen de için rahat, huzurlu; amaların, acabaların olmadan sıhhatli bir şekilde ömrünü tamamladığına da eminim. Oğlum Ali eminim istediği şekilde eğitim hayatını tamamlayıp, istediği mesleği yapıyordur. O, benim yetiştirdiğim oğlum... Kendisine, ailesine, vatanına iyi bir evlat olarak hayatına devam ettiğine inanıyorum. Bütün sevdiğilerimle beraberimdir diye hayal ediyorum.

Şekil 4.37. Gül'ün "şiiir" konulu resmi
20 x 30 cm kağıt üzeri pastel boya

Gül'e Göre Resmin Konusu: Gül'ün Halil Cibran'ın şiirinden yola çıkarak yaptığı resim şekil 4.36'da gösterilmektedir.

Okçunun ve bütün insanların bir hedefi olduğunu göstermek için bu resmi yaptım. İleriye gören insan kendi durumunu da fark eder. Hem ileriye görür hem içinde bulunduğu anı yaşar. Bugünkü değerlendirmem, arkadaşlarımla beraber çok güzel vakit geçiriyorum. Bana artısı çok olan bir çalışma. Arkadaşlarım beni iyi dinliyorlar. Gelecekte kendimi hayal etmek güzeldi. Bizim için çalışmalarından dolayı Gülpembe Hanıma ve arkadaşlarıma çok teşekkür ediyorum.

Uzmanların Resim hakkındaki Görüşleri: Resme bakıldığında pembe, sarı, yeşil, kahverengi ve lacivert renklerin farklı oranlarda kullanıldığı görünmektedir. Resimde İzleyiciye göre sol tarafa pembe renkli bir figür yerleştirilmiş, bu figür elinde bir yay ve ok

tutmaktadır, sağ tarafta bir hedef tahtası bulunmaktadır. Resimdeki renklendirmede iki boyutlu bir renklendirme kullanılmış, üçüncü boyut kullanılmamıştır. Perspektif özelliklere dikkat edilmemiştir. Figürdeki figürün oranı gerçek insan figürünün oranlarından farklıdır. Figür çöp adam şeklinde çizilmiştir.

11. Sanatsal Uygulama: Şarkının Öyküsü ve Resmi

Gelincik

Şarkı İçin Yazılan Öykü: Güzel sesli kadın çok sevdiği yârine soruyor. Neden gücendiğini öğrenmeye ve onu anlamaya çalışıyor. İçine dert olmuş, Onun da kalbini kırmış ama sebebini bilmiyor. Onu çok etkilemiş ve düzeltmek için elinden geleni yapıyor.

Şekil 4.38. Gelincik'in "şarkının öyküsü ve resmi" konulu resmi
25 x 35 cm kağıt üzeri pastel boya

Gelincik'e Göre Resmin Konusu: Gelincik'in yaptığı resim şekil 4.37'de gösterilmektedir.

Güzel sesli kadının sevgilisinin neden gücendiğini anlamaya çalıştığı anın resmini yaptım. Erkek arkasını dönmüş, kadın üzgün. Bana bugün güzel bir anı olarak yerini aldı. Her bakış açısını bulma şansı bulduk. Herkes kendi perspektifinden bakmış. İnsanlara olaylara bakarken yorum yapmadan dinlemek, bazen anlamaya çalışmak, çok önemli. Çünkü olmaz olmaz yok. Sarışın, esmer, zenci, kısa, uzun, şişman, güzel ve çirkin gibi birçok farklılık varsa farklı düşünce de var. Nefes al, bir es ver, öyle dinle. O zaman olaylar daha anlamlı ve iletişim o kadar güzel oluyor. Ve sanat eğitimi, gün geçtikçe daha etkili oluyor. İnsanlar disipline giriyor. Saygı oluyor, o da güzel oluyor.

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Resme bakıldığında kırmızı, sarı, yeşil, kahverengi ve lacivert renklerin farklı oranlarda kullanıldığı görülmektedir. Resimde

izleyiciye göre sol bölüme bir kadın figürü yerleştirilmiş ve bu kadın kırmızı ve lacivert renklerle boyanmış, sağ bölüme erkek figürü yerleştirilmiş, bu erkek figürü kahverengi ve sarı renklerle boyanmıştır. Arkada iki tepenin sınırları kahverengi ile çizilmiş, üzeri yeşil renkli bitki örtüsü şeklinde boyanmış, figürlerin etrafına çeşitli çiçekler yerleştirilmiştir. İzleyiciye göre resmin sol tarafına iki tane ev resmi çizilmiştir. Figürlerin oranları gerçek insan figürünün oranlarından farklıdır. İki boyutlu bir renklendirme yapılmıştır. Perspektif özelliklere dikkat edilmemiştir.

Papatya

Şarkı İçin Yazılan Öykü: Adam kadına gücemiş, ama kadın, adamın neden gücendiğini anlamaya çalışıyor. İkisi karşılıklı oturup konuşuyorlar. Adam gücenesinin gereksiz olduğunu anlıyor, kadından özür diliyor, ben seni yanlış anlamışım, kendi kendime kafamda büyütmişim diyor. Kadın ve adam aralarında anlaşılıyorlar. İkisi birlikte deniz kenarına gidip denizi seyrediyorlar. Ben burada olmasını istediğim bir ilişkiyi anlattım.

Şekil 4.39. Papatya'nın "şarkının öyküsü ve resmi" konulu resmi
25 x 35 cm kağıt üzeri pastel boya

Papatya'ya göre Resmin Konusu: Papatya'nın yaptığı resim şekil 4.38'de gösterilmektedir.

Ben bu resimde kendi yaşamadığım bir durumu hayal ettim. Adam kadına gücemiş ama aralarında o kadar güzel bir ilişki var ki her şey konuşarak halledilebiliyorlar. Aralarındaki sorunları konuşarak halleden çift daha sonra deniz kenarını tadını çıkarıyor. Ben hiç böyle bir durum yaşamadım. Benim eşim her zaman gücenerdi ve ben onu bir türlü ikna edemedim. Bu çalışmada bunları dile getirmek içimi rahatlattı. Arkadaşlar da beni eleştirmeden dinlediler. Çok güzel oldu.

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Resme bakıldığında lacivert renk ağırlıkta olmak üzere, yeşil, sarı, kırmızı ve kahverengi renk kullanılmıştır. Merkezde yan yana, birbirine sarılmış bir şekilde duran bir kadın bir erkek figürü, arkada deniz, denizde bir yelkenli görünmektedir. Erkek lacivert ve kahverengi renklerde, kadın yeşil, kırmızı ve sarı renklerde, deniz lacivert, yelkenli kırmızı renklerde, iki boyutlu bir şekilde boyanmış, perspektif özelliklere dikkat edilmemiştir. Resimdeki figürler ile gerçek insan figürlerinin oranları uyumlu değildir.

Gül

Şarkı İçin Yazılan Öykü: Kadının erkeğe, neden gücendiğine dair yalvarışı... Erkek egoizmi... Kadın, gururunu ayaklar altına alıp, erkeğin egosunu yükseltiyor. Bu kadar yalvarmanın doğru olduğunu düşünmüyorum. Kadın heder etti kendini. Bu ilk yazdıklarım, kadının davranışını doğru bulmadığım içindi. Bana göre hikayesi, erkeğin duygularını tatmin edememiş, erkek de küsmüş anladığım kadarıyla...

Şekil 4.40. Gül'ün "şarkının öyküsü ve resmi" konulu resmi
25 x 35 cm kağıt üzeri pastel boya

Gül'e Göre resmin Konusu: Gül'ün yaptığı resim şekil 4.39'da gösterilmektedir.

Bu resimde erkeğin egoizmi göstermek istedim. Akılsız kadın onun önünde diz çöküyor ve ondan özür diliyor. Asla, kadın ve erkek, hiçbir insan birbirine yalvarmasın. Birbirimize karşı esnek olalım. Hepimizin yanlış olabilir. Yanlışlar ve hatalar büyük olmadığı sürece, birbirimizi hoş görelim. Hoş göremiyorsak da arkamızı dönüp gidelim, geriye bakmayalım. Doğru yaptığımıza inanıyorsak ödün vermeyelim. Erkeklerin egemen olmasını, kadının ikinci planda kalmasını kabul edemiyorum. Düşüncelerimi burada özgür bir şekilde ifade etmek beni rahatlattı.

Uzmanların Resim Hakkındaki Görüşleri: Resme bakıldığında yeşil renk ağırlıkta olmak üzere lacivert, kırmızı, mavi ve sarı renkler kullanılmıştır. Resimde izleyiciye göre sol tarafta diz çökmüş bir kadın figürü, ortada ayakta bir erkek figürü, sağda bir ağaç görünmektedir. Resimdeki figürlerin oraları ile gerçek insan figürünün oranları farklıdır. Renklendirmede iki boyutlu bir renklendirme kullanılmıştır. Perspektif özelliklere dikkat edilmemiştir.

12. Sanatsal Uygulama: Hastalığın ve İyiliğin Resmi

Gelincik

Şekil 4.41. Gelincik'in "hastalığın resmi" konulu resmi
25 x 35 cm akrilik boya kağıdı üzeri akrilik boya

Şekil 4.42. Gelincik'in "iyiliğin resmi" konulu resmi
25 x 35 cm akrilik boya kağıdı üzeri akrilik boya

Gelincik'e Göre Resimlerin Konusu: Gelincik'in hastalığının resmi temalı resmi şekil 4.40'ta, iyiliğin resmi temalı resmi 4.41'de gösterilmektedir.

İlk resimde, kanser deyince, o ilk duyduğum an geldi. O anlara gittim, nefesim kesildi tekrar, iyileştikten sonra kanserle yüzleşmem aklıma geldi. İlk duyduğumda annemlerin evinde sürekli telefon görüşmelerim, sürekli karmakarışık aklım, hiçbir şeye bakamayışım, odaklanamayışım geldi. Rengarenk ama o an gözümün önüne sadece siyah bir tümör geldi, siyah bolca lazım oldu hepimize. Belirsizlik, karanlık bir şey... Zaten orada bile bir güneş hep vardı. Doğuşu sarı, batışı siyah... Çünkü akşam olunca sessizlik sana hatırlatıyor her olumsuzunu. Sonra iyilik için yaptığım resimde merdiven yaptım. Tümör var, artık o kocaman siyah bölüm daha küçük görünüyor ama hala orada. Merdivenler rengarenk oldu ve yine güneş var; artık o hep sarı ve sayfanın her yerinde... Artık ışıkları ve her günü rengarenk bir hayat ve o siyah tümör orada ama onun üstü de beyaz. O, bana çok şey kattı. Tesadüf diye bir şey yok. Seviyorum daha bir fazla ve farklı... Ve güzel görüyorum artık onu. Seviyorum... Seviyorum hayat seni. Oh mis...

İlk kanser hakkında resim yapın dediğinizde biraz canım sıkıldı. O günlere dönmek, o günler hakkında konuşmak istemiyordum. Çabuk çabuk kanserin resmini yaptım. Siz söylemeseniz bile iyiliğin resmini yapmak istiyordum. İyi ki siz de iyiliğin resmini yapmamızı söylediniz. Bu bana çok iyi geldi. Onu yaparken çok mutlu oldum. Şimdi Allah'a şükür iyiyim. Hayatı, yaşamayı seviyorum. Hayatım mutlu bir şekilde sürüyor. Bu resmi fırça kullanmadan parmaklarımla yaptım. Boyaya parmaklarımla dokunmayı çok sevdim. Detaylı resimler bana göre değil. İstedğim şeyleri boyaları istediğim gibi kullanarak yapmak beni çok rahatlatı. Boyaların başından kalkmayı hiç istemedim. Resimlerimizi anlatırken arkadaşların düzgün dinlemeleri, bizim duygularımızı anlamaları çok güzeldi. Hasta olmayan kişiler, hastalığımızı duyduklarında acıyarak bakıyorlar bize, ya da ne var bunda grip gibi düşün, grip gibi bu da geçecek diyorlar. Hiç griple bu hastalık bir olabilir mi? Hiç bizi anlamıyorlar. Dernekteki bu çalışmada arkadaşlar çok güzel dinledi, birbirimize öğüt vermedik. Sizin söylediğiniz gibi yalnızca o kişiyi anlamaya çalıştık. Hastalıklarımız birbirine benzese de hepimizin hastalığa bakışı başka oluyor. Hepimizin aileleri de farklı yaklaşıyor. Bazen biz ailelerimizi teselli etmek zorunda kalabiliyoruz. Dernekteki bu çalışmalar bize iyi geldi. Sizin uyarılarınız sayesinde kendimi de fark ediyorum. Başkalarına yardım etmek için onların adına konuşuyordum, onların söyleyemediğini söylemek istiyordum ama şimdi kendimi tutuyorum. Bakıyorum şimdi yavaş yavaş onlar da konuşmaya başladı. Hastalığımız hakkında hiç konuşmuyor, onu yok sayıyorduk. Doğru dinleyenler olduğunda hastalığımız hakkında konuşmak da iyiymiş. Diğer arkadaşlarımız iç dünyalarında neler yaşıyor bilmiyorduk. Şimdi onları daha iyi anlayabiliriz.

Uzmanların Resimler Hakkındaki Görüşleri: Bu uygulamadaki ilk resme bakıldığında, ortada büyük bir alanda siyah rengin kullanıldığı, bunun çevresinde sarı ve gri renklerin kullanıldığı görünmektedir. Soyut bir resim izlenimi vermektedir. Ortadaki siyah alanın çevresi dikenli gibi girintili çıkıntılı yapılmış, izleyiciye göre resmin sol köşesine sarı bir alan yapılmış, ortadaki siyah alanın çevresine de gri tonlarında çizgiler yapılmıştır. İkinci resimde, çok az siyah renk görünürken mavi ve sarı renkler kullanılmıştır. Resim soyut bir resim izlenimi vermesine rağmen resmin üzerinde gözler ve dudak dikkat çekmektedir. Mavi ve sarı renkler resmin bütün alanının yayılmıştır. Verilen konu, katılımcının anlattıkları ve yapılan resim birbiri ile uyumludur.

Papatya

Şekil 4.43. Papatya'nın "hastalığın resmi" konulu resmi
25 x 35 cm akrilik boya kağıdı üzeri akrilik boya

Resim 4.44. Papatya'nın "iyiliğin resmi" konulu resmi
25 x 35 cm akrilik boya kağıdı üzeri akrilik boya

Papatya'ya Göre Resimlerin Konusu: Papatya'nın hastalığın resmi temalı resmi şekil 4.42'de, iyiliğin resmi temalı resmi şekil 4.43'te gösterilmektedir.

Bugün Gülperembe Hanım Hastalığınızı yani kanseri anlatan bir resim çizin dediğinde, ne çizeceğimi bilemedim. Çünkü dünyanın birden kararmasıydı hastalık. Kalbim içimden çıkacak sandım. Tarifsiz bir acı kapladı içimi. Hastalığı ilk duyduğumda yalnızdım. Hastaneden çıktım, ağlayamıyorum, tıkanıp kaldım. Çizdiğimiz ilk resimde kalbimin üstünde, içinde o hastalığı hissettim. Başım, dünyam kapkara oldu. Sonra, çocuklarım ve sevenlerim sayesinde umut doğdu, yeniden güneş açtı. İlk resimde kalbim acıdı, kandı, dünyam karardı. İkinci resimde ise, artık umut doğdu. Zaten iyimserdim. Dünyayı daha toz pembe görmeye başladım.

Artık hiçbir şey beni kolay kolay üzmiyor. İnsanlar beni anlamayacağı için ben de hastalığım hakkında konuşmuyordum ama burada konuşmak bana da çok iyi geldi. Hepimizin derdi içinde saklı. İçimde ne kadar çok şey biriktirmişim. Burada konuşmak bana çok iyi geldi. Anlaşıldığımı hissettim. En yakınlarım bile beni anlamamıştı. Hele ablam beni hiç anlamamıştı. Hastalığım süresince hem hastalığımla uğraştım, hem yakın çevrem tepkileriyle uğraştım. Bunlar aile içindeki konular olduğu için başkalarının yanında konuşmaya çekiniyordum. Burada içimi boşalttım. Buradaki arkadaşlar çok güzel dinlediler. Onlar yorum yapmadan, teselli etmeye çalışmadan dinleyince içimi açmak daha rahat oldu.

İlk başlarda yazamam edemem derken hepimiz yazabildiğimi görüyoruz. Demek ki yazabiliyormuşuz. Başka bir gruba gittiğimde her kişiden bir ses çıktığını görüyorum. Hiç kimse birbirini dinlemiyor. Bunları önceden fark etmiyordum. Şimdi yapılan hataları fark ediyorum. Gittiğim gezmede burada öğrendiklerimi anlatıyorum, çok hoşlanıyor. Onlar da merak ediyorlar. Bildiklerini başkalarının yanında anlatmak da çok güzel oluyor, mutlu oluyorum.

Uzmanların Resimler Hakkındaki Görüşleri: Bu uygulamadaki ilk resme bakıldığında siyah renk ağırlıkta olmak üzere kırmızı rengin de kullanıldığı görünmektedir. Ortaya kırmızı renkli bir kalp çizilmiş, onun ortasına kırmızı ve siyah renkli lekeler konulmuş ve resmin diğer alanları siyah renge boyanmıştır. İkinci resimde ise, pembe, mavi, yeşil ve sarı renk kullanılmıştır. Merkeze pembe ve mavi giysili bir kadın figürü çizilmiş, bu figüre kalp şekli ilave edilmiş, figürün etrafına kırmızı renkli kalpler ilave edilmiş, izleyiciye göre resmin sol tarafına güneş, resmin üst tarafına mavi bulutlar, alt tarafına yeşil bitkiler çizilmiştir. İkinci resimdeki insan figürünün oranları gerçek insan figürünün oranlarından farklı şekilde çizilmiştir. Renklendirmede iki boyutlu bir renklendirme yapılmış, perspektif özelliklere dikkat edilmemiştir.

Gül

Şekil 4.45. Gül'ün "hastalığın resmi" konulu resmi
25 x 35 cm akrilik boya kağıdı üzeri akrilik boya

Şekil 4.46. Gül'ün "iyiliğin resmi" konulu resmi
25 x 35 cm akrilik boya kağıdı üzeri akrilik boya

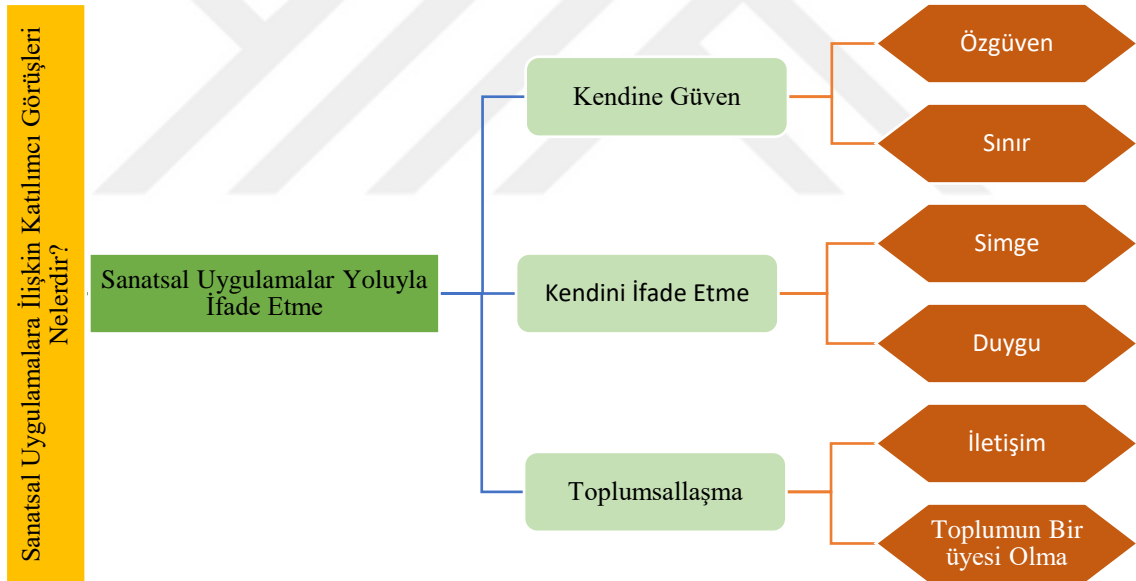
Gül'e Göre Resimlerin Konusu: Gül'ün hastalığının resmi temalı resmi şekil 4.44'te, iyiliğin resmi temalı resmi şekil 4.45'te gösterilmektedir.

Bugünkü uygulama uzun süredir unuttuğum, hatta unutmak istediğim anılarımı gözden geçirtti bana. Artık canımı çok yakmadığını gördüm. Bu beni mutlu etti. İlk duyduğumda kendime çok acımıştım. Sanki herkes mutlu bir ben mutsuzdum ya da en büyük acı buydu. Uzun süre bu hastalığın ismini ağzıma bile almadım. Hep sebep aradım takıldım kaldım. Çok güçsüzdüm. Acaba tamamen atlatabilir miydim? Hep bu hastalığı yaşamış ve atlattmış insanlarla konuşmak isteği vardı. Bu beni umutlandırıyordu. Şükürler olsun. Artık hayatımda hep güzellikler huzur ve mutluluk olsun. Güzel mavi bir denizde beyaz bir yelkenliyim ben. İnanıyorum hayat çok güzel. İnsanları seviyorum ve sevgi bekliyorum. Sevdiklerimle mutlu bir ömür bana ve acısı olan herkese....

Uzmanları Resimler Hakkındaki Görüşleri: Bu uygulamadaki ilk resimde siyah renk çok büyük bir alan kaplamaktadır. Ortada küçük bir alan içinde kahverengi, kırmızı ve beyaz renk kullanılmıştır. Merkeze kahverengi saplı, kırmızı bir çiçek çizilmiştir ve bu çiçeğin tüm çevresi siyah renkle boyanmıştır. İzleyiciye göre resmin sağ alt bölümüne beyaz renkli küçük daireler çizilmiştir. İkinci resimde ise mavi renk büyük bir alan kaplamaktadır. Ortada beyaz renkli beyaz bir yelkenli vardır. Bu yelkenlinin arkasında sarı, yeşil, kırmızı, mavi, kahverengi renkli çizgiler yapılmıştır. Renklendirmede iki boyutlu bir renklendirme yapılmış, üçüncü boyut kullanılmamıştır. Yelkenlinin üzerine katılımcının ismi kırmızı renkle yazılmıştır. Katılımcının tanınmaması için ismin üzeri kapanmıştır.

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu probleme ilişkin bulgular “sanatsal uygulamalara ilişkin katılımcı görüşleri nelerdir?” başlığı altında yer alan üç alt problem şeklinde ele alınarak ve sunulmuştur. Bu alt problemler, “sanat eğitimi programı, meme kanseri tanısı almış kadınların kendilerine olan güvenlerini nasıl etkilemektedir?”, “sanat eğitimi programı, meme kanseri tanısı almış kadınların kendilerini ifade etme becerilerini nasıl etkilemektedir?” ve “sanat eğitimi programı, meme kanseri tanısı almış olan kadınların toplumsallaşmalarını nasıl etkilemektedir?” şeklinde oluşturulmuştur. Bu araştırmadaki verilerin analizinden “sanatsal uygulamalar yoluyla ifade etme” ana temasının altında, “kendine güven, kendini ifade etme ve toplumsallaşma” alt temaları, bu alt temaların altında ise “özgüven, sınır, duygular, simge, iletişim ve toplumun bir üyesi olma” başlıkları ile ifade edilen altı tane alt temaya ulaşılmıştır. Ulaşılan ana temalar ve alt temalar şekil 4.46’da gösterilmiştir.

Şekil 4.47. Problem cümlesi, ana temalar, alt temalar.

Şekil 4.1’de gösterilen üç ana temayla ilişkilendirilen bulgular, bu ana temaların altındaki alt temalar olarak ele alınmış ve sunulmuştur. Her bir ana tema ayrı ayrı kendi altındaki temalar ve kodlamalardan yola çıkarak ele alınmıştır. Elde edilen bulgular, araştırma sürecini doğru bir şekilde sunabilmek amacıyla gözlem, görüşme, araştırmacı ve katılımcı günlüklerinden alıntılar yapılarak sunulmuştur.

4.3.1. Sanat Eğitimi Programının, Meme Kanseri Tanısı Almış Kadınların Kendilerine Olan Güvenlerini Nasıl Etkilediğine İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Sanat eğitimi programı, meme kanseri tanısı almış kadınların kendilerine olan güvenlerini nasıl etkilemektedir?” sorusuna Tablo 4.1’de gösterilen tema ve alt temalar yoluyla yanıt aranmaya çalışılmıştır. Bu temalar, “kendin güven” ana temasının altında “özgüven” ve “sınır” alt temaları şeklinde gösterilmiştir. Araştırma sırasında nitel veri setinden elde edilen veriler, word programını kullanarak dijital ortama aktarılmış, bu aktarımlar üzerinden kodlamalar yapılmış ve Tablo 4.1’deki temalara ulaşılarak yorumlanmıştır.

4.3.1.1. Kendine güven. Kendine güven ana teması altında sanat eğitimi programı sırasında elde edilen nitel veri setinin analiz edilmesi sonucu “özgüven” ve “sınır” alt temalarına ulaşılmıştır. Alt temalar ayrı ayrı ele alınarak, veri setine kaydedilen metinlerden alıntılar yapılarak sunulmuş ve yorumlanmıştır. Bu iki temaya ilişkin kodlamalar Tablo 4.1’de sunulmuştur.

Tablo 4.1. *Kendine Güven Temasına Ait Alt Temalar ve Kodlamalar*

Kodlar	Tema	<i>f</i>
Konuşma		153
Eleştiri		6
Kendini tanıma	Özgüven	3
Farkındalık		42
Öz farkındalık		6
Öz saygı		5
Vericilik		5
Hayır Deme	Sınır	36
Sorumluluk		8
Kontrol etme		13

Özgüven

Özgüven alt temasının altında “konuşma, eleştiri, kendini tanıma, farkındalık, öz farkındalık, öz saygı” kodlamaları bulunmaktadır. Sanat eğitimi programının yapılan ilk dersi sırasında konuşma ile ilgili problemlerin olduğu araştırmacı tarafından gözlenmiştir.

“Konuşma” kodu “kendine güven ve toplumsallaşma” ana temalarıyla ilişkili bulunduğu için bu ana temalar altında bulunan “özgüven ve toplumsallaşma” altında ele alınmıştır.

Yapılan ilk derste Gelincik’in rahat konuştuğu, Papatya ve Gül’ün daha az konuştukları, Papatya’nın heyecanlandığı, Gül’ün ise konuşmaya isteksiz bir durumunun olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların yazdıkları günlüklerde bu duruma açıklamalar getirdikleri görülmüştür. Katılımcıların söylediklerinden örnekler aşağıda yer almaktadır:

Ben çok korumacıyım, anaç bir tarafım var, herkese yardım etmek istiyorum. Siz grup kurallarını anlatırken söylemişsiniz ama ben yine de kendimi tutamadım. Bazı arkadaşların söylemek isteyip de söyleyemedikleri olduğunu biliyorum, onlara yardım etmek için bazı şeyleri söylemelerini istedim ve onlar konuşurken araya girdim (Gelincik, birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016).

Konuşurken çok heyecanlandım. Grup önünde konuşamıyorum. Herkesin gözü benim üzerimde oluyor. Herkesin gözü benim üzerimdeyken heyecanlanıyorum. Çocukluğumda ve evlendikten sonra çok eleştiriliyordum. Onun için şimdi rahat konuşamıyorum. Yazarken daha rahatım (Papatya, birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016).

Ben fazla konuşmam. Az konuşurum öz konuşurum. Sevdiğim insanlar vardır, onlarla daha fazla konuşurum. Karşıdan bakınca, beni gururlu, kibirli zannederler. Aslında ben hiç gururlu değilim ama öyle zannediyorlar. Dernekte de herkesle konuşmuyorum ya da her lafa girmiyorum. Rahat konuşabilmem için karşımdaki kişileri tanımam ve onlara güvenmem lazım. Başkaları gibi rahat olabilmeyi istedim ama rahat olamıyorum. İnsanların olur olmaz öğüt vermeleri, eleştirmeleri canımı sıkıyor (Gül, birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016).

Araştırmacı yazdığı günlükte bu durumu aşağıdaki sözlerle anlatmaktadır:

Grup kurallarını hatırlatmama rağmen, birbirlerinin sözünü kesenler, birbirilerine öğüt verenler oldu. İlk çalışmada bu durum olunca, katılımcıları nasıl kontrol edeceğim diye biraz kaygılandım. Kuralları tekrar tekrar hatırlattım. Bunu yaparken de sert öğretmen tavrı sergilememeye çalıştım. Kurallarımızın olduğunu önceden belirttiğimizi, gurup kurallarına uymanın katılımcıların hepsi için geçerli olduğunu, eğer herhangi bir katılımcının sözünü keserlerse, ona öğüt verirlerse, konuşan kişinin kendi içine kapanabileceğini, konuşmakta zorlanabileceğini açıkladım. Gelincik konuşurken biraz daha rahattı, zaman zaman başkaları adına konuştu. Papatya ve Gül daha az konuştular (Araştırmacı günlüğü, birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016).

Katılımcıların günlüklerinde ifade ettikleri bu bulgular konuşma ile ilgili sorunlarının farkında olduklarını göstermektedir. İçinde buldukları durumu tarif ederken bu durumun olumsuz bir durum olduğunun farkında olduklarını ama çözüm bulmada sıkıntılar yaşadığını ifade etmişlerdir. Sanat eğitimi programının ilk dersinden katılımcılar “konuşma” ile ilgili problemler yaşarken ilerleyen derslerde bu durumda olumlu gelişmeler olmaya başlamıştır. Katılımcıların söylediklerinden örnekler aşağıda yer almaktadır:

İlk ders, başkalarının yaptıklarına ve konuşmalarına müdahalede bulunduğumu fark etmişim. Bu çalışmalar bize iyi geldi. Sizin uyarılarınız sayesinde değişmeye başladım. Şimdi artık kendimi tutuyorum. Başkalarına yardım etmek için onların adına konuşuyordum, onların söyleyemediğini söylemek istiyordum. Şimdi yalnız kendimle ilgili konuşuyorum ve rahatladım. Herkesin sorumlusu ben değilim ki, insanlar kendisi konuşmak isterse konuşur, anlatmak isterse anlatır. Bakıyorum şimdi onlar da daha fazla konuşmaya başladılar (Gelincik, dördüncü ders günlüğü, 1 Haziran 2016).

Genellikle gelincik konuşmaya başlıyordu, ben biraz bekliyor, hemen konuşmaya cesaret edemiyordum. Bu çalışmada ilk ben konuştum, sabredemedim. İyi ki buradayım. Burada kendimi değerli hissediyorum. Duygularımı anlatabiliyorum. Yaşadıklarımı, eskileri konuşmayı sevmem ama bazen konuşma ihtiyacı duyuyorum. Eskiden grup içinde konuşamazdım. Şimdi bu çalışmalar sırasında konuşmam daha rahat oldu. İlk çalışmada konuşmaya çekindim biraz ama araştırmacı kurallarında net olunca insanlar sözümüzü kesmiyorlar, onlar sözümüz kesmeyince ben de daha rahat konuşmaya başladım (Papatya, dördüncü ders günlüğü, 1 Haziran 2016).

Katılımcılar, konuşurken eleştirilme kaygısı yaşadıklarını ifade ediyorlar. Eleştirilme kaygısı yaşarken onları eleştiren biri olmadığında rahatladıklarını ifade ediyorlar. Bununla ilgili katılımcıların söyledikleri aşağıda yer almaktadır:

Konuşmaya başlamadan önce çok heyecanlanmışım. Ben konuşurken bazı arkadaşlar sözümü kesti. Onlar sözümü kesince, arkadaşları uyardığınız için rahatladım biraz. Bir de ben konuşurken siz eleştirmediniz, öyle yapsaydın, böyle yapsaydın diye öğüt vermediniz, yaptıklarına bahane bulmadınız. Siz böyle yapınca biraz daha rahat hissettim (Papatya, Birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016).

Araştırmacı yazdığı günlükte bu durumu aşağıdaki sözlerle anlatmaktadır:

Papatya konuşurken bazı arkadaşları onun sözünü kestiğinde, onları uyardım. Papatya böylelikle konuşmaya devam etti. Grup kurallarının önceden hatırlatılmış olması, benim açımdan rahatlatıcı oldu. Her olaya göre ayrı ayrı tepki vermiyorum. Sınırları önceden belirlediğim için, uyarı yaptığımda tepki almadım (Araştırmacı, birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016).

Sanat eğitimi programının ilerleyen derslerinde, grup içinde konuşma becerisinin artmasında, konuşan kişiyi dinlerken olumsuz eleştiriler yapmamanın konuşan kişiyi rahatlattığı ve onu cesaretlendirdiği görülmektedir. Sanat eğitimi sırasında olumsuz, yıkıcı eleştiriler yapılmasına fırsat verilmediği sürece, katılımcıların eski döngülerini bırakarak değişmeye başladıkları görülmektedir. Papatya dördüncü ders yapılan dersten sonra grup içinde konuşma cesaretinin arttığını ifade ederken bu durumun nedenini şöyle açıklamaktadır: ... *“hiç kimsenin kötü bir şekilde eleştirmemesi beni rahatlatıyor...”* (Papatya, dördüncü ders günlüğü, 1 Haziran 2016).

Katılımcılar grup içinde konuşma ile problem yaşamalarında eleştiri ve yargılanma korkusu olduğunu belirtmektedirler. Çocukluklarında yapılan olumsuz eleştiriler onların

hayatları boyunca etkilenmesine neden olmuştur. İlerleyen derslerdeki konuşmalarında Papatya, bu durumu aşağıdaki şekilde anlatmaktadır:

Eskiden birine bir şey sormaya çok çekinirdim. Çocukken komşulardan birisine bir şey sormuştum benimle alay edercesine konuşmuştum. O günden sonra kimseye bir şey soramadım, büyüklerle konuşmadım, çekindim, utandım. Bir de evde sen kızsın konuşma derlerdi. Bu da beni hep etkiledi. Hele toplumun önünde konuş dense hiç yapamazdım. Gezmelere gittiğimizde bir şey anlatmak istesem söyleyeceklerim boğazımda düğümlenir, yutkunur yutkunurdum, kekelerdim ama bir türlü rahatça anlatamazdım. Çocukken yaşadığım olaylar beni bu yaşıma kadar etkiledi. Buradaki çalışmalarda konuşuyorum arkadaşlarım da beni dinliyor. Kendime baktım eskisi gibi heyecanlanmıyorum. Hatta bazen ilk sırada söz alıyorum. Acaba çok mu konuştum şimdi de... (Papatya, yedinci ders sonrası sözel paylaşımlar, 20 Temmuz, 2016).

Araştırmacı, katılımcıların durumunu aşağıdaki sözlerle anlatmaktadır:

Ders sırasında ve sonraki sözel paylaşımlarda katılımcıların konuşma becerilerinde değişiklikler belirgin olmaya başlamıştır. Gelincik, eskisi gibi arkadaşların konuşmalarına ve etkinliklerine müdahalede bulunmuyor, Papatya ise kendisinin grup içinde konuşamamasının nedenlerinin farkında olduğunu söylüyor. Papatya, olumsuz eleştirirler yapılmadığı için eskisine göre rahatladığını, bu durumun oluşmasında katılımcıların onu dinlerken eleştirmemelerinin ve sözlerinin kesilmemesinin olduğunu ifade ediyor (Araştırmacı, yedinci ders günlüğü, 20 Temmuz 2016).

Grupla yapılan, sanat eğitimi programı sırasında grup kurallarının önceden belirlenmiş olması hem araştırmacı hem katılımcılar tarafından rahatlatıcı bir unsur olarak görülmektedir. Bu kurallar araştırmacının ortamı kontrol etmesini sağlarken, katılımcının da daha rahat konuşmasına yardımcı olmuştur.

Sanat eğitimi programının onuncu dersinde, yapılan uygulama sonrası katılımcıların rahat konuşmaları gözlenmektedir. Bu gelişme ile ilgili Papatya'nın söyledikleri aşağıda yer almaktadır:

Ben ürkek birisi idim. Bana söylenenlere itiraz edemezdim. Şimdi itiraz edebiliyorum. Sanat eğitimi çalışmaları sayesinde bu yaptıklarımın suçluluk duymuyorum. Önceleri kararsızlık yaşıyordum. İki kelimeyi bir araya getirirken çekiniyordum. Grup içinde konuşamıyordum. Bu çalışmalar sayesinde de kendi düşüncelerimi söyleyebiliyorum, artık eskisi gibi çekinmiyorum. Burada çekinmiyorum, bu durum normal hayatıma da yansısı daha rahat konuşmaya başladım (Papatya, dokuzuncu ders günlüğü, 7 Eylül 2016).

Papatya, son yapılan sanat eğitimi uygulamasından sonra, yapılan yarı yapılandırılmış görüşmede içinde bulunduğu durumu anlatırken, grup içinde konuşma becerisiyle ilgili gelişmeleri ifade etmiştir. Bu gelişmeyle ilgili Papatya'nın söyledikleri aşağıda yer almaktadır:

Ben küçüklüğümde olsun, evliliğimde olsun, çok kısıtlandığımı hissettim. Sosyal fobi oluştu bende. İki insan yanında konuşamazdım. Burada beni yargılamadan dinleyenler vardı. Bazı korkularımın neden olduğunu buldum. Annemin baskısında yaşadım hep. Derneğin bir akşam yemeğinde, Gelincik bana mikrofonu uzatıp, ne düşündüğümü sordu. Mikrofonu aldım, kızarmadan, boğazım düğümlenmeden, o kadar kişinin karşısında konuştum. O gün de ifade ettim. Bu bir mucizeydi. Buradaki rahat konuşmalarım normal hayatıma da yansdı, dışarıda da başka grupların içinde de rahat konuşuyorum (Papatya, yarı yapılandırılmış görüşme notlarından, 2 Kasım 2016).

Sanat eğitimi programının ilk derslerinde katılımcılar kendi özelliklerin farkında olmadıklarını, kendilerini tanıdıklarını zannetmelerine rağmen, sanat eğitimi sırasında kendilerini tanımadıklarını fark ettiklerini, bu dersin kendileriyle yüzleşmelerine yardım ettiğini belirtmişlerdir. Bununla ilgili katılımcıların söyledikleri aşağıda yer almaktadır:

Hiç bu şekilde düşünmemiş, kendime bu gözle bakmamıştım. Böyle düşünmek zor geldi. Kendini bir şeye benzetmek için kendi özelliklerime baktım, diğer varlıklara baktım. İlk önce zor geldi ama düşününce buldum. Kendi özelliklerimin farkında değilmişim sanki. “ben herkese yardıma koşuyorum” ifadesini çok kullandım. Acaba öyle miyim? Başta ne olacak acaba diye merak ettim. Kendime farklı açılardan bakmak, kendimi tanımama çok yardım etti ve çok güzeldi (Gelincik, birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016)

Kendimle ilgili hiç bu şekilde düşünmediğimizin farkına vardım. Beni düşündürdü. Kendime değişik açılardan bakmak güzeldi. Kendimle ilgili bazı şeyleri keşfettim. Özgürce uçan bir kuş olmak istediğimi biliyorum ama ayaklarımdan bağıyım, uçamıyorum. Özgürlük istiyorum ama neden özgür olamıyorum? Bun cevabını düşündüm şimdi (Papatya, birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016).

Kendimin neye benzediğini bulmak, kendime farklı açıdan bakmak zordu. Bulması zordu. İlk önce saçma gelse de düşününce kendimi fazla tanımadığımı gördüm. Benim hangi özelliklerim var diye düşününce fazla özellik aklıma gelmedi. Bir tavus kuşu olmak isterdim. İşe yaramayan şeylerden hoşlanmam. Eğer bir şeysem işe yarayan bir şey olmam lazım. Taş orada işe yaramaz bir şekilde duruyor. Hareketsiz. Hareketsiz olan şeyleri de sevmem. Aaa şimdi aklıma geldi. Tavus kuşu işe yarıyor mu acaba. İşe yaramayan bir şey olmak istemem demiştim. Düşündüm şimdi. Acaba benim hangi yönüm işe yarıyor? (Gül, birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016).

Katılımcıların söylediklerinden, yapılan derslerin, kişilerin rahatlamasını sağladığı, kendilerine farklı açılardan bakabildikleri ve bu oluşumun onlarda çeşitli soru işaretleri oluşturduğu görülmektedir. Açık göz'ün (2002) ifade ettiği gibi aktif sınıflarda öğretmen sürekli kendisi konuşup dersi anlatan değil, öğrencilerin katılımını sağlayan, onlara konuşmaları ve sorgulamaları için fırsat tanıyan öğretmendir. Burada yapılan birinci ders sırasında görülmektedir ki, eleştirilmeden ve yargılamadan dinleme ortamı olması, katılımcıların konuşmalarına yardım etmiş; metafor kullanmak ise onların düşünmelerini ve

sorgulamalarını sağlamıştır. Ders süreci sonunda katılımcıların kafalarında kendilerine dair soru işaretleri olduğu görülmektedir.

Katılımcılar, yaptıkları resimlerden sonra yaptıkları paylaşımlarda kendileriyle ilgili bazı keşiflerde bulduklarını söylemişlerdir. Yapılan resimler onların kendilerini keşif sürecini hızlandırmıştır. Bununla ilgili katılımcıların söyledikleri aşağıda yer almaktadır:

Resim yaparken hem kendim resim yaptım hem de başkasının resmine müdahale ettim. Şurasını şöyle yapsan diye uyardım. Araştırmacı da beni uyardı. Kendimi tutamadığım zamanlar oluyor. Herkesin iyi şeyler yapmasını istiyorum. Resim yaparken de kendimi tutamadım. Bunu normal hayatta da çok yapıyorum. Her yerde bu durumun tekrarladığını görüyorum (Gelincik, ikinci ders günlüğü, 4 Mayıs 2016).

Yaptığım resimde kendimi evin içinde yaptım. Kendimi neden içeride yaptım bilmiyorum. Bu bir resim değil mi? Kendimi de orada açık havada yapabilirdim. Geçen çalışmada özgür olmak istiyordum demiştim ama daha özgür değilim demek ki. Aslında ben boşandım ama yine de özgür olamıyorum. O kadar kısıtlama benim içime işlemiş. Bir de kapı soruyorsunuz. Bu evin kapısı yok, eve giden yol yok. Bu eve nasıl ulaşılacak bilmiyorum. Kendime ulaşılmayı engelliyorum galiba (Papatya, ikinci ders günlüğü, 4 Mayıs 2016).

Resim yaparken, ilk önce kaygılandım, cesaretim hiç yoktu. Acaba siz beğenmez misiniz? Acaba ne dersiniz? Çirkin olmuş der misiniz? diye düşündüm. O yüzden kararsızdım. Ama yaptım. Resim yaptıktan sonra baktım siz resimlerimize hiç güzel veya çirkin demediniz. O zaman içim rahatladı. Siz buradaki çalışma sırasında yaşadığınız durumlarla gerçek hayattaki benzeyen veya ayrılan yerler var mı? diye sordunuz. O zaman fark ettim. Ben gerçek hayatta da başkaları ne der acaba? diye düşünüyorum. Yaptıklarına başkalarının söyleyeceği şeyler önemli. Bu durum da beni geriyor. Hep mükemmel olmak istiyorum ve yoruluyorum. Mükemmel olamadığım şeyleri yapmaktan kaçınıyorum (Gül, ikinci ders günlüğü, 4 Mayıs 2016).

Araştırmacı yazdığı günlükte, katılımcıların anlattığı durumlara benzer gözlemlerde bulunmuştur. Araştırmacı yazdığı günlükte bu durumu aşağıdaki sözlerle anlatmaktadır:

Gelincik, her yere yetişmeye çalışan bir durum sergiliyor. Bu dersteeki çalışma sırasında resim yaparken bazı arkadaşlarının resmine müdahale etti, onu uyardım. Papatya, yaptığı resimden sonra konuşurken kendisiyle ilgili bazı durumları fark etti. Yaptığı resimde kendini evin içinde yapmış, bu evin kapısı yok. Evin kapısı olmayınca bu eve ulaşamayacağını, dolayısıyla kendisine de ulaşımın zor olduğunu fark etti. Kişi kendi konuşurken, ağzından çıkan sözleri bir taraftan da duyuyor. Kafasının içinde sıralı bir şekilde durmayan düşünceler, konuşurken sıraya girerek dışarı çıkıyor. Kulak da bunları algılıyor. Papatya'da da durum böyle oldu. Kendi konuşurken kendi söylediklerinde bazı çelişkiler buldu. "ben özgür olmak istiyorum, niye kendimi kapalı bir evde çizdim. Demek ki kendimi özgür hissetmiyorum" diye konuştu. Gül ise, mükemmeliyetçi olmanın kendine zarar verdiğini ve yordüğünü söyledi (Gül, ikinci ders günlüğü, 4 Mayıs 2016)).

Katılımcılar üçüncü ders yapılan dersten sonra “kendini tanıma, kendisiyle tanışma ve farkındalık” sözlerinin geçtiği ifadeler kullanmaya devam etmişlerdir. Katılımcılar, hayatlarının bir yerinde sergiledikleri tutumun benzerini, hayatlarının diğer alanlarında da sergilediklerinin farkına varmaktadırlar. Sergiledikleri tutumların hayatlarında nelere yol açtığını fark ettiklerini söylemektedirler. Bununla ilgili katılımcıların söyledikleri aşağıda yer almaktadır:

Müzik aletlerini seçişimiz ile hayattaki seçimlerimiz arasında benzerlik var. Ben normal hayatta da yeni şeyler denemeyi seviyorum. Yeniliklere açığım. Burada da aynı şekilde davrandım. Bir de hemen karar veririm. Çabuk çözümler bulurum, detaylarla çok zaman harcamaktan sıkılırım. Burada da aynısını gördüm. Normal hayatta yaptıklarımızın benzerini yapıyoruz. Kendim hızlı çözüm bulunca başkalarının çözüm bulmasına gerek kalmıyor. Ondan sonra da neden her şey benim üstüme kalıyor diye kızıyorum (Gelincik, üçüncü ders günlüğü, 18 Mayıs 2016).

Normal hayatta çok dikkat çekmeyi sevmem. Uyumluyumdur. Buradaki seçtiğim müzik aleti de öyleydi. Her yere uyum sağlayan biri olunca, kendim gibi davranamıyorum muyum acaba? Başkaları kızmasın, üzülmesin derken üzülen ben oluyorum (Papatya, üçüncü ders günlüğü, 18 Mayıs 2016).

Normal hayatta bir şekilde dikkat çekmeyi seviyorum, burada seçtiğim müzik aleti de öyleydi. Gösterişli bir enstrüman olan darbukayı seçtim. Her nerede olursa olsun sesi duyuluyor. Ben de hangi ortamda olursam olayım görülürüm. En iyi ben olmalıyım (Gül, üçüncü ders günlüğü, 18 Mayıs 2016).

Katılımcılar, ders sırasında yaptıkları etkinliklerin kendileriyle yüzleşmeyi sağladığını belirtmektedirler. Grupla yapılan dersler, katılımcıların cesaretlerini artıran unsurlar taşımaktadır. Sanatın temel öğelerinin metafor olarak kullanılıp, katılımcıların hayatlarını gözden geçirmeleri ise onlarda yeni farkındalıklar oluşturmaya yardım etmektedir. Bununla ilgili katılımcıların söyledikleri aşağıda yer almaktadır:

Bugünkü seansımız fresh fresh idi. Az ama özdi. Her seans gibi burada da bugün, geçmiş, gelecek, şu an derken kendi kendimizi eleyip, güzel şeyler, acı şeyler, kızgın ve öfkeli şeyler elenip üstte kalanlara bakıp, sonra tekrar eleyip kendinle yüzleşmek güzel oluyor. Kendimize farklı açılardan bakmak bizi yeniliyor, her hücremize tazelik katıyor diye düşünüyorum. Sanatın terimleri ile hayatımı benzeştirmek yeniden düşünmemi sağladı. Hayatımın bütününe düşündüm. Ben neyim, kimim? diye düşündüm? Sorguladım. Hayatımda her zaman başkalarına öncelik verdim. Kendimi çok yıprattım (Gelincik, dördüncü ders günlüğü, 1 Haziran 2016).

Şikayet etmektense sorumluluğun kendi elimde olduğunu fark ettim. Hayata yön vermek elimizde (Papatya, dördüncü ders katılımcı günlüğü, 1 Haziran 2016).

Nokta, çizgi, leke, doku ile hayatımızı bir şeylere benzettik. Bunlar sayesinde hayatım hakkında düşündüm. Hayatımı yeniden gözden geçirdim. Kendimle ilgili hiç bu zamana kadar düşünmediğim bir şekilde düşünmeye başladım. Mükemmeliyetçi olduğum için kendimde çok eksik buluyordum ama bakıyorum diğerlerinin de eksikleri var. Hiç kimse onları yargılamıyor. Bir de şunu fark ettim, ben de

başkalarını yargılıyorum. Ben herkesi yargılayınca, onların da beni yargılayacaklarını düşünüyorum (Gül, dördüncü ders günlüğü, 1 Haziran 2016).

Araştırmacı yazdığı günlükte bu durumu aşağıdaki sözlerle anlatmaktadır:

Bu ders, sanatın temel öğelerinin metafor olarak kullanıldığı bu çalışma sırasında katılımcılar, kendi hayatlarını gözden geçirdiler. Paylaşımlar sırasında, “Ben hiç böyle düşünmemiştim” ifadesi çok kullanıldı. Gelincik, başkaları adına karar veriyor olmanın, onlara yardım etmek için uğramanın kendisine zarar verdiğini, bu durumdan vazgeçmesi gerektiğini, başkalarına öncelik vermektense önceliğinin kendisi olması gerektiğini fark ettiğini; Papatya ise, hayatının sorumluluğunun kendisinde olduğunu, fark ettiğini söyledi. Gül ise, gruptaki diğer kişilerin mükemmel olmadığını görmenin kendisi yargılayıcı olduğu için başkalarının da kendisini yargılayacağını düşündüğünü belirtti. Bu ders kendini tanıma ve farkındalık dersi oldu (Araştırmacı, dördüncü ders günlüğü, 1 Haziran 2016).

İlerleyen derslerde, katılımcılardaki öz farkındalığın ve öz saygının artmaya başladığı görülmektedir. Sanat eğitimi sırasında fark ettikleri durumu normal hayatlarına da yansıtabileceklerini ifade etmektedirler. Bununla ilgili katılımcıların söyledikleri aşağıda yer almaktadır:

Çamurla çalışırken parmaklıklar arasında bir kalp yapmıştım. Bazen kalbimin sıkıştığını hissediyorum. O zaman kalbim parmaklıklar arasında, hapis gibi oluyor. Parmaklıklar arasında kalp yaptığımda bunu anlatmak istemişim. Değiştirin dediğinizde kalbin etrafındaki soru işaretlerini ve parmaklıkları kaldırdım, kalbi özgür bıraktım. Kalbim özgür artık. İstediyimi istediğim şekilde yapabilirim. Birçok şey bizim elimizde, buradaki şekilde özgürleştirme yapınca, sanki gerçekten özgürleşmişim gibi oldu. Kuş gibi hafifledim. O yüzden bu çalışmayı çok sevdim. Demek ki canımı sıkan şeylere bakış açımı değiştirdiğimde bazı şeyler artık benim canımı sıkmayacak (Gelincik, yedinci ders günlüğü, 20 Temmuz 2016).

Bizi rahatsız eden bir durumu çamura şekil vererek ifade etmemizi istemiştiniz. Eşimden ayrılınca, annemle yaşamaya başladım. Ablam, benim anneme yük olduğumu, ya ayrı eve çıkmam gerektiğini ya da kira ödemem gerektiğini söyledi. Bu durum beni çok üzdü. Burada, çamurdan ablamı yaptım, elini kaldırmış bana laf söylüyor. Adını egoist koydum. Yaptığım nesneyi bozdu, dümdüz silindir gibi bir şey yaptım. Üzüldüğünüz şey deyince ilk bu olay aklıma geldi. En çok bu olay yaraladı beni. Bu çalışmayı yaparak, beni rahatsız eden şeyle yüzleşmiş oldum. Ablamı değiştirdim, bana öfkeyle elini kaldıran ablamı değiştirdim. Dümdüz bir şey yaptım. Ben istersem değiştirebiliyorum diye düşündüm (Papatya, yedinci ders günlüğü, 20 Temmuz 2016).

Araştırmacı yazdığı günlükte bu durumu aşağıdaki sözlerle anlatmaktadır:

Ders sırasında katılımcılar arasındaki güven ortamının arttığını gözlemledim. Katılımcılar kendi özellerine dair daha rahat paylaşımlarda bulunmaya başladılar. Çamurla çalışmayı çok sevdi. Gelincik çamurdan eve de almak istediğini söyledi. Bakış açısını değiştirdiğinde canını sıkan şeylerin artık canını sıkmayacağını, Papatya ise kendi isterse bazı şeylerin değişebileceğini gördüğünü söyledi (Araştırmacı, yedinci ders günlüğü, 20 Temmuz 2016).

Sanat eğitimi programının ilerleyen derslerinde katılımcıların hastalıklarına dair paylaşımlarının ve öz farkındalıklarının arttığı görülmektedir. Yapılan lavi çalışması sonrasında yapılan paylaşımlarda, hastalık temasının kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bununla ilgili katılımcıların söyledikleri aşağıda yer almaktadır:

İlk çalışmayı yaparken yaptığım resmin üzerine beklenmedik bir anda su döküldü. Bu yaptığımız ilk çalışmadaki gibi kanser benim hayatıma beklenmedik bir anda girdi. Bir şeyi düzeltmeden bir daha, bir daha girmiş oldu. Ben kanseri de aynı buradaki gibi karşıladım. İlk şok halim geçtikten sonra başımıza ne gelirse onu kabullendim. Hayata olumlu bakmaya devam ettim. İkinci resimde ilk yaptığımız resmi dönüştürdük. Bu da bizim hayatımıza beklenmedik bir anda giren kanseri dönüştürebileceğimizi, ondan dersler çıkarabileceğimizi bize gösterdi. İstersek başımıza ne gelirse gelsin aynı buradaki gibi, onu başka bir şeye dönüştürebiliriz (Gelincik, dokuzuncu ders günlüğü, 7 Eylül 2016).

İlk dersteki resimde, istediğim bazı şeyleri yapamadım. Gerçek hayatımda da istediğim bazı şeyleri yapamıyorum, yaparken istediğim gibi olmuyor. İkinci derste ilk yaptığımız resmi dönüştürdük. O kapkara resim biz dönüştürmek istediğimizde başka bir şeye, güzel bir şeye dönüştü. Bizim de başımıza ne gelirse gelsin yaşam ediyor. Başımıza gelen o karanlık şeyden ders alıp onu başka bir şeye dönüştürebiliriz. İlk dersteki resimde, istediğim bazı şeyleri yapamadım. Gerçek hayatımda da istediğim bazı şeyleri yapamıyorum, yaparken istediğim gibi olmuyor. İkinci derste ilk yaptığımız resmi dönüştürdük. Bu çalışmalar sayesinde düşünmeyi öğrendim, korkularımın nedenini öğrendim, kendimi ifade etmeyi öğrendim. Bazen ağladık bazen güldük ama günün sonunda kendimle ilgili bir gerçeği keşfettim. Bu çalışmalar kendi hayatımızı yeniden düşünmemi sağladı (Papatya, dokuzuncu ders günlüğü, 7 Eylül 2016).

İlk resimde belirsizlik vardı. Ne yapacağımı ilk baştan bilmiyordum. Onun için kendi sevdiğim şeyleri yapmaya çalıştım. Farkında olmadan kendimi anlatıyorum galiba. Hat yazıları çok düzgün yazılıyor, çok kontrolcü, ben de hayatımda çok kontrollüyüm. Kendimi de beğenirim, yaptığım şeyleri de beğenirim. İki çalışmada da ortaya çıkan resmi çok beğendim. Kanser bizim hayatımızda belirsizlikler yaratıyor. Burada ilk resimde kanserdeki gibi belirsizlik vardı. İkinci resimde kontrol bizim elimizdeydi. Kanseri de aslında iyi yönde yönetebiliriz. Kanserden sonra kendimi daha çok düşünüyorum. Bu çalışmalar sayesinde kendimin daha önemli olduğunun farkına vardım (Gül, dokuzuncu ders günlüğü, 7 Eylül 2016).

Araştırmacı yazdığı günlükte bu durumu aşağıdaki sözlerle anlatmaktadır:

Katılımcılar, kendi istekleriyle kanserden söz ettiler, duygularını ifade ettiler, kanser sözünden kaçınmadılar. Katılımcıların üçü de kendi kanser süreçleri hakkında konuştular. Birbirlerini çok iyi dinlediler. Kendilerini keşfetmekten mutlu oldular. Katılımcıların hem kendilerine hem gruba güvenleri arttı. Bütün yaşadıklarını içtenlikle konuşmaktan kaçınmıyorlar (Araştırmacı, dokuzuncu ders günlüğü, 7 Eylül 2016).

Katılımcılardan elde edilen veriler analiz edildiğinde onların öz farkındalıklarında gelişmeler olduğu gözleniyor. Sanat unsurlarının çağrışımı hızlandıran ve farkındalığı

geliştiren unsurlar olmaktadır. Katılımcı günlüklerinde onların geleceğe umutla baktıklarını gösteren ifadeler rastlanmaktadır. Bununla ilgili katılımcıların söyledikleri aşağıda yer almaktadır:

Anlattığım filmde, hem sağır hem dilsiz olan kız iletişim kurmayı beceriyor, imkansız olanı gerçekleştiriyordu. Bu film beni çok etkiliyor. İçime umut veriyor. İmkansız olanı başarabilmek çok güzel bir duygu. Benim çocuğumda ..... sendromu var. Başkalarının yapmadığı şekilde onunla ilgileniyorum, Onun bir gün üniversiteye gittiği günü birlikte göreceğiz. Biz de bu filmdeki gibi bir gün imkansız denileni başaracağız (Gelincik, onuncu ders günlüğü, 28 Eylül 2016).

Anlattığım filmde kadının alzheimer olması, hayatının birden değişmesi beni etkilemişti. Ben de zaman zaman unuttuğum için, bu kadının alzheimer olması dikkatimi çekti. Her şeyi unutmak çok korkutucu. İleride alzheimer olmak istemezdim. Kendimdeki durum filmdeki duruma biraz benzediği için bu film dikkatimi çekmiş olabilir (Papatya, onuncu ders günlüğü, 28 Eylül 2016).

Frida Kahlo'nun hayatını anlattım. Frida Kahlo'nun anarşist ruhu ve hayat mücadelesi dikkatimi çekti. Kadındaki gücü temsil ettiğini düşünüyorum. Beni en çok etkileyen hayata bakışı. Çok acılar çekmesine ve kocasının sadakatsizliğine karşı hayata bakışı hiç değişmiyor. Çok güçlü bir kadın. Ben de kendi hayatımda çeşitli olumsuz durumlar yaşadım ama yine de dimdik ayakta durmayı becerebildim. Bu filmdeki gibi kadınlar bana ilham veriyor. Hayattan hiçbir zaman pes etmemeliyiz, her durumda dimdik ayakta durmalıyız (Gül, onuncu ders günlüğü, 28 Eylül 2016).

Araştırmacı, yazdığı günlükte bu durumu aşağıdaki sözlerle özetlemiştir:

Bu derste, anılarındaki filmin hatırlanması ile oluşan çağrışımlar, duygularının ifade edilmesini ve iç gözü kazandırma sürecini artırmış gibi görünüyor. Katılımcıların üçü de hatırladıkları filmin kendilerini neden etkilediğinin farkındalar. Kendi hayatları ile film arasında benzerlikler kuruyorlar ve geleceğe umutla baktıklarını bildiriyorlar. Gelincik'in kızında ...sendromu var, Papatya alzheimerden korkuyor, Gül de Frida Kahlo'nun güçlü duruşundan etkileniyor. Katılımcılar kendi hayatlarında ne varsa onunla ilgili filmleri hatırladılar, çağrışımları bu yönde oldu (Araştırmacı, onuncu ders günlüğü, 28 Eylül 2016).

Yarı yapılandırılmış görüşmede öz farkındalıkla ilgili ifadeler yer almaktadır: Papatya, “bugün yaşadığımız her şeyin, davranışlarımızın, çocukluktan gelen düşünceler olduğunu anladım” (Papatya, yarı yapılandırılmış görüşme, 2 Kasım 2016), Gül, “... Ben aslında başkalarını yargıyormuşum. Bunun farkına vardım...” (Gül, yarı yapılandırılmış görüşme, 2 Kasım 2016).

Sınır

Sınır alt temasının altında, “vericilik, hayır diyebilme, sorumluluk, kontrol etme” kodlamaları bulunmaktadır. Sanat eğitimi programı sırasında, katılımcılardan elde edilen veriler çözümlendiğinde, eğitimin ilk derslerinde katılımcılar başkalarına yardım etmekten

hoşlandıklarını, sorumluluk sahibi olduklarını, çok verici olduklarını, diğer kişilere hayır diyemediklerini ve çevrelerini kontrol ettiklerini belirten ifadeler kullanmaktadırlar. İlerleyen derslerde bu duruma ilişkin farkındalık geliştirdikleri görülmüştür. Katılımcılar, yalnızca kendilerinden sorumlu olduklarını, herkesin kendi sorumluluğunu bilmesi gerektiğini ve hayır diyebilmelerinin önemli olduğunu belirten ifadeler kullanmışlardır. Bununla ilgili katılımcıların söyledikleri aşağıda yer almaktadır:

Dernekte sorumluluk çoğu zaman benim oluyor. Her şeye sanki ben koşup duruyorum. Başkaları sorumluluk almıyor. Onlar almayınca ben alıyorum. Ben de dernek yönetimindeyim onlar da dernek yönetiminde, üstelik ben hastayım ama yine yükün çoğu benim oluyor. Bunları da onlara söyleyemiyorum. Tamam ben herkesi mutlu etmeyi seviyorum. İnsanlar mutlu oldukça bende oluyorum. Bütün işimi bırakır başkasının ihtiyacı olduğunda koşar giderim ama bütün sorumluluk benim olduğunda, başkaları sorumluluk almadığında kızıyorum (Gelincik, birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016).

Herkese yardım etmek isterken aklım kızımda kalıyordu. Ben hayatıma sınır getiremezdim. Bu çalışmalardan sonra hayatıma sınır getirince insanlar şaşırıyor. Kanseri hastalarını gözlediğimde hepsinin ortak noktası hayır diyememeleri. Eskiden hayır diyemediğim şeylere şimdi hayır diyorum. Hayatıma sınır getirebiliyorum (Gelincik, beşinci ders günlüğü, 15 Haziran 2016).

Hiç kimseye hayır diyemezdim. Ben dışarıdayken annem bir şey istese hemen onu bulup almaya çalışırdım. İşim çok olsa bile onu yapardım. Hayır diyemiyordum. Şimdi ise yavaş yavaş hayır demeye başladım ve bu bana kendimi çok iyi hissettirdi. Başkalarını üzmeğe kendim üzülüyordum. Ama şimdi kendimin daha önemli olduğunu düşünüyorum. Vermekten çok yorulmuştum artık. Şimdi yaptıklarım için zaman zaman suçluluk hissedebiliyorum ama kendime kendime suçlu değilsin. Sen daha önemlisin. İstemediğin şeyi yapmak zorunda değilsin diyorum. Yaptıklarımı kararlı bir şekilde yapıyorum. Önce ben demek önemli. Bunu öğrenirsen yaşam daha kolay (Papatya, beşinci ders günlüğü, 15 Haziran 2016).

Başkalarına yardım etmek için uğraşırdım ama beni hiç kimse takdir etmezdi eşim de hiç takdir etmezdi. Buna çok üzülürdüm. Ama bunlar benim hoşuma gidiyordu. Ben bunları yapmaktan mutluydum ama çevremden eleştiri gelmesinden çok rahatsız oluyordum. Bu çalışmalar bizim kendimizin daha önemli olduğunu başkalarının sözlerini dikkate almamız gerektiğini gösterdi. Evet ben başkasını dikkate almadan neyi doğru biliyorsam onu yapmaya çalışıyorum. Artık kendime daha çok güveniyorum (Gül, beşinci ders günlüğü, 15 Haziran 2016).

Sanat eğitimi programının ilerleyen derslerinde, programın katılımcılar üzerindeki katkıları daha belirgin olmaya başlamıştır. Katılımcılar, kendilerinde oluşan gelişim ve değişikliklerin farkında olduklarını, kendi hayatlarındaki gelişim ve dönüşümlerin

çevrelerine de yansıdığını belirtmektedirler. Bununla ilgili katılımcıların söyledikleri aşağıda yer almaktadır:

Önceden organizasyon yapılırken, herkese düşen işleri ben farkında olmadan, yönetiyordum, sanat eğitimi çalışmalarından sonra, bekliyorum, dinliyorum, kendi üzerime hemen sorumluluk almıyorum. Ben hemen sorumluluk almayınca, diğer kişiler kendi üzerine düşen işi yapmaya başlıyorlar. Önceden kendimi çok yoruyordum (Gelincik, altıncı ders günlüğü, 6 Temmuz 2016).

Ben farkında değilmişim iyilik olsun diye başkasının hayatına müdahale ediyordum, onlar adına konuşuyordum. Bunları yaparken ne kadar yoruluyordum. Artık kendimi tutuyorum, birisi konuşurken susuyorum. Onları dinliyorum (Gelincik, sekizinci ders günlüğü, 17 Ağustos 2016). Gelincik, benzer sözleri yarı yapılandırılmış görüşmede de ifade etmiştir. Gelincik, "...ben herkesin iyi olmasını istediğim için diğer kişilerin işine karışıyordum. Bunun yanlış olduğunu sanat eğitimi dersleri sırasında öğrendim. Bunu yaparken onların sınırını ihlal ettiğimin farkında değildim..." (Gelincik, yarı yapılandırılmış görüşme, 2 Kasım 2016).

Bizim burada yaptığımız çalışmaların etkisi bir ders sürüyor. Birimiz burada öğrendiklerimizi yapabilirsek diğeri de cesaretleniyor. Bu otomatik zincir olarak yaygınlaşıyor. Birbirimizden cesaret alıyoruz. Bizim buradaki değişimimiz dışarıdaki kişilere de yansıyor (Gelincik, onuncu ders günlüğü, 28 Eylül 2016).

İlk başlarda yazamam edemem derken hepimizin yazabildiğini gördük. Demek ki yazabiliyorduk. İlk sıralarda yazmaktan kaçınıyordum, benim edebiyatım iyi değil diyordum ama bakıyorum şimdi yazabiliyorum. Oğlum da bazı şeyleri ona söylüyorum, denemeden bilemezsin, önce dene diyorum (Gül, onuncu ders günlüğü, 28 Eylül 2016).

Sanat eğitimi programı süresince elde edilen katılımcı ve araştırmacı günlükleri incelendiğinde, derslerde yapılan uygulamalar, katılımcıların içinde buldukları durumu fark ederek, kendilerini tanımalarına, kendileriyle yüzleşmelerine ve hayatlarını sorgulamalarına yardım etmiştir. Sorgulamalar sonucunda öz farkındalıkları gelişmiş, öz saygıları artmış, kendi hayatlarının sorumluluğunun kendilerine ait olduğunu, en önemli kişinin kendileri olduğunu ifade etmişlerdir. Sonuç olarak sanat eğitimi programının, meme kanseri tanısı almış kadınların, kendilerine olan güvenlerini geliştirmeye yönelik katkılar sağladığı görülmektedir.

4.3.2. Sanat Eğitimi Programının, Meme Kanseri Tanısı Almış Kadınların Kendilerini İfade Etme Becerilerini Nasıl Etkilediğine İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Sanat eğitimi programı, meme kanseri tanısı almış kadınların kendilerini ifade etme becerilerini nasıl etkilemektedir?” sorusuna Tablo 4.2’de gösterilen tema ve alt temalar yoluyla yanıt bulunmuştur. Bu temalar, “kendini ifade etme” ana temasının altında “duygular” ve “simge” alt temaları şeklinde gösterilmiştir. Araştırma sırasında nitel veri setinden elde edilen veriler, bir kelime işlemci program kullanarak dijital ortama aktarılmış, bu aktarımlar üzerinden kodlamalar yapılmış ve Tablo 4.2’deki temalara ulaşılarak yorumlanmıştır.

4.3.2.1. Kendini ifade etme. Kendini ifade etme ana teması altında, sanat eğitimi programı sırasında elde edilen nitel veri setinin analiz edilmesi sonucu, “duygu” ve “simge” alt temalarına ulaşılmıştır. Alt temalar ayrı ayrı ele alınarak, veri setine kaydedilen metinlerden alıntılar yapılarak sunulmuş ve yorumlanmıştır. Bu iki temaya ilişkin kodlamalar Tablo 4.1.2’de sunulmuştur.

Tablo 4.2. *Kendini İfade Etme Temasına Ait Alt Temalar ve Kodlamalar*

Kodlar	Tema	f
Kaygı	Duygu	26
Özgürlük		14
Mutluluk		9
Huzur		6
Dışavurum	Simge	8
Oyun		5

Duygu

Duygu alt temasının altında “kaygı, özgürlük, mutluluk ve huzur” kodları bulunmaktadır. Bu kodların bazıları aynı cümle veya paragraf içinde oldukları için birlikte analiz edilmiştir.

Katılımcılar, ilk derslerde yapılan derslerde kaygılandıklarını ama daha sonra bu durumun geçtiğini ifade etmektedirler. Bu durumla ilgili Gül, “*Resim yaparken ilk önce kaygılandım, cesaretim hiç yoktu. ‘Acaba siz beğenmez misiniz? Acaba ne dersiniz? Çirkin olmuş der misiniz?’ diye düşündüm. O yüzden kararsızdım ama yaptım*” (Gül, ikinci ders günlüğü, 4 Mayıs 2016) diyerek kaygısı ifade etmiştir. Başka bir derste ise Gül, kaygısına

neden olan başka bir urumu ifade etmektedir. *“Kendimle ilgili gereğinden fazla şeyler söyler miyim acaba diye kaygılandım, çünkü kendimi anlatmayı, özelimi başkalarının duymasını istemiyorum çok fazla sevmiyorum.”* (Gül, beşinci ders günlüğü, 15 Haziran 2016). İlerleyen derslerde ise kaygısıyla başettiğini fark ederek bunu dile getirmiştir. *“Kendi hastalıklarından bahsederek başkalarını rahatsız etmek istemiyordum ama burada konuşmak bana çok iyi geliyor. Arkadaşlarım anlattığında ise onların dinlemekten rahatsızlık duymuyorum. Kaygılarım doğru değilmiş.”* (Gül, dokuzuncu ders günlüğü, 7 Eylül 2016). Papatya, dersler başladığı sıralarda grup önünde konuşurken heyecanlandığı için, ilk derslerde kaygılandığını ifade etmiştir. *“Grup önünde konuşamadığım için çok kaygılandım. Şimdi ben nasıl konuşacağım? Neler anlatacağım? Ya yine boğazım kurur da konuşamazsam? Ya söyleyeceklerimi unutursam? diye düşündüm durdum.”* (Papatya, birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016). Papatya, İlerleyen derslerde ise kaygısıyla başettiğini ifade eden söylemlerde bulunmuştur. *“.... artık konuşabiliyorum. Kaygılanmak aklıma gelmiyor.”* (Papatya, on birinci ders günlüğü, 19 Ekim 2016).

Sanat eğitimi sürecinde yalnız “katılımcılar değil, araştırmacı da çeşitli kaygılar yaşamıştır, programın ilk gününde çalışma grubunu nasıl idare edeceğiyle ilgili kaygısı olmuştur. Araştırmacı yaşadığı bu durumu *“Önceden uyardımama rağmen, katılımcılar birbirlerini pek dinlemediler, birisi konuşurken söz kesip durdular. Tekrar tekrar hatırlatmak zorunda kaldım. Arada öğüt verenler oldu. İlk çalışmada katılımcıları nasıl kontrol edeceğim diye kaygılandım biraz.”* (Araştırmacı, ilk ders günlüğü, 20 Nisan 2016) şeklinde ifade etmektedir. İlerleyen zamanlarda, grup kuralları ile kararlı olunmasının etkisi görülmüş, katılımcılar kurallara uymaya başlamış, çalışma grubunu yönetmek kolaylaşmıştır.

Katılımcılardan elde edilen veriler çözümlendiğinde “özgürlük” kodlamasının Papatya’nın söylemlerinde daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Papatya, ilk dersten itibaren özgür olamadığını, bunun sebebinin de çocukluğunda ve evliliğinde yaşadığı birçok kısıtlanma olduğunu, şimdi ise üzerinde baskı olmamasına rağmen istediği özgürlüğü yaşamadığını ifade etmektedir. Bununla ilgili Papatya’nın söyledikleri aşağıda yer almaktadır:

Özgürce uçan bir kuş olmak isterdim demiştim, bu yaşıma kadar özgürlüğümün kısıtlandığını düşünüyorum, o yüzden bu halimle kafesteki bir kuş gibiyim, bu kafesten kurtulup özgürce uçmayı ümit ediyorum, ama yapamıyorum. Çocukluğumda annem, evlendiğimizde eşim her şeye karıştırdı. Her hareketime karıştırdı. Her şeyden şüphelenirdi. Oraya baktım diye kızar, buraya baktım diye kızar, ben de ne

yapacağımı sanırdım. Ev işi yapardım hiçbir şeyi beğenmezdi, onu bir türlü memnun edemezdim (Papatya, birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016). “Bu resimde ben kendimi neden evin için de yaptım ki? Bu resim değil mi? Orada kendimi açık havada yapabiliirdim. Geçen çalışmada ‘özgür olmak istiyorum’ demiştim ama daha özgür değilim demek ki. Aslında ben boşandım ama yine de özgür olamıyorum. O kadar kısıtlanma benim içime işlemiş (Papatya, ikinci ders günlüğü, 4 Mayıs 2016).

Gelincik ise, teknik bilgiler vererek, kurallara bağlı kalarak resim veya diğer etkinlikleri yapmanın, kolundan rahatsızlık olduğu için, onu rahatsız ettiğini, bu durumdan hoşlanmadığını özgürce resimler yapıldığında çok severek etkinlik yaptığını belirtmektedir. Bu durumla ilgili Gelincik’in sözleri aşağıda yer almaktadır:

Siz kurallar vererek, teknik bilgi vererek resim yaptırmak istediniz ama benim kolum ameliyat yüzünden zorlanıyor. Detaylı şeyler yapamıyorum. O yüzden biraz canım sıkıldı. O çalışmadan hoşlanmadım. Ama daha sonradan serbest resim yaptırınca özgürce resim yapmayı sevdim. İçimden geldiği gibi resim yapmak güzeldi (Gelincik, ikinci ders günlüğü, 4 Mayıs 2016).

Son yapılan resim dersinde akrilik boyalar kullanılmıştı. Gelincik, “*Bu resmi fırça kullanmadan yaptım. Boyaya parmaklarımı dokunmayı çok sevdim. Detaylı resimler bana göre değil. İstedğim boyaları istediğim gibi kullanarak resim yapmak bana müthiş bir özgürlük duygusu verdi, beni çok rahatlattı. Boyanın başından kakmak istemedim. Saatlerce resim yapabilirim*” sözleriyle duygularını ifade etmektedir (Gelincik, on ikinci ders günlüğü 2 Kasım 2016).

Gül, “özgürlük” ifadesinin başka bir boyutuna değinmiştir. Gül “*Hiç kimse konuşurken onları yargılayan olmuyor. Bu da bana biraz cesaret verdi. Burada konuştuğça özgür bir kuş gibi hissediyorum. İstedğim yerlere uçabiliyorum. Duygularımı paylaşmak beni biraz gerse de rahatladığımı görüyorum*” (Gül, dördüncü ders günlüğü, 1 Haziran 2016) ifadelerini kullanarak, herhangi biri konuşurken onu yargılamadan dinlemenin önemini ifade etmiş olmaktadır. Katılımcı kendisinin yargılanmadığı ortamlarda özgürleştiğini hissetmekte ve kendini daha iyi ifade etmektedir.

Papatya, yedinci derste, kendisi isterse ve kararlı olursa istediklerini yapmakta özgür olduğunu, başkasını değiştiremeyeceğini, ancak kendisini değiştirebileceğini fark ettiğini belirtmektedir. Bu konuyla ilgili Papatya’nın söyledikleri aşağıda yer almaktadır:

Annemle ilişkimiz yine bozuk, bana yine karışıyor ama ben onu anlayışla karşılamaya başladım, annemi değiştiremiyorum. O ne derse desin istediğimi şeyleri yapıyorum, ben kocaman yetişkin bir kadını, istediğim kararları verebilirim. Ben kararlı olunca annem de fazla uzatamıyor. Demek ki eskiden de böyle davranmamışım, ben değişmeliymişim (Papatya, yedinci ders günlüğü, 20 Temmuz 2016).

Araştırmacının Papatya'daki değişimi ifade eden sözleri günlüğünde şu şekilde özetlenmiştir: *“Papatya kendini özgür hissettiğini ifade eden söylemlerde bulundu. Annesinin kısıtlamalarından etkilenmediğini, kendisi isterse özgürce davranabileceğini belirtti.”* (Araştırmacı, yedinci ders günlüğü, 20 Temmuz 2016).

Sanat eğitimi programında yapılan dersler için zaman zaman olumlu ifadeler kullanılırken zaman zaman olumsuz ifadeler de kullanılmıştır. Katılımcılardan Gelincik, bu durumu *“Belirsizliklerden hoşlanmıyorum, bu derste müzik aletleriyle yapılan çalışmada belirsizlik vardı, sözsüz iletişim zordu, o yüzden hoşlanmadım”* (Üçüncü ders günlüğü, 18 Mayıs 2019) sözleriyle ifade ederken, Papatya, *“Bugünkü çalışma sanki eğlenmek için yapılmış gibi oldu. Daha önceki çalışmalar gibi his dünyamıza inilmedi. Bu dersin faydasını kavrayamadım. Gereksiz bir çalışma gibi geldi”* (Üçüncü ders günlüğü, 18 Mayıs 2019) sözleriyle dersler hakkında olumsuz duygularını da ifade edebilmiş oldular. Gül ise bu ders için *“...çok eğlendim, çok beğendim, bir daha bu şekilde çalışmalar yapsak...”* (Üçüncü ders günlüğü, 18 Mayıs 2019) sözlerini kullanarak, aynı olaya her katılımcının ayrı bir yaklaşım sergilediğini göstermektedir. Katılımcılar, karşısındaki kişileri suçlamadan yalnız kendi duygularını ifade ettiklerinde, araştırmacı ve diğer katılımcılar tarafından ona tepki gösterilmemesi, onlar için rahatlatıcı bir unsur olmuştur. Bir sonraki hafta yapılan paylaşımda Papatya, *“ders sonrasında bizim söylediğimiz olumsuz sözlere tepki göstermediniz. Onun için ben bu hafta daha severek geldim”* (Dördüncü ders günlüğü, 1 Haziran 2019) diyerek, onların duygularını ifade etmelerine zemin hazırlamanın, cesareti artıran bir unsur olduğunu göstermektedir.

Sanat eğitimi programında yapılan dersler, katılımcıların olumsuz duygulardan sıyrılıp, olumlu duygular yaşamalarına yardım etmiştir. Gelincik ders sırasında içinde bulunduğu durumu *“Bugün içimizdeki karamsarlıktan, moralsizlik ve belirsizlikten bir an olsun sıyrılıp, kendimi ayrı bir dünyada gibi hissettim. Sorunlar kapının dışında kaldı...anı yaşamak mutlu etti beni”* (Gelincik, sekizinci ders sözel paylaşım, 17 Ağustos 2016) sözleriyle ifade ederken; Papatya, *“... arkadaşlarla uyum içinde olmak çok güzeldi, çok mutlu oldum”* (Papatya, sekizinci ders, söze paylaşım, 17 Ağustos 2016) sözlerini eklemiş, Gül ise *“... çok eğlendik ve çok güldük. Sonuç olarak beni mutlu etti ... her bir dersin bende bıraktığı keyif farklı. Her şekilde mutlu ve eğlenceli oluyor. Buraya gelirken canımız sıkılmış bile olsa buradan ayrılırken mutlu bir şekilde ayrılıyor”* (Gül, sekizinci ders sözel paylaşım, 17 Ağustos 2017) sözlerini ekleyerek, Gelincik ve Papatya ile aynı fikirde olduğunu belirtmiştir.

Derslerde yapılan etkinlik sonrası, katılımcıların duygu ve düşüncelerini, paylaşımlarının, onlarda huzur duygusunun oluşmasına yardım ettiği görülmektedir. Bu durum için Gül, “*son zamanlarda beni çok rahatsız eden olayları açığa vurmam, bana çok iyi geldi, anlattıktan sonra huzur hissettim*” (Beşinci ders günlüğü, 15 Haziran 2016) ifadesini kullanırken; Gelincik, “*... hastalık öncesi ve sonrası dönemimi paylaşmam, bu dönemde yaşadığım olumsuzlukları anlattım. Anlattıktan sonra kendimi çok iyi hissediyorum, içim dinginlik ve huzurla doluyor*” (Yedinci ders günlüğü, 20 Temmuz 2016) ifadesini kullanıyor; Papatya ise, *bu dersler ruhuma o kadar iyi geldi ki artık daha huzurluyum,*” (Yarı yapılandırılmış görüşme, 2 Kasım 2016) diyerek sanat eğitimi programının onlarda huzur duygusunun oluşmasına yardım ettiğini gösteriyorlar.

Sanat eğitimi programı süresince elde edilen nitel veriler çözümlendiğinde, derslerde yapılan etkinliklerin ve sonrasında yapılan sözel veya yazılı paylaşımların, katılımcıların duygularını ifade etmelerini kolaylaştıran bir işlevi olduğu görülmektedir. Duygularını çeşitli yollarla ifade eden katılımcılar, ilk derslerde kaygılı bir durum yaşadıklarını ifade ederken, ilerleyen derslerde mutluluk ve huzur duygusu yaşadıklarını ifade etmektedirler.

Simge

Sanat eğitimi programı sırasında yapılan etkinlikler, katılımcıların iç dünyalarını çeşitli sanat unsurlarını kullanarak dışa yansıtmalarına yardım etmiştir. Sanat unsurları onlar için simgesel bir unsur olmuş, sanat unsurları aracılığıyla duygu ve düşüncelerini daha rahat ifade etmişlerdir. Bu konuyla ilgili katılımcıların söyledikleri aşağıda yer almaktadır:

Her uygulamada oyun oynar gibi başlıyoruz. Yalnızca eğlendiğimizi zannediyoruz ama, bir bakıyorum sonunda kendimle ilgili, duygularıyla ilgili, kendi hastalık sürecimle ilgili ne kadar çok şey anlatmışım. Aslında hastalığımla ilgili konuşmak beni rahatsız ediyordu ama bir baktım bu dersler sırasında kendiliğimden anlatıyorum (Gelincik, dokuzuncu ders sözel paylaşım, 7 Eylül 2016).

Bu konuyla ilgili Papatya, “*Oyun oynar gibi başladığım resim çalışmalarını bende birçok şeyi hatırlattı. Buna çok şaşırıyorum*” (Dokuzuncu ders sözel paylaşım, 7 Eylül 2016), ifadesini kullanırken, Gül de “*Neden bilmiyorum, oyun oynar gibi başlıyorum, sonunda kendimle ilgili bir sürü şey ortaya çıkıyor. Farkında olmadan kendimi*

anlatıyorum” (Dokuzuncu ders sözel paylaşım, 7 Eylül 2016) ifadesini kullanarak diğer katılımcıları doğrulamaktadır.

Katılımcılar son dersten sonra da sanat eğitimi sırasında oyun oynarken duyulan hazzın benzerini yaşadıklarını söylemeye devam etmektedirler. Gelincik, “*oyun oynar gibi hayatımızı keşfediyoruz, dersin sonunda ortaya çıkanlar insanı şaşırtıyor. Hayat da oyun değil mi zaten. Oyun oynar gibi olunca bilinçaltı ortaya çıkıyor*” (On ikinci ders günlüğü, 2 Kasım 2016) sözlerini kullanırken, Papatya, “*her seferinde oyun oynar gibi deyip kendimizi bulduk. Sanki oyun oynamaya gelir gibiyiz*” (On ikinci ders günlüğü, 2 Kasım 2016) ifadesi kullanmaktadır.

Sanat eğitimi programındaki etkinlikler ve sonrasındaki paylaşımlardan, katılımcıların duygularının, düşüncelerinin, semboller yoluyla dışavurumunda artışlar olduğu görülmektedir. Winnicott’un (2007) ifade ettiği gibi sanat unsurları, katılımcı ve diğer kişiler arasında üçüncü bir alan oluşturarak, katılımcının iç dünyasının görülmesini sağlamıştır. Sonuç olarak, sanat eğitimi programının, meme kanseri tanısı almış kadınların kendilerini ifade etme becerilerine yönelik katkılar sağladığı görülmektedir.

4.3.3. Sanat Eğitimi Programının, Meme Kanseri Tanısı Almış Olan Kadınların Toplumsallaşmalarını Nasıl Etkilediğine İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “sanat eğitimi programının, meme kanseri tanısı almış olan kadınların toplumsallaşmalarını nasıl etkilemektedir?” sorusuna Tablo 4.1.3’te gösterilen tema ve alt temalar yoluyla yanıt üretilmiştir. Bu temalar “İletişim” ve “Toplumun bir üyesi olma” alt temaları şeklinde gösterilmiştir. Araştırma sırasında nitel veri setinden elde edilen veriler, bilgisayardaki bir kelime işlemci programı kullanarak dijital ortama aktarılmış, bu aktarımlar üzerinden kodlamalar yapılmış ve Tablo 4.1’de gösterilen temalara ulaşılarak yorumlanmıştır.

Tablo 4.3. *Toplumsallaşma Temasına Ait Alt Temalar ve Kodlamalar*

Kodlar	Tema	f
Konuşma	İletişim	35
Dinleme		16
Anlama		9
Anlaşılma		11
Diğer Katılımcıları Tanıma	Toplumun Bir Üyesi Olma	7
Grubun Bir Üyesi Olma		6

4.3.3.1. Toplumsallaşma. Toplumsallaşma temasına ait alt temalardan birisi olan iletişim alt temasının altında “Konuşma, dinleme, anlama ve anlaşılma” kodlamaları bulunmaktadır. Sanat eğitimi programının yapılan ilk dersi sırasında katılımcılar arasında iletişim problemlerinin olduğu gözlenmiştir. Bu iletişim problemleri, katılımcıların birbirlerini dinlememeleri, bunun sonucunda birbirlerini anlamamaları, dolayısıyla konuşan kişinin kendisini anlaşılmamış hissetmesi, bazı kişilerin konuşmada çekinik kalırken, bazı kişilerin daha fazla konuşmaları olarak gösterilebilir. Bu problemler çoğu zaman iç içe geçmiş olduğu için birlikte ele alınarak sunulmuştur. Konuşma ve dinleme ile ilgili problemler görülmekte iken ilerleyen derslerde katılımcıların konuşmalarında ve dinlemelerinde gelişmeler olduğu görülmüştür. Bu konuyla ilgili katılımcıların söyledikleri aşağıda yer almaktadır:

“... Demek ki iyi dinlememişim. ... Ben dinlemeye çalıştım ama dinleyemedim, her kafadan bir ses çıkıyordu. ... Ben dinlemeye çalıştım ama yerimden çok kalkmam gerekti.” (Gelincik, birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016)

“... Yönergeyi yanlış anlamışım, dinlememişim demek ki... Galiba birbirimizi dinlemiyoruz.... (Papatya, birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016)

Her kafadan bir ses çıkıyor. Grubumuzdaki dinleme becerileri pek iyi değil...” (Gül, birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016)

Araştırmacı yazdığı günlükte bu konuyu, “herkes aynı anda konuşmaya çalışıyor, birbirlerini dinlemiyorlar, katılımcıların dinleme becerilerinde sorun olduğu gözleniyor.” (Araştırmacı, birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016) ifadelerini kullanarak dile getirmektedir.

İkinci dersten itibaren katılımcıların dinleme becerilerinde gelişmeler olduğu gözlenmektedir. Bu konuyla ilgili Papatya, “... arkadaşların beni dinlemeleri hoşuma gitti, zaman zaman sözümü kesenler olsa da araştırmacı uyarınca konuşmalar azaldı.” (İkinci ders günlüğü, 4 Mayıs 2016) ifadesini kullanırken, Gelincik, “Birbirimizi dinlemeye başladık. Dinleyince, sözümüz kesilmeyince daha güzel oluyor” (Dördüncü ders günlüğü, 1 Haziran 2016) ifadesini kullanmaktadır. Araştırmacı yazdığı günlükte “İlk haftaya göre söz kesme durumları dikkati çekecek ölçüde azaldı. Böyle durumlar olduğunda katılımcıları yine uyardım” (İkinci ders günlüğü, 4 Mayıs 2016) ifadesini kullanarak gözleminin katılımcılarla aynı doğrultuda olduğunu göstermektedir.

İlerleyen derslerde, katılımcılar dinlemenin kendilerine olan faydasını görmeye başladıklarını ifade etmektedirler. Bu konuyla ilgili Gelincik, “... yorum yapmadan, eleştirmeden dinlemek (dinleyebilmek) ne kadar önemliymiş ve ısrarla bunu başarmaya çalışmak ne kadar zormuş. Dinleyince birbirimizi daha iyi anlıyoruz.” (Gelincik, beşinci ders günlüğü, 15 Haziran 2016) İfadelerini kullanırken, son derste “*hasta olmayan kişiler, hastalığımızı duyduklarında acıyarak bakıyorlar bize, ya da ne var bunda grip gibi düşün, grip gibi bu da geçecek diyorlar, anlamıyorlar bizi, bunları söylediklerinde teselli olmak yerine daha fazla üzülmüyoruz, ama buradaki derslerde resimlerimizi ve duygularımızı anlatırken arkadaşların düzgün dinlemeleri, bizim duygularımızı anlamaları çok güzeldi. Kendimizi anlaşılmuş hissettik*” (Gelincik, on ikinci ders günlüğü, 2 Kasım 2016) ifadelerini kullanarak anlama ve anlaşılmanın faydalarına değinmektedir. Papatya, “*eskiden daha fazla dinler, çok az konuşurdum. Şimdi burada arkadaşlar beni eleştirmeden dinledikçe kendimi anlaşılmuş hissediyorum*” (Papatya, beşinci ders günlüğü, 15 Haziran 2016), “*İnsanlar beni anlamayacağı için ben de hastalığım hakkında konuşmuyordum ama burada konuşmak bana da çok iyi geldi. Hepimizin derdi içinde saklı. İçimde ne kadar çok şey biriktirmişim. Burada konuşmak bana çok iyi geldi. Anlaşıldığımı hissettim*” (Papatya, on ikinci ders günlüğü, 2 Kasım 2016) ifadesini kullanmakta; Gül ise, “... *arkadaşım da beni çok iyi dinledi. ... Hiç konuşmadan dinlemek her zaman yaptığım şey olduğu için güzel bir duygu. Birisi beni dinlediğinde, saygı duyduğumu ve duyulduğumu hissediyorum. Onlar benim gözümün içine bakarak dinlediğinde daha rahat konuşuyorum*” (On birinci ders günlüğü, 19 Ekim 2016), ifadelerini kullanarak dinlemenin faydalarının başka bir boyutuna dikkat çekmektedir.

Katılımcılar, dinleme becerilerini yalnız sanat eğitimi derslerinde değil normal hayatlarında da kullanmaya başlayınca, bu becerinin kendi hayatlarındaki kazanımlarını da ifade etmeye başlamaktadırlar. Papatya, “*bu çalışmalardan sonra kızım ile iletişimim daha iyi oldu. O bana bir şey anlattığında bir şey söylediğimde, onu dinlemeden öğüt verdiğimde anlatmayı kesiyordu. Ama şu sıralar onu dinlerken eleştirmeden dinlemeye çalışıyorum. Artık bana daha çok şey anlatıyor.*” (Papatya, altıncı ders günlüğü, 6 Temmuz 2016) ifadesini kullanmaktadır.

Gelincik, “*Bu çalışmalardan sonra annemle ilişkilerimiz de değişti. Annemle bir araya geldiğimiz zaman geriliyordum, onun konuşmaları canımı sıkıyordu ve konuşmasına izin vermiyordum. Şimdi onu dinlemeye, anlamaya çalışıyorum. O da rahat oluyor. Geçen gün içindekileri anlattı, bana içini boşalttı. O da rahatladı ben de rahatladım. Annemin bu duygularını bilmiyordum. Abimlere burada*

yaptıklarımızı anlatıyorum, dinlemenin önemini anlatıyorum. O da çocuklarını daha iyi dinlemeye çalışıyor. Yani burada öğrendiklerimiz burada kalmıyor...buradaki öğrendiklerimiz eşim ve çocuğuma da yansıdı. Çocuğum ...sendrolmu olduğu için kendini tam ifade edemiyor, eşim ve ben onun sözlerini tamamlamaya çalışarak, öyle mi böyle mi diye anlamaya çalışıyorduk. Burada öğrendiklerimizden sonra sakin davranıyoruz, onu dinliyoruz, çocuğum kendini rahatça ifade ediyor. Böylelikle öfkeleri, hırçınlıkları olmuyor, anlaşılmış olmaktan mutlu” (Gelincik, sekizinci ders günlüğü, 17 Ağustos 2016) ifadesini kullanarak derslerdeki kazanımların normal hayatlarına yansıdığını ifade etmektedirler.

Gül, “...dernekte başka sunumlar da oluyor. Orada sanat eğitimine katılan arkadaşlar hemen belli oluyor. Katılmayanlar, dinlemiyorlar, söz kesip duruyorlar, kendi aralarında konuşuyorlar ama sanat eğitimine katılan arkadaşlar olarak biz çok iyi dinliyoruz” (Araştırmacı günlüğü, on ikinci hafta, 2 Kasım 2016) diyerek dinleme becerilerinin ders dışındaki süreçlere de yansıdığı ifade etmektedir.

Sanat eğitimi programı uygulamaları sırasında ve sonrasında yapılan paylaşımlarda katılımcıların rahatça konuşmaları ve birbirlerini eleştirmeden, yargılamadan dinlemeleri onlarda dinleme becerilerinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Bunun sonucunda katılımcılar kendilerini anlaşılmış hissetmektedirler. Sanat eğitimi sırasında oluşan kazanımlar yalnız katılımcılarla kalmamış onların dersler dışındaki hayatlarında da devam ederek diğer aile bireylerini de etkilemiştir. Sonuç olarak, sanat eğitimi programı, meme kanseri tanısı almış kadınların hayatına iletişim becerileri boyutu ile katkı sağlamıştır.

Toplumun Bir Üyesi Olma

Toplumun bir üyesi olma alt teması altında “diğer kişileri tanıma ve grubun bir üyesi olma” kodlamaları bulunmaktadır. Bu kodlamalar bazen ayrı bazen aynı cümlenin içinde kullanıldığı için birlikte ele alınarak sunulmuştur. Sanat eğitimi programının ilk derslerinde katılımcılar birbirlerini yüzeysel olarak tanıdıklarını ve aralarında samimiyet ve bağlılık oluşmadığını belirtmektedirler.

Katılımcılardan Gelincik, bu konuyla ilgili “... Arkadaşlar burada her şeylerini anlatmıyorlar, özelde görüştüğümde anlattıkları çok şey var ama burada anlatmıyorlar...” (Gelincik, birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016) ifadesini kullanırken; Papatya, “... Bu

derneğe geliyoruz ama gelenlerle aramızda pek samimiyet yok, resmiyiz... “ (Papatya, birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016) ifadesini kullanmış; Gül ise, “... Birbirimizi çok fazla tanımıyoruz. Çok tanımadığım kişilerin yanında kendimle ilgili özel durumlarımı paylaşmam, burada da paylaşmadım. Ama arkadaşlar kendileriyle ilgili şeyler anlatınca onları biraz daha tanımış oldum” (Gül, birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016) ifadesini kullanmıştır.

Araştırmacı bu durumla ilgili, “... katılımcılar genel olarak, duygularına değinmediler, İç dünyalarını açmadılar, katılımcılar birbirlerine karşı mesafeli bir duruş sergilediler” (Araştırmacı, birinci ders günlüğü, 20 Nisan 2016) ifadesini kullanarak, katılımcılarla aynı doğrultuda olan gözlemini paylaşmıştır.

İlerleyen derslerde katılımcıların birbirlerini tanımaları, aralarındaki bağları kuvvetlendirmiştir. Bu konuyla ilgili Gelincik, “... Biz uzun zamandır arkadaşlarla tanışıyoruz ama burada yaptığımız sanat eğitimi çalışmaları bizi birbirimize daha çok bağladı. Veee güzel bir aile olduk.” (Gelincik, dördüncü ders günlüğü, 1 Haziran 2016) ifadesini kullanırken; Gül ise “Beni huzursuz eden olayları başkalarının yanında söyleyemiyordum. Bu dersler sayesinde söylemiş oldum...” (Gül, beşinci ders günlüğü, 15 Haziran 2016) ifadesini kullanmış, Papatya, “... Gruptaki arkadaşları tanıdıkça, onlara karşı güvenim arttı...” (Papatya, yedinci ders günlüğü, 20 Temmuz 2016) ifadesini kullanmıştır.

Katılımcılar, sanat eğitimi programının son dersinde, birbirlerini iç dünyaları ile birlikte daha çok tanıdıklarını, aralarındaki bağların güçlendiğini, kendilerini o grubun bir üyesi olarak düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu konuyla ilgili katılımcıların söyledikleri aşağıda yer almaktadır:

Biz derneğe geldiğimiz ilk sıralarda bir araya geliyor konuşuyorduk ama birbirimizin iç dünyalarını bilmiyor, onları yüzeysel tanıyorduk. Hastalığımız hakkında hiç konuşmuyor, onu yok sayıyorduk. Şimdi yaptığımız dersler sayesinde herkesin içinde neler varmış onları duyduk, onları tanıdık. Birbirimizle daha samimi olduk. (Gelincik, on ikinci ders günlüğü, 2 Kasım 2016)

Bunlar aile içindeki konular olduğu için başkalarının yanında konuşmaya çekiniyordum. Burada içimi boşalttım...Herkesin yanında anlatamayacağım sorunları burada anlatmaya başladım. Arkadaşlar ailemden biri gibi oldular. (Papatya, on ikinci ders günlüğü, 2 Kasım 2016)

Sanat eğitimi programı, meme kanseri tanısı almış kadınların birbirlerini tanımalarına ve yakınlaşmalarına araç olmuş, katılımcıların kendi aralarında güven duygusunun oluşmasına yardım etmiştir. Böylelikle, katılımcılar kendilerini o grubun bir üyesi olarak görmektedirler.

Sonuç olarak, katılımcıların yaptıkları sanatsal çalışmalar konu, renk, biçim ve görsel imgeler açısından incelendiğinde analiz edildiğinde, bu eserlerde katılımcıların duygu ve düşüncelerinin izleri görülmektedir. Araştırma sürecinde elde edilen yazılı verilerin çözümlenmesi sonucunda meme kanseri almış kadınların kendilerine güven, kendilerini ifade etme becerileri ve toplumsallaşmalarına ilişkin göstergeler ortaya çıkmıştır. Sanat eğitimi programındaki sanatsal uygulamalar, meme kanseri tanısı almış kadınların duygu ve düşüncelerini dışa vurmalarına yardımcı olmuştur. Bu uygulamaların katılımcıların hayatında yer alan kendilerine güven, kendilerini ifade etme ve toplumsallaşmalarını geliştirmeye yönelik katkılar sağladığı görülmüştür.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, verilerin çözümlenmesi ile elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan araştırmanın sonuçları ile alanyazında yapılmış olan çalışmaların ilişkilendirildiği tartışma ve araştırma sonuçlarına dayalı bazı önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma ve Sonuçlar

Meme kanseri tanısı almış kadınlara uygulanan sanat eğitimi programındaki sanatsal uygulamaların sonuçlarının araştırıldığı bu çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda araştırmanın sonuçları sunulmuştur.

Bu kapsamda alt problemler dikkate alınarak meme kanseri tanısı almış kadınlara yönelik önerilen sanatsal uygulamaların sonuçları üç maddede incelenmiştir.

Araştırmanın birinci alt problemi olan “uygulanan sanat eğitimi programının ders sürecinde araştırmacı tarafından önerilen konular nasıl işlenmiştir?” sorusuna yanıt olarak elde edilen bulgulara göre meme kanseri tanısı almış kadınlarla yapılan sanatsal uygulamalar sırasında araştırmacının disiplinler arası sanatsal uygulamalar yapması katılımcılar ile arasındaki iletişimi kolaylaştıran bir unsur olmuştur. Kanser hastaları lenfleriyle ilgili sorunlar yaşadıkları için kollarını kullanmakta zorluk çekmektedirler, o yüzden onlarla yapılan sanatsal uygulamalarda yaratıcılığa önem veren, sanatsal uygulamalar yapılması katılımcıların derse ilgi ile katılmalarını sağlamıştır.

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “katılımcıların ve sanatsal uygulamaların özellikleri nelerdir?” sorusuna yanıt olarak elde edilen bulgulara göre katılımcıların yaptıkları sanatsal uygulamaların sonucunda ortaya çıkan eserlerde, katılımcıların duygu ve düşüncelerinin izleri görülmektedir. Katılımcıların yaptıkları sanatsal uygulamalar onların içe bastırdıkları duyguları ve düşünceleri sanat unsurları ifade etmelerine yardımcı olmuş, bunun sonucunda çağrışımlar oluşmuştur. Katılımcılar, uygun ortam olduğunda çağrışımlarını ifade etmelerine yardım etmişler ve bu yolla farkındalıkları gelişmiştir.

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “sanatsal uygulamalara ilişkin katılımcı görüşleri nelerdir?” başlığı altında oluşturulan üç maddenin sonuçları sırasıyla sunulmuştur. “Sanat eğitimi programının meme kanseri tanısı almış kadınların kendilerine olan güveni

nasıl etkilediğine ilişkin ortaya çıkan göstergeler nelerdir? sorusuna yanıt aramak amacıyla, veriler çözümlenmiş ve bu çözümlene sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda “özgüven ve sınır” ana temaları elde edilmiştir. Bu ana temalar içinde “kendine güven” bileşenlerine işaret eden bulgular “kendine güven” göstergeleri olarak ele alınmıştır.

Sanat eğitimi programının ilk derslerinde katılımcıların “konuşma” ile ilgili problemler yaşamakta olduğu görülmekte iken ilerleyen derslerde bu durumda olumlu gelişmeler görülmüştür. Katılımcılar grup içinde daha rahat konuşmuşlar, diğer katılımcıların konuşmaları sırasında onların sözlerini kesmemişlerdir. Grup içinde konuşma becerisinin artmasında, konuşan kişiyi dinlerken yıkıcı eleştiriler yapmamanın konuşan kişiyi rahatlattığı ve onu cesaretlendirdiği görülmektedir. Venable (2005) yaptığı araştırmada bu konuyla ilişkili olarak, grup olarak uygulanan, görsel sanatlar tedavi teknikleriyle, içinde buldukları toplumla iletişim problemi olan kişilerin kendi toplumları ile kaynaşmalarının ve bütünleşmelerinin sağlandığını ifade etmektedir.

Grupla yapılan sanat eğitimi programı sırasında, grup kurallarının önceden belirlenmiş olmasının hem araştırmacı hem katılımcılar tarafından rahatlatıcı bir unsur olduğu görülmektedir. Bu kurallar araştırmacının ortamı kontrol etmesini sağlamanın yanında katılımcıların da daha rahat konuşmasına yardımcı olmuştur. Yalom’a (2002) göre ideal grup kuralları, maximum etkinlikte çalışmalarını sürdüren tedavi edici etmenlere sahip normlara sahip olmalıdır. Normlar grup lideri ve grup üyeleri tarafından belirlenmelidir. Normların, çalışmaların başlangıcında belirlenmiş olması grup liderine ve grubun işleyişine güven duyulmasına yardımcı olmaktadır.

Sanat eğitimi programının ilk derslerinde katılımcılar kendi özelliklerin farkında olmadıklarını, kendilerini tanıdıklarını zannetmelerine rağmen, sanat eğitimi sırasında kendilerini tanımadıklarını fark ettiklerini, bu dersin kendileriyle yüzleşmelerine yardım ettiğini belirtmişlerdir. Derslerde yapılan etkinlikler ve sözel paylaşımlar onların kendilerini keşif sürecini hızlandırmıştır. Sanat eğitimi programının, katılımcıların kendileriyle ilgili farkındalık yaşamaya katkıda bulunduğu görülmüştür. Katılımcıların öz farkındalık yaşamaları, dersler sırasındaki kazanımlarını ders dışındaki hayatlarında da kullanmalarına yardım etmiştir.

Açıkgöz’ün (2002) ifade ettiği gibi aktif sınıflarda öğretmen sürekli kendisi konuşup dersi anlatan değil, öğrencilerin katılımını sağlayan, onlara konuşmaları ve sorgulamaları için fırsat tanıyan öğretmendir. Meme kanseri tanısı almış kadınlarla yapılan sanat eğitimi

programını sırasında yıkıcı eleştiriler yapılmayan bir ortamın olması, katılımcıların rahat konuşmalarına yardım etmiş, sanat unsurlarının metafor olarak kullanılması ise onların düşünmelerini ve sorgulamalarını sağlayarak, katılımcıların öz farkındalıklarına ve öz saygılarına katkıda bulunmuştur. Piccirillo'ya (1999) göre sanatla uğraşmak, kişinin belirli bir süre yaratıcı etkinlikte bulunması, onun normallığı ve kişisel gücünü ortaya koymasını sağlamakta, bunun sonucunda öz saygıda, kendisine olan güvende artışı sağlayarak uygun başa çıkma biçimleri geliştirmesine yardımcı etmektedir.

Meme kanseri tanısı almış olan kadınlarla yapılan sanat eğitimi programı, katılımcıların içinde buldukları durumu fark ederek, kendilerini tanımalarına, kendileriyle yüzleşmelerine ve hayatlarını sorgulamalarına yardım etmiş, sorgulamalar sonucunda katılımcıların öz farkındalıkları ve öz saygıları gelişmiş, kendi hayatlarının sorumluluğunun kendilerine ait olduğunu, en önemli kişinin kendileri olduğunu bilincine vararak hareket etmeye başlamışlar, grup içinde rahat konuşmuşlar, başkalarına hayır diyerek hayatlarına sınır getirebilmişlerdir. Sonuç olarak, uygulanan sanat eğitimi programı, meme kanseri tanısı almış kadınların hayatlarının “kendine güven” temasıyla ilişkilendirilen alanına katkıda bulunmuştur. Wexler (2002) ve Henley'e (1979) göre ise görsel sanatlar, bireyin kendini keşfetmesine ve öz farkındalık kazanmasına yardım eder, kişinin kendine yönelik algısını geliştirir ve tedaviye dayalı ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olur. Garland, Carlson, Cook, Lansdell ve Speca (2007) grubunun yaptıkları farkındalık temelli araştırmada ise, sanat kullanımının, katılımcıların farkındalıklarında, kaygı ve öfke kontrollerinde artışlar sağladığı belirtilmiştir. Thyme, K. E., Sundin, E. C., Wiberg, B. Oster, I, Astrom, S. & Lindh, J. (2009), ise, sanat terapisi seanslarına katılımlar sonucunda katılımcılardaki farkındalıkların, duygu durumundaki iyileşmelerin ve başa çıkma becerilerinde artışların, katılımcıların hayatlarının diğer alanlarında da iyileşmeler sağladığını belirtmektedirler. Monti, D.A., Peterson, C., Shakin-Kunkel, E., Hauck, W. W., Pequignot, E., Rhodes, L. & Brainard, G. C. (2006) grubunun yaptıkları araştırmaya göre, 111 kadınla yapılan psikososyal grup müdahalesinde sanatın kullanımı sonucu, katılımcıların öz saygılarında, öz farkındalıklarında, sosyal iletişimlerinde ve yaşam kalitelerinde artışlar olduğu gösterilmiştir.

Araştırmanın üçüncü alt probleminin altında yer alan “sanat eğitimi programının meme kanseri tanısı almış kadınların kendilerini ifade etme becerilerini nasıl etkilediğine ilişkin ortaya çıkan göstergeler nelerdir? sorusuna yanıt aramak amacıyla, veriler çözümlendiğinde “duygular ve dışavurum” ana temaları elde edilmiştir. Bu temalar içinde “kendini ifade etme” bileşenlerine ait bulgular “kendini ifade etme” göstergeleri olarak ele alınmıştır.

Sanat eğitimi programının ilk derslerinde katılımcıların, kaygılandıkları ama daha sonra ilerleyen derslerde bu durumun geçtiği, kaygının yerini mutluluk ve huzur duygunun aldığı görülmektedir. Grup kurallarının ve araştırmacının kurallar konusunda kararlı olmasının, kaygının geçmesinde etkisinin olduğu düşünülmektedir. Katılımcıların duygu ve düşüncelerini paylaşmaları sırasında diğer katılımcılar tarafından eleştirilmemeleri, kendilerine ve gruba karşı güvenlerini artırmış, dolayısıyla bu durum kaygının azalmasına yardımcı olmuştur. Yalom (2002), grup kurallarının belirli olmasının ve bunları uygulamadaki kararlılığın güven ortamının yaratılmasında etkili olduğunu söylemektedir. Piccirillo’ya (1999) göre sanatla uğraşmak, kişinin belirli bir süre yaratıcı etkinlikte bulunması, onun normalliği ve kişisel gücünü ortaya koymasını sağlayarak, uygun başa çıkma biçimleri geliştirmesine yardım etmektedir. Böylelikle, kaygı, öfke ve depresyonda azalma, hayattan alınan doyumda ve mutlulukta artış görülmektedir.

Katılımcılar özgürlüğü istemelerine ve özgür olmalarını engelleyen bir durum olmadığını bilmelerine rağmen bu durumu yaşayamadıklarını söylemekte iken, ilerleyen derslerde ise kendileri isterlerse özgür olabileceklerinin farkına vardıklarını ifade etmektedirler. Bu durum, katılımcıların özgür olmak için sorumluluğun kendilerinde olduğunun bilincinde olduklarını göstermektedir. Bonnie, G., Bromberg, E., Vandenboenkamp, J., Walka, P., Kornblith, A.B., Luzzatto, P.’ye (2001) göre sanatla yapılan çalışmalarda, hastaneye gelmeden önce aile ilişkilerinde zorluk yaşayanlar geçmişte yaşadıkları olumsuz durumları paylaştıkça, stresli bir duygusal durumdan huzurlu ve dingin bir duruma geçebilmekte, çocukken kullandıkları dayanma gücünü yeniden keşfedebilmektedirler. Kapitan’a (2009) göre kişinin şartları nasıl olursa olsun yaptıkları aracılığı ile özgür olabildiğini görmesi ve bu durumu yaşaması içinde bir umudun yeşermesine yardımcı olacaktır.

Sanat eğitimi programının ilk derslerinde, katılımcıların başkalarına yardım etmekten hoşlandıklarını, çok verici olduklarını, diğer kişilere hayır diyemediklerini ve çevrelerini kontrol ettiklerini belirten ifadeler kullandıkları görülmektedir. İlerleyen

derslerde bu durumda azalma görülmüş, yalnızca kendilerinden sorumlu olduklarını, sorumlukların bir sınırı olduğunu, herkesin kendi sorumluluğunu bilmesi gerektiğini ve hayır diyebilmelerinin önemli olduğunu belirten ifadeler kullanmışlardır. Katılımcıların, kendilerinde oluşan gelişim ve değişikliklerin farkında oldukları; onların hayatlarındaki gelişim ve dönüşümlerini çevrelerine de yansıttıkları görülmektedir.

Dersler sırasında yapılan etkinlikler, katılımcıların iç dünyalarını çeşitli sanat unsurlarını kullanarak dışa yansıtmalarına yardım etmiştir. Sanat unsurları onlar için simgesel bir unsur olmuş, sanat unsurları aracılığıyla duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde ifade edilmişlerdir. Simgeler yoluyla katılımcıların duygu ve düşüncelerini dışavurumlarında artışlar olduğu görülmüştür. Winnicott'un (2007) ifade ettiği gibi sanat unsurları, katılımcı ve diğer kişiler arasında üçüncü bir alan oluşturarak, katılımcının iç dünyasının görülmesini sağlamıştır. Eracar (2013), doğumdan itibaren yaşanan olumsuz duyguların içe atıldığını, içe atılan duyguların üs üste biriktiğini, biriken bu verilerin zamanla çeşitli ruhsal rahatsızlıklara yol açtığını belirtmektedir. İçe atılan bu yaşantıların sanat yoluyla ifade edilmesinin iyileştirici, dönüştürücü ve yaratıcılığı artıran özellikler taşıdığını belirterek, katılımcıların simgeler yoluyla dışavurumlarının onların gelişim ve dönüşümlerine yardımcı olacağını gösterdiğini söylemektedir. Eracar'ın (2013) da söylediği gibi dersler sırasında yapılan uygulamalar, meme kanseri tanısı almış kadınların hayatında tanımlamalar ve değişiklikler yapmasına yardım etmiş, katılımcıların duygularını dışavurması, onların gelecek için planlar yapmasına olanak sağlamıştır. Katılımcıların derslerin sonunda geleceğe umutla baktıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Malchiodi'ye (2003) göre ise sanatla yapılan dışavurumun kanserli hastalarda faydalı olduğu görülmektedir. Katılımcıların duygu ve düşüncelerini kelimelerle anlatmaktan daha çok sanat gibi söz dışı araçlarla ifade edebilmeleri dışavurumu kolaylaştıran bir unsur olmuştur. Bu araştırmada katılımcıların dışavurumunda sanatın kullanılması kanser hastalarının konuşmaktan kaçındıkları hastalıklarına dair ifadeler kullanmasına yardım etmiş, bu konuda daha rahat konuşmuşlardır.

Araştırmanın üçüncü alt probleminin altında yer alan, sanat eğitimi programının meme kanseri tanısı almış kadınların toplumsallaşmalarını nasıl etkilediğine ilişkin ortaya çıkan göstergeler nelerdir? sorusuna yanıt aramak amacıyla, veriler çözümlendiğinde "iletişim ve toplumun bir bireyi olma" ana temaları elde edilmiştir. Bu temalar içinde "toplumsallaşma" bileşenlerine ait bulgular "toplumsallaşma" göstergeleri olarak ele alınmıştır.

Sanat eğitimi programının yapılan ilk dersi sırasında katılımcılar arasında iletişim problemlerinin olduğu gözlenmiştir. Bu iletişim problemleri, katılımcıların birbirlerini dinlememeleri, bunun sonucunda birbirlerini anlamamaları, dolayısıyla konuşan kişinin kendisini anlaşılma hissetmesi, bazı kişilerin konuşmada çekinik kalırken, bazı kişilerin daha fazla konuşmaları olarak gösterilebilir. Konuşma ve dinleme ile ilgili problemler ilk derslerde daha fazla iken ilerleyen derslerde bu problemde azalma olduğu görülmüştür.

Dersler sırasında ve sonrasında yapılan paylaşımlarda, katılımcıların rahatça konuşmaları ve birbirlerini eleştirmeden, yargılamadan üzüntülerini ve sevinçlerini dinlemeleri onlarda dinleme becerilerinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Bunun sonucunda katılımcılar kendilerini anlaşılma hissetmektedirler. Sanat eğitimi sırasında oluşan kazanımlar yalnız katılımcılarla kalmamış onların dersler dışındaki hayatlarında da devam ederek diğer aile bireylerini de etkilemiştir. Sonuç olarak, sanat eğitimi programı, meme kanseri tanısı almış kadınların hayatına iletişim becerileri boyutu ile katkı sağlamıştır. Predeger'e (1996) göre, grupla yapılan sanat etkinlikleri, katılımcıların kanser yolculuğunu ifade edebildikleri bir güvenli liman sağlamıştır. Bu güvenli liman, katılımcıların kendilerini ifade etme ihtiyacını karşılamış, daha cesur bir perspektiften bakmasına yardım etmiş, başkalarıyla ilişkilerinin güçlenmesini sağlamıştır. Wexler (2002), görsel sanatlar tedavisinin, kişinin çeşitli duygusal örselenmelerinin üstesinden gelmesinde, bireyin kendini ve başkalarını anlamasının sağlanmasında, alışılmış düşünce kalıplarının değiştirilmesinde katkı sağladığını söylemektedir.

Sanat eğitimi programının ilk derslerinde katılımcıların birbirlerini yüzeysel olarak tanıdıkları ve aralarında samimiyet ve bağlılık oluşmadığı belirtilmektedir. İlerleyen derslerde katılımcıların birbirlerini tanımaları, aralarındaki bağları kuvvetlendirmiştir. Katılımcılar, sanat eğitimi programının son dersinde, birbirlerini iç dünyaları daha çok anladıklarını, aralarındaki bağların güçlendiğini, kendilerini o grubun bir üyesi olarak düşündüklerini ifade etmişlerdir. Sadock ve Sadock'a (2015) göre yapılan çalışmalarda grubun birlikteliğini desteklemek ve grup üyeleri arasında ortak yönlerin olması, katılımcıların gruba güvenmesini ve katarsis yaşamasını sağlamıştır. Stuckey ve Nobel'e göre (2010) ise görsel sanatlar alanı psikolojik sorunu olan kişilerde kullanıldığında olumlu sonuçlar sağlamaktadır, grupla yapılan çalışmaların kişilerin grup desteğini almaları açısından önemlidir. Çam, Bilge ve Keskin'e (2010) göre kanser hastalarıyla grup olarak yapılan çalışmalar onların birbirlerini daha iyi anlayarak örnek başa çıkma stratejileri

geliştirmelerine yardım eder. Mc Mahon (2003) ise insanın değiştiremediği en zorlu durumları ifade ederek paylaştığında büyüüp ve kahramanlaştığını ifade ederek, kanser hastalarıyla grup olarak yapılan çalışmaların etkilerinden bahsetmektedirler.

Kök (2001), yaptığı araştırmada, Türkiye’de kanser hastalarına verilen psikolojik hizmetin yetersiz olduğunu, hastalarının psikolojik destek ihtiyaçlarının göz ardı edildiğini, tıbbi tedavilere ağırlık verildiğini belirterek, kanser hastalarına psikolojik destek verilmesinin önemli olduğunu ifade etmiştir. Bu araştırmada uygulanan sanat eğitimi programı, meme kanseri tanısı almış kadınların birbirlerini tanımalarına ve yakınlaşmalarına araç olmuş, katılımcıların kendi aralarında güven duygusunun oluşmasına yardım etmiştir. Böylelikle, katılımcılar kendilerini o grubun bir üyesi olarak görmektedirler. Spiegel & Classen’e (2000) göre kanserli hastalarla yapılan destek grupları, duygu ve düşüncelerin paylaşımına fırsat veren bir ortam kurulması sonucunda stresin azalmasına ve sosyal desteğin oluşmasına yardım etmektedir. Sonuç olarak, sanat eğitimi programı meme kanseri tanısı almış kadınların hayatına toplumun bir üyesi olma boyutu ile katkı sağlamıştır. Volkan’a (1992) göre yası tutulmamış olan kayıplar veya uyum sağlamakta güçlük çekilen değişiklikler insanın enerjisini düşürerek hayatla bağlantısını azaltmaktadır. Oysa yası tutulan, ölüm veya vücudun herhangi bir organı her ne olursa olsun, kişi kayıplarının yasını tutup bu yası ile ilgili konuştuğunda kişi gelişir. Bu araştırmada meme kanseri tanısı almış kadınlarla grup olarak yapılan sanat eğitimi sırasında, katılımcılar konuşmaktan kaçındıkları meme kanseri ile ilgili paylaşımlarda bulunmuşlar, bir anlamda kendileri için önemli bir kayıp olan meme kaybıyla ilgili duygularını ifade etmişler, yasını tutmuşlardır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre sanat eğitiminin meme kanseri tanısı almış kadınların kendilerine olan güvende, kendilerini ifade etme becerilerinde ve toplumsallaşmalarında katkı sağladığı görülmüştür. Genel açıdan bakıldığında meme kanseri tanısı almış kadınlarla yapılan sanat eğitiminin alanyazına katkı sağladığı özelde ise meme kanseri tanısı almış hastaların hayatlarına katkı sağlamak için sanat eğitimi programının kullanılabilmesi söylenebilir.

5.2. Öneriler

Araştırmada elde edilen sonuçlara dayalı olarak araştırmacı tarafından getirilen öneriler “uygulamaya yönelik öneriler” ve “yapılacak araştırmalara yönelik öneriler” olmak üzere iki başlık olarak ele alınmıştır.

5.2.1. Uygulamaya yönelik öneriler

- Eğitim fakültelerinin güzel sanatlar eğitimi bölümü resim-iş eğitimi anabilim dalı ve psikolojik danışmanlık ve rehberlik eğitimi bölümleri birlikte program geliştirerek birlikte çalışabilir. Sanat eğitimi programları, sanat terapisi programları ile desteklenebilir ya da sanat terapisi programları sanat eğitimi programları ile desteklenebilir.
- Eğitim fakültelerinin güzel sanatlar eğitimi bölümü resim-iş eğitimi anabilim dalı öğrencileri yan dal eğitimi yaparak psikolojik danışman ve rehberlik bölümlerinden ders alabilir.
- Sanat eğitimi programındaki sanatsal uygulamaların katılımcıların kendilerine olan güvenlerini, kendilerini ifade etme becerilerini ve toplumsallaşmalarını geliştirdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Sanat eğitimi, kişilerin kendilerine olan güvenleri, kendilerini ifade etme becerilerini ve toplumsallaşmalarını geliştirdiğine göre bu sorunları yaşayan gruplarla destekleyici bir unsur olarak sanat eğitimi programı kullanılabilir.

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Kanser hastalarıyla yapılan sanat eğitimi araştırmaları yaygınlaştırılmalıdır.
- Bu araştırmada meme kanseri tanısı almış kadınlarla sanatsal uygulamalar yaptırılarak, bu uygulamalardan elde edilen veriler çözümlenmiş ve sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Sanat eğitiminin sonuçlarını görebilmek amacıyla farklı kanser türünde tanı almış hastalarla sanatsal uygulamalar yapılmalıdır.
- Bu araştırmada katılımcılarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerde, katılımcıların grup içinde anlatamadıkları özel durumlarını bireysel görüşmelerde daha rahat ifade ettiği görülmüştür, o yüzden tek kişiyle yapılacak olan araştırmalarda, katılımcıların kendilerini rahat ifade edecekleri düşünülmektedir.

- Bu araştırma durum çalışması olarak tasarımı yapılmıştır. Nitel ve nicel verilerle karma bir yaklaşım olarak yapılacak bir araştırma daha bütüncül bir bakış açısı oluşturabilir.

KAYNAKÇA

- Abacı, O. (2006). *Okul öncesi dönem çocuklarında görsel sanat eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Akalın, T. (2011). *Güzel sanatlar eğitimi resim-iş anabilim dalındaki öğrencilerin resim uygulamalarında çevre sorunlarının dışavurumu*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Aksarı S. (2002). *Okul öncesinde drama ve drama yoluyla sanat eğitimi deneysel uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Amstutz, K. (2017). *Art Therapy and Identity For Women in Post-Treatment for Breast Cancer A reasearch Paper. Degree of masters of Art*. The Faculty of the Adler Graduate School, Minnetonka.
- Andreasen, N. C. (2015). *Yaratıcı beyin*. (çev. K. Güney). Ankara: Akılçelen Kitaplar.
- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2007). *Özel eğitim gerektiren çocuklar ve özel eğitime giriş*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Armstrong, T. (2009). *Multiple intelligences in the classroom*. USA: ASCD Publishing Alezandria,
- Arslan, D. (2012). *Düzenli egzersiz, sanat (origami) ve grup terapisinin, remisyondaki kanser hastalarının yaşam kalitesi, anksiyete, depresyon, hasta tatmini ve umut düzeyleri üzerine etkisi*. Yayınlanmamış yan dal uzmanlık tezi. Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı Tıbbi Onkoloji Bilim Dalı, Antalya.
- Arslan, İ. (2018). *Eski Türk inanç sistemi ve görsel sanatlar dersinde bir uygulama örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Artut, K. (2004). *Sanat eğitimi, kuramları ve yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ayaydın A. (2009). *Çoklu zeka tabanlı görsel sanatlar eğitimi*. Ankara: İvme tanıtım Tasarım
- Aydemir, D. (2011). *Sanatın terapötik (tedavi edici) süreçlerdeki rolü ve çocuk resimlerini çözümlene yöntemlerine katkısı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Aydın, S. (2009). *99 sayfada meme kanseri: Söyleşi: Doç.Dr. Tamer Akça*. İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aydın, B. (2012). Tıbbi sanat terapisi. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar* Cilt: 4 Sayı:1.
- Bakırcıoğlu, R. (2012). *Eğitim ve psikoloji sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Barnes D. C. (2015). *How Women Use Art and Art Therapy to Cope With Breast Cancer: A Systematic Exploration of Published Literature*. Masters of Art. Faculty of The Department of Marital and Family Therapy Loyola Marymount University, Los Angeles.
- Bektaş, H.A. (2005). *Kanserli bireylerin fonksiyonel durumlarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Bender, M. T. (2013). *Duyguların izinde sanatsal yaratma*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Betts, D. J. (2003). *Creative art therapies approaches in adoption and foster care*. Illinois: Charles C Thomas Publisher LTD.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi teknikler ve örnek çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bonnie, G, Bromberg E, Vandenbovenkamp J, Walka P, Kornblith A.B, Luzzatto P (2001) Art Therapy with Bone marrow transplant patients in Isolation: A Pilot Study. *Psycho-Oncology*, 10: 114–123.
- Buchalter, S. I. (2004). *A practical art therapy*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publisher.
- Bulut, D. (2012). *Kanser hastalarının tedaviye yönelik karar verme sürecinde desteğin önemi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Psikiyatri Anabilim Dalı Konsultasyon Liyezon psikiyatrisi Sağlık Danışmanlığı Programı, İzmir.
- Bümen, T. N. (2002). *Okulda çoklu zeka kuramı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Calhoun, L. G. & Tedeschi, R. G. (2005). *Handbook of posttraumatic growth. Research and practice*. United States Of America: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cancer (2019). <https://www.cancer.org/cancer.html> sayfasından erişilmiştir.
- Cibran H. (2008). *Ermiş*. (çev. A. Berktaş). İstanbul: Alkım Yayınları. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 2000)
- Clifford, E. (1979). *Psychological effects of the mastectomy: breast reconstruction following mastectomy georgliade*. Saint Louis: Mosby Comp.
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (çev. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Siyasal Basım Evi. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 2013).
- Çam, O., Bilge, A., Keskin, G (2010). *Gidenler ve geride kalanlar: İnsan yavrusu ve ölüm yarasını sarmak*. İzmir, Dilan Matbaası.
- Çellek, T. ve Sağocak, A. (2014). *Temel tasarım sürecinde yaratıcılık*. İstanbul: Grafik Kitaplığı.
- Demirel, Ö. (2006). *Öğretimde planlama ve değerlendirme-öğretme sanatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Ducourmeau G. (2016). *Müzik terapi ilkeleri*. (çev.A. Özyıldız). İstanbul: Nobel Yaşam. (orijinal çalışmanın basım tarihi 2014).
- Dunn-Snow, P. & D'Amelio, G. (2000). How art teachers can enhance artmaking as a therapeutic experience. *art therapy and art education*. Art education. Vol 53 (3), United States of America, P: 46-53.
- Duran, S. (2009). *Ankara'da bir üniversite hastanesinden takip edilen çocuk hemotoloji onkoloji hastalarında ve annelerinde depresyon sıklığı ve yaşam kalitesi değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara.

- Dürü, Ç. (2006). *Travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası büyümenin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve bir model önerisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı Ankara.
- Eracar, N. (2013). *Sözden Öte*. İstanbul: 3P Yayıncılık.
- Erbaş, O. (2018). *Psikiyatrinin kara kitabı*. İstanbul: Siyah Kuğu Yayınları.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metodlarına giriş*. Ankara: Anı Yayınevi.
- Erinç, S. M. (2004). *Sanat psikolojisine giriş*. Ankara: Ütopya.
- Ersoy, A. (2006). *İlköğretim beşinci sınıfta teknoloji destekli proje tabanlı öğrenme uygulamaları*. Yayınlanmamış doktora tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Eti, F. (1992). *Mastektomili hastalara ameliyat öncesi ve sonrası uygulanan hemşirelik bakımının beden imajını algılama ve fiziksel iyileşme üzerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Fischer, E. (2012). *Sanatın gerekliliği*. (çev. C. Çapan). İstanbul: Sözcükler Yayınevi. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 1978).
- Freud, S. (2007). *Sanat ve sanatçılar üzerine* (çev. K. Şipal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 1948).
- Ganim, B. (1999). *Art and Healing: Using Expressive Art to Heal Your Body, Mind and Spirit*. United States of America/ New York: Three Rivers Press.
- Gardner, H. (2017). *Zihin çerçeveleri çoklu zeka kuramı*. İstanbul: Alfa Yayınları. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 2011).
- Garland, S. N., Carlson, L. E., Cook, S., Lansdell, L. & Speca, M. (2007). A non randomized comparison of mindfulness-based stress reduction and healing arts programs for facilitating post-traumatic growth and spirituality in cancer outpatients. *Supportive Care in Cancer: The Official Journal of the Multinational Association of Supportive Care in Cancer* 15, 949-961.
- Gasellas-Grau, A. (2016). *Positive psychology in breast cancer*. Yayınlanmamış doktora tezi. Universitat Autònoma de Barcelona departament de Psicologia Bàsica, Evolutiva i de l'Educació Facultat de Psicologia, Barcelona.
- Geçen, F. (2015). *Görsel sanatlar uygulamaları ile özel eğitim kapsamında yer alan bireylerin eğitsel gelişimleri*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş*. (çev. A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu). Ankara: Anı yayıncılık (Orijinal çalışmanın basım tarihi 2011).
- Gochett, C. G. (2015). *Psychological Well-being Among Breast Cancer Survivors: Factors That Influence Transition From Primary Treatment To Early Survivorship*. Yayınlanmamış doktora tezi. The College of Nursing at the University of Kentucky.
- Goodman, N. (1968). *Languages of art: an approach to a theory of symbols*. United States of America/ Indianapolis: The bobbs-merrill Company.

- Gökay, M. ve Özalp K. (2018). *Sanat eğitimi ve sanat terapi*.
<http://www.sanatspsikoterapileridernegi.org/makaleler.html> sayfasından erişilmiştir.
- Gökaydın, N. (2002). *Temel Sanat Eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Halmatov, S. (2016). *Oyun terapisinde pratik teknikler*. Ankara: Pegem Akademi .
- İpşiroğlu, N. ve İpşiroğlu, M. (1993). *Sanatta devrim*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Jung, C. G. (2007). *İnsan ve sembolleri*. (çev. A. N. Babaoğlu). İstanbul: Okuyan Us. (Orijinal basımın yayın tarihi 1964).
- Kandinsky, V. (2015). *Sanatta ruhsallık üzerine*. İstanbul: Altıkkırkbeş Yayın. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 1977).
- Kapitan, L. (2009). The Art of Liberation: Carrying Forward an Artistic Legacy for Art Therapy, Vol 26 (4), AATA, Inc., United States of America, 2009: 150-151.
- Kar, Ö. (2011). *Heykel ve sanat terapisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Heykel Ana Sanat Dalı, Mersin.
- Karakaya, B. (2014). *Meme, tiroid, kolorektal ve over kanseri nedeni ile cerrahi uygulanmış kadınlarda depresyon, anksiyete ve benlik saygısının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış tıpta uzmanlık tezi. T.C. Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Konya.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kehnemuyi, Z. (2004). *Çocuğun görsel sanatlar eğitimi*. Yapı Kredi Yayınları, 4.Baskı, İstanbul.
- Kılıçkan, H. (2002). *İlköğretim 7. Sınıf Resim-İş Kitabı*, İnkılap Kitap Evi, Ankara.
- Kırıçoğlu, O. T. (2002). *Sanatta eğitim: Görmek öğrenmek yaratmak*. Ankara: Pagema Yayıncılık, Ankara.
- Kocabıyık, B. Ç. (2018). *Meme ve akciğer kanserli hastalarda sanat terapisinin bulantı kusma üzerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü İç Hastalıkları Bilim Dalı, Antalya.
- Kök, M. (2001). *Kanser hastaları ve yakınları ile ölümcül olmayan hastalar ve yakınlarının psikolojik bazı değişkenler yönünden karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum.
- Kudret, E. Y. (2001). *Eğitim- öğretimde çoklu zeka kuramı ve uygulamaları*. Ankara: Özel Ceceli Okulları Yayınları.
- Kutluk, T. ve Kars, A. (1998). *Kanser konusunda genel bilgiler*. Ankara: Türk Kanser Araştırma ve Savaş Kurumu Yayınları.
- Leavy, P. (2009). *Method meets art. arts-based research practice*. New York: The Guilford Press
- Liebmann, M. (2009). *Art therapy for groups*. London and New York: Routledge.
- Malchiodi, C.A. (1998). *Handbook of art therapy*. NewYork-London: The Guilford Press.
- Malchiodi, C. A. (2005). *Expressive therapies*. New York: The Guilford Press

Kingsley Publishers.

- Malchiodi, C. A. (2007). *The art therapy sourcebook*. New York: McGraw- Hill.
- Malchioldi, C. A. (2008). *Medical Art Therapy with Adults*. London: Jessica Kingsley
- Malchiodi, C. A. (2013). *Art therapy and health care*. New York- London: The Guilford Press.
- Masters, C. L. (2005). *Clay sculpture within an object relational therapy: A phenomenological-hermeneutic case study*. Thesis for the master of arts degree in clinical psychology. Rhodes University department of psychology. Grahamstown, South Africa.
- Mate, G. (2012). *Vücutunuz hayır diyorsa*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- May, R. (2007). *Yaratma cesareti*. (çev. A. Oysal). İstanbul; Metis Yayınları. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 1975).
- Maziarz, M. B. (2011). *Enerjik yaratıcılık*. (çev. O. Düz) İstanbul: Omega Yayınevi. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 2010).
- McMahon, S. (2003). *Terapistim yanımda*. (çev. N. Kavalalı). İstanbul: İlhan Yayınevi. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 1994).
- McNiff, S (2004). *Art heals*. London: Shambala Publishing.
- McNutt, J. (2016). *Art therapy and cancer care: A qualitative analysis visual oncology narratives*. Lesley University Graduate School of art & Social Sciences Ph. D. In Expressive Therapies Program, Lesley.
- Meme kanseri. (2017). www.memekanseri.org.tr sayfasından erişilmiştir.
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], (2008). *Grafik ve fotoğraf insan başı çizimi*. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], (2011a). *Grafik ve fotoğraf tasarımı ilkeleri*. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2011b). *Grafik ve fotoğraf açık-koyu, ışık-gölge*. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], (2011c). *Grafik ve fotoğraf tek kaçış noktalı perspektif çizimi*. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2012). *Grafik ve fotoğraf basit geometrik formlar*. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], (2013a). *Sanat ve tasarım figüratif heykel*. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2013b). *Sanat ve tasarım özgün resim*. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], (2015a). *Sanat ve tasarım alanı pastel boya resim*. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2015b). *Sanat ve tasarım bezeme resmi*. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programları (2018). *Görsel sanatlar dersi öğretim programının özel amaçları*. Ankara.

- Milutinovic. L., Bras, M. & Dordevic V. (2017). *Art Therapy as Supportive- Expressive Therapy in Breast Cancer Treatmnet*. University of Zagreb School of Medicine, Student Society for Neuroscience, Zagreb.
- Monti, D.A., Peterson, C., Shakin-Kunkel, E., Hauck, W. W., Pequignot, E., Rhodes, L. & Brainard, G. C. (2006). A randomized controlled trial of mindfulness based art therapy (MBAT) for women with cancer. *Psycho-Oncology* 15(5): 363-373.
- Mullan, F. (1986). Seasons of survival: Reflections of a physician with cancer. *New England Journal of Medicine*, 313, 270-273.
- Mülayim, S. (2008). *Sanata giriş*. İstanbul: Bilim Teknik.
- Oaklander, V. (2007). *Windows to our children*. Gouldsboro/Maine: The Gestalt Journal Press.
- Odabaşı H. A. (2006). *Grafikte temel tasarım*. İstanbul: Yorum Sanat.
- Odağ, C. (2012). *Sanat ve analiz*. İzmir: Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Hizmetleri Org. Ltd. Şti.
- Özcan, H. (2012). *Sanat terapisi çalışmasının kanser hastası çocukların yaşam kalitesi üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Prevanatif Onkoloji Anabilim Dalı Psikososyal Onkoloji ve Eğitimi Programı, İstanbul.
- Özkan, S. (2007). *Psiko-onkoloji*. İstanbul: Humanite Psikiyatri.
- Özsoy, V. (2007). *Görsel sanatlar eğitimi*. Ankara; Ümit Ofset Matbaa.
- Öztuna, H. Y. (2007). *Görsel iletişimde temel tasarım*. İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası.
- Pamukkale Üniversitesi (2019). *PAÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu* <http://www.pau.edu.tr/egitimbilimleri/duyuru.aspx/sayfa/tez-proje-yazim-kilavuzu-yeni-sayfasından-erişilmiştir>.
- Parramon Edition (2008). *Çizim tekniklerine dair her şey*. (çev. T. Tosun). İstanbul: İnkılap (orijinal çalışmanın basım tarihi 1998).
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme*. (çev. M. Bütün ve S. B. Demir 2014). Ankara: Pegem Akademi. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 2002).
- Pennebaker, J. W. (2009). *İçinizi dökün duyguları dışa vurmanın iyileştirici gücü*. (çev. F. Köroğlu). Ankara: HYL Yayıncılık. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 1997).
- Petit, P. (2015). *Yaratıcılık*. (çev. V. Atçava). İstanbul: Alfa Yayınları. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 2014).
- Piccirillo E (1999) *Hide and seek: The art of living with HIV/AIDS. Medikal art therapy with children*. London: Jessica Kingsley Publishers, London.
- Plevin, M. E. G. (2018). *Yaratıcı hareket ve dans*. (çev. E. Salman). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 2006).
- Predeger, E. (1996). Womanspirit: A journey into healing through art in breast cancer. *Advances in Nursing Science* 18(3), 48-58.

- Read, H. (2017). *Sanatın Anlamı*. (Çev. Güner İnal). İstanbul: Hayalperest Yayınevi. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 1984).
- Roig, G. M; Bru, M.; Teixidor M. B.; Carlant; Gaspar M.; Llaudet E.; Rodriguez E.; Sanchis O. (2006). *Tüm yönleriyle çizim sanatı*. (çev. S. Suman). İstanbul: Remzi Kitapevi. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 2002).
- Rubin, J. A. (2005). *Child art therapy*. New Jersey: Wiley.
- Rubin, J. A. (1984). *The art of art therapy*. New York: Bruner/Mazel Publishers.
- Rubin, J. A. (2009). *Art therapy*. New York: Routledge.
- Saban, A. (2001). *Çoklu zeka teorisi ve eğitim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Saban, A. ve Ersoy, E. (2016). *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Salderay, B. (2010). Görsel Sanatlar ve Tedavi (Terapi). *Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat ve Tasarım Dergisi*. 6 (133-145.).
- Samuels, M. & Lane, M. R. (2013). *Healing with the arts: A 12 week program to heal yourself and your community*. Hillsboro-Oregon: Atria Paperback.
- San, İ. ve Güleryüz, H. (2004). *Yaratıcı eğitim ve çoklu zeka uygulamaları*. Ankara: Artım Yayınları.
- San, İ. (2003). *Sanat Eğitimi Kuramları*. İstanbul: Ütopya Yayınevi.
- San, İ. (2004). *Sanat ve Eğitim*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- San, İ. (2019). *Sanatlar, eğitim ve kültür*. İstanbul: Yeni İnsan yayınevi.
- Sadock B. J., Sadock V. A. (2015). *Synopsis of psychiatry*. New York: Wolter Kluwer.
- Schaefer, C. E. (2013). *Oyun terapisinin temelleri*. (çev. B. T. Özkaya). Ankara: Nobel yayınevi (Orijinal basım tarihi 2011).
- Sevim, S. S. (2015). *Seramik dekorlar ve uygulama teknikleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Sevindi, N. (2001). *Kanserle Yaşıyorum*. İstanbul: Timaş yayınları.
- Silverstone, L. (2009). *Art therapy exercises*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Simon, R. M. (1997). *Symbolic images in art as therapy*. London: Routledge.
- Sontag, S. (1998). *Sanatçı: Örnek bir çilekeş*. İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 1966).
- Sosyodemografi (2019). www.sosyodemografik.nedir.org sayfasından erişilmiştir.
- Sönmez, V. (2005). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Spiegel, D., Classen, C. (2000). *Group therapy for cancer patients*. New York: Basic Books.
- Spira, J. (1998). *Group Psychotherapy*. Psychooncology Holland JC, Breitbart W (Eds.) USA, Oxford University Press, s. 701-717.

- Stuckey, H. L. ve Jeremy Nobel (2010). The Connection Between Art, Healing, and Public Health: A Review of Current Literature. *American Journal of Public Health*, Vol 100, Framing Health Matters, United States of America, February, 2010: 254-263.
- Südüör (2006). *Temel sanat eğitimi*. İstanbul: Tıglat Matbaacılık.
- Şahin, S. T. (2015). *Öğretmen adaylarının engellilerin eğitiminde sanatla terapi ile ilgili görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tansuğ, S. (2004). *Resim sanatının tarihi*. Ankara; Remzi Kitapevi.
- Thyme, K. E., Sundin, E. C., Wiberg, B. Oster, I, Astrom, S. & Lindh, J. (2009). Individual and brief art therapy can be helpful for women with breast cancer: A randomized controlled clinical study. *Palliative and Supportive Care* 7, 80-84.
- Timuçin, A. (2005). *Estetik*. İstanbul; Bulut Yayınları.
- Toraman, M. (2013). *Müzik öğretmenlerinin ilköğretim programında yer alan müzik dersine yönelik görüşleri üzerine nitel bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Trepal-Wollenzier, H., C. & Wester, K. L. (2002). The use of masks in counseling. *Journal of clinical activities assignments and handouts in psychotherapy practice* 2, 123-130.
- Türk Dil Kurumu (TDK) (2019). *Güncel Türkçe sözlük* http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c55bab33b3416.21456346 sayfasından erişilmiştir.
- Türküm, S. (1989). *Kanser hastalarının kaygı düzeyleri üzerinde, hastaların bazı demografik özellikleri ile yakınlarının uyum düzeylerinin etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uğurlu, I. (2015). *Kanserin öteki yüzü*. İstanbul: Demirkapı Yayınları.
- Ünver, E. (2002). *Sanat eğitimi* İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Üre, Ö. (1989). *Grupla psikolojik danışmanın ve grup liderliğinin kanserli hastaların kaygıları, benlik saygıları ve psikolojik rahatsızlıkları üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Waller, D. (1993). *Group interactive art therapy. its use in training and treatment*. London: Routledge.
- Venable, B. B. (2005). At-risk and in-need: reaching juvenile offenders through art. *Art Education. The journal of the National Art Education Association* Vol 58 (4), United States of America, July, page: 48-53.
- Volkan, V. (1992). *Nesne ilişkileri kuramı çerçevesinde gelişim ve organizasyon*. A.Ü.T.F. Psikiyatri Anabilim Dalı konferans kayıtları. Ankara, Başbakanlık Basımevi.
- Wexler, A. (2002). Painting their way out; profil of adolescent art practice at the harlem hospital horizon art studio. *Studies in Art Education; A Journal of Issues and Research*, Vol 43 (4), National Art Education Association, United States of America, Summer, 2002: 339-353.

- Winnicott, D. W. (2007). *Oyun ve gerçeklik*. (çev.T. Birkan). İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 1971).
- Wood, C. (2003). *Sanat, psikoterapi ve psikoz: Sanat terapisi ve psikozun tarihçesi* (Çeviri: B. Büyükkal). İstanbul: Pfizer.
- Yalom, I. (2002). *Grup psikoterapisinin teori ve pratiği*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Yavuz, H. S. (1989). *Yaratıcılık*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- Yavuzer, H. (1997). *Ana-Baba Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitapevi,
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk Eğitimi El Kitabı*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yavuzer, H. (2013). *Resimleriyle çocuk*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, İ. (2004). *Bireyi tanıma teknikleri, psikolojik danışma ve rehberlik*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Yılmaz, B. (2006). *Arama- kurtarma çalışanlarında travma sonrası belirtiler ve travma sonrası büyüme ile ilişkili değişkenler*. Yayınlanmamış doktora tezi. Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Uygulamalı/Klinik Psikoloji) Anabilim Dalı, Ankara
- Yılmaz, H. (2008). *Öğretmenim lütfen bu kitabı okur musun!..* Konya: Çizgi Kitabevi.
- Yin, R. K. (2017). *Durum çalışması araştırması uygulamaları*. (çev. İ. Günbayı). Ankara: Nobel Yayıncılık. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 2017).
- Yurtsever, P. A. (2014). *Sanat psikodrama* İstanbul: Okuyan Us yayınları.
- Yüksel, A.; Mil, B. ve Bilim, Y. (2007). *Nitel araştırma*. Ankara: Detay Yayıncılık.

EKLER

Ek 1 Bilgilendirilmiş Onam Formu

Değerli katılımcı,

Aşağıda, araştırmaya ilişkin bazı açıklamalar bulunmaktadır. Lütfen açıklamaları dikkatlice okuyunuz.

Araştırma Sahibi: Bu araştırma Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-iş Eğitimi Bilim Dalı bünyesinde yürütülen “Kanser hastalarına yönelik sanatsal uygulama önerileri ve sonuçları” başlıklı bir yüksek lisans tezi çalışmasıdır.

Araştırmanın Amacı: Bu araştırmanın amacı, meme kanseri tanısı almış kadınlara uygulanan sanat eğitimi programındaki sanatsal çalışmaların sonuçlarını incelemektir.

Uygulama: İki haftada bir, her biri 160 dakikadan oluşan, ortalama 20 oturumluk “sanat eğitimi” planlanmıştır. Şartlara göre oturum sayısı azaltılabilir ya da artırılabilir. Uygulamalar ve sanat çalışmaları izleme, değerlendirme ve geliştirme amacıyla kullanılacaktır.

Gizlilik: Tez çalışmasında, kimliğinizi belirleyecek herhangi bir soru (ad, soyad, kimlik numarası, doğum yeri, vs) bulunmamaktadır. Verdiğiniz tüm bilgiler saklı tutulacaktır. Sonuçlar gizlilik içinde kullanılacaktır. Araştırmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. İstedığınız herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına sahipsiniz. Çalışmaya katıldığınız, grup katılımcıları ve araştırmacı dışında hiç kimse tarafından bilinmeyecektir.

Sonuçlar: Çalışmanın sonuçları “Kanser hastalarına yönelik sanatsal uygulama önerileri ve sonuçları” başlıklı tezde ve bilimsel yazılarda yayınlanacaktır. Ancak bu yayınlarda kimlik bilgileriniz bulunmayacaktır.

Yukarıdaki metni okudum ve katılmam istenen çalışmanın amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. Çalışma hakkında soru sorma, tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi anladım.

Bu koşullarda, araştırmaya kendi rızamla, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Gönüllünün (Kendi el yazısı ile)**Adı-Soyadı:** .....**İmzası :** .....**Adresi:**

.....

Telefon No: .....**E-mail:** .....**Tarih (gün/ay/yıl) :****Araştırmacının Adı- Soyadı****İmza****Yardıminız için teşekkür ederiz.****E2 2 Sosyodemografik Bilgi Formu**

- Tarih:...../...../.....
- Ad, Soyadınız :.....
- Adres:.....
- Doğum Tarihiniz:.....
- Medeni Durumunuz: .....
- Eğitim Durumunuz :

☐ İlkokul	☐ Ortaokul	☐ Lise
☐ Ön lisans	☐ Lisans	☐ Diğer:.....
- Sosyal güvenceniz: Var Yok

☐ Yeşil kart	☐ Bağkur	☐ S.S.K	☐ Emekli sandığı
☐ Özel hayat sigortası	☐ Diğer:.....		
- Mesleğiniz :

☐ Ev hanımı	☐ Öğrenci	☐ Memur	☐ İşçi
☐ Emekli	☐ Serbest	☐ İşsiz	☐ Diğer:.....
- Evinize giren aylık toplam gelir miktarınız:

- 500-999 TL   1000 – 1999 TL   2000- 3999 TL
 4000 - 7999 TL   8000 - 12 000 TL   12 000 TL'den daha fazla.

• Evde kimlerle yaşıyorsunuz?
 (Yazınız):.....

• Eşinizin eğitim durumu:

- İlkokul   Ortaokul   Lise
 Ön lisans   Lisans   Diğer:.....

• Çocuk sayısı:

- 0   1   2   3   4 ve üzeri

• Kanser tanısının türü nedir?:.....

• Kanser tanısı konmasının üzerinden ne kadar süre geçti?:.....

• Kanser i tanısı konduktan sonra iş durumunuzda bir değişiklik oldu mu?

- Evet (Açıklayınız):.....
 Hayır

• Tanı aldıktan sonra hastalığımızla ilgili bilgilendirildiniz mi?

- Evet (Bilgiyi kimden/kimlerden aldığınızı yazınız):.....
 Hayır

• Size göre kanser ve tedavisi ile ilgili bilgi düzeyiniz nasıl?

- Yeterli   Biraz yeterli
 Yetersiz

• Ameliyat olduysanız, üzerinden ne kadar süre geçti?

• Radyoterapi gördüyseniz cevaplayınız) Radyoterapi sırasında herhangi bir güçlük / sorun yaşadınız mı?

- Hayır
 Evet

(Açıklayınız):.....

• Kemoterapi gördüyseniz cevaplayınız) Kemoterapi sırasında herhangi bir güçlük / sorun yaşadınız mı

Hayır

Evet (Açıklayınız):.....

• Hastalığınızı sizce ne kadar kabul ettiniz?

Kabul ettim

Biraz kabul ettim

Kabul edemedim

• Şimdiye kadar bir psikolog ya da psikiyatriste başvurunuz oldu mu?

Hayır

Geçmişte tedavi gördüm.

Şu anda psikiyatrik / psikolojik tedavi görüyorum.

• Kanser tanısı konduktan sonra, partrenizle medeni durumunuzda bir değişiklik oldu mu?

Evet (Açıklayınız):.....

Hayır

• Kanser tanısı konmadan önce sigara kullanıyor muydunuz?

Hiç

Haftada 1-2

Günde 1-10 adet

Günde 11-20 adet

Günde 21-30 adet

Günde 31- 40 adet

Günde 2.5 paket ve üzeri

• Kanser tanısı konduktan sonra sigara kullanıyor musunuz?

Hiç

Haftada 1-2

Günde 1-10 adet

Günde 11-20 adet

Günde 21-30 adet

Günde 31- 40 adet

• Kanser tanısı konmadan önce alkol kullanıyor muydunuz?

İçmiyordum

Ayda yılda bir

Haftada 1-2

Her akşam

• Kanser tanısı konduktan sonra alkol kullanıyor musunuz?

İçmiyorum

Ayda yılda bir

Haftada 1-2

Her akşam

- Kanser tanısı konmadan önce egzersiz, spor yapıyor muydunuz?
 Yapmıyordum   Haftada 3 gün   Her gün
- Kanser tanısı konduktan sonra egzersiz, spor yapıyor musunuz?
 Yapmıyorum   Haftada 3 gün   Hergün
- Kanser tanısı konduktan sonra ailenizin hastalık hakkındaki yaklaşımları nasıl oldu?
- Eşinizin yaklaşımı:
- Çocuklarınızın yaklaşımı:
- Akrabalarınızın yaklaşımı:
- Arkadaşlarınızın yaklaşımı:
- Hastalık sürecinizi anlatır mısınız?

Ek 3 Katılımcı Gözlem Formu

- Katılımcılar yönergeyi alınca nasıl bir duruş sergilediler?
- Süreç nasıl geçti?
- Katılımcıların kişiler arası ilişkileri nasıldı?
- Duygularını ve düşüncelerini sanatsal uygulamalara yansıtıp sözel olarak ifade edebildiler mi?
- Dinleme becerileri nasıldı?
- Sanatsal uygulamalar hangi çağrışımları yaptı?
-

Ek 4 Araştırmacı Günlüğü Örneği 2 Kasım 2016

Bugünkü derse beş kişi katıldı. Her hafta yeni uygulama başlamadan önce bir hafta boyunca neler yaşadıklarını anlatmaları için paylaşımlar yapıyoruz. Bu haftaki uygulamamıza gelirken geçen haftaki çalışmanın kendilerindeki olumlu etkilere dair birçok paylaşım yaptılar. Bugünkü çalışmaya hevesle geldiklerini söylediler. Bu çalışmayı yapmadan önce biraz kaygılanmıştım, çünkü katılımcılar, hastalıkları hakkında konuşmaktan kaçınıyorlardı. Daha önceki dönemlerde hasta olduklarını söylediklerinde, onlara teselli olsun diye yapılan yorumlar, teselli edeceğine çok daha fazlasıyla canlarını sıkıyordu. Hastalıklarıyla ilgili yaşadıkları kötü günleri hatırlamak istemiyorlardı. Bir taraftan da duygularını içlerinde biriktiriyorlar, üst üste yığıyorlardı. Onun için yönergeyi verirken

çok dikkatli oldum. Onların söylediklerine hiç yorum yapmadım. Yalnız onların ne söylerse o kadarıyla bıraktım. Diğer arkadaşlarının da yorum yapmasına asla izin vermedim. Yönergeyi alınca hiç düşünmeden resim yapmaya başladılar. Gelincik parmaklarıyla resim yapıp yapamayacağını sordu, ben istediğiniz şekilde yapabilirsiniz dedikten sonra coşkulu bir şekilde resim yapmaya devam etti. Gelincik parmaklarıyla başlayınca Papatya da parmaklarını kullanarak resim yaptı. Gelincik “işte ben böyle resim yapmak istiyorum, detaylı resimler benim canımı sıkıyor, boyalarla bu şekilde oynamak çok güzel” dedi. Katılımcılara sınır getirmeyince çok yaratıcı sonuçlar ortaya çıkıyor. Gül, ilk derslerde ben yapamam diyordu. Bu derste yaptıklarına kendi de şaşırdı. Parmakla resim yapmaktan çok hoşlandılar. Bugün çocuklar gibi, coşkuyla resim yaptılar. Hastalık konusunu böyle coşkuyla yapacaklarını düşünememiştim.

Katılımcılar, çalışmaya başlarken, hastalığın resmini yapmalarını isteyince biraz tedirgin olsalar da sonradan iyiliğin remini yaptırmış olmam, onlara iyi geldi. Yalnız hastalığın resmi ile kalmamış olduk. Hastalığı dönüştürdük. Hastalıktan sonra iyilik halinin deneyimlerini de paylaştılar. Bugüne kadar hastalıkları hakkında konuşmaktan sakınmışlar. Herkesin canını sıkan bir konuyu açmak istememişler ama dikkatli olunursa, doğru dinlenilirse, hastalıkları hakkında konuşabilmenin de faydası olduğunu gördüler. Birbirini anlayan insanlarla bir arada olmak, aradaki bağları güçlendirmeye başladı. Acılarıyla yüzleşmede sanatın kolaylaştırıcı işlevinin olduğunu bu çalışma bize göstermiş oldu. Duygu ve düşüncelerini resimlerine yansıtabildiler. Resimlere bakıldığında katılımcılar hiçbir şey söylemese de o resimlerdeki duygu anlaşılabilir. Bu hafta sözel paylaşımlarda da çok rahattılar, beş katılımcı da rahat konuştu. Papatya da gözle görülür bir ilerleme var. Hiç heyecanlanmadan grup içinde konuşuyor. Tüm katılımcılar birbirlerini o kadar iyi dinlediler ki... Kendileri de değişimlerinin farkına vardılar. Gül “dernekte başka sunumlar da oluyor. Orada sanat eğitimine katılan arkadaşlar hemen belli oluyor. Katılmayanlar, dinlemiyorlar, söz kesip duruyorlar, kendi aralarında konuşuyorlar ama sanat eğitimine katılan arkadaşlar olarak biz çok iyi dinliyoruz” dedi. Bu söze sevindim. Demek ki yapılanlar faydalı oluyor.

Ek 5 Katılımcı Günlüğü Formu

- Bu uygulamada süreç sizin için nasıl geçti?
- Bu uygulama sizde hangi çağrışımları yaptı?
- Bu uygulama için neler düşünüyorsunuz?
- Bu uygulamada düşüncelerinizi nasıl ifade ettiniz?
- Bu uygulamada hangi duygularınız fark ettiniz?

- Grup içi iletişim hakkında neler düşünüyorsunuz?
- Gruptaki dinleme becerileri hakkında neler düşünüyorsunuz?

Ek 6 Katılımcı Günlüğü Örneği 27 Temmuz 2016

Bu uygulamada süreç sizin için nasıl geçti? Bugün içimizdeki karamsarlıktan, moralsizlik ve belirsizlikten bir an olsun sıyrılıp ayrı bir dünyada gibi hissettim. Sorunlar kapının dışında kaldı. Bu sürede kikirdemeler oldu. Konuşmadan da iletişim oldu. Sinerji güzeldi.

Grup resminde önce istişare ettik. Herkes bir şeyler söyledi, kompozisyon oluşturduk ve güzel bir tema oluştu. Eksik ya da farklı bir şey varsa söyledim ve anı yaşayan bir mahallemiz oldu. Ortak projelerde konuşmak, karar vermek ve en önemlisi dinlemekle, ortaya herkesi mutlu eden resim çıkıyor. Resmin bütünü en azından mutsuz etmiyor, çünkü herkes kendisinden bir şeyler buluyor. Onun için normal hayatta başkalarını dinlemek önemli.

Bu uygulama sizde hangi çağrışımları yaptı? Grupla bir iş yapmak istediğimizde, gruba katılanların görüşünü aldığımızda sonuç ister olumlu ister olumsuz olsun, insanlar bunun sorumluluğunu alıyor. Önceden organizasyon yapılırken, herkese düşen işleri ben farkında olmadan, yönetiyordum, sanat terapisi çalışmalarından sonra, bekliyorum, dinliyorum, kendi üzerime hemen sorumluluk almıyorum. Ben hemen sorumluluk almayınca, diğer kişiler kendi üzerine düşen işi yapmaya başlıyorlar. Önceden kendimi çok yoruyordum. Bu resmin bütününe baktığımda daha büyük bir alan kullanmışım. Başkalarına müdahalede bulunmuyorum desem de onların alanını kullanmışım. Demek ki başka zaman da buna benzer şeyler yapabiliyorum.

Bu uygulama için neler düşünüyorsunuz? Her çalışmada kendimle ilgili bir şeyler fark ediyorum. Bu çalışmada da fark ettiklerimi söyledim.

Bu uygulamada düşüncelerinizi nasıl ifade ettiniz? İlk sırada hemen konuşmaya başlıyordum. Bugün biraz bekledim. Bizim başkalarının fikirlerine de ihtiyacımız var. Her şeyi biz biliriz dediğimizde olmuyor. Bugünkü nesilde, yaşlıların bilgeliği eksik. Yaşlılarımızla bir arada olmuyoruz, bir araya geldiğimizde ise onları dikkate almıyoruz, dinlemiyoruz. Böylelikle onların tecrübelerinden faydalanma imkanımız olmuyor. Hepimizin kendi tecrübelerimizi başkalarıyla paylaşması çok güzel bir gelişim. Ben burada öğrendiklerimi kendi anneme, abime ve eşime anlatıyorum. Çocuğum özel bir çocuk

...sendromlu. Kendini anlatmakta zorlanıyor. Eşim veya ben hemen müdahale ediyor şöyle mi, böyle mi diye sorup duruyorduk. Şimdi ise onu daha iyi dinliyoruz ve anladığımızı görüyoruz. Çocuk da anlaşılmalı olmaktan mutlu. Gerginliği yok, hırçın değil.

Bu çalışmalardan sonra annemle ilişkilerimiz de değişti. Annemle bir araya geldiğimiz zaman geriliyordum, onun konuşmaları canımı sıkıyordu ve konuşmasına izin vermiyordum. Şimdi onu dinlemeye, anlamaya çalışıyorum. O da rahat oluyor. Geçen gün içindekileri anlattı, bana içeri boşalttı. O da rahatladı ben de rahatladım. Annemin bu duygularını bilmiyordum. Abimlere burada yaptıklarımızı anlatıyorum, dinlemenin önemini anlatıyorum. O da çocuklarını daha iyi dinlemeye çalışıyor. Yani burada öğrendiklerimiz burada kalmıyor. Öğrendiklerimizi başkalarına anlatmayı çok seviyorum.

Bu uygulamada hangi duygularınız fark ettiniz? Gereğinden fazla sorumluluk aldığımı önceden fark ediyordum şimdi de başkalarının sınırlarına girdiğimi fark ettim. Başkalarına yardım etmek için yaptığım şeyler onları rahatsız edebiliyormuş. Bunu öğrendim.

Grup içi iletişim hakkında neler düşünüyorsunuz? Grup içindeki iletişim daha iyi olmaya başladı. Artık kimse kimsenin sözünü kesmiyor. Birbirimizin iç dünyasını tanıdıkça daha çok birbirimize bağlanmaya başladık

Gruptaki dinleme becerileri hakkında neler düşünüyorsunuz? Gruptaki dinleme becerileri hakkında neler düşünüyorsunuz? Kendim de dahil, hepimizde düzelmeler var. Dinlemeyi bilmiyorduk. Düzgün dinleyince insan kendini konuşurken daha rahat hissediyor.

Ek 7 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu 1

- Kendinizi tanıtır mısınız?
- Daha önceden sanat eğitimi aldınız mı?
- Sanat eğitimi programına katılmaya gönüllü oldunuz. Bu eğitimden beklentileriniz nelerdir?
- Sanat eğitimi programının sizin üzerinizde nasıl bir etkisinin olacağını düşünüyorsunuz?
- Bu sivil toplum kuruluşuna üye olan kişiler arasındaki iletişimin nasıl olduğunu düşünüyorsunuz?

Ek 8 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu 2

- Uzun bir süredir, sanat eğitimi çalışmalarına katıldınız. Neredeyse altı aydır çalışıyoruz. Altı aylık geçen bu süreç için neler düşünüyorsunuz?
- Sanat eğitimi programı süresince sizde ne gibi değişiklikler oldu?
- Grup içindeki iletişim için neler düşünüyorsunuz?
- Sanat eğitimi programına katılmış bir kişi olarak hiç bu eğitime katılmamış bir kişiye neler söylersiniz?

Ek 9 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Örneği 2 Kasım 2016

Araştırmacı: *“Merhaba Papatya”*

Katılımcı: *“Merhaba Hocam”*

Araştırmacı: *“Nasılsınız?”*

Katılımcı: *“Çok iyiyim, siz nasılsınız? Hocam”*

Araştırmacı: *“Çok sağolun bende iyiyim. Şimdi ses kaydı açmama izin verir misiniz?”*

Katılımcı: *“Evet veriyorum.”*

Araştırmacı: *“Uzun bir süredir, sanat eğitimi çalışmalarına katıldınız. Neredeyse altı aydır çalışıyoruz. Altı aylık geçen bu süreç için neler düşünüyorsunuz?”*

Katılımcı: *“Bu programa katıldığım için çok mutluym, iyi ki katılmışım. Bu çalışmalara başladıktan sonra, bugün yaşadığımız her şeyin, davranışlarımızın, çocukluktan gelen düşünceler olduğunu anladım. Başladığım zamanki halimden çok şeyler değişti.”*

Araştırmacı: *“Sanat eğitimi programı süresince sizde ne gibi değişiklikler oldu?”*

Katılımcı: *“Ben küçüklüğümde olsun, evliliğimde olsun, çok kısıtlandığımı hissettim. Sosyal fobi oluştu bende. Daha rahat birisi olayım istiyorum. Kendimi rahatça ifade edeyim istiyorum. Tabi tam başaramıyorum. Ama bu çalışmalarda kendi özel aile içi sorunumu bile dile getirdim. Halbuki hiç anlatmak istemem. Burada beni yargılamadan dinleyenler vardı. Bazı korkularımın neden olduğunu buldum. Annemin baskısında yaşadım hep. Niye karşı çıkmadım? Çatışmaktan korktum. Evde huzursuzluk olmasını hiç istemiyordum, ama hep kendimi terk ettiğimi anladım. Kızıma söylemesem de, onun inatçı halini, özgür ruhunu seviyorum. ....”Bu uygulamalar sırasında herkesin fikirlerine saygı duymayı öğrendim. Hayatımda hiç şımaramadım. Ne kocama, ne anneme... Hemen ikaz edildim. Ben,*

bencil olmak istiyorum artık. Şu an biraz rahatlasam da annemle yaşamak beni yine kısıtlıyor. Annem o kadar çok ağlardı ki, ben hiç ağlamayacağım dedim. Ve ben ağlayamıyorum artık, istesem de... Şu an öyle duygulandım ki ağlayabilirim. Buradaki çalışmalar bana bunu öğretti herhalde.....Hiç kimseyi sevip, aşık olmadığımı hissettim. Belki de bu yaşta böyle düşünmek abes gelebilir ama..... Ben çocukluğumda annemin, evliliğimde eşimin esiri oldum. Onun için uzun yıllar ne yapacağımı bilmez, belirsiz yaşadım. Niye hala anlamıyorum.”

Araştırmacı: “Grup içinde iletişim için neler düşünüyorsunuz?”

Katılımcı: “Önceden buraya geliyorduk ama gelen kişilerle fazla samimi olmuyorduk. Sanat eğitimi sırasında birbirimiz tanıdık, tanıdıkça aramızdaki samimiyet arttı. Eskiden gruptaki kişileri fazla tanımadığım için, onlara içimi açmıyordum. Zaten konuşmaktan çekinirim. İşte bu yüzden az konuşuyordum. Sizin çalışmalarınız sırasında gittikçe rahatladım. Arkadaşlar da iyi dinliyorlar.”

Araştırmacı: “Sanat eğitimi programına katılmış bir kişi olarak Hiç bu eğitime katılmamış bir kişiye neler söylersiniz?”

Katılımcı: “Sanatla terapiye gelmek benim için vazgeçilmez artık. Burada ben kendimi buluyorum. Kendimi ifade edebiliyorum. Bazen de burada yaptığımız çalışmaları, duygu ve düşüncelerimizi paylaşmak istiyorum. Etrafımdaki kişilere anlatmak istiyorum, ama herkes bunu anlayamıyor. Aslında herkesin gelmesini isterim. Gelmesi için de söylüyorum. Sosyal fobim vardı, konuşamıyordum. Ama kendimi daha düzgün ifade edebiliyorum artık. Sanatla uğraşmak oyunun duygulara dökülmesi gibi sanki.”

Araştırmacı: “Teşekkür ederim.”

Katılımcı: “Ben teşekkür ederim hocam, bu sürede bize çok katkınız oldu.”

Ek 9 Öğretim Planları

Ek 9.1. Bir Varlık Olsaydınız, Nasıl Bir Varlık Olurdunuz?

1. Uygulamanın Adı	Bir Varlık Olsaydınız, Nasıl Bir Varlık Olurdunuz?
Tarih	20 Nisan 2016
Süre	160 dakika
Amaç	Katılımcıların kendi özelliklerini metafor kullanarak tanımlamalarına ve diğer katılımcıları tanımlamalarına yardımcı olmak. Katılımcıların kendilerini ifade etmelerine yardımcı olmak.
Yönerge	Lütfen burada bulunan kişiler ayağa kalkıp, bu mekânın içinde istediğiniz şekilde yürür müsünüz? Yürürken birbirinizle konuşmayınız. Yalnız kendi içinize odaklanınız. Yürürken soracağım soruya da odaklanmanızı rica ediyorum. Eğer canlı veya cansız herhangi bir varlık olsaydınız, hangi varlık olurdunuz? Kendi özelliklerinizi düşünün, o varlığı özelliklerini düşünün, bulduğunuz zaman yürümeyi durdurun. Bulamayanlar yürümeye devam etsin. Herkes bulduktan sonra yerlerinize oturabilirsiniz.
Materyal	İlk derste tanışma uygulaması yapıldığı için materyal kullanılmamıştır.
Kaynaklar	Aksarı (2005), Malchiodi (2013)

Ek 9.2. İçinizden Geldiği Gibi Resim

2. Uygulamanın Adı	İçinizden Geldiği Gibi Resim
Tarih	4 Mayıs 2016
Süre	160 dakika
Amaç	Pastel boya kullanımının öğrenilmesi ve pastel boyayı kullanarak özgür ifade alanı yaratmak. Yapılan resimler aracılığı ile katılımcıların, konuşmalarına ve birbirlerini dinlemelerine yardımcı olmak.
Yönerge	Önce pastel boya hakkında bilgi verildi. Pastel boyanın kullanılışı gösterildi. Bu boyalarla yapılmış resim örnekleri gösterildikten sonra yönerge verildi. Pastel boylarla, Kraft kağıt üzerine içinizden geldiği gibi serbest resim yapmanızı rica ediyorum. Kendinizi bırakın bakalım, boyalar sizi nereye götürecektir?
Materyal	35 x 50 cm kraft kağıt ve çeşitli renkte ve cinsten pastel boyalar.(Kuru pastel, yağlı pastel vs.)
Kaynaklar	Roig et al. (2002); Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], (2015).

Ek. 9.3. Müzik Aletleriyle İletişim

3. Uygulamanın Adı	Müzik Aletleriyle İletişim
Tarih	18 Mayıs 2016
Süre	160 dakika
Amaç	Resimdeki perspektif konusu ile müzik arasında benzerlik kurarak, perspektif hakkında bilgilendirmek. Perspektifi de dikkate alarak, İletişimde sözsüz ifadelerle kendimizi anlatmak ve karşımızdakini anlayabilmek. Sözsüz iletişimde başkalarını anlayabilmenin öneminin kavranılması. Sözsüz iletişimin kolaylığının veya zorluğunun fark edilmesi. İletişim kurulan kişideki sözsüz mesajlara da dikkat ederek onu anlamaya çalışmak. Grubun rahatlamasını sağlamak. Pastel boyları kullanarak, uygulama sırasındaki duygunuzun resmini yapınız.
Yönerge	Görsel sanatlarda perspektif konusu anlatıldı. Bunun müzikte de karşılığı olabileceği üzerine konuşuldu. Resimde bize yakın olan nesnelere daha büyük (Devamı arka sayfadadır)

Ek. 9.3. Müzik Aletleriyle İletişim (Devamı)

çizilirken arka plandaki nesnelere, daha küçük çiziliyordu. Ön plandaki renkler daha net ve vurgulu yapılırken arka plana doğru gidilirken renkler flulaşıyordu.

Gösterilen resimlerle bu durum açıklandıktan sonra, müzikte en yüksek seslerin resimdeki yakın plan gibi, en düşük seslerin resimdeki arka plan gibi olabileceği, resimde boşlukların olması gibi müzikte de sessizliklere ihtiyacın olduğu üzerine konuşuldu.

Müzik aletleri ortaya konuldu. Buradaki müzik aletlerini inceleyin ve içinden bir tanesini seçerek elinize alınız. Grubun ayağa kalkmasını rica ediyorum. Lütfen ortada istediğiniz gibi dolaşın..... şimdi durun, en yakınınızdakiyle eş olun. Şimdi yerlerinize oturabilirsiniz. İkili eşlerden hangi eş ortaya gelmek istiyorsa ortaya gelsin.

Müzik aletlerinizi elinize alın ve hiç sözlü bir iletişim kurmadan müzik aletleriyle iletişim kurabilirsiniz. Müzik aletiyle ne söylemek isterseniz söyleyin. Bitirmek istediğinizde de bitirebilirsiniz. Bu ikili bitirdikten sonra başka bir ikili ortaya gelsin. Bütün ikililer bitirinceye kadar devam ediyorum.

Müzik aletleriyle iletişim kurarken hissettiğiniz duygunun resminiz yapınız.

Materyal	Çeşitli müzik aletleri,(darbuka, zil, kastanyet, tef, küçük davul, Uzakdoğu ritim aletleri, tahta kaşık, flüt, parmak piyano kalimba, ksilofon vs.) 35 x 50 cm resim kağıdı, çeşitli renklerde pastel boyalar.
Kaynaklar	Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2011c); Eracar (2013); Çellek ve Sağocak (2014); Ducourneau (2016)

Ek 9.4. Nokta, Çizgi, Leke, Doku

4. Uygulamanın Adı	Nokta, Çizgi, Leke, Doku.
Tarih	1 Haziran 2016
Süre	160 dakika
Amaç	Sanatın temel öğelerinden dört tanesini öğrenmelerini sağlamak. Sanatın temel öğesiyle metafor oluşturarak, bu metaforlarla hayatlarına farklı açılardan bakmalarına yardımcı olmak. İletişim becerilerinin geliştirilmesi.
Yönerge	Sanatın öğelerinden nokta, çizgi, leke, doku gibi öğeler hakkında bilgi verildi. Bunlarla ilgili örnekler gösterildi. Sanatın öğelerinden dört tanesini kullanarak sizinle bir çalışma yapacağız. Soracağım sorulara, aklınıza gelen tüm cevapları verebilirsiniz. Bu cevapların yanlışı doğrusu yok, kimin aklına ne geliyorsa o, konuşabilir, yalnız konuşurken diğer kişinin konuşmasını bekleyelim lütfen. <ul style="list-style-type: none"> • Sizin için nokta ne ifade ediyor. • Sizin için çizgi ne ifade ediyor? • Sizin için leke ne ifade ediyor? • Sizin için doku ne ifade ediyor? • Hayatınızın rengi, tadı, kokusu o • İsaydı bunlar nasıl olurdu? Nokta, çizgi, leke ve doku olarak simgeleştirerek hayatınızın resmini yapsanız hayatınızın resmi nasıl olurdu? Hayal edin, düşünün ve bunun resmini yapın lütfen.
Materyal	25 x 35 cm resim kağıdı, pastel boya
Kaynaklar	Çellek ve Sağocak (2014); Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], (2011a); Öztuna (2007)

Ek 9.5. Maske

5. Uygulamanın Adı	Maske
Tarih	15 Haziran 2016
Süre	160 dakika
Amaç	Portre çizerken yüzdeki oranları göstermek ve öğretmek. Kendilerini tanımalarını ve ifade etmelerini sağlamak. İletişim becerilerini güçlendirmek. Katılımcıların öznel yaşantılarını, kendilerini ve ilişkilerini nasıl anladıklarını ve anlamlandırdıklarını görmek ve görmelerini sağlamak.
Yönerge	Elinize bir A4 kağıdını alınız. İsteddiğiniz tek bir renkte keçeli kalem de alınız. Kağıdı yüzünüzün üzerine koyunuz ve bastırınız, diğer elinizdeki kalemle, gözünüzün, kaşınızın, burnunuzun ve ağzınızın çizgilerini çiziniz. Kağıdın üst tarafına adınızı yazınız. Kağıdın alt tarafına 3 madde halinde kendinizdeki olumlu özellikleri yazınız ve bu üç maddeyi gruba okuyunuz. Karşılıklı iki sandalye koyunuz ve bir tanesinin üzerine siz oturunuz, diğer sandalyenin üzerine tam sizin karşınızda olacak şekilde maskenizi koyunuz. Kendiniz istediğiniz herhangi biri olunuz, yani sanki o kişiymişsiniz gibi olun, bu maskedeki kendinizle, az önce yazdığımız üç madde hakkında konuşunuz.
Materyal	A4 kağıdı, keçeli kalem.
Kaynaklar	Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2008); Trepal-Wollenzier & Wester (2002)

Ek 9.6. Çamurdan Heykeller

6. Uygulamanın Adı	Çamurdan Heykeller
Tarih	6 Temmuz 2016
Süre	160 dakika
Amaç	Çamur kullanarak üç boyutlu çalışmalar yapabilme. Duygularının farkına varılması ve bunun ifade edilmesi.
Yönerge	Önce çamurun nasıl kullanılacağı gösterildi. Üç boyutlu eserler gösterildi. Bu çamurdan istediğiniz kadar alarak sizi rahatsız eden bir durumu çamur ile anlatınız. İlk çalışma yapıldıktan sonra, şimdi yaptığımız bu ürünü istediğiniz bir başka, şekle dönüştürüp değiştiriniz. Ekleme veya çıkarmalar yapabilirsiniz
Materyal	Kil, su, büyük naylon poşet, kağıt havlu
Kaynaklar	Malchiodi (2013); Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2013a); Sevim (2015).

Ek 9.7. Birlikte Resim

7. Uygulamanın Adı	Birlikte Resim
Tarih	27 Temmuz 2016
Süre	160 dakika
Amaç	Pastel boya kullanım becerilerinin artması. Kişilerin grup içinde nasıl davrandığına ilişkin bilgi alma. Sınırların fark edilmesi ve ortak alanda birlikte var olabilme. Her grup çalışması aslında normal hayatın bir provasıdır. Burada, güvenli bir ortamda yapılan uygulamalar, onların normal hayatta neler yaptığını gösterirken, burada kendilerine dair düzenlemeler de normal hayatlarına yansacaktır. O yüzden iyi yönlü bir ilişki var.
Yönerge	(Katılımcılara söyleyiniz) 1,2,1,2,... diye sayarak gidiniz. 1'ler, 2'ler bir araya geliniz. Bir grup üç kişi oldu, bir grup dört kişi oldu. Birlikte oturabileceğiniz bir yer bulunuz. Her grup kraft kağıtlardan birer tane, pastel boyalardan da birer kutu alın. Kendi aranızda konuşup planlama yaparak, Kraft kağıdın üzerine pastel boyayı kullanarak serbest resim yapmanızı rica ediyorum. Hangi resmi yapacağınıza birlikte karar veriniz
Materyal	50 x 70 cm'lik kraft kağıt, çeşitli renklere pastel boyalar.
Kaynaklar	Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2015b); Odabaşı (2006)

Ek 9.8. Lavi

8. Uygulamanın Adı	Lavi
Tarih	17 Ağustos 2016
Süre	160 dakika
Amaç	Çini mürekkebi ve suluboya kullanımının öğrenilmesi.
Yönerge	<p>Lavi gibi kontrolü güç bir çalışma yaparak , katılımcıların kanser gibi kontrolü güç bir hastalığa yaklaşımları hakkında geri bildirim alabilmek. Simgeler yoluyla katılımcıların iç dünyalarının dışavurumunu sağlayabilmek.</p> <p>Bu uygulama iki aşama halinde yapıldı. İlk aşamada, çini mürekkebinin kullanılışı gösterildi, çini mürekkebi ile yapılmış örnekler verildi. Lütfen önce kağıdı suyla ıslatınız, fırça ile çini mürekkebinin buluşturup, kağıdın üzerine fırça ile içinizden geldiği gibi şekiller çiziniz. İsterseniz mürekkebi damlatıp ona canınızın istediği gibi yön verebilirsiniz. Mürekkep ıslak zeminde nasıl hareket ediyor onu gözlemleyiniz. Bakalım fırçanızın ucundan çıkan boya ile neler görünür hale gelecek? Yaptığınız resmin sizin üzerinizdeki etkisi nedir? Sizde hangi çağrışımları yaptı? Onun üzerine düşününüz.</p> <p>İkinci aşamada, suluboyanın tanıtımı yapıldı, kullanılışı ve suluboya ile yapılmış örnekler gösterildi.</p> <p>Lütfen, geçen hafta lavi tekniği ile yaptığınız resimleri önünüze alınız. Bu resimlerde tek renk var, sulu boyayı kullanarak geçen hafta yaptığınız resmi değiştirip dönüştürmenizi rica ediyorum. Bakalım yine fırçanızın ucundan neler çıkacak?</p>
Materyal	Çini mürekkebi, suluboya, 35 x 50 cm resim kağıdı, çeşitli boylarda fırçalar, su ve su kabı.
Kaynaklar	Parramon (2008), Eracar (2013); Milli Eğitim Bakanlığı [MEB (2013b)]

Ek 9.9. Film Anlatma ve Resmini Yapma

9. Uygulamanın Adı	Film Anlatma ve Resmini Yapma
Tarih	7 Eylül 2016
Süre	160 dakika
Amaç	Hayal dünyalarındaki çeşitli imgelerin kağıda aktarımını sağlamak. Filmin yaptığı çağrışımlarla kendi hayatları üzerine farkındalık sağlamak, Duygu ve düşüncelerin ifadesi. Dinleme ve konuşma becerilerinin artırılması.
Yönerge	<p>Lütfen ayağa kalkıp istediğiniz biçimde bu mekanın içinde yürüyün. Nefesinizi hissediniz. Zihninizi anılarınız için serbest bırakınız. Şimdi sizi etkileyen, aklınızda kalan bir filmi hatırlayınız. Aklınıza bir film geldiğinde durunuz. Etrafınıza bakınız, en yakınınızdaki kişiyle eş olunuz.</p> <p>Eşler karşılıklı otursunlar. Eşlerden bir A olsun diğer B olsun. Önce A'lar B'lere aklına gelen filmi anlatsın, sonra B'ler aklına gelen filmi A'lara anlatsın.</p> <p>Aklınıza gelen filmin bir sahnesinin resmini yapınız.</p>
Materyal	A4 kağıdı, kuru boya kalemleri.
Kaynaklar	Ayaydın (2009); Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2013b)

Ek 9. 10. Şiir

10. Uygulamanın Adı	Şiir
Tarih	28 Eylül 2016
Süre	160 dakika
Amaç	Katılımcıların, Halil Cibran'ın Çocuklar başlıklı şiirinden yola çıkarak, şiirin yaptığı çağrışımlarla kendi hayatlarına eleştirel gözle bakabilmeleri, kendileriyle ilgili ifade edemedikleri duyguları ifade edebilmeleri. Kendi yetiştirilme tarzlarındaki olumsuzluklara bakarak, gelecekte nasıl çocuk yetiştirilmeli konusuyla ilgili yorumlar yapabilmelerini sağlamak. İletişimin önemi.
Yönerge	Şiiri okuyunuz Şiirin başlığı size göre ne olmalı? Yazınız. Şiiri erkek mi yazmıştır? Kadın mı yazmıştır? Neden? İlginizi çeken üç mısranın altını çiziniz. Bu üç mısrayı yük sesle okuyunuz. Altınız çizdiğiniz üç mısradan yola çıkarak kendi düşüncelerinizle birlikte yorumlayınız. Şiirin ana fikri nedir? On yıl sonraki kendiniz olduğunu düşünerek bugünkü size mektup yazınız. Bu şiirin duygusunu düşünerek, bu duygunun resmini yapınız.
Materyal	25 x 35 cm resim kağıdı, pastel boya ve kuru boya
Kaynaklar	Ayaydın (2009); Eracar (2013); Cibran (2018); Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2013b)

Ek 9.11. Şarkının Öyküsü ve Resmi

11. Uygulamanın Adı	Şarkının Öyküsü ve Resmi
Tarih	19 Ekim 2016
Süre	160 dakika
Amaç	Şarkıdaki hikayenin kendi hayatlarında çağrışımlarını görmek. Katılımcıların kendi hayatlarını ve duygularını ifade etmelerini sağlamak
Yönerge	Lütfen "Özdal Orhon"un "Neden gücendin bana?" adlı şarkısını dinleyiniz. Bu şarkının hikayesi sizce nasıl bir hikaye olabilir onu düşününüz ve yazınız. Bu hikayenin resmini yapınız.
Materyal	25 x 35 resim kağıdı, çeşitli renklerde pastel boyalar
Kaynaklar	Ayaydın (2009); Eracar (2013); Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2013b)

Ek 9. 12. Hastalığın ve İyiliğin Resmi

12. Uygulamanın Adı	Hastalığın ve İyiliğin Resmi
Tarih	2 Kasım 2016
Süre	160 dakika
Amaç	Akrilik boya kullanımını öğretmek. Akrilik boya ile resimler hakkında bilgi vermek. Katılımcılar, zaman zaman insanların kendilerini anlamadığını, hastalıklarını kendi içlerinde yaşadıklarını anlatıyorlardı. Katılımcıları, hastalıkları hakkında konuşmaya cesaretlendirerek, kendilerini üzen bu durumu kendileri gibi, bu hastalığı yaşayan arkadaşlarına anlatmalarını sağlamak. Kontrollü bir ortamda, bunu yapabilirlerse içlerindeki olumsuz duygularını ifade ederek sağaltım sağlamak. Dinleme ve konuşma becerilerini artırmak.
Yönerge	Grup kuralları hatırlatıldı 1-Lütfen, ayağa kalkınız, konuşmadan yürüyünüz, bir taraftan da düşününüz. Kanser hastalığı sizi için ne ifade ediyor? Bunu bir resim olarak yapsanız nasıl bir resim yapardınız? Bunu gözünüzün önünde canlandırın. Bulduysanız, yerlerinize oturup, resminize başlayabilirsiniz. (Devamı arka sayfadadır)

Ek 9. 12. Hastalığın ve İyiliğin Resmi (Devamı)

2- Birinci yönerge bitirdikten sonra ikinci yönergeyi veriyoruz.
Lütfen iyilik halinizin remini yapınız?

Materyal

25 x 35 akrilik boya kağıdı, akrilik boya, su, fırça, kağıt havlu,

---

Kaynaklar

Südor (2006); Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2012); Eracar (2013); Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2015b)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı	Gülpembe
Soyadı	Yakın
Doğum yeri ve tarihi	Güney/ 30 07 1963
Uyruğu	T. C.
İletişim adresi ve e-mail adresi	Çamlaraltı Mah. Barbaros Cad. Canibey Sit. C Blok Kat:1 D: 3 Kınıklı/ Pamukkale / Denizli gulpembeyakin@gmail.com
Eğitim	
İlköğretim	Zafer İlkokul Buldan/ Denizli
Ortaöğretim	Akın Lisesi Buldan/Denizli
Yüksek Öğretim	Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-iş Eğitimi Anabilim Dalı
Yabancı Dil	
Yabancı dil adı	
Sınav Adı	YÖK DİL
Sınavın yapıldığı ay ve yıl	Mart/ 2017
Alınan puan	52,5
Mesleki Deneyim	
2011-2019 Özel bir sanat merkezinde resim öğretmenliği	